

Regeringens proposition

1975/76: 152

med förslag till åtgärder för försörjningsberedskapen

beslutad den 4 mars 1976.

Regeringen föreslår riksdagen att antaga de förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

OLOF PALME

CARL LIDBOM

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen läggs fram förslag till åtgärder för försörjningsberedskapen inför fredskriser, avspärrning och krig.

Beredskapen främst för fredskriser föreslås höjd genom fredskrislagring av petrokemiska produkter m. m. Kostnaden för denna lagring, som beräknas till sammanlagt ca 520 milj. kr. under fem år, föreslås täckas genom förhöjt uttag över den särskilda beredskapsavgiften för oljeprodukter med början den 1 januari 1977.

Åtgärder föreslås för att förbättra reglerings- och ransoneringsberedskapen på energiområdet inför olika slag av kriser, främst fredskriser. Bl. a. anmäls riktlinjer för reglering av drivmedelsförbrukningen och ransoneringsav eldningsolja. Dessutom anges principerna för en ledningsorganisation.

Nu gällande oljelagringsprogram 1970–1976 föreslås förlängt med ett år.

Förslag anmäls till anslag för budgetåret 1976/77 för överstyrelsen för ekonomiskt försvar samt för de i propositionen i övrigt angivna utgiftsbehoven. Anslag tas upp på driftbudgeten med 129,2 milj. kr. och på kapitalbudgeten med 115,2 milj. kr. Därutöver beräknas under budgetåret från Oljelagringsfonden rekvireras 275 milj. kr. för investeringar i lagervaror och förrådsutrymmen.

I anslutning till förslagen läggs fram förslag till lag om skyldighet för näringsidkare att medverka vid lagring för försörjningsberedskap, lag om kriskoppling m. m. samt lag om ändring i lagen om särskild beredskapsavgift för oljeprodukter.

Förslag till

Lag om skyldighet för näringsidkare att medverka vid lagring för försörjningsberedskap

Härigenom föreskrives följande.

Inledande bestämmelser

1 § Näringsidkare som i icke obetydlig omfattning förbrukar sådan för folkförsörjningen viktig vara, som staten håller i lager för att utnyttjas när krig eller krigsfara råder eller införseln av varor till riket minskar av annan anledning, kan åläggas att

1. till staten upplåta befintligt lagerutrymme eller plats för uppförande av sådant utrymme,
2. inköpa vara från sådant lager, om det behövs för omsättningen av varulagret.

Åläggande enligt första stycket meddelas av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer.

Ersättning

2 § Näringsidkare är berättigad till ersättning av staten för upplåtelse av lagerutrymme och plats för uppförande av sådant utrymme samt för merkostnad vid inköp från lager som avses i 1 §.

3 § Tvist om ersättning prövas av allmän domstol.

Tillsyn

4 § Tillsynen över efterlevnaden av denna lag och med stöd av lagen meddelade föreskrifter utövas av myndighet som regeringen bestämmer.

Tillsynsmyndigheten utbetalar ersättning enligt denna lag.

5 § Tillsynsmyndighet äger för inventering och besiktning tillträde till lager som avses i denna lag. Myndigheten har också rätt att efter anfordran taga del av sådana avtal, handelsböcker, korrespondens och andra handlingar, som rör lagringen.

6 § Tillsynsmyndighet får meddela föreläggande som behövs för att denna lag eller föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen skall efterlevas.

I beslut om föreläggande kan tillsynsmyndigheten utsätta vite.

7 § Den som har deltagit i tillsyn enligt denna lag eller på annat sätt har tagit befattning med ärende som avses i lagen får ej obehörigen yppa eller nyttja vad han därvid har erfarit om yrkeshemlighet eller affärsförhållande.

Ansvarsbestämmelser m. m.

8 § Den som uppsåtligt eller av oaktsamhet, som ej är ringa, underlåter att följa föreskrift som har meddelats enligt denna lag dömes till böter eller fängelse i högst sex månader.

Den som har åsidosatt vitesföreläggande dömes ej till ansvar för gärning som omfattas av föreläggandet.

9 § Mot beslut av myndighet enligt 1 § föres talan hos regeringen genom besvär.

Mot annat beslut som myndighet har meddelat enligt denna lag eller enligt föreskrifter som har utfärdats med stöd av lagen föres talan hos kammarrätten genom besvär.

Beslut skall lända till efterrättelse utan hinder av anförda besvär, om ej annat föreskrives.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1976.

Förslag till Lag om kriskoppling m. m.

Härigenom föreskrives följande.

1 § Vid varmvattenberedning, gemensam för flera bostäder eller lokaler (central varmvattenberedning), skall finnas installerade dels särskild anordning (kriskoppling) eller annan lämplig regleringsanordning som möjliggör tillförsel av kallt vatten till tappvarmvattensystem i samband med central avstängning av varmvattnet, dels mätare som registrerar tillflödet av vatten till varmvattenberedare.

Denna lag gäller ej vid central varmvattenberedning för endast två bostadslägenheter eller för byggnad som huvudsakligen är inrättad för industriändamål eller för hälso- eller sjukvård. Regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer får i särskilda fall besluta om ytterligare undantag.

2 § Tillsynen över efterlevnaden av denna lag och de föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen utövas av myndighet som regeringen bestämmer.

3 § Tillsynsmyndighet äger för besiktning tillträde till byggnad, vari sådan central varmvattenberedning förekommer som omfattas av denna lag.

4 § Tillsynsmyndighet får meddela föreläggande som behövs för att denna lag eller föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen skall efterlevas.

I beslut om föreläggande kan tillsynsmyndigheten utsätta vite.

5 § Den som bryter mot 1 § eller föreskrift som har meddelats enligt denna lag dömes till böter.

Den som har åsidosatt vitesföreläggande dömes ej till ansvar för gärning som omfattas av föreläggandet.

6 § Mot beslut av tillsynsmyndighet enligt 4 § föres talan hos kammarrätten genom besvär. Beslut skall lända till efterrättelse utan hinder av anförda besvär, om ej annat föreskrives.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1977. Beträffande installation enligt 1 § i byggnad, som har uppförts eller för vilken byggnadslov har beviljats före den 1 januari 1977, äger lagen tillämpning från och med den 1 januari 1979.

Förslag till**Lag om ändring i lagen (1973:1216) om särskild beredskapsavgift för oljeprodukter**

Härigenom föreskrives i fråga om lagen (1973:1216) om särskild beredskapsavgift för oljeprodukter¹

dels att lagen skall äga fortsatt giltighet till utgången av år 1981,

dels att 2 § skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse***2 §²**

Särskild beredskapsavgift utgår för bensen med *fem* öre för liter och för motorbrännolja, eldningsolja och bunkerolja med *fem* kronor för kubikmeter.

Särskild beredskapsavgift utgår *till utgången av juni månad 1979* för bensen med *sex* öre för liter och för motorbrännolja, eldningsolja och bunkerolja med *sju* kronor för kubikmeter *samt därefter för bensen med ett öre för liter och för motorbrännolja, eldningsolja och bunkerolja med två kronor för kubikmeter.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1977.

¹ Senaste lydelse av lagens rubrik 1975:275.

² Senaste lydelse 1975:275.

HANDELSDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1976-03-04

Närvarande: statsministern Palme, ordförande, och statsråden Sträng, Johansson, Holmqvist, Aspling, Lundkvist, Geijer, Norling, Lidbom, Sigurdson, Gustafsson, Zachrisson, Leijon, Hjelm-Wallén, Peterson

Föredragande: statsrådet Lidbom

Proposition med förslag till åtgärder för försörjningsberedskapen.

1 Inledning

I prop. 1975/76:100 (bil. 12 s. 69–71) har regeringen föreslagit riksdagen att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1976/77 beräkna till Överstyrelsen för ekonomiskt försvar ett förslagsanslag av 104 044 000 kr., till Lån till utbyggnad av oljelagringen ett investeringsanslag av 5 800 000 kr., till Lån till teko-, sko- och garveriindustrier ett investeringsanslag av 10 000 000 kr., till Lagring för beredskapsändamål ett investeringsanslag av 40 000 000 kr. och till Förrådsanläggningar m. m. ett investeringsanslag av 77 100 000 kr. Jag återkommer nu till dessa frågor.

Det ekonomiska försvaret bygger i allt väsentligt på det fredstida samhällets resurser. Planläggning och övriga beredskapsåtgärder i fred inriktas på att göra det möjligt att vid krig, avspärning och i viss utsträckning även andra kriser tillhandahålla de varor och tjänster som behövs för landets försörjning och försvar. Det ekonomiska försvaret innefattar alla de personella och materiella resurser samt all den verksamhet i övrigt som krävs för att uppnå en tillfredsställande försörjningsberedskap. Sålunda ingår beredskapsåtgärder som bl. a. berör råvaruproduktion, industriell förädling, handel, försörjning med energi och arbetskraft, transportverksamhet, väghållning, post- och bankväsende m. m.

En vägledande princip i beredskapsplaneringen är att den som ansvarar för en viss del av det ekonomiska försvaret betydelsefull verksamhet i fred också bör ha ansvar för denna verksamhet i kris och krig. Härigenom möjliggörs en smidig övergång från freds- till krigs- och krissamhälle. Överstyrelsen för ekonomiskt försvar svarar för den nödvändiga samordningen och för sådana åtgärder som inte naturligen faller inom annan myndighets ansvarsområde.

De planeringsförutsättningar som gäller för det ekonomiska försvaret skiljer sig på flera sätt från vad som gäller för det militära försvaret och civilförsvaret. Avgörande för våra möjligheter att upprätthålla viktiga samhällsfunktioner under kriser och krig är det svenska samhällets och i synnerhet näringslivets kapacitet vid aktuell tidpunkt och dess förmåga till snabb anpassning och omställning vid olika krissituationer. Staten förfogar bara delvis över dessa resurser i fredstid. Inte heller kan näringslivets utveckling på kort sikt nämnvärt påverkas. Verksamheten i fred inom det ekonomiska försvaret består till väsentliga delar av åtgärder som syftar till att i krissituationer möjliggöra fortsatt nödvändig verksamhet i det svenska samhället samt att i krig stödja våra försvarsanstängningar. Dessa åtgärder utgörs av kompletteringar av näringslivets resurser i form av beredskapslager, reservproduktionsutrustningar m. m., av olika stödåtgärder för att behålla produktionskapacitet samt av planering av verksamheten vid kriser eller i krig. Åtgärderna är som regel marginella jämfört med näringslivets omfattning i övrigt. De är vanligtvis inte särskilt tekniskt komplicerade och har, med undantag för insatserna inom energiområdet, hittills varit av relativt begränsad ekonomisk räckvidd.

1974 års försvarsutredning har bl. a. haft till uppgift att överväga och lämna förslag om de olika totalförsvarsgrenarnas uppgifter i stort och principiella inriktning. I ett delbetänkande (SOU 1976:5) Säkerhetspolitik och totalförsvar har utredningen anmält bl. a. vissa principiella överväganden rörande det ekonomiska försvaret.

Utredningen har vid sina överväganden haft tillgång till försörjningsberedskapsutredningens betänkande (SOU 1975:57) Varuförsörjning i kristid och Energiberedskapsutredningens betänkande (SOU 1975:60–61) Energiberedskap för kristid.

I fråga om fredskriser har försvarsutredningen kommit till den slutsatsen att det är rationellt att det ekonomiska försvaret ansvarar för de förberedelser som behövs för att vi skall kunna möta en fredskris. Den planeringen bör syfta till att så långt möjligt upprätthålla normal produktion, export och sysselsättning samt att undvika störningar i viktiga samhällsfunktioner. Planeringen bör under de närmaste åren främst avse importbortfall av olja och oljeprodukter, däri inbegripet vissa kemiska produkter.

2 Försörjningsberedskapsutredningen (FBU)

2.1 Inledning

Det svenska näringslivets omvandling påverkar försörjningsberedskapen och därmed också behovet av beredskapsåtgärder. Tullsänkningar och slopande av tullar och andra handelshinder har påskyndat utvecklingen inom industri och handel mot allt större enheter med specialinriktad verksamhet. De enskilda företagen blir i ökad utsträckning internationaliserade genom investeringar i ett flertal länder. Handeln över gränserna med råvaror, halvfabrikat och färdigvaror ökar. Rationaliseringar och därmed ökad snabbhet i kommunikationer och transporter har underlättat denna utveckling.

Omvandlingen har i väsentliga avseenden inneburit betydande fördelar för samhället. Den långtgående internationella arbetsfördelningen har nedbringt produktionskostnaderna och därigenom medverkat till att levnadsstandarden har kunnat höjas. Den snabba tekniska utvecklingen har haft stor betydelse i detta sammanhang. Dessa förändringar har påverkat förutsättningarna för det ekonomiska försvaret. I och med en fortgående internationalisering har beroendet av omvärlden kommit att öka. Bortfall eller minskning av produktion inom vissa industribranscher liksom nedgång i näringslivets lageruthållighet – förhållandet mellan lager och förbrukning – ställer ökade krav på det ekonomiska försvaret. Åtgärder för det ekonomiska försvaret får ses som en viktig del av samhällets ansträngningar för att skapa förtroende för neutralitetspolitiken. Den framtida utvecklingen kan förutses komma att skärpa kraven på en effektivt utformad försörjningsberedskap.

Mot denna bakgrund tillkallade dåvarande chefen för handelsdepartementet den 4 maj 1975 fem sakkunniga med uppdrag att utreda beredskapen i fråga om viss varuförsörjning. Utredningsuppdraget avsåg försörjningsberedskapen i fråga om varor som ingår i överstyrelsens för ekonomiskt försvar ansvarsområde med undantag av energisektorn. De sakkunnigas arbete skulle bedrivas så att förslag rörande försörjningsberedskapen för teko-varor och skodon kunde föreläggas 1972 års riksdag.

De sakkunniga¹, som antog namnet försörjningsberedskapsutredningen (FBU), överlämnade den 8 september 1972 delbetänkandet (Ds H 1972:3) Kläder och skor – försörjningen i en kristid.

Delbetänkandet låg till grund för beslut av 1972 års riksdag (prop. 1972:127, FöU 1972:25, rskr 1972:325) om åtgärder bl. a. avskrivningslån för investeringar i maskiner och byggnader, som syftar till att förstärka försörjningsberedskapen inom textil-, konfektions- och skosektorerna. Åtgärderna kan bedömas ha medfört gynnsamma återverkningar på lönsamheten inom be-

¹Landshövding Karl Frithiofson, ordförande, ledamöterna av riksdagen Karl Bengtsson och Rune Carlstein, pol.mag. Åke Burstedt samt direktören Vilgot Lanner.

rörda industrier och medverkat till att en väsentlig produktionskapacitet kunnat bibehållas inom landet.

Utvecklingen under senare tid har emellertid ställt större krav på statliga stödåtgärder än vad som kunde förutses då stödprogrammet antogs. Regeringen lade därför hösten 1975 fram förslag till ytterligare åtgärder på beklädnadsområdet, som bedömdes nödvändiga av försörjningsberedskaps-skäl. Förslagen godkändes av riksdagen (prop. 1975/76:57, NU 1975/76:15, rskr 1975/76:107).

FBU överlämnade den 22 augusti 1975 sitt slutbetänkande (SOU 1975:57) Varuförsörjning i kristid. I detta behandlas principiella frågor rörande försörjningsberedskapen inom andra områden än livsmedels-, bränsle- och beklädnadsområdena. Fem för försörjningsberedskapen grundläggande ämnesområden tas upp till behandling, nämligen

- uthållighet och försörjningsstandard i fråga om varuförsörjningen,
- behovet av beredskapslager som är avsedda att utnyttjas då riket är i krig eller vid krig eller krigsfara i rikets nära omvärld,
- behovet av särskilda s. k. fredskrislager som främst är avsedda att utnyttjas då tillförseln till riket av viktiga varor avbryts eller försvåras av annan anledning än krig eller krigsfara i rikets nära omvärld,
- fördelningen av ansvaret och kostnaderna för beredskaps- och fredskrislager mellan näringsliv och samhället samt
- behovet av planeringsåtgärder och administrativa resurser inom det ekonomiska försvaret och samordningen med andra myndigheter och med näringslivets organisationer.

I anslutning här till behandlas frågor som sammanhänger med den internationella utvecklingen och de förpliktelser Sverige påtagit sig i ekonomiskt och handelspolitiskt hänseende. Härutöver analyseras den offentliga upphandlingen och stöd till nedläggningshotad tillverkning som led i försörjningsberedskapen. Sjukvårdssektorn och det petrokemiska varuområdet, liksom industrins behov i en kristid av reservdelar för den egna maskinparken har bedömts vara särskilt problematiska från beredskapssynpunkt och ägnas därför särskild uppmärksamhet i betänkandet.

FBU lägger fram förslag till lag om beredskapslager och fredskrislager som reglerar näringslivets medverkan i lagringen. Härutöver föreslås en ändring i 41 § kommunalskattelagen (1928:370) som innebär att företag som håller fredskrislager på vissa villkor kan medges särskilda skattemässiga fördelar vid värderingen av lagret i fråga.

Till betänkandet har fogats ett särskilt yttrande av experten Arne Gustafson.

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av överbefälhavaren (ÖB), försvarets sjukvårdsstyrelse, försvarets materielverk (FMV), civilförsvarsstyrelsen, socialstyrelsen, statskontoret, statistiska centralbyrån (SCB), riksrevisionsverket (RRV), riksskatteverket (RSV), lantbruksstyrelsen, sta-

tens jordbruksnämnd (JN), kommerskollegium (KK), som bifogat yttranden av Stockholms handelskammare, Skånes handelskammare och handelskammaren i Göteborg – Västsvenska handelskammaren, näringsfrihetsombudsmannen (NO), statens pris- och kartellnämnd (SPK), konsumentverket, överstyrelsen för ekonomiskt försvar (ÖEF), statens industriverk (SIND), arbetsmarknadsstyrelsen (AMS), Sveriges geologiska undersökning (SGU), Statsföretag AB, Apoteksbolaget AB, Jernkontoret, Kooperativa förbundet (KF), Landstingsförbundet, Lantbrukarnas riksförbund (LRF), Läkemedelsindustriföreningen (LIF), Representantföreningen för utländska farmaceutiska industrier (RUFI), Svenska arbetsgivareföreningen (SAF), Svenska kommunförbundet, Sveriges grossistförbund, Sveriges industriförbund, Sveriges hantverks- och industriorganisation (SHIO), Sveriges kemiska industririkontor, Sveriges mekanförbund, Textilrådet, Landsorganisationen i Sverige (LO), som bifogat yttrande från Beklädnadsarbetarnas förbund, Tjänstemännens centralorganisation (TCO) och Sveriges farmaceutförbund.

2.2 Nuvarande ordning

2.2.1 Inledning

I planeringen av försörjningsberedskapen undersöks möjligheterna att täcka de bedömda behoven av förnödenheter i ett krisläge. I de fall då den inhemska produktionen tillsammans med tillgängliga lagerresurser hos företagen bedöms otillräckliga för att tillgodose behoven i ett krisläge övervägs i planeringen andra möjligheter för att täcka behoven – utökning eller ändring av den befintliga produktionskapaciteten, upptagande av nyproduktion, krisimport samt beredskapslagring.

I de försörjningsplaner som ÖEF upprättar för varuområden med ett otillfredsställande försörjningsläge görs en avvägning mellan olika metoder med beaktande av kostnaderna för respektive alternativ och med hänsyn till hur snabbt ett behov beräknas uppkomma.

Att planera för en reglering och omställning av konsumtion och produktion under en kristid ställer förhållandevis små krav på statliga medel eftersom det här rör sig om administrativa åtgärder. En beredskapslagring kräver däremot betydande investeringsmedel och medför kostnader för bl. a. räntor, lagringsutrymmen, omsättning och i ogynnsamma fall även kvalitetsförluster.

Även alternativet att ta upp en nyproduktion i en krisperiod kan bli kostsamt eftersom särskilda åtgärder i många fall blir nödvändiga redan under fredstid.

Produktionsbevarande åtgärder kan ibland behöva övervägas för att hindra att produktionen av särskilt betydelsefulla varor minskar eller upphör. Sådana åtgärder som främst vidtagits inom beklädnadsområdet, medför särskilda kostnader för staten, vilka får ställas mot kostnaderna för andra alternativ.

De överväganden som har gjorts i olika sammanhang har i många fall lett till slutsatsen att en beredskapslagring är nödvändig för att tillgodose krisbehoven.

2.2.2 Beredskapslagring

Den statliga beredskapslagringen inleddes genom beslut av 1937 års riksdag. Lagringen kom till en början att avse ett relativt begränsat antal importerade råvaror som bedömdes vara av särskild betydelse vid en avspärrning av varutillförseln. Beredskapslagringen omhänderhades av Reservförrådsnämnden.

De beredskapslager som byggts upp kom till stor del att förbrukas under kriget trots en under vissa tidsperioder relativt betydande utrikeshandel.

Samtidigt som riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap (REF) bildades år 1948 påbörjades en återuppbyggnad av beredskapslagringen som i början av 1950-talet kom att bli betydande med anledning av Koreakriget.

En mer långsiktig ökning av beredskapslagringen skedde under 1960-talet. Denna hade som bakgrund den kraftiga strukturomvandlingen av näringsliv och samhälle. Den inhemska produktionskapaciteten minskade på flera från försörjningsberedskapssynpunkt viktiga varuområden samtidigt som lageruthålligheten inom industrin gick ned.

Utvecklingen av det kreditutrymme som ställdes till REF:s sedermera överstyrelsens för ekonomisk försvarsberedskap (numera överstyrelsen för ekonomiskt försvar) förfogande, framgår av följande sammanställning.

År	Kredit (milj.kr.)
1948	100
1952	550
1963	660
1969	697

Härtill kom varor till ett värde av över 100 milj. kr. som inköptes med medel från den tidigare reservförrådsnämnden.

ÖEF:s beredskapslagringsverksamhet finansierades under denna tid med en rörlig kredit i riksgäldskontoret.

Den under 1970-talet fortsatta strukturomvandlingen har inneburit att allt större krav ställs på det ekonomiska försvaret. Detta har bl. a. medfört att ÖEF tilldelats ökade medel för beredskapslagring. Finansieringen av beredskapslagringen lades år 1970 om så att den tidigare rörliga krediten hos riksgäldskontoret ersattes med en särskild fond för beredskapslagring. ÖEF:s del i denna fond uppgår budgetåret 1975/76 till 997 milj. kr.

Återanskaffningsvärdet av ÖEF:s beredskapslager uppgick i juli 1975 till ca 1 600 milj. kr. varav drygt 600 milj. kr. avser bränslen.

Avgörande betydelse för bedömningen av omfattning och sammansättning av erforderlig beredskapslagring har de antaganden som görs beträffande den försörjningsuthållighet och den försörjningsstandard som skall kunna upprätthållas i en kristid samt om den utrikeshandel som bedöms kunna ske.

Någon särskild övergripande målsättning för det ekonomiska försvaret har inte preciserats av statsmakterna. Vissa ställningstaganden har dock gjorts till i första hand försörjningsuthålligheten, främst i samband med de förslag till planer för beredskapslagringen som framlagts av ÖEF. Den målsättning för beredskapslagringen som angavs i ÖEF:s förslag till lagringsplan för åren 1970–1975 förutsatte ett läge med total avspärrning och innebar att beredskapslagringen tillsammans med möjlig nedskärning av näringslivets lager och eventuell produktion skulle täcka behoven för *dels* ett års nedskuren förbrukning av varor som erfordras för folkförsörjningens nödvändiga behov, *dels* försvarsmaktens och andra myndigheters behov av färdigvaror, avsedda för civilbefolkningens försörjning i ett utrymningsläge.

Målsättningen för beredskapslagringen uttrycktes under 1950–1960-talen på ett liknande sätt men avsåg före 1962 en uthållighet om två år vid fullständig avspärrning.

Sedan år 1970 pågår inom det ekonomiska försvaret försök med långsiktplanering. Enligt de anvisningar som fastställts av regeringen, senast i februari 1975 för perspektivstudie del 2, anges att studierna skall ske mot bakgrund av ett antal kris- och angreppsfall, som utgör exempel på tänkbara framtida miljöer i vilka det ekonomiska försvaret skall kunna verka. I samtliga dessa fall förutsätts utrikeshandel kunna äga rum i viss utsträckning.

Tre av de i anvisningarna angivna krisfallen avser fredskriser. Härmed avses lägen då produktion, sysselsättning, export och konsumtion inte kan upprätthållas i normal omfattning på grund av importbortfall av en eller flera försörjningsviktiga varor utan att det är krig eller krigsfara i vår nära omvärld.

En betydande uppbyggnad av lager främst avsedda för fredskrisändamål pågår i fråga om råolja och eldningsolja.

Någon särskild fredskrislagring av varor utanför oljeområdet förekommer däremot inte för närvarande.

Genom beslut av 1973 års riksdag (prop. 1973:194, FöU 1973:27, rskr 1973:366) antogs ett program för ökning av beredskapslagringen med 3 milj. m³ råolja. Lagringen motiveras huvudsakligen av behovet av oljeprodukter i en fredskris. Kostnaden för programmet beräknades i dåvarande kostnadsläge till omkring 1 120 milj. kr. och bestrids med en särskild beredskapsavgift för oljeprodukter.

1974 års riksdag (prop. 1974:85, bil. 9, FöU 1974:17, rskr 1974:142) antog ett program för att öka statens lagringskapacitet i fråga om eldningsoljor. Avsikten är att av kommuner och enskilda företag, som bygger berg-rumsanläggningar, förvärva dispositionsrätten till lagerutrymmen med en

sammanlagd lagerkapacitet för 1 milj. m³ eldningsolja.

Vid 1975 års riksmöte (prop. 1975:30, FöU 1975:15, rskr 1975:205) antogs ett principprogram om ytterligare ökning av beredskapslagren för främst fredsrisbehov av råolja och oljeprodukter motsvarande 3 milj. m³ råolja.

2.2.3 Stöd till nedläggningshotad industri

Under 1960-talet och början av 1970 skedde en kraftig nedgång i den svenska produktionen av beklädnadsvaror. För att motverka denna utveckling, som på vissa områden hotade att medföra en i ett krisläge otillräcklig produktionskapacitet, beslöt riksdagen efter förslag av regeringen om vissa stödåtgärder för den inhemska produktionen (prop. 1972:127, FöU 1972:25, rskr 1972:325).

Åtgärderna avsåg bl. a. avskrivningslån och lånegaranti för investeringar i maskiner och byggnader, upphandling av uniformstyg samt samråd vid upphandling av tekovaror och skor.

Avskrivningslån och kreditgaranti kan ges till företag inom teko-, sko- och garveriindustrin för anskaffning av maskiner, ny-, till- eller ombyggnad av fabrikslokaler samt för förvärv av fabriksbyggnader.

Avskrivningslån får utgå med belopp som högst motsvarar 50 % av investeringsutgiften. Lånen är ränte- och amorteringsfria och avskrivs med lika stora årliga belopp under en 10-årsperiod vad gäller maskiner och 15 år vad gäller byggnader. Lånegaranti får lämnas till ett belopp som motsvarar högst 25 % av den totala investeringsutgiften.

Efter de beslut som riksdagen fattade angående försörjningsberedskapen på beklädnadsområdet i december 1975 (prop. 1975/76:57, NU 1975/76:15, rskr 1975/76:107) uppgår ramen för avskrivningslån till sammanlagt 160 milj. kr.

ÖEF har sedan slutet av 1960-talet av försörjningsberedskapsskäl upphandlat garn och väv hos svensk textilindustri till ett värde av ca 190 milj. kr. (inköpsvärde). Till detta kommer upphandling (exkl. tidigareläggning av beställningar) av garn och väv som beslutades av riksmötet i december 1975 till ett värde av 82 milj. kr. samt medgivande att beställa sjukvårdsväv inom en sammanlagd ram på 30 milj. kr. för uppbyggnad av ett särskilt lager i ÖEF:s regi.

Av övriga stödåtgärder för teko-, sko- och läderområdet som beslöts av riksdagen i december 1972 kan nämnas att myndigheter som upphandlar textil- och lädervaror fr. o. m. år 1973 är ålagda att vid större upphandlingar samråda med ÖEF om lägsta anbud avser importerad vara och svensk anbudsgivare finns. Om ÖEF anser att upphandlingen med hänsyn till försörjningsberedskapen bör stanna inom landet kan ärendet överlämnas till regeringen för avgörande. Genom det tidigare nämnda beslutet vid 1975 års riksmöte kan beslut härom efter regeringens bestämmande fattas av ÖEF. För att täcka kostnaderna för mellanskillnad i pris har 10 milj. kr.

beviljats. Statligt stöd kan även utgå vid kommunal och landstingskommunal upphandling av beklädnadsvaror.

Vid upphandling av uniformsväv är fr. o. m. år 1973 upphandlande myndigheter hänvisade till ÖEF, som från svenska väverier inköper en standardiserad vara för dessa myndigheters räkning.

2.3 Utredningen

2.3.1 *Samhällsutvecklingen och det ekonomiska försvaret*

FBU redovisar i betänkandet utvecklingen under senare tid inom områden som har en mer väsentlig betydelse för försörjningsberedskapen, såsom produktion, utrikeshandel, industristruktur och konsumtionsmönster. I detta sammanhang berörs de allmänna tendenserna i den framtida utvecklingen inom olika försörjningsområden samt sannolika konsekvenser härav för det ekonomiska försvaret.

Inledningsvis konstaterar FBU att förutsättningarna för det ekonomiska försvaret vid tiden för andra världskrigets utbrott var förhållandevis tillfredsställande. Den svenska industrin utgick i huvudsak från inhemska råvaror, och produktionen avsattes till övervägande del inom landet. Utrikeshandeln och det ekonomiska samarbetet med andra länder var vidare av måttlig omfattning.

Efter det andra världskriget har bilden radikalt förändrats. Frigörandet av utrikeshandeln, liberaliseringen av betalningarna och tillkomsten av det allmänna tull- och handelsavtalet (GATT), det europeiska frihandelsområdet (EFTA) och de europeiska gemenskaperna (EG) har bidragit till en ökning av den internationella arbetsfördelningen som efter hand medfört en strukturomvandling av både industri och handel med allt färre och större produktionsenheter, ett ensidigare näringsliv och en mer specialinriktad produktion. Vissa försörjningsviktiga varor har fallit bort eller hotar att försvinna i produktionen. Industrin har i växande grad blivit beroende av tillförseln av halvfabrikat och komponenter från utländska leverantörer.

Genom transport- och lagerhanteringsteknikens framsteg har en betydande minskning av industrins lagerhållning ställd i relation till förbrukningen (lageruthålligheten) möjliggjorts utan att riskerna för avbrott i varuförsörjningen av näringslivet därmed bedömts bli oacceptabla. Lageruthålligheten har nedgått särskilt under första delen av 1960-talet. Därefter har en stabilisering ägt rum och ett relativt konstant förhållande mellan lager och förbrukning uppkommit.

2.3.2 *Råvarutillgång*

FBU framhåller att diskussionerna rörande handeln med råvaror alltmer har kommit i blickpunkten under senare tid. Detta gäller även den härmed

nära förbundna frågan om exportrestriktioner. Utvecklingen i dessa händelserna under senare tid redovisas översiktligt.

U-länderna är starkt beroende av förhållandena på råvarumarknaden och utvecklingen i fråga om exportintäkter för råvaror har härvidlag inte varit gynnsam. För att förbättra denna situation har u-länderna dels sökt få allmänna riktlinjer antagna för en internationell prispolitik dels verkat för att åstadkomma råvaruavtal för enstaka varor och andra arrangemang, bl. a. producentsammanslutningar.

Erfarenheterna under 1960-talet fick enligt FBU flertalet u-länder att anse att de endast genom att stärka det inbördes samarbetet skulle kunna uppnå större rättvisa inom världshandeln. Därmed kom tyngdpunkten att förskjutas från av i-länder traditionellt dominerade multilaterala organ till av u-länderna själva upprättade samarbetsorgan på skilda varuområden. De oljeproducerande ländernas agerande kom därvid att tjäna som förebild för många andra råvaruländer.

Förutsättningarna för att genom producentsammanslutningar nå resultat på längre sikt är enligt FBU högst olika på skilda varuområden. Exempel på varuområden där sammanslutningar bildats mellan u-länder och med inslag av enstaka i-länder är koppar, bauxit, kvicksilver, järnmalm, naturgummi, kaffe, bananer och socker.

Från u-landshåll har hävdats att samarbete mellan producentländer är nödvändigt för att dessa skall bli en konsumentländerna likvärdig partner i fortsatta diskussioner om särskilda internationella råvaruarrangemang. Vissa i-länder ställer sig negativa till att över huvud diskutera dessa frågor och ser i producentsamarbete en risk för konfrontationspolitik. Man förespråkar i stället samarbete genom råvaruavtal.

Det kan i ett svårare skede bli nödvändigt att reglera exporten för att förhindra att viktiga varor försvinner ur landet. Sådana åtgärder kan också aktualiseras i fredskriser då tillförseln av enstaka viktiga varor störs, utan att detta innebär något hot mot landets försörjning i stort men att bl. a. sysselsättningen och försörjningen på vissa viktiga delområden kan drabbas. FBU påpekar emellertid att situationen i sådana fall är särskilt känslig eftersom motåtgärder kan aktualiseras gentemot Sverige. Sverige har vidare genom avtal med EFTA, EG samt genom bestämmelserna i GATT i betydande utsträckning bundit sin handlingsfrihet.

Mot bakgrund av önskemålet att bevara en så fri utrikeshandel som möjligt – vilket förutsätter en fri tillgång till råvaror och andra insatsvaror – anser FBU att Sverige i sin politik i de internationella organisationerna bör verka för tillkomsten av fler globala varuavtal som är så konstruerade att internationella rättvisehänsyn tillgodoses. Den övergripande målsättningen bör därvid vara att samarbete kan uppnås mellan producent- och konsumentländer. Enligt FBU sammanfaller här svenska intressen med u-ländernas önskemål. Om osäkerheten ökar i fråga om varutillgången blir också behovet av beredskaps- och fredskrislagring större. FBU framhåller att man från

svensk sida måste acceptera vissa höjningar av råvarupriserna om stabilare priser och vissa garantier för avbrott i tillförseln härigenom kan uppnås.

2.3.3 *Finansieringen av det ekonomiska försvaret*

FBU påpekar att en stor del av kostnaderna för det ekonomiska försvaret belastar statsbudgeten. Därutöver har näringslivet betydande kostnader inom energiområdet i samband med tvångslagringen av oljeprodukter. Kompensation för dessa kostnader tas dock ut prismsvängen. Årskostnaderna för hela det ekonomiska försvaret 1974/75 har uppskattats till drygt 300 milj. kr. Av detta utgör ca 200 milj. kr. anslag över statsbudgeten. Av de årliga kostnaderna för hela det ekonomiska försvaret är ca 20 % personalkostnader och 80 % kostnader för beredskapslagring av varor och förrådshållning av viss materiel.

Inom ÖEF:s ansvarsområde har för verksamheten under budgetåret 1975/76 anvisats ca 104 milj. kr. över driftbudgeten. Nära 90 milj. kr. härav avser ersättning för beredskapslagring m. m.

Olika former för näringslivets och även konsumenternas mer direkta medverkan då det gäller att bidra till kostnaderna för det ekonomiska försvaret övervägs av FBU. Bakgrunden härtill är att företagen genom försörjningsberedskapsmässiga åtgärder får försörjningen med viktigare råvaror och insatsvaror förbättrad vilket medför gynnsamma återverkningar på produktion, export och sysselsättning. Därmed förbättras även företagens lönsamhet på längre sikt.

Den diskussion av olika finansieringssätt som genomförs i betänkandet leder fram till förslaget att beredskapslagringen, som får ses som en säkerhetspolitiskt betingad nödvändighet, bekostas med statsmedel. Kostnaderna för det ekonomiska försvaret får till ej obetydlig del ses som en del av kostnaderna för totalförsvaret, vilka bör övervägas i ett sammanhang. Förhållandet är dock enligt FBUs bedömning annorlunda då det gäller en lagring som främst är avsedd att minska risken för en störning i samhälls ekonomin under fredstid (fredskrislager). Näringslivet får här mer påtagliga fördelar av en förstord lagring. I sammanhanget måste även beaktas att en fredskrislagring i enbart statlig regi kan leda till en minskad lagringsbenägenhet hos näringslivet därigenom att man förlitar sig på att kunna utnyttja de statliga lagren då störningar uppkommer. Statliga fredskrislager kan då komma att innehålla vissa varukvantiteter som eljest skulle ha lagrats av näringslivet. FBU anser det mot denna bakgrund motiverat att de företag som förbrukar varor som lagras i statliga fredskrislager själva medverkar för att höja beredskapen inför produktionsavbrott och störningar i samhälls ekonomin. Detta bör ske på det sättet att företagen åläggs att hålla extra lager utöver den normala lagringen så att den härigenom åstadkomma ökningen av näringslivets produktionsuthållighet i stort motsvarar den ökning av uthålligheten som den statliga lagringen medför.

Som ett komplement till de beredskaps- och fredskrislager som byggs upp kan en ytterligare lagerökning hos företagen inför befarade krissituationer bedömas angelägen. Det föreslås därför att företagen i sådana situationer får överföra sina investeringsfonder för konjunkturutjämning till lagerinvesteringskonto. Regeringen har redan nu fullmakt att meddela beslut av detta slag. Det torde enligt FBU få ankomma på ÖEF att inkomma till regeringen med förslag i denna fråga.

2.3.4 Fredskrislagring utanför energiområdet

FBU framhåller att behovet av särskilda fredskrislager under senare tid har blivit alltmer uppenbart. ÖEF hemställde i oktober 1973 om uppdrag och medel för att genomföra en särskild beredskapslagring för fredskriser. I skrivelsen redovisas de allvarliga konsekvenserna av att de svenska företagen minskat sin fredsmässiga beredskap när det gäller lagerhållning av viktiga råvaror. Skrivelsen utmynnar i en hemställan att ÖEF skall få genomföra en särskild beredskapslagring för bristsituationer under fredstid inom en kostnadsram av 200 milj. kr.

Efter remissbehandling överlämnades skrivelsen jämte yttranden till FBU för att beaktas vid utredningsuppdragets fullgörande.

Fredskrisproblematiken har aktualiserats i många andra sammanhang – bl. a. i riksdagsmotioner och i direktiven till energiberedskaps- och ransoneringslagsutredningarna liksom vid översynen år 1973 av det nu löpande oljelagringsprogrammet och inom det ekonomiska försvarets långsiktspåplanering. De skilda uttalandena av riksdag och regering har alla innebörden att fredskrisproblematiken måste ägnas en ökad uppmärksamhet i det ekonomiska försvarets fortsatta planering.

Enligt FBU:s bedömning föreligger en viss risk att den allmänna utvecklingen för en enskild vara kan leda till kraftiga prisstegringar eller krissituationer på råvaruområdet. Härtill kommer emellertid att särskilda produktions- eller utbudsbegränsande åtgärder av producent- eller konsumentländer inte får anses utesluten. Detta gäller speciellt i det labila förhandlingsläge som råder i fråga om råvaror. Samtidigt föreligger en stor känslighet för störningar i råvarutillförseln inom det svenska näringslivet och samhället i övrigt. Det finns inte heller några omständigheter som tyder på att Sverige skulle drabbas mindre än andra länder i en krissituation.

Även om det föreligger vissa svårigheter vid fördelningen och prissättningen av lagren i en bristsituation anser FBU i likhet med det övervägande antalet av de remissinstanser som yttrat sig över ÖEF:s framställning, att ett fredskrislager bör byggas upp. Detta har dock till huvudsakligt syfte att avhjälpa fysiska brister i tillförseln av viktiga importvaror. Som framgår av det föregående föreslås att ansvaret för denna lagring delas mellan staten och näringslivet.

Övervägandena rörande formen för företagens medverkan vid fredskris-

lagringen har lett till förslaget att företagen bör åläggas att lagra varor kvantiteter som överstiger de egna normala lagren. Härigenom uppnår man att företagets lagring inte sjunker som följd av den statliga fredskrislagringen, samtidigt som företagen kan bidra till skyddet mot störningar i samhällsfunktionen genom lagring av insatsvaror som är speciellt anpassade till produktionen i det egna företaget.

De grundläggande bestämmelserna för en sådan fredskrislagring hos företagen bör enligt FBU ingå i den särskilda lag som föreslås. Lagringsskyldigheten föreslås innebära att de företag som regelmässigt förbrukar varuslag som fredskrislagras av staten åläggs att lagra varuslaget i fråga – utöver den normala lagringen – i kvantiteter som är så avvägda att företagets sammanlagda "överlagring" motsvarar den statliga fredskrislagringen av varuslaget i fråga. De enskilda företagen föreslås bli ålagda att hålla minimilager uttryckta i termer av lageruthållighet – dvs. den tid (antal månader) som produktionen kan upprätthållas i normal omfattning utan att någon tillförsel av insatsvaror sker. Härigenom får man enkelt en koppling mellan lagerstorleken och behovet av den aktuella varan hos det enskilda företaget. FBU anser det rimligt att företag som själva genom lagerökningar garderat sig mot ett oförutsett avbrott i råvaruleveranserna inte åläggs en ytterligare lagring.

Alla företag som förbrukar icke oväsentliga kvantiteter av en viss vara bör därför enligt FBU åläggas en och samma lageruthållighet. Detta förslag anknyter till reglerna inom ramen för det nu gällande oljelagringsprogrammet.

FBU är medveten om att vissa branscher – eller vissa företag – kan få en större belastning än andra av en fredskrislagring av den typ som föreslås. Såväl likviditets- som lönsamhetsfrågor kommer här in i bilden. Skillnaderna gör sig gällande främst under den tid då lagren byggs upp. Allmänt sett blir enligt FBU svårigheterna för företagen störst under ett initialskede.

Olika sätt har övervägts att utjämna skillnaderna och minska dessa svårigheter, exempelvis genom fördelaktiga nedskrivningsregler vid den skattemässiga värderingen av fredskrislagren och genom avskrivningslån för lagringsutrymmen och statliga kreditgarantier för lagerökningar. Följande principer för företagets fredskrislager föreslås.

Redan vid antagandet av ett program för statliga fredskrislager anges vilka varor som skall ingå i detta då en uppbyggnad är genomförd. Detta föreslås böra ske under fem år med början år 1976. Härvid anges även vilken ut-hållighet som skall gälla för de olika varorna med utgångspunkt från förbrukningen 1975. Lagringsskyldigheten inträder först sedan de statliga fredskrislagren är helt uppbyggda, dvs. vid ingången av år 1981. Härigenom får företagen möjlighet att successivt bygga upp sina lager under hänsynstagande till lönsamhet, likviditet och priser på de aktuella lagervarorna. FBU föreslår att ett nytt beslut tas år 1980 angående fredskrislagringen för kommande femårsperiod.

För att allmänt sett öka lagringsbenägenheten och minska nackdelarna för företagen i initialskedet föreslås att förmånliga nedskrivningsregler tillskapas för företagens fredskrislager. Inom ramen för den föreslagna övergångsperioden skulle sådana regler även kunna gälla för de företag som före år 1981 – då lagringsskyldigheten inträder – anmäler till ÖEF att man avser hålla de stipulerade lagren från en tidigare tidpunkt. Efter kontroll av att lagren finns kunde ett intyg utfärdas av ÖEF som berättigar till en förmånligare nedskrivning av lagret i fråga. I sådana fall skulle företaget få förbinda sig att hålla detta lager fram till år 1981 när lagringsskyldigheten inträder. Då medges en nedskrivning till noll för alla lagringspliktiga företag. Om företag vill hålla lager utöver de stipulerade torde nedskrivningsmöjligheter få medges även för överstigande kvantiteter.

Av rättviseskäl torde vidare företag som förbrukar av staten fredskrislagrade varuslag men som – på grund av obetydliga förbrukningskvantiteter – ej ålagts skyldighet att hålla fredskrislager frivilligt kunna öka lageruthålligheten och på samma villkor medges förmånliga nedskrivningsregler. FBU föreslår att de förmånligare nedskrivningsmöjligheterna bör utformas på det sättet att värdet på den fredskrislagrade varan inte behöver medtagas vid beräkningen av värdet på företagets totala lager vid beskattningsårrets utgång. Denna rätt till nollnedskrivning bör avse hela den kvantitet som företaget lagrar av fredskrislagrat varuslag. Förslaget kräver en ändring i punkt 1 av anvisningarna till 41 § kommunalskattelagen (1928:370).

Härutöver föreslår FBU att möjligheter till avskrivningslån tillskapas för lagringsutrymmen som nödvändiggörs av den ökade lagring som blir en följd av åläggandet att hålla fredskrislager. Företagen bör dessutom enligt FBU:s förslag få möjlighet att få statlig kreditgaranti för investeringar i fredskrislager.

Även om en lång övergångstid och lättnader vad beträffar finansieringen medges, kan det inte uteslutas att särskilda svårigheter kan tänkas föreligga för vissa företag att uppfylla en lagringsskyldighet. Möjlighet bör då finnas för ÖEF att medge undantag från eller nedsättning av skyldigheten. Företaget i fråga bör kunna åläggas att erlagga en särskild avgift om detta inte framstår som uppenbart obilligt.

FBU föreslår att lagringsavgift också bör utgå för företag som avsiktligt eller oavsiktligt försummat sin lagringsplikt.

Regeringen bör efter förslag av ÖEF i varje särskilt fall besluta när och på vad sätt fredskrislagren skall utnyttjas. Detta bör ske i första hand då en reell krissituation uppkommit. Normalt bör försäljningen av varor ur de statliga fredskrislagren ske till marknadspriser. I vissa situationer kan det dock bli angeläget att utnyttja lagren för att överbygga tillfälliga kraftiga prishöjningar. Härvid kan skäl tänkas föreligga att sälja varorna till priser som är väsentligt lägre än rådande marknadspriser. Det är enligt FBU:s mening viktigt att ett sådant utnyttjande av fredskrislagren kombineras med vissa villkor för ifrågavarande företag. Dessa villkor bör vara så utformade

att de säkerställer att företagets förmånliga inköspriser kommer att återspeglas i försäljningspriserna för färdigvarorna.

Fredskrislagren skulle liksom beredskapslagringen mer målmedvetet kunna utnyttjas för att uppnå konjunkturbetingade vinster eller för att styra eller påverka en lagringspolitik hos företagen som kan bli en följd av konjunkturutvecklingen. FBU avstyrker dock detta.

FBU föreslår att det statliga fredskrislagret byggs upp så att 125 milj. kr. anslås under vardera av åren 1976 och 1977 och 50 milj. kr. under vardera av påföljande tre år. Med hänsyn till att några fredskrislager för närvarande ej finns bör tyngdpunkten ligga i inledningen av femårsperioden.

Varumässigt föreslås statens fredskrislager i stor utsträckning innehålla kemiska produkter och textilvaror (en och en halv månads ökad lageruthållighet) samt metaller och gummivaror (en månads ökad uthållighet).

2.3.5 Skyldighet för företag att medverka vid lagring och omsättning av statligt ägda beredskaps- och fredskrislager

FBU bedömer att beredskapslagringen även i framtiden i huvudsak kommer att avse råvaror och vissa halvfabrikat, mer sällan färdigvaror. I detta sammanhang måste dock enligt FBU beaktas att ett stort antal mer bearbetade insatsvaror som används i produktionen i betydande utsträckning importeras. Som exempel på sådana varor kan nämnas komponenter för den mekaniska och den elektriska industrin samt för bilindustrin. Många av dessa varor har väsentlig betydelse för möjligheterna att upprätthålla produktionen i en kristid. En annan typ av vara som kan komma att bli föremål för beredskapslagring är reservdelar och maskinförnödenheter för industriföretagens egen maskinpark.

Det kan bedömas som sannolikt att en beredskapslagring i ökad utsträckning bör ske hos de producerande företagen. Denna princip bör bli dominerande i fråga om en lagring av komponenter och reservdelar men även då det gäller varor som har låg lagringsbeständighet eller som är anpassade till produktionen hos ett visst företag. FBU föreslår här att ÖEF bör teckna särskilda avtal med de berörda företagen som även innefattar finansierings- och kostnadsfrågor. I den mån det är fråga om beredskapslager föreslås de finansiella åtagandena ankomma på staten.

FBU har övervägt om en särskild lagstiftning är nödvändig för att ett samarbete mellan näringsliv och ÖEF skall komma till stånd i det berörda avseendet. Den lagstiftning som övervägts har formen av ett åläggande för vissa företag att mot ersättning av staten lagra varor för ett beredskapsläge utöver den normala lagringskvantiteten.

FBU framhåller att några svårigheter hittills inte förelegat då det gällt att nå överenskommelser med enskilda företag rörande beredskapslagring hos dessa för statens räkning. Avtalsförfarandet kan dock bedömas bli alltmer vanligt och risken att svårigheter kan uppkomma på vissa punkter

får inte uteslutas. Regeringen föreslås därför i lag få bemyndigande att föreskriva lagringsskyldighet för alla former av lager som har ändamålet att trygga folkförsörjningen.

Bemyndigandet föreslås innefatta möjlighet att föreskriva skyldighet för produktionsföretag att beredskapslagra försörjningsviktiga varor intill en myckenhet som motsvarar företagets normala fredsmässiga förbrukning under tolv månader då det gäller reservdelar och maskinförnödenheter för den egna maskinparken och sex månader då det gäller andra varor. De tider som föreslås har övervägts mot bakgrund av förslaget om uthållighet samt de studier som redovisas i annat sammanhang i betänkandet rörande företagets normala lager av reservdelar samt komponenter och andra insatsvaror.

Den lagringsplikt som här avses innebär, då fråga är om beredskapslager, endast att företagen kan åläggas att medverka vid den fysiska lagringen och vid omsättningen av beredskapslager. Staten står helt och hållet för investeringsmedel och lagringskostnader. FBU har inte ansett det erforderligt att genom generella regler härom nu utnyttja en möjlighet att ålägga företag att mot ersättning hålla beredskapslager. En frivillig väg genom avtal bör i första hand väljas även framgent. Ett åläggande om en beredskapslagring bör tills vidare ifrågakomma endast om frivilligvägen i enstaka fall inte visar sig möjlig för att nå en från försörjningsberedskapssynpunkt nödvändig och rationell lösning av ett lagringsproblem.

2.3.6 Statliga företagsengagemang och stöd till nedläggningshotad industri

I delbetänkandet Kläder och skor, försörjningen i en kristid, diskuterade FBU vissa tänkbara stödåtgärder för att bibehålla en från beredskapssynpunkt nödvändig produktion inom landet. Höjda tullar, kvantitativa importrestriktioner och direkt produktionsstöd bedömdes härvid vara mindre lämpliga åtgärder. Kapitalstöd bedömdes å andra sidan vara en åtgärd som är förenad med övervägande fördelar om statliga ingripanden behövs för att upprätthålla en viss önskvärd försörjningsberedskap. Av olika tänkbara former för kapitalstöd ansågs systemet med avskrivningslån för investeringar överlägset. Detta system har bl. a. ett inbyggt rationaliseringsbefrämjande element. Det är dessutom selektivt till sin karaktär vilket möjliggör en riktad stödverksamhet mot varuområden som är oundgängliga för försörjningen i en kristid. Åtgärderna föreslogs av FBU för att garantera en önskvärd försörjningsberedskap inom textil-, beklädnads-, sko- och läderområdena.

Det principiella synsätt som redovisas i delbetänkandet anses av FBU fortfarande gälla. FBU gör i slutbetänkandet en djupare analys av olika åtgärder som kan vidtas för att säkerställa en fortsatt produktion som är av betydelse för försörjningsberedskapen men som av lönsamhetsskäl hotar att försvinna.

För att försörjningsberedskapen skall kunna tillgodoses till lägsta möjliga kostnad är det enligt FBU angeläget att kostnaderna för en beredskapsproduktion skall kunna redovisas. Detta är nödvändigt för att ett riktigt val skall kunna göras mellan produktion och andra åtgärder som lagring, stöd genom offentlig upphandling eller lagring av maskiner "i malpåse" samt mellan olika former av fortsatt produktion.

Vid en bedömning av stöd till en beredskapsviktig produktion betonar FBU att hänsyn bör tas – förutom till försörjningsberedskapen – även till industri- och arbetsmarknadspolitiska målsättningar. Därmed bör det i vissa fall vara möjligt att minska samhällets samlade kostnader för att nå såväl andra samhällseliga mål, exempelvis regionala sysselsättningsmål, som försörjningsberedskapsmål.

När det gäller valet mellan beredskapsproduktion i statlig eller privat regi gäller enligt FBU som utgångspunkt att statlig och privat företagsamhet arbetar under samma villkor och således under samma krav på effektivitet och konkurrenskraft. Valet mellan statlig eller privat beredskapsproduktion bör därför i huvudsak utgå ifrån var produktionen kan ske till lägsta kostnader. FBU föreslår att staten för varuområden där så bedöms lämpligt begär in offerter från såväl statliga som privata företag avseende kostnaderna för fullgörande av viss beredskapsproduktion och/eller upprätthållande av viss produktionskapacitet. Offerterna skall därvid avspegla merkostnaderna vid fullgörande av en produktion. F. n. har Statsföretag AB skyldighet att på anfordran avge sådan offert. Det föreslås beträffande privata företag att deltagande i ett sådant offertsystem baseras på frivillighet. I vissa fall bör även statliga verk kunna anmodas avge offert.

Därtill bör vid avvägningen mellan statlig eller privat verksamhet hänsyn tas till omständigheterna i varje särskilt fall, exempelvis om statlig verksamhet kan ha större förutsättningar än privat att uppnå önskvärda effekter på branschstrukturen.

Vid val av produktionsfrämjande åtgärder föreslår FBU att stor flexibilitet bör tillämpas. Det bör enligt FBU:s mening övervägas om inte rörliga gränser för avskrivningslån och lånegarantier för investeringar skulle öka effektiviteten i försörjningsberedskapsstödet.

Mot bakgrund av bl. a. den löneintensiva skoindustrins alltmer accentuerade svårigheter under senare år att hävda sig gentemot importkonkurrensen föreslås att ett utvidgat kapitalstöd vid sidan om det nuvarande stödet till investeringar prövas i fråga om löneintensiv tillverkning. Stöd i form av ränte- och amorteringsfria lån bör således kunna ges för företagens behov av rörelsekapital. Till skillnad från avskrivningslånen bör lån till rörelsekapital enligt FBU:s förslag inte avskrivas från statens sida på grund av att förslitningsmoment saknas och nedskrivning av lån till rörelsekapital är att jämställa med löpande produktionsbidrag. I de fall ett mindre stödbehov föreligger anser FBU att det bör kunna föreskrivas att lånen skall amorteras. Eftersom lån till andra

ändamål än investeringar inte i sig kan väntas ha en pådrivande effekt på produktivitetens utvecklingen föreslår FBU att lånen endast ges i samband med att produktivitetshöjande åtgärder vidtas, exempelvis strukturella förändringar mellan olika företag. En förutsättning för att lån skall ges bör vara att verksamheten bedöms kunna bedrivas utan att lånet behöver utnyttjas för att täcka löpande driftförluster.

Om effekten av kapitalstöd inte är tillräcklig för att upprätthålla försörjningsviktig produktion anser FBU att bidrag till löpande driftkostnader måste övervägas. Sådana bidrag är enligt FBU:s uppfattning förenade med mycket stora nackdelar av olika principiella skäl. Ett generellt bidragssystem får bedömas ha negativa effekter på produktivitetens utvecklingen, ett förhållande som på lång sikt kan leda till att stöd till fortsatt produktion inte är förenligt med den övergripande målsättningen att försörjningsberedskapen skall tillgodoses på billigast möjliga sätt. När frågan om driftsbidrag aktualiseras är det dessutom enligt FBU rimligt att nämnda kostnadsprincip för försörjningsberedskapen i många fall bör få stå tillbaka för hänsyn till våra internationella förpliktelser och beredskapen tillgodoses med lagring eller produktionsanläggningar "i malpåse" även om kostnaderna härför blir högre. Skulle i vissa fall fortsatt produktion betraktas som oundgänglig för en tryggad försörjning, trots att bidrag till löpande driftskostnader därvid blir nödvändigare, bör enligt FBU produktion i statlig myndighets regi övervägas. Detta kan t. ex. komma att gälla skoindustrin. En förstärkning av importskyddet i strid med föreliggande bindningar kan behöva övervägas om andra åtgärder inte visar sig ändamålsenliga eller bedöms inte ge önskad effekt. Härvid måste givetvis beaktas de nackdelar som kan följa av att internationella förpliktelser måste brytas. Enligt FBU:s mening bör kombinationer av förstärkt gränsskydd och produktionshöjande åtgärder inte uteslutas. I vissa fall bör samtidigt insatta produktionsstödjande åtgärder kunna åstadkomma att försörjningsberedskapen kan tillgodoses vid ett lägre gränsskydd än som annars skulle vara nödvändigt.

2.3.7 Statlig upphandling som ett led i försörjningsberedskapen

FBU framhåller att reglerna för den statliga upphandlingen sedan 1974 är så utformade att de möjliggör åtgärder som innebär avsteg från den rena affärsmässigheten då detta anses önskvärt från bl. a. försörjningsberedskapssynpunkt. Inga ändringar föreslås i sak beträffande dessa regler. Däremot förordas vissa särskilda procedurregler och samordningsförfaranden i anslutning till den statliga upphandlingen av sådana varor som har väsentlig betydelse för försörjningsberedskapen. Särskilda regler bör sålunda tillskapas för att man på ett mer betryggande sätt skall kunna fånga in aktuella fall av upphandling av sådana varor. Innebörden härav föreslås bli att regeringen efter förslag av ÖEF utfärdar bestämmelser som ålägger de upphandlande myndigheterna att underställa regeringen frågan om inköp av varor för

vilka försörjningsläget är akut och vilkas värde överstiger ett visst bestämt belopp. Frågan om vilka varor som av försörjningsberedskapsskäl skall behandlas på ett särskilt sätt vid statlig upphandling bör definieras av ÖEF och fastställas i särskilt beslut av regeringen. Inga statliga myndigheter bör enligt FBU undantas då det gäller tillämpningen av dessa regler. I fall då undantag från upphandlingskungörelsens huvudregel meddelas bör medel härför tillskjutas efter regeringens beslut i varje särskilt fall ur ett förslagsanslag som föreslagits av ÖEF. Av många skäl är det angeläget att stöd till upphandlingar inte vidtas i andra fall och med högre belopp än vad som från försörjningsberedskapssynpunkt får anses oundgängligen nödvändigt. Stöd i samband med offentlig upphandling får i första hand ses som ett komplement till andra åtgärder. Huvudvikten bör läggas vid åtgärder av annat slag. Särskild försiktighet bör iakttas så att upphandlingsstöd inte ges kontinuerligt under längre tid. Detta kan nämligen bl. a. medföra att utländska företag undviker att lämna anbud, varigenom en skälighetsbedömning av inhemska bud försvåras.

Beträffande varor för vilka regeringen enligt förslaget skall ålägga de upphandlande myndigheterna anmälningsplikt bör ett mer regelbundet samrådsförfarande mellan de olika myndigheter na samtidigt införas. Den av FBU föreslagna utvidgade styrelsen inom ÖEF bör givetvis behandla frågor som rör statlig upphandling som ett led i försörjningsberedskapen.

Även den kommunala upphandlingen är av betydande omfattning. FBU finner det därför angeläget att ÖEF:s varupreciseringar och regeringens beslut om anmälningsplikt för vissa varor delges kommunala upphandlingsorgan för kännedom. Särskilt inom läkemedels/sjukvårdsmaterielsektorn där försörjningsläget för många varor är bekymmersamt, samtidigt som kravet på uthållighet är stort, kan en nära kontakt med ÖEF bedömas som värdefull.

2.3.8 ÖEF:s organisation och planeringsförhållanden

FBU:s förslag innebär att planeringen för en omställning av samhället mot en krishushållning intensifieras, samtidigt som en ökning sker av beredskapslagringen och särskilda fredskrislager byggs upp i såväl statlig som privat regi. Detta kräver i sin tur ökade insatser då det gäller planeringen på myndighetsplanet och samverkan med övrig samhällsekonomisk verksamhet och med näringslivet. Åtgärderna inom det ekonomiska försvaret är emellertid kostsamma såväl för samhället som för näringslivet. FBU anser att kostnaderna för en omsorgsfull uppföljning av utvecklingen i försörjningshänseende, en ingående planering och ett konsekvent genomförande av beredskapsåtgärderna är en förhållandevis billig form av försörjningsberedskap. Mot bakgrund härav föreslås att ökade resurser avdelas i dessa hänseenden samt att samarbetet olika statliga myndigheter emellan och mellan statliga myndigheter och näringslivet förstärks.

De organisatoriska och administrativa frågorna diskuteras i främst två

hänseenden. Det gäller för det första planeringens inriktning och behovet av planeringsresurser inom ÖEF för att samhällsutvecklingen skall kunna följas så att åtgärder i tid kan övervägas och försörjningen i en kristid inte äventyras. Vidare diskuteras frågor som berör samordningen mellan försörjningsberedskapsåtgärder och övriga samhällsekonomiska planeringsåtgärder vilka i vissa avseenden kan vara av större vikt än den traditionella samordning som normalt sker inom totalförsvaret.

Styrkan hos det ekonomiska försvaret beror i hög grad på samhällets fredstida tillgångar i form av t. ex. produktionskapacitet och lager samt på möjligheterna att anpassa dessa tillgångar till de förändrade krav som uppkommer i ett kris- (krigs-)samhälle. De centrala statliga myndigheternas roll inom det ekonomiska försvaret är därför att planera så att en anpassning i möjligaste mån kan komma till stånd och att verka för att resurserna i mån av behov kompletteras med en beredskapslagring och/eller andra beredskapsåtgärder.

Utvecklingen under de senaste två åren – inte minst oljekrisen och krisen på det petrokemiska varuområdet – har enligt FBU bekräftat den stora betydelse som en noggrann uppföljning av händelseutvecklingen och en omsorgsfull planering har för det ekonomiska försvaret. Det är synnerligen viktigt att ett tillräckligt omfattande och meningsfullt informationsunderlag finns tillgängligt. FBU anser att det är mycket resurskrävande att samla in ett sådant dataunderlag och hålla det à jour.

FBU framhåller att principen om en kontinuerlig försörjning i en kristid och en omställning av konsumtion och produktion är vägledande för övervägandena i betänkandet. Härigenom kan kostnaderna för en beredskapslagring hållas nere. En grundläggande förutsättning härför är dock en hög ambitionsnivå vid planeringen av försörjningsberedskapen.

Mot denna bakgrund har FBU i samråd med ÖEF översiktligt beräknat behovet av personalförstärkningar för utrednings- och planläggningsuppgifter inom ÖEF. Hänsyn har därvid tagits till ÖEF:s behov för att kunna fullgöra arbetsuppgifterna enligt nuvarande mål för verksamheten. Härutöver har en bedömning gjorts av de krav på personalförstärkningar som föranleds av de av FBU föreslagna ökade planerings- och beredskapsåtgärderna.

Inom planeringsavdelningen bedöms 24 nya tjänster erfordras och – som en följd av den föreslagna ökningen av beredskapslagringen och introducerandet av fredskrislager – 17 tjänster på affärsbyrån.

Utom ÖEF har socialstyrelsen bedömt att ökade resurser erfordras för planeringen inom läkemedels- och sjukvårdsområdet. Denna fråga torde enligt FBU få tas upp i styrelsens anslagsframställning.

Då det gäller resurserna vid ÖEF anser FBU att en avvaktande attityd intagits under senare tid, bl. a. i avvaktan på FBU:s förslag. Det föreligger därför nu enligt FBU:s bedömning en viss eftersläpning.

Den betydande personalförstärkning som föreslås får enligt FBU ses mot

bakgrund av förslaget rörande uthålligheten inom det ekonomiska försvaret. Genom en omsorgsfull planering av omställningen till ett krissamhälle med en avsevärt reducerad försörjningsstandard har FBU bedömt att beredskapslagringen kan hållas på en rimlig nivå – även i ett längre perspektiv. Samtidigt uppnås en ökad uthållighet och därmed en stärkt tilltro till den svenska neutralitetspolitiken.

FBU understryker att förslagen rörande uthållighet, försörjningsstandard, beredskapslagring och personalförstärkning vid ÖEF måste ses i ett sammanhang.

Den årliga kostnaden för de av FBU föreslagna personalförstärkningarna uppgår till knappt 4 milj. kr. per år. Med det synsätt som FBU redovisar kan detta belopp relateras till årskostnaden för de föreslagna ökade insatserna i fråga om statlig lagring som uppgår till ca 120 milj. kr. FBU framhåller att de föreslagna personalförstärkningarna bör – bl. a. med hänsyn till att en kommitté nyligen tillsatts med uppgift att se över ÖEF:s organisation – ske successivt.

Då det gäller arbetets bedrivande inom ÖEF har FBU inte funnit anledning framlägga förslag om några väsentliga ändringar. Vad gäller produktionsplanläggningen framhålls det angelägna i att åtgärderna och planläggningen breddas så att näringslivets uppgifter även under en kris- (avspärrnings-)period kan närmare definieras och planläggas. I viss utsträckning sker detta redan nu.

Samordningen mellan försörjningsberedskapspolitik och övrig näringspolitik bör kraftigt förstärkas. Detta gäller i fråga om såväl den normala samhälleliga planeringen, där bedömningar avseende försörjningsberedskapen regelmässigt bör vägas in, som planeringen inför och verkställigheten i ett fredskris- eller avspärrningsläge, varvid inte minst ansvarsförhållandena mellan olika myndigheter måste kartläggas. Det är således här fråga om en samordning med myndigheter och verksamheter vid sidan av de egentliga totalförsvarsmyndigheterna. Detta behov ökar i takt med att det ekonomiska försvaret får uppgifter för andra fall än krig och avspärringssituationer.

FBU föreslår att det ökade samordningsbehovet tillgodoses genom att ÖEF:s styrelse får en avsevärt vidgad sammansättning. Vidare föreslås att särskilda samarbetsgrupper inrättas på tjänstemannanivå – "varuutskott" – då så bedöms erforderligt. Detta torde främst gälla vissa varuområden där försörjningsläget är bekymmersamt. Utskotten bör sammansättas så att de bildar grunden för den planerade utökade organisationen vid ÖEF under en kris- eller krigstid. Vidare bör krisberedskapen i planerings- och organisationshänseende förstärkas. Detta gäller bl. a. frågor som rör organisationen av myndigheter i kristid, prioriterings- och ransoneringsproblematiken, och informationsunderlag i fråga om förhållanden av intresse från försörjningsberedskapssynpunkt t. ex. förbrukning och användning av olika varor inom näringslivet.

2.4 Särskilt yttrande

Till betänkandet har fogats ett särskilt yttrande.

Experten *Gustafson*, anser att den föreslagna fredskrislagringen är en samhällsangelägenhet. I de fall överlagring hos de lagringsviktiga företagen inte är företagsekonomiskt motiverad måste dessa kompenseras för sina merkostnader. Kompensation kan enligt *Gustafson* inte ske genom höjning av företagens försäljningspriser med hänsyn till internationella konkurrenser. På grund av de stora olikheterna företagen emellan är det svårt att skapa ett system med generella regler som ger företagen skälig kompensation. Det av FBU föreslagna systemet för kompensation ger endast i gynnsamma fall täckning för merkostnaden. Enligt *Gustafson* bör det därför ankomma på ÖEF att under fredskrislagrets uppbyggnadstid undersöka i vad mån ytterligare kompensationsåtgärder kan erfordras och lämna förslag härom före lagringsskyldighetens inträde.

2.5 Remissyttrandena

2.5.1 Behovet av ett fredskrislager utanför energiområdet

Samtliga remissinstanser tillstyrker eller lämnar utan erinran förslaget att ett fredskrislager skall byggas upp. *SIND* anser dock att alternativ till lagring kan tänkas för att möta fredskrissituationer – bl. a. kan således incitament skapas för att förmå företag att uppta fler råvaruleverantörer och/eller öka sin lagerhållning.

2.5.2 Finansiering av ett fredskrislager utanför energiområdet

Remissinstanserna delas i två läger i fråga om FBU:s förslag att kostnaderna för en fredskrislagring delas mellan näringsliv och samhälle. Vissa instanser delar FBU:s uppfattning att en uppdelning bör ske medan andra anser att kostnaderna för en fredskrislagring helt skall bestridas med statsmedel.

Till de instanser som tillstyrker FBU:s förslag, i huvudsak ansluter sig till det eller lämnar det utan erinran hör bl. a. *ÖB*, *försvarets sjukvårdsstyrelse*, *civilförsvarsstyrelsen*, *socialstyrelsen*, *JN* och *Landstingsförbundet*.

FBU:s förslag tillstyrks av *SPK*. Nämnden förutsätter dock härvid att företagens deltagande i fredskrislagringen inte kommer att innebära höjda priser på företagens produkter. *NO* anser att en fredskrislagring onekligen medför fördelar i försörjningsberedskapshänseende. *NO* motsätter sig därför inte i princip att förslaget genomförs. Det material som redovisas i utredningen ger emellertid, enligt *NO*s uppfattning, inte det underlag som är önskvärt för att bedöma om den föreslagna modellen är det bästa tänkbara alternativet för att uppnå den åsyftade målsättningen med minsta möjliga inverkan på konkurrensförhållandena. Därför skulle det ha varit önskvärt

med en mera djupgående analys av olika metoder för finansiering av fredskrislager.

LO menar att en lageruppbbyggnad i själva verket borde ankomma på de enskilda företagen som ett led i den normala affärsverksamheten. Skälet härtill skulle vara att fredskrislager i praktiken kommer att fungera som prisbuffertar. Eftersom samhället ändå har ett intresse av att sådana kommer till stånd, kan det vara rimligt att samhället medverkar till detta. I det avseendet delar *LO* *FBU*:s synpunkter. *LO* har däremot svårt att ta ställning till den konstruktion som *FBU* föreslår. Det är inte klart hur kostnadsfördelningen mellan samhället och de berörda företagen kommer att utfalla. Risker är dock uppenbara att företagen kan erhålla oskäliga subventioner, anser *LO*.

RRV biträder i och för sig förslaget om en lagstadgad lagringsskyldighet. Samtidigt framhåller verket emellertid att *FBU* inte på ett övertygande sätt visat att en påtvingad fredskrislagring är till fördel för företagen på lång sikt. De presenterade olika alternativen för finansiering måste enligt *RRV*:s mening utredas närmare och deras totala ekonomiska konsekvenser presenteras innan det är möjligt att ta ställning i finansieringsfrågan. Även *KK* – som inte har något att erinra mot lagringsskyldigheten som sådan – finner det svårt att på grundval av det nu tillgängliga underlaget ta ställning till frågan om de av *FBU* föreslagna åtgärderna är lämpligt avvägda. *KK* pekar här bl. a. på åtgärdernas olika effekter beroende på vinstläget i de skilda företagen.

I likhet med *RRV* anser *ÖEF* att ytterligare överväganden torde vara nödvändiga beträffande företagens deltagande i genomförandet av fredskrislagringen. Oberoende härav bör uppbyggnad av ett statligt fredskrislager påbörjas.

SCB menar att man vid överväganden om de kostnader som belastar näringslivet även måste beakta företagens uppgiftslämnande. Man måste härvid i kommande diskussioner om utformning av databaser ta hänsyn till företagens möjligheter att till rimliga kostnader lämna önskade uppgifter.

Enligt *SIND* är påtagligt negativa effekter ur resursfördelningssynvinkel förknippade med *FBU*:s förslag. Verket menar att ett flertal andra metoder står till buds. En sådan kan vara lagring i enbart statlig regi med utförsäljning i ett krisläge till priser som inte skapar incitament för företagen att i normalläget minska sina egna lager på grund av den statliga lagerhållningen. En annan metod är att berörda företag åläggs öka sin uthållighet med samma antal månader i stället för till samma totala uthållighetsnivå. Eventuella lagernedskrivningsmöjligheter bör då endast avse den fredskrislagrade delen, inte hela lagret av aktuell vara. På detta sätt blir den ekonomiska belastningen jämnt fördelad över de förbrukande företagen.

Till de remissinstanser som helt avstyrker *FBU*:s förslag att företagen skall finansiera delar av fredskrislagringen hör *Statsföretag AB*, *Jernkontoret*, *KF*, *LIF*, *SAF*, *Sveriges grossistförbund*, *SHIO*, *Sveriges industriförbund*, *Sve-*

riges kemiska industrikontor, Sveriges mekanförbund och Textilrådet. KF anser att staten bör ha det totala ansvaret för hela lagringsverksamheten. Skulle statsmakterna ändå komma fram till att en uppdelning av ansvaret mellan stat och näringsliv bör komma till stånd, vill KF att ett annat system utvecklas än det utredningen föreslår. I ett sådant system bör hänsyn tas till företagets vinstsituation, utländsk konkurrens och de aktuella företagets möjligheter att utnyttja fördelarna av en ökad fredskrislagring.

Behovet av fredskrislagring synes enligt *Statsföretag AB* väl underbyggt i betänkandet. Företaget behandlar i yttrandet främst förhållandena inom den petrokemiska sektorn och vänder sig mot förslaget att de företag som förbrukar fredskrislagrade varor skall bekosta hela näringslivets fredskrislagring. Hela samhället är beroende av den kemiska industrins produkter varför en fredskrislagring får ses som en samhällsangelägenhet. Statsföretag menar att en eventuell statlig fredskrislagring inte skulle medföra någon minskning av näringslivets lager eftersom dessa redan är nedpressade till ett minimum. De ökade lagerhållningskostnaderna skulle dessutom få en negativ inverkan på de berörda industriernas konkurrensförmåga vilket skulle vara till nackdel från försörjningsberedskapssynpunkt. Med hänsyn till att lagerhanteringskostnaderna vid lagringen är större än kapitalkostnaden har de av utredningen föreslagna stödåtgärderna endast begränsad effekt. Enligt Statsföretag kan det ifrågasättas om inte fredskrislagringen borde bekostas av staten.

LIF tar avstånd från en finansieringsform som görs beroende av skilda företags grad av konsolidering.

Enligt *Jernkontoret* skulle stålföretagen genom utredningens förslag belastas orättvist jämfört med senare led i förädlingskedjan, t. ex. verkstadsindustrin. Möjligheten att vältra över merkostnaderna på nästa led är på grund av importkonkurrensen begränsad samtidigt som konkurrensläget på exportmarknaden försämras. Jernkontoret framhåller vidare att den föreslagna lageruppyggnaden skulle innebära en svår finansiell belastning för stålindustrin. I stället förordar Jernkontoret en lagring helt i statlig regi och anser att denna till en del skulle kunna bli självbärande från kostnadssynpunkt om köp genomförs i lågskonjunktur och försäljning i högskonjunktur.

Kemikontoret är positivt till att fredskrislager tillskapas men anser att utredningens förslag bör omarbetas så att kostnaderna för lagringen skall bäras av samhället i dess helhet. Kontoret vänder sig vidare mot att endast vissa företag åsamkas kostnader trots att en fredskris skulle medföra skada för hela industrin, näringslivet och samhället i övrigt. Kemikontoret framhåller vidare att ett genomförande av enbart en statlig fredskrislagring inte skulle medföra någon minskad lagerhållning hos företagen eftersom lagren redan är så små som det praktiskt är möjligt.

Sveriges mekanförbund, SAF och SHIO instämmer i *Industriförbundets* yttrande. Förbundet anser att kostnaderna för fredskrislagringen inte till någon del bör läggas på företagen. Om så sker skulle de svenska överlagrande

företagen komma i ett sämre konkurrensläge jämfört med utländska företag. Detta kan få negativa konsekvenser, inte minst från försörjningsberedskaps-synpunkt. Förbundet anser att fredskrislagringen skall ses som en samhällsangelägenhet och bekostas via statsbudgeten. Motsvarande synpunkter framförs av *Grossistförbundet* och *Textilrådet*.

Om förslaget ändå skulle komma att godtas måste det förändras på väsentliga punkter. Industriförbundet ansluter sig här helt till vad experten Gustafson anför i sitt särskilda yttrande.

2.5.3 Fredskrislagringens omfattning och sammansättning

Socialstyrelsen ansluter sig till förslaget om uppbyggnad av ett kredskrislager. Sammansättningen av detta kan dock behöva justeras för att behoven på läkemedels- och sjukvårdsmaterielområdena ännu bättre skall kunna tillgodoses. Styrelsen anser vidare att sjukvårdshuvudmännen kan överta betydande delar av det materielförvaltningsansvar som f. n. är helt statligt. Det är styrelsens bestämda uppfattning att så bör ske.

KK utgår från att den föreslagna sammansättningen av de statliga fredskrislagren är preliminär och blir föremål för överarbetning i samråd med berörda företag och branschorganisationer.

En utbyggnad av ett fredskrislager tillstyrks av *SPK*. Dock bör prissättningsfrågorna utredas mera. Nämnden förutsätter vidare att hänsyn tas till de slutliga konsumenternas intresse av låga priser. *SPK* vill också ges tillfälle att senare till *ÖEF* meddela närmare synpunkter på lagrets slutliga sammansättning.

AMS biträder *FBU*:s uppfattning att fredskrislager, t. ex. inom det petrokemiska området, även kan behöva innefatta sådana varor som i och för sig är uthålliga vid en fredskris men som kan bidra till att vidmakthålla en hög sysselsättningsnivå.

KF ställer sig bakom det föreslagna programmet för uppbyggnad av statliga fredskrislager. Tidsramen för uppbyggnaden (fem år) tillstyrks också. Inte heller *Landstingsförbundet* har någon erinran mot vad *FBU* föreslagit. Det är angeläget, skriver förbundet, att regeringen i lag får bemyndigande att föreskriva lagringsskyldighet för alla former av lager som har till ändamål att trygga folkförsörjningen.

Sveriges industriförbund anför – med instämmande av *Sveriges mekanförbund*, *SAF* och *SHIO* – att det är väsentligt att fredskrislagringen inte låses till det varuutval som anges i *FBU*:s betänkande. *ÖEF* bör snarast i samråd med berörda branschföreningar se över den varulista som *FBU* presenterat. En översyn måste sedan göras: regelbundet anser förbundet.

Det kan enligt *Grossistförbundet* vara ändamålsenligt att lagringen inte ovillkorligen binds till de producerade företagen. Lagerhållningen kan förläggas även till andra företag, t. ex. inom partihandeln, om detta i en viss situation skulle bedömas vara lämpligt.

Totalramen för den statliga fredskrislagringen kan accepteras anser *Kemikontoret*. Inom denna ram bör en lagring ske motsvarande två månaders förbrukning för de mest utsatta varorna och en månads förbrukning för övriga varor. Varusammansättningen bör bli föremål för överläggningar mellan ÖEF, berörda företag och branschorganisationer. Kemikontoret framhåller vidare att den av FBU föreslagna fredskrislagringen inte medför en ökning av försörjningsuthålligheten i proportion härtill. Den lagring som skulle erfordras omfattar sannolikt ett sortiment av storleksordningen tio tusen kemiska ämnen och flera tio tusen kemiska föreningar. Liknande synpunkter framförs av *Statsföretag AB*.

2.5.4 Skyldighet för företag att medverka vid lagring och omsättning av statligt ägda beredskaps- och fredskrislager

Ingen av remissinstanserna har någon erinran mot FBU:s förslag att regeringen i lag får bemyndigande att föreskriva skyldighet för produktionsföretag att medverka vid den fysiska lagringen och omsättningen av statliga lager.

2.5.5 Statliga företagsengagemang och stöd till nedläggningshotad industri

För att försörjningsberedskapen skall kunna tillgodoses till lägsta möjliga kostnad, är det enligt FBU:s uppfattning angeläget att kostnaderna för en beredskapsproduktion kan redovisas. Detta behövs för att ett riktigt val skall kunna göras mellan produktion och andra åtgärder såsom t. ex. lagring, stöd genom offentlig upphandling m. m.

Dessutom bör hänsyn tas – förutom till försörjningsberedskapen – även till industri- och arbetsmarknadspolitiska målsättningar. Valet mellan statlig eller privat beredskapsproduktion bör i huvudsak utgå från var produktionen kan ske till lägsta kostnad. FBU föreslår att det offertsystem som Statsföretag AB f. n. tillämpar skall utvidgas även till att gälla statliga och privata företag (i det senare fallet på frivillig basis). Vid val av produktionsfrämjande åtgärder föreslår FBU att större flexibilitet tillämpas. Bl. a. tas frågan om rörliga gränser för avskrivningslån och lånegarantier för investeringar upp.

Remissinstansernas uppfattningar i hithörande sammanhang är något delade. Allmänt kan sägas att förslagen till stödåtgärder i stort biträds av de olika intresseorganisationerna. Från andra remissinstanser redovisas emellertid i vissa avseenden kritiska synpunkter på förslagen.

ÖEF ställer sig mycket positiv till att industri- och arbetsmarknadspolitiska mål vägs in vid förverkligandet av försörjningsberedskapsmål och omvänt. ÖEF är därför beredd till all samverkan som därvid krävs. I vissa fall kan dock försörjningsberedskapsmål och andra näringspolitiska mål komma att strida mot varandra. Med hänsyn till Sveriges säkerhetspolitiska målsättning bör – anser ÖEF – försörjningsberedskapsmålet tillmätas stor och i vissa

fall avgörande betydels.

ÖEF tillstyrker vidare det föreslagna offertssystemet men anser att även de kalkyler som ligger till grund för offerterna måste redovisas.

Beträffande förslagen om rörliga gränser för avskrivningslån och lånegarantier bedömer ÖEF att sådana skulle kunna leda till onödiga investeringskostnader och till ökat arbete för kontroll av investeringsplaner. ÖEF anser därför att ökat kreditstöd utöver gällande gränser (50 % resp. 25 %) endast skall få lämnas vid investeringar som är av synnerlig vikt för försörjningsberedskapen. Sådana ärenden bör avgöras av regeringen efter förslag från ÖEF.

Vikten av att åtgärder på försörjningsberedskapens område så långt möjligt samordnas med samhällets insatser vad gäller bl. a. arbetsmarknads- och regionalpolitiken framhålls av AMS.

SIND menar att man måste anlägga ett bredare synsätt på valet av beredskapsinsatser än enbart en strävan att på kort sikt uppnå ett visst försörjningspolitiskt mål till lägsta statsfinansiella kostnad. Mot den bakgrunden finner verket att det är anmärkningsvärt att FBU inte närmare försökt belysa de strukturella och resursfördelningsmässiga konsekvenserna av sina olika förslag till produktionsstödjande insatser och lagstadgad fredskrislagring. Detta syns enligt verket vara angeläget, inte minst mot bakgrund av det behov att kraftigt förstärka samordningen mellan försörjningsberedskapspolitiken och övrig näringspolitik, som utredningen själv konstaterat föreligga.

SIND hävdar vidare att det ur industripolitisk synvinkel kan vara olämpligt att med omfattande stödinsatser försöka upprätthålla en viss produktionskapacitet. Även om statens kostnader för ett lagringsalternativ överstiger kostnaderna för stödinsatser, kan en sådan merkostnad mycket väl mot-svaras av att man undviker resursfördelningsförluster som annars skulle ha uppstått.

Beträffande det föreslagna offertssystemet anser SIND att det har både för- och nackdelar. Till fördelarna hör att det i svaga branscher medverkar till att främst de företag gynnas, som kan förväntas överleva en struktur-omvandling och har förutsättningar för en produktion på längre sikt. Vidare medför systemet att omställningsprocessen påskyndas, varigenom en tillfredsställande struktur i branschen kan uppnås. Ytterligare innebär systemet att samhället kan begränsa stödet till att omfatta endast produktion upp till en viss nivå som är försörjningsberedskapsmässigt motiverad.

På längre sikt kan emellertid allvarliga konsekvenser uppstå genom offertförfarandet, menar SIND. För det första är det föga sannolikt att ens "lovande" företag, som fått kapitalstöd i en svag bransch, kan vidmakthålla den produktionskapacitet man angett i offerten. Exempel på detta har redan upplevts inom TEKO-området. För det andra riskerar man att genom systemet successivt slå ut så många företag, att endast ett fåtal producerande företag till slut finns kvar i branschen. Härigenom riskerar man en kon-

kurrensbegränsning. Företag i den uppkomna monopolsituationen kommer då, enligt SIND:s uppfattning, att ha små incitament till effektiviseringar.

Enligt industriverkets uppfattning har offertsystemet således flera tilltalande drag. Det står dock samtidigt klart att vissa problem, både på kort och lång sikt, är förknippade med förslaget. Mot den bakgrunden anser verket det vara tveksamt om offertsystemet kan antas som en generell metod att säkra produktionskapacitet i svaga brancher. Mer direkta insatser från samhällets sida kan i vissa fall vara motiverade.

I sitt yttrande konstaterar RSV att förslaget om ränte- och amorteringsfria lån utan avskrivning inte erfordrar några förändringar i gällande skattelagstiftning. Beträffande avskrivningslån till lagerbyggnader förordar verket att dessa skattemässigt behandlas som statsbidrag till näringsidkare.

Systemet med avskrivningslån och lån avseende rörelsekapital i princip synes enligt NO kunna godtas, även om dessa låneformer medför risker i konkurrenshänseende. NO understryker vikten av att man noga beaktar de strukturförändringar som blir följden. Detta för att inte från allmän synpunkt skadliga oligopol- eller monopolsituationer skall uppkomma som en följd av dessa stödåtgärder.

Liksom FBU anser KF att kapitalstöd är den bästa åtgärden för att stödja olönsam produktion av varor som är viktiga från försörjningsberedskapssynpunkt. Det gäller här att finna en selektiv metod för att nå speciellt angelägna varuområden. Stödinsatserna bör ske i samband med att produktivitetshöjande åtgärder vidtas.

Utredningens förslag till produktionsfrämjande åtgärder tillstyrks av *Landsstingsförbundet*.

Textilrådet – som i och för sig inte vill utesluta några stödmöjligheter – instämmer i utredningens uppfattning att kapitalstöd i första hand skall komma i fråga. Rådet förordar livligt att gränsen för avskrivningslån höjs och att räntebefrielse införs för de till lånen knutna garantierna.

Enligt LO måste man hålla isär motiven för stödåtgärder av beredskapsskäl och motiven för andra näringspolitiska stödåtgärder. Däremot måste de faktiska stödåtgärderna samordnas så att inte skilda myndigheter med olika utgångspunkter fattar beslut som går stick i stäv med varandra. LO bedömer det också som viktigt att åtgärderna får en i huvudsak selektiv inriktning.

TCO delar utredningens uppfattning att längre gående stödåtgärder till den från försörjningsberedskapssynpunkt känsliga industrin nu erfordras. TCO framhåller vikten av att de fackliga organisationerna ges möjlighet att yttra sig över de olika stödåtgärder som kan bli aktuella i ett företag. Samma standpunkt intar *Beklädnadsarbetarnas förbund*, som genom LO inlämnat remissyttrande.

FBU:s förslag att aktualisera tankarna om ett offertsystem tillstyrks av *Statsföretag AB* som dock framhåller att systemet måste kompletteras med någon form av fortlöpande förlusttäckningsgaranti. Företaget framhåller att frågan om ett offertsystem har anknytning både till åtgärder som vidtas av beredskapsskäl eller som motiveras av sysselsättningspolitiska skäl.

2.5.6 Statlig upphandling som ett led i försörjningsberedskapen

Frågan om vilka varor som av försörjningsberedskapsskäl skall behandlas på särskilt sätt vid statlig upphandling bör enligt utredningen definieras av ÖEF och fastställas i särskilt beslut av regeringen. Inga statliga myndigheter bör undantas då det gäller tillämpningen av dessa regler. Utredningen anser att stöd i samband med offentlig upphandling i första hand får ses som ett komplement till andra åtgärder. Huvudvikten bör läggas vid åtgärder av annat slag.

På utredningens olika förslag i förevarande hänseende har följt såväl positiva som mera reserverade reaktioner från de remissinstanser som särskilt yttrat sig i frågan.

Försvarets sjukvårdsstyrelse anser att det är angeläget att stödåtgärder sätts in till fromma för försörjningsviktig industri. De förslag som läggs fram medför visserligen ökade administrativa svårigheter men får ändå anses motiverade med hänsyn till sitt ändamål. Styrelsen understryker att landstingens medverkan till stöd för den inhemska produktionen är väsentlig.

I sådana fall då upphandling inom landet anses önskvärd anser *FMV* att avgörande därom bör fattas på ett så tidigt stadium i anskaffningsprocessen att diskriminering av utländska anbudsgivare kan undvikas.

Principen att till regeringen hänskjuta upphandlingsärenden i sådana fall då produktionsberedskapen är otillfredsställande möter ingen erinran från *RRV*. Det bör dock endast gälla sådana upphandlingsärenden som har en avgörande betydelse för försörjningsberedskapen. Det torde här röra sig om större beställningar, varför tämligen höga beloppsgränser bör väljas. Det är vidare viktigt att handläggningstiden begränsas så att beslut i sådana ärenden kan fattas inom ramen för den tid som anbudet är bindande.

ÖEF anser det vara väsentligt att utredningens förslag snarast blir genomförda. Till skillnad från *RRV* anser *ÖEF* att en relativt låg beloppsgräns bör väljas för att ett upphandlingsärende skall underställas regeringens prövning. En sänkning från nuvarande belopp om 100 000 kr. till 30 000 kr. föreslås.

Beträffande den statliga upphandlingen som ett produktionsfrämjande medel anser *SIND* att denna i vissa fall måste ges en mer specifik inriktning än mot inhemsk produktion generellt. Upphandlingsstöd måste också göras med beaktande av företagens produktionsförutsättningar på längre sikt. I annat fall kan upphandlingsverksamheten råka i konflikt med kravet på en strukturell omvandling och uppnåendet av en varaktig och effektiv produktionsstruktur inom vissa branscher.

Enligt *NO* bör upphandlingsstöd inte lämnas annat än i undantagsfall där andra åtgärder inte kan komma i fråga. Denna synpunkt företräds också av *KF*.

Den styrning som *FBU* förordar av den offentliga upphandlingen bör allvarligt övervägas anser *Statsföretag AB*. *ÖEF* bör vid en tillämpning av

FBU:s förslag ges i uppdrag att vara den centrala instansen för avsedd styrning.

Det är enligt *Landstingsförbundet* angeläget att regeringens beslut om anmälningsplikt för vissa varor delges både landstings- och primärkommunala upphandlingsorgan.

Det underrättelseförfarande som FBU föreslår möter ingen invändning från *Svenska kommunförbundets* sida.

LO anser i likhet med *Beklädnadsarbetarnas förbund* att förutsättningar bör skapas så att såväl primär- och sekundärkommunerna som de statliga verkens inköp av produkter, som är känsliga från försörjningsberedskapssynpunkt, kan utnyttjas i beredskapssyfte. De merkostnader som uppstår därmed bör regleras inom ramarna för de totala försvarsutgifterna.

Även *TCO*, som tillstyrker förslaget, berör möjligheterna till samordning med upphandlingen inom kommuner och landsting.

2.5.7 Planering, resursbehov och organisation m. m. av varuförsörjningen

Utredningens förslag innebär bl. a. att planeringen för en omställning av samhället mot en krishushållning intensificeras. Ökade insatser krävs därvid då det gäller planeringen på myndighetsplanet och samverkan med övrig samhällsekonomisk verksamhet och med näringslivet. Utredningen lägger mot denna bakgrund fram förslag till resursförstärkningar vid ÖEF och förslag till en breddning av verkets styrelse.

Utredningens förslag till en förstärkning av planeringsresurserna samt inriktningen av planeringen tillstyrks i allmänhet av remissinstanserna eller lämnas i huvudsak utan erinran. En del speciella synpunkter framförs också.

Det är enligt *ÖB* viktigt att försvarsmakten får ett starkt inflytande på de för den militära underhållstjänsten viktiga samordningsfrågorna. *ÖB* utgår från att ÖEF-utredningen behandlar detta problem.

FBU:s förslag tillstyrks i princip av *försvarets sjukvårdsstyrelse* som påpekar att även personalbehoven vid socialstyrelsen bör beaktas. En förstärkning kan behöva vidtas också vid sjukvårdsstyrelsen.

Det är enligt *socialstyrelsen* ofrånkomligt att ÖEF tillförs ökade resurser för samordning och planering. Med hänsyn till den omfattning och komplexitet som läkemedels- och sjukvårdsmaterielförsörjningen kan förutses få i framtiden ifrågasatts om inte socialstyrelsen bör vara företräd i ÖEF:s styrelse. Detta skulle eventuellt gälla också för sjukvårdshuvudmännen.

Statskontoret anser att det är av särskild vikt att fredsorganisationen har en flexibel utformning och att personalen besitter de kunskaper som erfordras. Ansvarsfördelningen mellan myndigheter med operativt ansvar och ÖEF:s samordningsansvar bör preciseras för att inga luckor skall uppstå. I fråga om förstärkningen av de personella resurserna vid ÖEF anser statskontoret att stor återhållsamhet bör iakttas i avvaktan på resultatet av den pågående organisationsutredningen.

Den föreslagna breddningen av ÖEF:s styrelse och förslaget att SCB skall ingå i denna tillstyrks av SCB. För egen del hävdar SCB vikten av att samarbetet mellan verket och ÖEF, liksom nu är fallet, även kan ske inom ramen för mer informella grupper.

Motiven för en förstärkning av planeringsresurserna vid ÖEF biträds av RRV. Denna bör genomföras snarast, eftersom en tillräcklig planeringskapacitet är en nödvändig förutsättning för att försörjningsberedskapen skall kunna upprätthållas till rimliga kostnader. Förslaget om att RRV skulle representeras i ÖEF:s styrelse avstyrks. I första hand bör ledamöter tillföras från AMS, KK och SIND.

KK – som tillstyrker förslagen om att ÖEF tillförs ytterligare resurser för planering, genomförande och uppföljning – betonar att det synes vara särskilt angeläget att frågan om planeringsansvaret klarläggs för olika berörda myndigheters del.

ÖEF tillstyrker förslagen om planeringsinriktning och arbetets bedrivande vid den egna myndigheten. ÖEF-utredningens resultat kan dock avvaktas vad gäller styrelserepresentation och personalförstärkningar inom planeringsavdelningen och affärsbyrån.

ÖEF-utredningen bör enligt AMS beakta även de arbetsmarknadspolitiska aspekterna på en samordning mellan försörjningsberedskaps- och övrig näringspolitik.

En uppbyggnad av resurserna vid ÖEF kan vara motiverad anser SIND. Verket saknar dock en analys av planerings- och utredningsverksamheten vid andra myndigheter. En totalöversyn måste här komma till stånd innan ställning tas till hur samhällets ökade resursinsatser på det försörjningspolitiska området skall fördelas. SIND finner det härvid vara högst osannolikt att en sådan översyn skulle motivera en total koncentration av resursökningarna till ÖEF.

Konsumentverket anser sig kunna bidra med underlag och bedömningar vid såväl beredskapsplaneringen som vid krisåtgärder. Verket förutsätter att det får möjligheter att i dessa sammanhang påverka utformningen av åtgärderna.

Det är enligt KF ytterst angeläget att öka ÖEF:s planeringsresurser. Förbundet anser också att man närmare bör studera hur en förbättrad samordning mellan försörjningsberedskapspolitik och övrig näringspolitik kan nås genom en vidgad sammansättning av ÖEF:s styrelse. KF betonar också vikten av att de s. k. varuutskotten bildas.

Landstingsförbundet finner det angeläget att ÖEF:s huvudansvar för försörjningsberedskapen för varor fullständigas. Det ansvar ÖEF nu har för läkemedelsförsörjningen bör utsträckas till att även omfatta den del av materielförsörjningen för vissa beredskapssjukhus som socialstyrelsen nu handlägger. Förbundet menar att det är angeläget att till ÖEF:s styrelse knyta parlamentariska representanter vid sidan av dem som från totalförsvarssynpunkt anses erforderliga.

LIF föreslås av LIF och RUF1 bli representerat i ÖEF:s styrelse. RUF1 understryker dessutom vikten av att samordningen breddas och ges fasta organisatoriska former. *Lantbrukarnas riksförbund* anser att ÖEF:s styrelse bör ha en sådan sammansättning att näringslivets intressen blir beaktade.

FBU:s förslag beträffande ÖEF:s organisation möter inga erinringar från *Svenska arbetsgivareföreningen* och *Kemikontoret*.

2.6 Föredraganden

2.6.1 Inledning

Det ekonomiska försvarets omfattning bestäms väsentligen av vår säkerhetspolitik samt vårt näringslivs struktur i dag och i framtiden. Planläggningen i fred är inriktad på att göra det möjligt för vårt näringsliv att vid krig, avspärrning eller annan kris tillhandahålla de varor och tjänster som behövs för försörjningen. I de fall då brist på varor kan beräknas uppkomma, måste bristen täckas genom omsorgsfullt planerad produktion och lagring.

Det var mot bakgrund av dessa förhållanden som försörjningsberedskapsutredningen (FBU) tillkallades.

I den proposition angående försörjningsberedskapen på beklädnadsområdet m. m. (prop. 1972:127) som utarbetades på grundval av FBU:s delbetänkande (Ds H 1972:3) Kläder och skor, försörjningen i en kristid, betonades att kostnaderna för de åtgärder som föreslogs på beklädnadsområdet borde ses som en kostnad för vår neutralitetspolitik.

FBU har nu lämnat sitt slutbetänkande (SOU 1975:57) Varuförsörjning i kristid. Där behandlar utredningen bl. a. följande sex ämnesområden:

- 1 uthållighet och försörjningsstandard i fråga om varuförsörjningen,
- 2 behovet av beredskapslager som är avsedda att utnyttjas då riket är i krig eller vid krig eller krigsfara i rikets nära omvärld,
- 3 behovet av särskilda fredskrislager som är avsedda att främst utnyttjas då tillförseln till riket av viktiga varor avbryts eller försvåras av annan anledning än krig eller krigsfara i rikets nära omvärld,
- 4 fördelningen av ansvaret och kostnaderna för beredskaps- och fredskrislager mellan näringslivet och samhället,
- 5 metoder för att upprätthålla sådan produktion inom landet som erfordras från försörjningsberedskapssynpunkt samt
- 6 behovet av planeringsåtgärder och administrativa resurser inom det ekonomiska försvaret och samordningen med andra myndigheter och med näringslivets organisationer.

Jag kommer i det följande att närmare behandla ämnesområdena 3, 4, 5 och 6. De områden som FBU i övrigt har behandlat kommer att prövas i anslutning till beredningen av förslag till riksdagen rörande totalförsvarets framtida utformning i första hand under femårsperioden 1977/78–1981/82.

I anslutning till sin behandling av dessa områden tar FBU också upp frågor som sammanhänger med den internationella utvecklingen och de förpliktelser Sverige har påtagit sig i ekonomiskt och handelspolitiskt hänseende.

Försörjningsproblemen i s. k. fredskriser aktualiserades i samband med oljekrisen vintern 1973–1974. Med fredskriser avses lägen då produktion, sysselsättning, export och konsumtion inte kan upprätthållas i normal omfattning på grund av importbortfall av en eller flera försörjningsviktiga varor utan att det är krig eller krigsfara i vår nära omvärld. Fredskriser bör skiljas från sådana knapphetssituationer, konkurrenssituationer och handelstrukturomvandlingar som är ständigt återkommande i det internationella handelsutbytet.

Betänkandet har överlämnats till 1974 års försvarsutredning för att beaktas vid dess överväganden.

Flera utredningar som har haft att behandla försörjningsberedskapsfrågor har kommit med sina förslag under det senaste året. Flera andra studier på detta område har också offentliggjorts. Jag vill i sammanhanget erinra om bl. a. energiberedskapsutredningens betänkande (SOU 1975:60–61) Ener-giberedskap för kristid och ransoneringslagsutredningens betänkande (Ds H 1975:3) Ny ransoneringslag samt 1974 års försvarsutrednings betänkande (SOU 1976:5) Säkerhetspolitik och totalförsvar. En omfattande lagring av råolja och oljeprodukter främst avsedd för fredskriser har vidare påbörjats med anledning av riksdagens beslut åren 1973, 1974 och 1975 (prop. 1973:194, FöU 1973:27, rskr 1973:366, prop. 1974:85, FöU 1974:17, rskr 1974:142 samt prop. 1975:30 bil. 3, FöU 1975:15, rskr 1975:205).

2.6.2 Uppbyggnad och finansiering av fredskrislager utanför energiområdet

2.6.2.1 Inledning

FBU konstaterar att strukturförändringarna inom utrikeshandeln och industrin har lett till ett näringsliv med allt mera specialinriktad tillverkning. Den samtidiga nedgången av lageruthålligheten (förhållandet mellan lager och förbrukning) inom industri och handel har medfört att sårbarheten även för små störningar i importflödet i vissa fall är betydande.

FBU diskuterar möjligheterna att förena en tillfredsställande försörjningsberedskap med en internationellt sett öppen ekonomi. FBU kommer till slutsatsen att nackdelarna på längre sikt av en öppen ekonomi i detta hänseende inte är generella utan berör enskilda varusektorer. Varor som behöver lagras är främst sådana råvaror som inte framställs inom landet.

2.6.2.2 Behovet av fredskrislager

FBU framhåller att behovet av särskilda fredskrislager av andra varor än råolja och oljeprodukter blivit alltmer uppenbart under senare tid. Riks-

dagen och regeringen har uttalat att fredskrisproblematiken måste ägnas en ökad uppmärksamhet i det ekonomiska försvarets fortsatta planering. Enligt FBU föreligger risk dels för att utvecklingen för en enskild vara kan leda till kraftiga prisstegringar eller krissituationer på råvaruområdet, dels att särskilda produktions- eller utbudsbegränsande åtgärder av producent- eller konsumentländer inte får anses utesluta.

Med hänsyn härtill och till det svenska samhällets sårbarhet för störningar i importen föreslår FBU att särskilda fredskrislager som består av vissa viktiga kemivaror, metaller, gummivaror och textilvaror skall byggas upp. Lagret föreslås motsvara 2–3 månaders fredsmässig förbrukning. FBU beräknar dess värde i 1975 års penningvärde till 780 milj. kr.

FBU:s förslag om sådana fredskrislager tillstyrks eller lämnas utan erinran av remissinstanserna. Statens industriverk (SIND) pekar dock på de alternativ till lagring som finns, t. ex. information för att förmå företagen att gardera sig mot riskerna för varubrist, skapande av incitament för företag att ta upp fler råvaruleverantörer eller öka sin egen lagring och lagstadgad skyldighet för företagen att hålla extra varulager.

Jag delar FBU:s uppfattning att en särskild lagring bör ske av vissa importerade insatsvaror för att i första hand motverka de negativa verkningarna av importbortfall av en eller flera försörjningsviktiga varor i situationer då det inte är krig eller krigsfara i vår nära omvärld. Vissa branscher inom industrin har numera så låg lageruthållighet att redan mindre störningar av tillförseln kan vålla problem. I vissa fall kan sådana störningar mycket snart påverka samhällslivet. Som framkom under oljekrisen vintern 1973–1974 gäller detta särskilt störningar på det petrokemiska området.

Jag anser för egen del att de alternativa åtgärder som SIND diskuterar för att lindra verkningarna av importstörningar, inte i någon mer väsentlig omfattning kan ersätta lagring. Jag bedömer det inte vara rimligt eller ens möjligt att ge sådana fördelar till förbrukande och lagrande företag att dessa ökar sin lagerhållning i den utsträckning som enligt min mening behövs.

Däremot vill jag tillstyrka att – som ett komplement till en lagring – för försörjningsberedskapen ansvariga myndigheter inom ramen för den naturliga kontaktverksamheten kontinuerligt informerar näringslivet om de områden inom vilka det är särskilt angeläget att man med olika medel stärker den egna beredskapen inför eventuella störningar i tillförseln. Detta gäller enligt min mening framför allt s. k. specialkemikalier. Dessa förekommer i ett stort antal kvaliteter och ingår i små kvantiteter i olika processer. En betydande förbättring av företagens egen beredskap på detta område bör kunna uppnås till relativt ringa kostnad för företagen.

2.6.2.3 Fredskrislagrets sammansättning

FBU föreslår att fredskrislager skall byggas upp, så att de i fråga om vissa närmare angivna kemikalier och textilvaror motsvarar tre och för me-

tall- och gummivaror två månaders normal förbrukning.

Kemikontoret anser att en fredskrislagring motsvarande två månaders normal förbrukning är tillräcklig. Vidare bör enligt Kemikontoret varulistan inte låsas förrän överläggningar skett mellan ÖEF och berörda företag och branschorganisationer. Sveriges industriförbund framför liknande synpunkter. Även Statsföretag AB och Jernkontoret framför vissa synpunkter på varuurlvalet.

I övrigt tillstyrker remissinstanserna eller lämnar utan erinran FBU:s förslag till vilka varor som bör fredskrislagras och omfattningen av denna lagring.

Enligt min mening är det två faktorer som särskilt bör beaktas vid prövningen av ett fredskrislagers sammansättning. För det första måste man för varje aktuellt varuumråde söka bedöma risken för att störningar i tillförseln kan komma att inträffa. För det andra måste man utvärdera konsekvenserna för sysselsättning, produktion, distribution och andra viktiga samhällsfunktioner av sådana störningar inom olika varuområden.

När det gäller frågan om vilka varor som kan komma att utsättas för produktions- eller utbudsbegränsande åtgärder från producentländernas sida diskuterar FBU tendenserna under senare år till ökat samarbete mellan olika råvaruproducerande länder – främst u-länder. FBU framhåller att denna utveckling får ses mot bakgrund av att råvarupriserna under en följd av år inte följt med i den allmänna prisutvecklingen och prisförändringarna på sådana varor främst varit till nackdel för u-länderna.

De ansträngningar som särskilt under de sista tio åren gjorts för att komma tillrätta med detta problem har inte givit några väsentliga resultat. FBU konstaterar att råvaruavtal mellan producent- och konsumentländer kan innebära en ökad trygghet i fråga om råvarutillförseln.

FBU redovisar inga överväganden rörande enskilda varors betydelse för att sysselsättning, produktion och andra viktiga samhällsfunktioner skall kunna upprätthållas.

1974 års försvarsutredning behandlar i delbetänkandet (SOU 1976:5) Säkerhetspolitik och totalförsvar, behovet av en beredskap för fredskriser. Utredningen anser mot bakgrund av sina överväganden att risken för importbortfall är större på oljeområdet än på andra råvaruområden. Utredningen anser därför att planeringen för fredskriser under de närmaste åren främst bör avse olja och oljeprodukter, däri inbegripit vissa kemiska produkter. Oljeprodukter, däri inbegripet vissa kemiska produkter.

Hur starkt beroende vi är av olja visade sig tydligt under oljekrisen 1973–1974. Samtidigt framkom hur känsligt samhället är för störningar i tillförseln av petrokemiska produkter. Industriproduktionen, varudistributionen och sjukvården i vårt land är direkt eller indirekt i hög grad beroende av att petrokemiskt baserade varor kan tillföras utan avbrott. Jag vill framhålla att detta inte bara gäller plaster utan också en mängd kemikalier som numera tillverkas med olja som utgångsvara. Möjligheterna att på kort sikt

på ett effektivt sätt ersätta dessa varor med andra är enligt min mening mycket små. Näringslivets lager av sådana varor motsvarar genomsnittligt endast 1–2 månaders normal förbrukning. För en nyckelvara som gasbensen (nafta) är lagret avsevärt lägre.

Den viktigaste utgångsvaran vid petrokemisk tillverkning i Västeuropa utgörs av gasbensen, som är en råoljefraktion. Gasbensinen används för framställning i s. k. krackningsanläggningar av eten, propen m. m., som i sin tur utgör utgångsmaterial för en rad petrokemiska produkter. Årsbehovet för den svenska petrokemiska industrin, som är koncentrerad till Stenungsund, uppgår till drygt 1 milj. ton. De raffinaderier som finns i Sverige producerar gasbensen endast för egen framställning av motorbensen, varför hela behovet av gasbensen för petrokemiska ändamål f. n. måste importeras.

En stor del av de varor som FBU föreslår för fredskrislagring tillhör det petrokemiska varuområdet. Även jag anser att risk för störningar i tillförseln inom detta område, liksom inom hela oljeområdet, föreligger.

En uppbyggnad av lager främst avsedda för fredskriser av olja och oljeprodukter pågår f. n. i enlighet med statsmakternas beslut. Av de skäl jag har anfört i det föregående förordar jag att en sådan lagring av petrokemiska insatsvaror i huvudsaklig överensstämmelse med FBUs förslag påbörjas snarast. Härutöver bör även en lagring ske av vissa kvaliteter syntetiskt gummi samt ändlösa syntetiska garner. Båda dessa varuslag har petrokemisk anknytning och är svåra att ersätta med andra varor.

ÖEF föreslår fredskrislagring även av andra varor än petrokemiska. Liksom försvarsutredningen bedömer jag risken för fredskriser inom dessa områden åtminstone på kort sikt vara ringa. Jag biträder därför inte FBUs förslag om en fredskrislagring på dessa områden.

Lagringen bör enligt min mening i princip omfatta tre månaders normal förbrukning. Härigenom uppnås den uthållighet som eftersträvas för oljeområdet inom ramen för det internationella energiprogrammet (IEP). Investeringsvärdet för ett lager med den sammansättning jag här förordar beräknar jag till ca 375 milj. kr. i dagens prisläge. Härtill kommer investeringar i förråd som jag beräknar till ca 105 milj. kr. i nuvarande penningvärde. Lageruppbyggnaden bör påbörjas budgetåret 1976/77 och i stort vara avslutad budgetåret 1980/81. Näringslivets organisationer samt Statsföretag AB har, som jag redan har nämnt, anfört synpunkter på varulistans sammansättning. ÖEF bör anmäla för regeringen de mera väsentliga förändringar av lagret i fråga om varuval och lagerkvantiteter som kan erfordras.

Jag vill i sammanhanget nämna att en betydande utbyggnad av den petrokemiska industrin i Stenungsund f. n. övervägs av de berörda företagen. En ny krackningsanläggning med ett råvarubehov av ca 1,5 milj. ton planeras med sikte på att tas i drift i början av 1980-talet. En rad produktionsanläggningar är knutna till detta projekt. Om en sådan utbyggnad av den

petrokemiska industrin förverkligas måste givetvis frågan om försörjningsberedskapen ägnas stor uppmärksamhet. Ett tänkbart komplement till lagring av petrokemisk råvara är att den inhemska kapaciteten för produktion av gasbensen byggs ut. Inom Statsföretag AB pågår f. n. projektering av ett raffinaderi vid Brofjorden, Statsraff-projektet, med särskild inriktning på produktion av gasbensen. Raffinaderiet skulle kunna täcka ca 80 % av det tillkommande behovet för den planerade utbyggnaden av den petrokemiska industrin i Sverige. Chefen för industridepartementet kommer senare denna dag att anmäla frågan om fortsatt projektering av raffinaderiet med sikte på ett ställningstagande till projektet år 1977. Frågan om ett eventuellt genomförande av Statsraff-projektet påverkar emellertid inte behovet av lageruppbyggnad för den petrokemiska industrin under tiden fram till början av 1980-talet.

2.6.2.4 Finansieringen av lagringen

Enligt FBU:s förslag skall fredskrislagring ske både i statlig regi och hos de företag inom industrin som förbrukar varorna. FBU anser att industrin bör bära en del av kostnaden för lagringen eftersom den, om en fredskris inträffar, kommer att ha en påtaglig ekonomisk fördel av lagret.

FBU:s förslag innebär att ökningen av lageruthålligheten åstadkoms genom att alla förbrukande företag med en förbrukning över en viss nivå åläggs att hålla lager som minst motsvarar fredsförbrukningen under en för varje vara fastställd tid. Miniminivån för lageruthålligheten väljs så att den för berörda företag gemensamma lagerökningen kvantitetsmässigt motsvarar den statliga fredskrislagringen.

För att i viss mån kompensera företagen för kostnaderna föreslås att skattemässig nedskrivning till noll av värdet medges för fredskrislagrade varor. Härutöver föreslår FBU att företagen bör få möjlighet att erhålla statlig kreditgaranti för lagerinvesteringarna och avskrivningslån för de lagringsutrymmen som den ökade lagringen kräver.

För företag där lagringsplikten medför särskilda svårigheter föreslår FBU att ÖEF skall kunna medge befrielse från denna skyldighet. Företag föreslås i sådana fall i stället få erlägga särskild avgift.

Flertalet av de remissinstanser som behandlar frågan är tveksamma eller kritiska mot FBU:s förslag till finansiering av ett fredskrislager. Detta gäller särskilt näringslivets organisationer. Dessa hävdar genomgående att nyttan av ett fredskrislager inte kan isoleras till det fåtal företag som förbrukar de här aktuella varorna och som enligt FBU:s förslag får bära en del av bördan för den totala lagringen. Man anser att hela industrin och samhället i övrigt får nytta härav. Kostnaderna för fredskrislagringen bör därför bäras av staten. KF och Statsföretag AB framför liknande synpunkter. ÖEF anser att ytterligare överväganden behövs när det gäller företagens deltagande i genomförandet av fredskrislagringen.

Även SIND är kritiskt mot FBU:s förslag och framhåller att ett genomförande av detta skulle innebära förskjutningar i konkurrensförhållanden inom en och samma bransch samt mellan inhemska branschföretag och utländska konkurrenter. SIND framhåller vidare att företagens vilja att effektivisera lagerhanteringen kan befaras minska om FBU:s förslag genomförs. Inverkan på den inhemska resursfördelningen kan således enligt SIND bli påtaglig. SIND förordar – om en lagring hos enskilda förbrukande företag skall ske – att lageruthålligheten bör ökas med samma antal månader för varje enskild vara.

Näringsfrihetsombudsmannen (NO), riksrevisionsverket (RRV) och kommerskollegium (KK) anser det vara svårt att på grundval av det framlagda materialet ta ställning till FBU:s förslag.

Av samma mening är LO som för sin del menar att en lageruppbbyggnad i själva verket bör ankomma på de enskilda företagen som ett led i den normala affärsverksamheten. Eftersom samhället har nytta av fredskrislager, anses det dock vara rimligt att staten medverkar till att sådana byggs upp.

För egen del anser jag liksom flertalet av remissinstanserna att FBU:s finansieringsförslag har vissa nackdelar. Olika industrier är som regel numera så beroende av varandra att en lagring hos ett företag eller en bransch kommer att gynna hela landets industri liksom samhället i övrigt. Enligt min mening skulle det vidare bli svårt att fastställa rimliga, lämpliga och rättvisa minimilagernivåer hos olika företag vilket är förutsättningen för att en minsta tillåten lageruthållighet skall kunna bestämmas.

Jag föreslår därför efter samråd med chefen för finansdepartementet, att finansieringen av den av mig förordade lagringen sker genom en höjning av den särskilda beredskapsavgiften för oljeprodukter. En mycket stor del av industrin liksom flertalet konsumenter får härigenom bidra till finansieringen vilket synes rimligt med hänsyn till de petrokemiska produkternas vidsträckt användning och stora betydelse för hela samhället. Mitt förslag medför att lagren kommer att ägas av staten.

Enligt beslut av riksdagen (prop. 1975:92, s. 118, SkU 1975:30, rskr 1975:204) fonderas inkomsterna från avgiften i en särskild icke räntebärande fond hos riksgäldskontoret (Oljelagringsfonden). Medel för uppbyggnad av beslutad lagring betalas ut efter beslut av regeringen.

En höjning av den särskilda beredskapsavgiften på bensin med 1 öre/liter (till 6 öre/liter) och på eldningsolja och motorbrännolja med 2 kr/m³ (till 7 kr/m³) skulle på grundval av den väntade förbrukningen budgetåret 1975/76 inbringa 96 milj. kr. på ett budgetår fördelade på

bensin	45 milj. kr.
eldningsolja och motorbrännolja	51 milj. kr.
	96 milj. kr.

Med hänsyn till den bedömda förbrukningsutvecklingen under femårsperioden 1977–1981 kan avgiftshöjningen grovt uppskattat inbringa ca 520 milj. kr. under perioden vilket skulle täcka investeringar i lager och förrådsbyggnader, 480 milj. kr., och driftkostnader, 40 milj. kr., dvs. tillsammans 520 milj. kr. under en femårig uppbyggnadsperiod. Härigenom uppnås en uthållighet av tre månader beräknad på 1974 års förbrukning.

Mitt förslag förutsätter dels en ändring av lagen (1973:1216) om särskild beredskapsavgift för oljeprodukter, dels medgivande från riksdagen att behållningen i oljelagringsfonden får användas för fredskrislagring av produkter inom det petrokemiska varuområdet.

Frågan om varorna skall lagras centralt eller hos de företag som förbrukar dem bör lösas från fall till fall. Hänsyn får då tas till såväl beredskapsmässiga som ekonomiska faktorer. Flera av de varor det här är fråga om är lagringskänsliga och bör därför lagras på ett sätt som medger omsättning av lagren till lägsta kostnad. Jag återkommer till denna fråga i det följande.

Enligt FBU bör försäljning ur fredskrislager vid en fredskris ske till rådande marknadspriser. Situationer kan enligt FBU tänkas, i vilka det kan vara motiverat att utnyttja lagren för att motverka kraftiga prishöjningar.

Av remissinstanserna framhåller statens pris- och kartellnämnd (SPK) betydelsen av att prisfrågorna uppmärksammas både vid försäljning ur lager i kris och vid omsättning. Med hänsyn till de prispolitiska aspekterna av en fredskrislagring önskar SPK vidare medverka vid det slutliga utarbetandet av varulistan. SIND menar att om staten skall svara för hela fredskrislagringen, sådana priser bör tas ut vid försäljning i kris att företagen inte minskar sin egen lagring, då det statliga lagret byggs upp.

För egen del anser jag att ett fredskrislager i princip bör få tas i anspråk endast för att vid störningar i tillförseln av insatsvaror motverka negativa följder för samhället. Uttag ur fredskrislager bör således normalt inte ske för att dämpa prisutvecklingen för en vara. Situationen måste dock bedömas från fall till fall och det kan inte uteslutas att situationer kan inträffa då lägre pris än marknadspris bör övervägas. Den bedömningen bör tillkomma regeringen. Fredskrislager bör liksom beredskapslager tas i anspråk först efter beslut av regeringen.

2.6.3 Skyldighet för företag att medverka vid lagring och omsättning av statligt ägda lager för försörjningsberedskap

FBU bedömer det som sannolikt att en beredskapslagring i ökad utsträckning måste ske hos de producerande företagen. Detta gäller inte minst om en lagring av reservdelar och maskinförnödenheter aktualiseras men även då det gäller varor med låg lagringsbeständighet eller som är anpassade till produktionen hos visst företag. FBU påpekar att några svårigheter hittills inte har förelegat att träffa avtal med företag om sådan lagring. Enligt FBU kan det dock inte uteslutas att problem kan uppstå i vissa fall.

FBU föreslår därför att regeringen får bemyndigande att ålägga företagen att medverka vid den fysiska lagringen och vid omsättningen av statliga lager. Staten skulle därvid helt och hållet stå för uppkommande kostnader. FBU menar att ett åläggande bör tillgripas endast i de undantagsfall när det visat sig omöjligt att uppnå en överenskommelse på annat sätt.

Enligt förslaget skall företag kunna åläggas att mot ersättning av staten lagra vad som motsvarar företagets normala fredsmässiga förbrukning under tolv månader då det gäller reservdelar och maskinförnödenheter för den egna maskinparken och sex månader då det gäller andra varor.

Ingen av remissinstanserna har några invändningar mot FBU:s förslag.

Jag delar FBU:s åsikt att det i viss ökad utsträckning kommer att bli angeläget att kunna lokalisera beredskapslager till förbrukande produktionsföretag. Många varor som det har blivit nödvändigt att lagra – inte minst på det petrokemiska varuområdet – har begränsad lagringsbeständighet. Vissa varor är vidare farliga för människor och miljö och bör därför inte transporteras mer än absolut nödvändigt. Ett särskilt problem är att kvalitetskraven förändras över tiden. I fråga om vissa beredskapslagrade varor förekommer ett flertal olika kvaliteter. Beredskapslagret måste i sådana fall ha en sammansättning som i huvudsak avspeglar den normala fredsmässiga förbrukningen dels för att lagret skall kunna användas i ett krisläge, dels för att omsättning över huvud taget skall kunna ske. Det är vanligtvis svårt att hålla ett centralt lager helt aktuellt. Hänsyn måste givetvis tas till att omsättnings- och transportkostnader kan bli höga, om omsättning av ett centralt lager måste ske ofta.

Jag vill betona att ÖEF i sin beredskapslagring har mycket låga lagringskostnader. Detta har åstadkommit bl. a. genom rationell lagerhanterings teknik och lokalisering av lagren till platser där markkostnaderna är låga. Av *kostnadsskäl* är det därför endast för ett mindre antal varor som en lagring hos företag är att föredraga. Emellertid bör, som jag redan har anfört, även lager av vissa varor av säkerhets- och miljöskäl förläggas nära platsen för förbrukningen. Min slutsats är att företag bör kunna åläggas att upplåta lagerutrymme eller plats för sådant utrymme för beredskapslagring av insatsvaror samt att omsätta beredskapslagrade insatsvaror. Detsamma bör också gälla sådana varor som enligt mitt förslag skall fredskrislagras.

Ersättning bör utgå för företags kostnader som uppkommer i samband med lagring. Eventuell merkostnad vid omsättning av lager bör också täckas av staten.

FBU föreslår att företag bör kunna åläggas att mot ersättning hålla egna beredskapslager av reservdelar och maskinförnödenheter. Jag avser att återkomma till denna fråga i ett senare sammanhang.

Jag återkommer i det följande till de anslagsfrågor som uppkommer för budgetåret 1976/77 till följd av vad jag förordat om uppbyggnad av fredskrislager m. m.

2.6.4 Åtgärder för att upprätthålla försörjningsviktig produktion inom landet

FBU analyserar i betänkandet olika statliga stödåtgärder som är tänkbara för att inom landet bibehålla sådan produktion som hotas av nedläggning och som är väsentlig från försörjningsberedskapssynpunkt.

FBU hänvisar till den diskussion om olika stödåtgärders för- och nackdelar som fördes i delbetänkandet Ds H 1972:3 Kläder och skor, försörjningen i en kristid och framhåller att det inte finns anledning att ändra det principiella synsätt som där redovisades. Detta innebar bl. a. att kapitalstöd ansågs ha väsentliga fördelar framför övriga övervägda stödåtgärder.

FBU lämnar i slutbetänkandet även vissa andra principiella synpunkter på utformningen av produktionsfrämjande åtgärder. Bl. a. framhåller FBU att sambandet mellan försörjningsberedskapspolitiska åtgärder samt industri- och arbetsmarknadspolitiska åtgärder måste beaktas.

Remissinstanserna har i stort inga invändningar mot FBU:s allmänna syn i frågan. SIND menar dock att, mot bakgrund av att FBU föreslår ökad samordning mellan försörjningsberedskaps- och övrig näringspolitik, FBU borde närmare ha bedömt de strukturella och resursfördelningsmässiga aspekterna i sina överväganden. SIND framhåller vidare att vid val mellan produktionsstödjande åtgärder och andra åtgärder som t. ex. beredskapslagring, hänsyn bör tas till inte endast de statsfinansiella kostnaderna utan även till de andra kostnader samhället åsamkas av att kapital och arbetskraft binds i en svag bransch med svåra strukturproblem och begränsade utvecklingsmöjligheter. Lagringsalternativet bör därför i vissa fall föredras trots att de statsfinansiella kostnaderna för att upprätthålla produktionen är lägre.

Enligt LO bör motiv av beredskapsskäl hållas i sär från andra motiv för stödåtgärder, medan däremot de faktiska stödåtgärderna måste vara samordnade med utgångspunkt i olika mål. Jag delar LO:s uppfattning i denna fråga.

Jag delar i huvudsak FBU:s principiella syn på hur stöd till nedläggningshotad försörjningsviktig produktion bör vara utformat. Jag anser sålunda att kapitalstöd är att föredra framför löpande driftbidrag och åtgärder vid gränsen. FBU menar att produktion i statlig myndighetsregi bör övervägas i de fall driftbidrag föreslås. Även jag anser att företagsformen vid fortsatt produktion bör ägnas särskild uppmärksamhet om driftbidrag aktualiseras. Produktion i myndighetsregi bör dock inte ifrågakomma. I fråga om behovet av att i undantagsfall tillgripa importrestriktioner vill jag påminna om vad föredragande departementschefen framhöll i prop. 1972:127 angående försörjningsberedskapen på beklädnadsområdet.

Jag vill här erinra om att utredningen konstaterar att det inte bör uteslutas att man i klart avgränsade fall kan finna det lämpligt att använda sig av importrestriktioner eller restriktioner i exportlandet, om man kan träffa överenskommelse om detta med enskilda länder. Man får heller inte, anser utredningen, bortse från att åtgärder vid gränsen även i andra fall, dvs. för större varuområden, kan behöva

övervägas om en sista utväg för att bevara en från försörjningssynpunkt nödvändig produktionskapacitet inom landet. Till uttalandet om importrestriktioner ansluter sig kommerskollegium. Även jag biträder utredningens uppfattning.

Riksdagen lämnade vid behandlingen av frågan detta uttalande utan erinran.

I slutbetänkandet överväger FBU längre gående stödåtgärder för beredskapsproduktion än f. n. och redogör för två typer av åtgärdssystem som enligt FBU bör kunna tillgripas för att säkra försörjningsviktig produktion nämligen statliga "köp" av beredskapsproduktion eller produktionskapacitet från statliga och privata företag (offertsystem) och ränte- och amorteringsfria lån för företags behov av rörelsekapital.

Offertprincipen innebär att företag på begäran av staten lämnar offert avseende kostnaderna för att upprätthålla viss produktion. Skyldighet att på anmodan avge offert föreligger för Statsföretag AB medan offert hittills inte infordrats från privata företag. FBU finner det naturligt att ett offert-system tillämpas generellt mot både privata och statliga företag i de fall då produktion av försörjningsberedskapsskäl bör bibehållas i landet men inte kan motiveras från rent företagsekonomiska utgångspunkter.

Av remissinstanserna tillstyrker ÖEF och Statsföretag AB den föreslagna ökade användningen av offertsystemet medan SIND menar att även om systemet har flera tilltalande drag – bl. a. gynnas de företag som kan tänkas överleva en strukturomvandling samtidigt som strukturomvandlingen påskyndas – är flera problem förknippade med förslaget. SIND befarar dels att företag som erhållit stöd i en sådan bransch på sikt inte kan upprätthålla utlovad produktionskapacitet, dels att man genom systemet minskar antalet företag i branschen så att en begränsning av konkurrensen blir följden. SIND anser det därför vara tveksamt om det kan antas som en generell metod för att säkra produktionskapacitet i svaga branscher.

De stödåtgärder som FBU i sitt delbetänkande föreslog skulle genomföras avsåg främst kapitalstöd för anskaffning av maskiner och byggnader inom beklädnadsindustrin. Stödet kom härigenom huvudsakligen att ha betydelse för den kapitalintensiva delen av beklädnadsindustrin (textil och trikå). Främst mot bakgrund av de problem som f. n. finns att upprätthålla en för ett krisläge tillräcklig inhemsk produktionskapacitet inom skoindustrin, diskuterar FBU olika möjligheter att stödja arbetsintensiv tillverkning. FBU föreslår att ett kapitalstöd i form av ränte- och amorteringsfria lån skall kunna ges för företags behov av rörelsekapital. Lånen bör liksom nuvarande avskrivningslån ges på villkor att viss produktionskapacitet skall garanteras i en kristid. Vidare bör lån enligt förslaget ges när det förenas med vissa åtgärder i produktivetsfrämjande syfte.

Ingen av remissinstanserna vänder sig mot FBU:s förslag i fråga om kapitalstöd till arbetsintensiv försörjningsviktig produktion. NO betonar dock vikten av att konsekvenserna i konkurrens- och strukturhänseende noga beaktas.

I fråga om FBU:s förslag att offertsystemet skall ges en ökad användning i försörjningsberedskapssammanhang vill jag påminna om att detta tidigare kommit till användning då det gällt att trygga inhemsk försörjningsviktig produktion. Offertprincipen har således utnyttjats i två fall, dels för att säkra produktion av kardgarn dels för att bibehålla den inhemska produktionskapaciteten av jäst. Offerten lämnades vid båda tillfällena av Statsföretag AB.

Jag anser att offert i fortsättningen bör kunna tas in även från privata företag. Härigenom erhålls ett bättre underlag för en bedömning av de merkostnader som en beredskapsproduktion kan kräva. Särskilt då offertprincipen används i vikande branscher bör en bedömning göras av företagens framtidsförutsättningar. I de fall privata företag erhåller statligt stöd måste samhället självfallet ges full insyn i företagets verksamhet.

Som jag redan har nämnt anser jag att kapitalstöd i princip är att föredra framför driftbidrag och åtgärder vid gränsen. Det kapitalstöd i form av avskrivningslån till teko-, sko- och garveriindustrin som sedan år 1973 lämnats i första hand till den grundtextila tillverkningen har enligt min mening haft en god effekt och varit den huvudsakliga anledningen till att denna tillverkning till stora delar har kunnat upprätthållas. Enligt FBU bör rörliga gränser – utöver nu gällande 50 % – kunna tillämpas för avskrivningslån och lånegarantier vid investeringar.

De regler som nu gäller för kapitalstödet har enligt min mening visat sig ändamålsenliga. FBU:s förslag till riktlinjer för ett mera allmänt inriktat kapitalstöd och till rörliga gränser för avskrivningslån utöver de nu gällande har jag inte anledning att nu ta ställning till. Frågan får prövas när konkreta fall föreligger.

FBU föreslår att vissa procedurregler och samordningsförfarandet skall gälla för upphandling av sådana varor för vilka försörjningsberedskapen är otillfredsställande. Enligt FBU bör således upphandlande myndigheter före upphandling av sådana varor anmäla upphandlingen för regeringen då den överstiger ett visst belopp. De varor som skall bli föremål för särskilda procedurregler bör enligt FBU fastställas av regeringen efter förslag av ÖEF. Enligt FBU bör ÖEF orientera upphandlande myndigheter i fråga om vilka varor försörjningslaget börjar bli bekymmersamt. Med hänsyn till den betydande kommunala upphandlingen föreslår FBU vidare att även kommunala upphandlingsorgan bör erhålla motsvarande information.

Flertalet remissinstanser tillstyrker FBU:s förslag eller lämnar det utan erinran. NO och KF förordar dock att avsteg från en affärsmässig upphandling endast bör ske i undantagsfall.

Enligt upphandlingskungörelsen åligger det myndigheterna själva att avgöra vilka upphandlingsärenden som är av sådan betydelse med utgångspunkt i centrala samhällsmål att de bör hänskjutas till regeringen för avgörande.

Fr. o. m. år 1973 gäller särskilda regler vid upphandling av teko-, sko-

och lädervaror. Statliga myndigheter är således ålagda att före större upphandling av varor på dessa områden samråda med ÖEF i de fall utländskt anbud är lägre än svenskt. Om ÖEF finner att upphandling av försörjningsberedskapsskäl bör ske inom landet kan ärendet hänskjutas till regeringen för avgörande. Genom beslut av 1975 års riksmöte (prop. 1975/76:57, NU 1975/76:15, rskr 1975/76:107) kan beslut härom av regeringen delegeras till ÖEF. Någon ändring av nu gällande regler bör enligt min mening icke ske.

2.6.5 Behov av planeringsresurser

Frågan om ÖEF:s framtida organisation övervägs f. n. av särskilda sakkunniga. FBU:s förslag om en förstärkning av ÖEF:s planeringsresurser bör enligt min mening till väsentlig del prövas sedan ÖEF-utredningen framlagt sina förslag. Efter vad jag har inhämtat kommer utredningen att i sitt arbete studera de av FBU framförda förslagen. För att kunna genomföra den av mig föreslagna fredskrislagringen behöver emellertid ÖEF få en viss förstärkning. Jag återkommer till detta i det följande under anslagsfrågor.

3. Energiberedskapsutredningen (EBU)

3.1 Inledning

Under vintern 1973–1974 minskade ett antal oljeproducerande länder i Mellersta Östern sin produktion av olja. Denna produktionsminskning medförde en nedgång i den svenska importen av råolja och andra oljeprodukter fr. o. m. december 1973.

I detta läge vidtog regeringen en rad åtgärder med syfte att bibehålla produktion och sysselsättning på en hög nivå och möjliggöra att viktiga samhällsfunktioner som sjukvård, undervisning och kommunikationer skulle kunna upprätthållas. Av dessa åtgärder kan nämnas beslutet i mitten av november 1973 om att starta en energisparkampanj som syftade till en minskning av oljeförbrukningen med 15 %, och den samtidiga begäran hos riksdagen att allmänna ransoneringslagen (1954:280) och allmänna förfogandelagen (1954:279) skulle äga tillämpning t. o. m. den 30 november 1974. Vidare föreslog regeringen i särskild proposition att riksdagen skulle anta en lag om reglering av förbrukningen av elektrisk kraft.

Vissa generellt utformade restriktioner beträffande förbrukningen av elektrisk kraft infördes den 2 januari 1974. Förberedelser vidtogs för att genomföra kvotransonering för alla elförbrukare. I slutet av december 1973 infördes vissa restriktioner på bränsleområdet. Ransonering av drivmedel och eldningsolja inleddes den 8 januari 1974.

Drivmedelsransoneringen upphävdes fr. o. m. den 30 januari och ransoneringen av övriga bränslen den 15 mars 1974. Den planerade kvotransoneringen på elkraftområdet behövde inte sättas ikraft. De restriktioner som hade införts på elområdet upphävdes successivt under februari och definitivt den 9 mars.

Huvudkravet på en god försörjningsberedskap är att vid inträffade krislägen snabbt kunna anpassa inhemsk efterfrågan till existerande utbud. Detta krav måste uppfyllas för att den med beredskapslagringen av bränslen och drivmedel avsedda försörjningsuthålligheten skall kunna ernås. Det är därför angeläget att reglerings- och ransoneringsberedskapen fortlöpande upprätthålls på en tillfredsställande nivå och kontinuerligt anpassas till samhällsutvecklingen.

Mot denna bakgrund föreslog dåvarande chefen för handelsdepartementet den 22 mars 1974 att särskilda sakkunniga skulle tillkallas med uppgift att utreda vissa beredskapsfrågor med särskild inriktning på fredskriser dvs. lägen då produktion, sysselsättning, export och konsumtion inte kan upprätthållas i normal omfattning på grund av importbortfall av en eller flera försörjningsviktiga varor.

De sakkunnigas uppdrag innebar sammanfattningsvis att de skulle

- granska och värdera olika lösningar att begränsa förbrukningen av energi med hänsynstagande till kravet på snabbhet, administrativ enkelhet och rättvis fördelning,

- utreda den centrala, regionala och lokala organisation av krisförvaltningen på energiområdet som kan vara lämplig,
- studera informationen till allmänheten under försörjningskriser på energiområdet,
- undersöka möjligheten att förbättra försörjningsinformationen,
- följa utvecklingen på det internationella planet såvitt avser system för fördelning av olja och ta del av informationsläget beträffande oljeförsörjningen från råvarukällan till Sverige hos de internationella oljebolagens dotterbolag i Sverige samt
- göra de internationella jämförelser som kan anses motiverade och studera erfarenheterna utomlands av försörjningskrisen 1973–1974.

De sakkunniga¹ som antog namnet energiberedskapsutredningen avgav den 30 september 1975 betänkandet (SOU 1975:60–61) Energiberedskap för kristid.

Till betänkandet har fogats två reservationer av Erik Svensson samt av Tage Sundkvist och Karl-Erik Tengroth och två särskilda yttranden av Erik Svensson och Nils-Gustaf Danielson.

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av riksåklagaren, Svea hovrätt, rikspolisstyrelsen (RPS), centralnämnden för fastighetsdata, datainspektionen, överbefälhavaren (ÖB), fortifikationsförvaltningen (Fort F), försvarets materielverk (FMV), civilförsvarsstyrelsen, beredskapsnämnden för psykologiskt försvar, socialstyrelsen, postverket, televerket, statens järnvägar (SJ), statens vägverk (VV), statens väg- och trafikinstitut, statens trafiksäkerhetsverk, sjöfartsverket, luftfartsverket, transportnämnden (TN), statskontoret, generaltullstyrelsen, byggnadsstyrelsen, statistiska centralbyrån (SCB), riksrevisionsverket (RRV), riksskatteverket (RSV), nämnden för samhällsinformation, lantbruksstyrelsen, statens jordbruksnämnd (JN), skogsstyrelsen, kommerskollegium (KK) som bifogat yttrande av Stockholms handelskammare, handelskammaren i Göteborg-Västsvenska handelskammaren, Skånes handelskammare, handelskammaren i Gävle samt Västerbottens handelskammare, statens pris- och kartellnämnd (SPK), konsumentverket, överstyrelsen för ekonomiskt försvar (ÖEF), statens industriverk (SIND), arbetsmarknadsstyrelsen (AMS), bostadsstyrelsen, statens råd för byggnadsforskning, statens institut för byggnadsforskning, statens planverk, statens vattenfallsverk, statens brandnämnd, länsstyrelsen i Stockholms län, länsstyrelsen i Östergötlands län, länsstyrelsen i Malmöhus län, länsstyrelsen i Norrbottens län, riksnämnden för kommunal beredskap, ÖEF-utredningen, energisparkommittén, Centrala driftledningens beredskapsnämnd som avgitiv yttrande för statens vattenfallsverk – som även framför egna synpunkter–, Svenska elverksföreningen samt Svenska kraft-

¹ Landshövding Karl Frithiofson, ordförande, ledamöterna av riksdagen Karl Bengtsson, Tage Sundkvist och Maj-Britt Theorin, direktören Hans Falk, direktören Sven Swarting, förbundsordföranden Erik Svensson och direktören Karl-Erik Tengroth.

verksföreningen, Hyresgästernas riksförbund, Kooperativa förbundet (KF), Landstingsförbundet, Lantbrukarnas riksförbund (LRF), Motorbranschens riksförbund, Näringslivets energidelegation som avgivit yttrande för Svenska arbetsgivareföreningen (SAF), Sveriges hantverks- och industriorganisation (SHIO) samt Sveriges industriförbund, Scandinavian Airlines System (SAS), Storstockholms lokaltrafik AB (SL), Svensk industriförening, Svenska busstrafikförbundet, Svenska båtindustriföreningen, Svenska handelskammarförbundet, Svenska kommunförbundet, Svenska petroleum institutet, Svenska riksbyggen, Svenska vatten- och avloppsverksföreningen, Svenska värmeverksföreningen, Svenska åkeriförbundet, Sveriges allmännyttiga bostadsföretag (SABO), Sveriges bilindustri- och bilgrossistförening, Sveriges grossistförbund, Sveriges radio (SR), Sveriges redareförening, VVS-tekniska föreningen, Ågpanneföreningen, Centralorganisationen SACO/SR, Landsorganisationen i Sverige (LO), som bifogat yttranden från Svenska kommunalarbetsareförbundet samt Tjänstemännens centralorganisation (TCO).

3.2 Nuvarande ordning

ÖEF är den myndighet som centralt svarar för planeringen av försörjningsberedskapen beträffande importerade bränslen. ÖEF ansvarar också för samordningen av beredskapsåtgärderna för hela energiområdet. Inom ÖEF drivs arbetet inom en särskilda bränslebyrå. ÖEF utarbetar försörjningsplaner i vilka behov av bränsle för olika krissituationer ställs mot tillgångar i form av t. ex. tvångslager hos oljehandel och storförbrukare samt kommersiella lager. Sådana försörjningsplaner har legat till grund för de oljelagringsprogram som riksdagen godkänt.

ÖEF ansvarar vidare för ransoneringsförberedelserna på bränsleområdet. Förberedelser för ransonering av drivmedel handhas av transportnämnden. Statens vattenfallsverk svarar för förberedelser av ransonering av elektrisk kraft.

Ransoneringsplaneringen på energiområdet samordnas av ÖEF.

I händelse av försörjningskris kan ansvaret för ransonering läggas på särskilt inrättade myndigheter. Under andra världskriget fanns en bränslekommission, och i samband med Suez-krisen 1956–1957 inrättades en särskild nämnd inom handels- och industrikommissionen med uppgift att leda och övervaka förbrukningsregleringen av flytande bränsle. Under vintern 1969–1970, då det rådde brist på elenergi, inrättades en särskild nämnd, statens elransoneringsnämnd (SERN), som fick i uppgift att genomföra en reglering av elförbrukningen.

Under oljekrisen vintern 1973–1974 låg huvudansvaret för regleringen på bränsleområdet på en nyinrättad självständig myndighet knuten till ÖEF, bränslenämnden (BN). Nämnden hade det överordnade ansvaret för ransoneringen av olja, bensin och andra flytande bränslen. Nämnden fördelade vidare landets tillgångar av dessa bränslen till olika huvudändamål. Or-

ganisatoriskt var ransoneringssystemet i övrigt uppbyggt på följande sätt:

Vissa statliga myndigheter och organ erhöll särskild kvót av flytande drivmedel för myndighetens (organets) interna behov. Dessa myndigheter och organ meddelade därefter underlydande regionala organ den närmare fördelningen och användningen av de till förfogande ställda drivmedelstillgångarna samt svarade för redovisning direkt till den centrala bränsleförsörjningsmyndigheten.

Transportnämnden fördelade den för civila transportväsendet avdelade drivmedelskvoten till statens järnvägars centralförvaltning, sjöfartsverkets centralförvaltning och luftfartsverket centralförvaltning för respektive transportområden samt till länsstyrelserna för vägtrafik (inkl. SJ:s och postverkets bussar).

Sjöfartsverkets centralförvaltning fördelade på länsstyrelserna del av tilldelad kvot för viss sjöfart.

Luftfartsverkets centralförvaltning var tilldelningsmyndighet för civila luftfartyg och flygverkstäder.

Den för jordbruk, trädgårdsnäring, rennäring och fiske reserverade drivmedelskvoten fördelades av statens jordbruksnämnd (JN) på länsstyrelserna.

Länsstyrelse var regional tilldelningsmyndighet för vissa förbrukningsändamål och hade redovisningsskyldighet direkt till den centrala bränsleförsörjningsmyndigheten.

Länsstyrelse fördelade till kommun av erhållen kvot den kvotdel, som erfordrades för tilldelning till mopedägare samt av kvoten för jordbruk och trädgårdsnäring den kvotdel som erfordrades inom kommun. Länsstyrelse kunde därjämte – om så ansågs lämpligt – till kommun delegera ansvaret för drivmedelstilldelning för fiske och för ägare av icke registreringspliktiga båtar med bruttodräktighet under 20 registerton.

I likhet med vad som skedde vintern 1969–1970 inrättades en elransoneringsnämnd som fick ansvaret för att planera och genomföra en reglering av förbrukningen av elektrisk kraft.

För att samordna de olika departementens och myndigheternas handläggning av frågor om energiförsörjningen på kort sikt tillsattes en särskild försörjningsberedning vars ordförande var handelsministern. Vidare bildades en samordningsgrupp på tjänstemannanivå för beredning av ärenden inom det ekonomiska försvaret vilka berörde flera departement.

3.3 Utredningen

3.3.1 Försörjningskrisen 1973/74

EBU lämnar inledningsvis en allmän översikt över de beredskapsåtgärder som vidtagits på energiområdet under och efter andra världskriget.

Vidare lämnas vissa uppgifter om Sveriges energiförsörjning. Det framgår bl. a. att världens kända och utvinningsbara oljereserv i början av år 1973

uppgick till drygt 90 miljarder ton råolja. Drygt 50 procent av dessa reserver finns i Mellersta Östern. OPEC-ländernas (Organisation of Petroleum Exporting Countries) andel av världsproduktionen var 1972 51,5 procent. Sju internationella oljebolag svarade år 1973 för 52,6 procent av världsmarknaden. Samtidigt var deras andel av den svenska marknaden 62,6 procent. Oljan dominerar den svenska energitillförseln med hela 73 procent. Huvuddelen av den råolja och de oljeprodukter som importeras till Sverige har sitt ursprung i Mellersta Östern och i Afrika.

Uppgifterna i tabell 1 ger en viss uppfattning om den försörjningsbild som man i beredskapsplaneringen måste möta med olika åtgärder.

Tabell 1 Sveriges försörjning med oljeprodukter år 1972

	Inhemsk raffine- ring milj. m'	Import milj. m'	Export milj. m'	Förbruk- ning milj. m'	Varav från svenska raff. procent
Motorbensin	1,7	2,4	0,2	3,8	45
Övriga drivmedel	0,9	2,1	0,2	2,9	32
Tunn eldningsolja	3,4	6,4	0,6	9,3	37
Tjock eldningsolja	5,2	9,2	0,9	13,5	39
Övriga energiprodukter	0,9	0,2	0,1	1,0	87
Petrokemiska varor	0,2	1,2	0,2	1,2	14
Totalt	12,4	21,5	2,1	31,7	39

EBU lämnar en redogörelse för utvecklingen av försörjningskrisen 1973–1974 såväl internationellt som i Sverige.

Kriget mellan Israel och Egypten/Syrien bröt ut den 6 oktober 1973. Redan den 18 oktober beslöt OAPEC-länderna genomföra produktionsnedskärningar. Minskningen i råoljeutvinningen var störst i november 1973 då OAPEC-ländernas produktionsnivå låg 22,7 procent under nivån ett år tidigare. Samtidigt höjdes priset på råolja starkt. Mellan den 1 oktober 1973 och den 1 januari 1974 mer än tredubblades således råoljepriserna. Fr. o. m. årsskiftet 1973/74 återgick producentländerna successivt till en mer normal råoljeproduktion. Av tabell 2 framgår de produktionsinskränkningar som genomfördes av medlemsländerna i OPEC och OAPEC (Organisation of Arab Petroleum Exporting Countries).

Utvecklingen i Sverige redovisas av EBU månad för månad. Ransoneringen av drivmedel och eldningsolja började den 8 januari 1974. De konsumtionsdämpande åtgärderna inom elkraftsektorn riktades inledningsvis in på användningsrestriktioner som i olika omfattning var i kraft under tiden den 2 januari–9 mars 1974. Den elransonering som planerades behövde aldrig påbörjas. Drivmedelsransoneringen upphävdes fr. o. m. den 30 januari 1974 medan kvotransoneringen av olja fortsatte fram till den 15 mars 1974.

Tabell 2. Reduktionen i utvinning av råolja oktober 1973–mars 1974 jämfört med ett år tidigare (i procent).

	OPEC	OAPEC
Oktober	4,5	8,9
November	12,7	22,7
December	11,7	21,2
Januari	7,0	13,8
Februari	8,2	14,8
Mars	7,3	13,3

Utvecklingen i Sverige redovisas av EBU månad för månad. Ransoneringen av drivmedel och eldningsolja började den 8 januari 1974. De konsumtionsdämpande åtgärderna inom elkraftsektorn riktades inledningsvis in på användningsrestriktioner som olika omfattning var i kraft under tiden den 2 januari–9 mars 1974. Den elransonering som planerades behövde aldrig påbörjas. Drivmedelsransoneringen upphävdes fr. o. m. den 20 januari 1974 medan kvotransoneringen av olja fortsatte fram till den 15 mars 1974.

3.3.2 Internationella förhållanden samt fördelnings- och informationssystem på oljeområdet

EBU redogör bl. a. för den energiberedskap olika större konsumtionsländer hade före krisen 1973–1974. När det gällde att omsätta dessa beredskapsplaner i praktiskt handlande befanns att man i planeringen inte hade tagit vederbörlig hänsyn till fredskriser samt att man ofta överskattat åtgärdernas spareffekt och underskattat deras starttid. Bland åtgärder som var vanliga nämns t. ex. sparkampanjer, kvoteringar i handelsledet, helgtrafikförbud och hastighetsbegränsningar. De vanligaste åtgärderna i vissa europeiska länder framgår av tabell 3. Ett fåtal länder vidtog under krisen förberedelser för att kunna bemästra problemen i ett allvarigare försörjningsläge. Endast Sverige och Nederländerna införde kortransonering av drivmedel. De internationella erfarenheter som EBU tagit del av vid studiebesök i olika länder och genom inhämtande av material via utrikesförvaltningen redovisas i bilagor till betänkandet. Dessa erfarenheter belyses av utredningen i anslutning till överväganden om regleringssystem på de olika energiområdena.

Tabell 3. De tio mest frekventa krisåtgärderna i 16 europeiska länder

Åtgärd	Antal länder
1. Hastighetsbegränsning	12
2. Exportkontroll	12
3. Trafikreglering (helgkörförbud)	11
4. Förbud mot lösdunkförsäljning	9
5. Sparkampanjer	8
6. Frivillig kvotering	8
7. Regler för temperatur i offentliga lokaler	8

Åtgärd	Antal länder
8. Förbud mot reklam- och fasadbelysning	8
9. Periodiskt stängda bensinstationer	7
10. Förbud mot motortävlingar	5

I fråga om olja för uppvärmnings- och processändamål vidtog flera länder frivillig eller obligatorisk kvotering i handelsledet där tilldelningens storlek berodde på leveranserna motsvarande tid året innan.

EBU redogör för den svenska oljemarknadens och för importstrukturen hos de ledande oljeföretagen i landet. Beträffande oljefördelningen under krisen 1973–1974 konstaterar EBU att inga internationella oljeföretag synes medvetet, av lönsamhetsskäl eller andra skäl, ha diskriminerat vissa länder. De störningar som uppkom kan snarare hänföras till olika regeringars intervention genom reglering av oljeexporten.

I redovisningen av internationella organisationer med uppgifter på energiområdet beskrivs kronologiskt OECD:s (Organisation for Economic Co-operation and Development) roll under krisen 1973–1974 och den utveckling mot ett avtal mellan konsumentländerna om ett internationellt energiprogram (IEP) som blev en av krisens följder. Programmet innefattar bl. a. system för en tilldelning av olja i kristid.

EBU anser att Sverige, som måste importera all sin olja, har allt att vinna på ett internationellt fördelningssystem som fungerar i kristid. Vår neutralitetspolitik kräver dock att full handlingsfrihet bevaras genom en omsorgsfull beredskapsplanering.

Det är enligt EBU mycket svårt för ett enskilt land att självt ta in de uppgifter om internationell oljeförsörjning som behövs. Genom IEP:s informationssystem anser EBU att möjlighet har skapats att dels normalt upprätthålla en god insyn i den internationella oljemarknaden och oljeindustrin, dels i kristid säkra den försörjningsinformation som behövs för beslut om krisåtgärder. EBU finner i övrigt existerande bestämmelser om uppgiftslämnande vara tillräckliga.

I betänkandet lämnas en redogörelse för verksamheten inom utrikes- och handelsdepartementen under krisen. Även i framtiden anser EBU att väsentlig försörjningsinformation bör kunna förmedlas snabbt via utlandsmyndigheterna. EBU anser att beredskapsplanering inom utrikes- och handelsdepartementen för rapportering m. m. bör ingå som ett naturligt led i regeringkansliets interna planering för energikriser. EBU betonar också betydelsen av fortlöpande uppföljning av internationell fackpress på oljeområdet.

När det gäller förbrukningsregleringar har EBU ansett sig behöva beakta behovet av åtgärder som medger större besparingar än vad som krävs för deltagande i IEP:s krisfördelningssystem. EBU menar att åtgärderna skall vara användbara i situationer som IEP inte omfattar, dvs. krig och avspärrning. Vidare måste Sverige genom en flexibel energiberedskap ha full handlingsfrihet att bedöma de åtgärder som i ett visst läge krävs för

att säkerställa den svenska neutralitetspolitiken. Erfarenheterna från krisen 1973–1974 visar också klart på behovet under tider av akut energibrist av en samordning mellan de nordiska länderna vad gäller regleringsåtgärder. Därför föreslår EBU att en nordisk koordineringsgrupp bildas med uppgift att under försörjningskriser i fred lösa gemensamma nordiska problem rörande t. ex. internordisk trafik och utbyte av ransoneringskuponger. EBU har härvid samrått med representanter för regeringskanslierna i Köpenhamn, Oslo och Helsingfors.

3.3.3 Författningsområdet

För att ge den rättsliga bakgrunden till sina förslag redovisar EBU de viktigaste författningarna som styr regeringens och myndigheternas handlande vid försörjningskriser. Allmänna ransonerings- och förfogandelagarna (1954:280 och 279) är permanenta fullmaktslagar som ger regeringen vida befogenheter att bl. a. reglera handeln med och i förekommande fall förfoga över bristvaror. Båda lagarna är tillkomna i försörjningspolitiskt syfte. Vid krig träder vissa bestämmelser omedelbart i kraft. Vid krigsfara eller andra utomordentliga förhållanden orsakade av händelser utanför landet med allvarlig varubrist kan regeringen, om så behövs, själv tillämpa vissa bestämmelser. Riksdagens godkännande skall då inhämtas inom en månad.

Under krisen 1973–1974 antogs särskilda lagar om förbrukningsreglering av elkraft och stadsgas (1973:901 och 1974:114). Med anledning av Sveriges anslutning till IEP har riksdagen vid 1975 års riksmöte antagit en oljekrislag (1975:197) för att Sverige skall kunna uppfylla sina förpliktelser enligt IEP-avtalet.

Både allmänna ransoneringslagen och förfogandelagen ses f. n. över. 1967 års rekvisitions- och förfogandeutredning (RFU) avlämnade den 29 september 1975 betänkandet (SOU 1975:65) Förfogandelagstiftningen till chefen för försvarsdepartementet och ransoneringslagsutredningen (RLU) den 14 november 1975 betänkandet (Ds H 1975:3) Ny ransoneringslag till chefen för handelsdepartementet. EBU överlät åt RLU att behandla samtliga de lagfrågor som aktualiserats av EBU:s förslag.

3.3.4 Konsumtionsbegränsningar på energiområdet

EBU konstaterar att samhällets sårbarhet för störningar i energitillförseln har ökat med den ökade specialiseringen och industrialiseringen. Olika kriser under efterkrigstiden har medfört att beredskapsplaneringen numera också behöver inriktas mot fredskriser.

EBU framhåller att avvägningen mellan olika samhällsmål blir annorlunda

EBU anger exempel på mer övergripande mål som kan gälla i ett fredskrisläge.

Försörjningsmål	Även i en fredskris bör jordbruksnärlings- och livsmedelsindustrin prioriteras.
-----------------	---

Sysselsättningspolitisk målsättning	Sysselsättningen bör störas så litet som möjligt oavsett om produktionen är försörjningsviktig eller inte.
Upprätthållande av viktiga samhällsfunktioner	Önskvärt att slå vakt om viktiga samhällsfunktioner som sjukvård, undervisning och allmänna kommunikationer.
Handels- och valutapolitisk målsättning	En fredskris förväntas vara en övergående natur. Exportföretagen bör därför söka behålla sina positioner på de utländska marknaderna.
Sociala-, hygieniska- och medicinska målsättningar	Behovet av energi är inte fördelat på samma sätt som inkomsterna. Resurserna bör därför fördelas på en prisreglerad marknad genom regleringssystem som medger anpassning till faktiska behov. Personer som är sjuka och barnfamiljer kräver särskild hänsyn vid tilldelningen.
Privatekonomisk målsättning	Den privata ekonomin bör inte få sättas i fara genom att nödvändig energi kostar allt för mycket eller genom att inkomstmöjligheterna försämras.
Rättvisa	Ett system som allmänt uppfattas som orättvist kommer att bryta samman. Använda system måste därför uppfattas som hyggligt rättvisa. Myndigheterna bör i sin information diskutera rättviseproblemet.

EBU diskuterar de metoder som kan användas för att uppnå de angivna målen.

Fri marknad	På en fri marknad fördelas resurserna efter ekonomisk köpkraft och inte efter faktiska behov. I USA förlitar man sig i stor utsträckning på den fria marknadens fördelningsmekanismer. EBU menar att en skillnad i grundinställning här finns mellan Sverige och USA i fråga om myndighetens ansvar att i kristid fördela knappa energiresurser med hänsyn till ekonomisk bärighet.
Stimulansåtgärder	Enligt EBU bör stimulansåtgärder ligga före regleringsåtgärder i tiden. De bör dock fortsätta även under perioder med reglerad förbrukning. Exempel på stimulansåtgärder är besparingskampanjer, samåkning, förbättringar av isolering m. m. i fastigheter, utbildning av fastighetsskötare och förskjutna arbetstider.
Generella regler	Generella bestämmelser kan införas snabbt men möjligheterna att beakta speciella behov är begränsade. Exempel är hastighetsbegränsning, användningsrestriktioner, kvoterings i handelsledet och trafikförbud.

Behovsanpassad tilldelning	Systemet innebär att begränsade resurser kan fördelas mer optimalt. Stor administration krävs. Exempel är licenser till industrin, licenser till fastigheter och kortransonering av drivmedel.
-------------------------------	--

3.3.5 Kortransonering av drivmedel

EBU redogör i sitt betänkande för det ransoneringssystem som var planerat år 1973. Mellan åren 1970 och 1973 utarbetade TN tillsammans med dåvarande bilregisternämnden och AB Statskonsult i samråd med ÖEF ett datoranpassat ransoneringssystem på drivmedelsområdet. Enligt detta system kan i ett krisläge s. k. standardkort sändas ut från centrala bilregistret (CBR) till varje fordonsägare som betalat skatt och försäkring. Standardkortet berättigar till inköp av visst antal liter drivmedel. Avsikten härmed är att möjliggöra för fordonsägare att utföra de mest nödvändiga körningarna i avvaktan på att deras ansökan om individuell s. k. behovstilldelning hinner prövas och eventuell tilldelning ske. Dessutom minskas risken för ett sammanbrott i den kollektiva trafikapparaten på grund av en plötslig trafikökning.

Utöver standardkortet finns datoranpassade behovskort för varierande drivmedelsmängder. Utsändning av dessa sker från CBR efter länsstyrelsernas beslut som överförs till CBR via länsstyrelsernas bildskärmsterminaler.

Den regionala planeringen var före krisen 1973 i huvudsak inriktad mot krig och avspärrning. EBU anser att fredskrisplaneringen bör ägnas ökad uppmärksamhet och att rullande personalplaner för beredskapsorganisationen bör upprättas. Vidare bör man – bl. a. mot bakgrund av det hårda tryck länsstyrelserna utsattes för under krisen 1973–1974 – kunna ge avkall på ambitionen att i akuta krislägen upprätthålla alla ordinarie rutiner. En sådan prioritering kan enligt EBU innebära att förvaltningen genom sin snabba insats kan förebygga de skadeverkningar som en kris annars kan medföra.

TN bör enligt EBU ges erforderliga resurser för att genomföra utbildning på regional nivå. För att undvika dubbelarbete bör TN och ÖEF så långt som möjligt samordna sina utbildningsinsatser.

EBU berör även den kommunala beredskapsplaneringen. Kommunen var under krisen bl. a. tilldelningsmyndighet för behovransoner till förbrukare och maskinhållare inom jordbruks- och trädgårdsnäringen vad gällde främst traktorer och motordrivna redskap. EBU förordar att man även i den kommunala beredskapsplaneringen ägnar fredskrisfallet ökad uppmärksamhet och man vid begränsade planeringsresurser bör prioritera förberedelser för energikriser i fred. Vidare framhålls att denna planering på sikt bör kunna samordnas med den kommunala energiplanering som berörs i regeringens proposition (1975:30) om energihushållning m. m. Genom ett sådant förfarande kan kommunen i kristid bättre överblicka de lokala försörjningsmöjligheterna och fördelningsproblemen.

I fråga om CBR:s medverkan anser EBU att ransoneringssupp-

gifterna, liksom vad gäller länsstyrelserna, i ett krisläge bör prioriteras framför många normala arbetsuppgifter. EBU föreslår vidare att det bör uppdras åt statskontoret att i samråd med TN, ÖEF och bilregisternämnden (TSV) utreda behov av och tekniska möjligheter till beredskapsinstallation i kristid hos de regionala ransoneringsenheterna av dataterminaler och telexutrustning.

EBU diskuterar de fördelningsprinciper som bör gälla i ett ransoneringssystem. Enligt EBU:s direktiv skall ransoneringsåtgärderna värderas med hänsyn tagen till krav på snabbhet, administrativ enkelhet och rättvisa. EBU framhåller att det är väsentligt att regeringens övergripande fördelningspolitiska målsättning kommer till uttryck i tillräckligt precisa tilldelningsnormer så att behandlingen blir så enhetlig som möjligt med beaktande av den handlingsfrihet som enligt EBU alltid måste medges länsstyrelser och kommuner. Snabbhet krävs för att en kontrollerad tilldelning skall kunna införas innan försörjningsläget försämrats genom hamstring och ohämmad förbrukning. Enkelhet eftersträvas för att slippa stora kostnader och uppbyggnad av betungande och svåravvecklad förvaltning. Målen enkelhet och snabbhet står således i viss motsats till målet rättvisa. EBU anser att ett "rättvist" ransoneringssystem ställer stora krav på resurser för utbildning, information, förfinad teknik etc.

Det kan enligt EBU vara svårt att i ett osäkert försörjningsläge dimensionera åtgärderna efter exakta s p a r m å l . Besparingsmålet storlek kommer att uppfattas olika beroende på hur allvarligt läget bedöms, under vilken tid på året som ransonering sätts in osv. Här krävs enligt EBU en bred information till allmänheten från myndigheterna. Frågan om rätt dimensionering av beredskapsåtgärderna är enligt EBU ytterst en fråga om hur väl utvecklad den åtgärdsarsenal är som man beredskapsplanerat för. Det har därför varit EBU:s strävan att ställa så många regleringsinstrument som möjligt till regeringens förfogande.

I fråga om systemet med standardransoner anser EBU att det kan bli aktuellt att utsända sådana flera ransoneringsperioder i följd dels för att minska trycket på den kollektiva trafikapparaten dels för att kunna upprätthålla full sysselsättning och produktion.

Standardransonen dimensioneras med hänsyn tagen till ett uppskattat transportbehov under en viss begränsad tid. EBU anser det därför vara rimligt att ransonen för en period inte får utnyttjas under en senare period.

Länsstyrelserna föreslås även i framtiden erhålla länskvoter som i kubikmeter anger den kvantitativa ramen för länsstyrelsernas handlande. Inom denna ram bör länsstyrelsen medges viss frihet att prioritera angelägna behov inom regionen.

Under ransoneringsperioden framställdes önskemål från företag och myndigheter om egna kvoter (kortbanker) för t. ex. tjänsteresor. Flera länsstyrelser skapade kortbanker under ransoneringen. Företag eller förvaltningar fick inköpskort för drivmedel vilka de själva kunde fördela. Här-

igenom avlastas länsstyrelsens arbete. Samtidigt får också den som bäst kan överblicka de individuella behoven inom ett företag eller en myndighet möjlighet att bestämma hur tilldelad kvantitet skall fördelas.

EBU menar att egenkvotssystemet bör kunna få ökad betydelse i framtiden. Praktiska skäl liksom kraven på en kontrollerad fördelning talar dock för en restriktiv användning. Vissa allmänna riktlinjer för ett egenkvotssystem redovisas av EBU. TN föreslås utforma de närmare anvisningar som erfordras för länsstyrelsernas egenkvottilldelning liksom för utnyttjande av de s.k. katastrof-kassorna genom vilka kort kan delas ut till fordons-ägare som av någon anledning inte erhållit grundtilldelning.

Under och efter drivmedelsransoneringen fördes en rad förslag fram om ändringar i det system som tillämpats. EBU har studerat en del av dessa förslag närmare. EBU förordar att kilometerskattesystemet utnyttjas för automatisk tilldelning av drivmedel till de dieseldrivna yrkesfordon som finns registrerade i systemet. Yrkestrafikanterna får på så sätt en snabb tilldelning som i stort överensstämmer med deras behov samtidigt som länsstyrelserna avlastas arbete. Den totala kostnadsbesparingen för en ransoneringsperiod, har av EBU beräknats till drygt en miljon kronor. Där- emot avstyrks användningen av färdsträckeuppgifter som finns hos bl. a. försäkringsbolagen som grund för standardtilldelningen till personbilar.

Det mest otillfredsställande serviceutbudet, den minst utvecklade kollektivtrafiken, de längsta resavstånden och därför de största individuella drivmedelsbehoven förmodas finnas i glesbygdsområdena. Detta talar enligt EBU för en geografiskt differentierad standardranson. I betänkandet skisseras ett sådant system som bygger på uppgifter i bilregistret om bilens hemvist. Vissa gränsdragningsproblem kan dock uppstå. Det förordas att TN vidareutvecklar EBU:s tankegångar och analyserar för- och nackdelar från såväl praktisk som ransoneringspsykologisk synpunkt som följer med geografisk differentiering.

EBU avvisar vidare ett förslag om att tilldelning skulle göras beroende av tjänstevikt på fordonen. Enligt EBU är det mindre lämpligt att från ransoneringssynpunkt ge stora bilar större tilldelning i en situation då man vill stimulera användningen av små bensinsnåla bilar.

För att snabbt kunna inleda en kortransonering av drivmedel och på så sätt hindra hamstring föreslår EBU att bilskattekvittona fr. o. m. den 1 januari 1977 förses med två numrerade ransoneringskuponger som kan användas i inlednings-skedet av en kortransonering medan de ordinarie standardkortet är under distribution. Det förutsätts att kupongerna blir giltiga först från dagen för det nya skattekvittots giltighet.

Under drivmedelsransoneringen låg det direkta tilldelningsansvaret för skogsbrukets och industrins m. fl. motordrivna arbetsredskap och förbränningsmotorer på länsstyrelserna medan tilldelningen till jordbruket och trädgårdsnäringen handhades av de kommunala kristidsorganen, kristidsnäm-

derna. EBU anser det lämpligt att detta t u d e l a d e h a n d l ä g g n i n g s -
ansvar för jord- och skogsbruk förändras så att den enskilde
sökanden endast har en myndighet att vända sig till, de kommunala kris-
tidsnämnderna. Dessa bör ta ställning till jordbrukets behov medan skogs-
bruksbehoven vidarebefordras till länsstyrelsen. Tilldelning till övriga mo-
torredskap (grävmaskiner, lastmaskiner o. d.) bör som tidigare ske genom
beslut av länsstyrelse. För att komma till rätta med kontrollproblemen borde
enligt EBU tilldelning inte ges till enskilda redskap och fordon utan för
att lösa en speciell arbetsuppgift. Härvid kunde exempelvis den odlade area-
len användas som tilldelningsgrund. EBU föreslår att ett fortsatt arbete be-
drivs inom berörda forskningsorganisationer för att få fram ett säkrare un-
derlag för sådan tilldelning.

Båtmarknaden hör till en av de mest konjunkturkänsliga branscherna.
Ett stort antal människor är sysselsatta inom denna bransch. Ett flertal
företag är också lokaliserade till sysselsättningssvaga områden. Frånvaron
av ett förberett ransoneringsystem för fritidsbåtar kan enligt EBU komma
medföra försäljningsproblem och sysselsättningssvårigheter redan vid
lindriga försörjningsstörningar. Antalet motordrivna fritidsbåtar beräknas
till va 400 000.

EBU anser därför att man vid lindrigare försörjningskriser under som-
marmånaderna bör ha möjlighet att genom tilldelning av ransoneringskort
reglera fritidsbåtarnas drivmedelsförbrukning. EBU före-
slår att TN tilldelas resurser för att utarbeta ett system för differentierad
standardtilldelning till motoriserade fritidsbåtar. Engångskostnaden för sys-
temarbete och tryckning av standardkort uppskattas till ca 300 000 kr. Till-
delning bör ske efter viss körsträcka för olika båttyper. Tilldelningen föreslås
knytas till det båtregister som kan komma att läggas upp vid Stockholms
tingsrätt i enlighet med fritidsbåtsutredningens förslag.

EBU anser att om en reglering av drivmedelsförbrukningen för båtar blir
aktuell innan ett båtregister har upprättats, kan ett hos TN förberett system
användas. Detta bygger på att i ett krisläge en frivillig registrering sker
hos länsstyrelsen varvid uppgift lämnas om båtens storlek, motorstyrka etc.
Länsstyrelsen matar in uppgifterna i CBR varifrån ett standardkort utsänds
till båtägaren.

Internationella transporter såväl till sjöss och i luften som
till lands är beroende av drivmedelstilldelning utanför det egna landet. Stör-
ningar i dessa transporter kan få konsekvenser för den svenska försörjningen
med livsviktiga förnödenheter. EBU framhåller att det därför är väsentligt
att Sverige verkar för en så icke-diskriminerande behandling som möjligt
inom de internationella transportsystemen och att bunkers i kristid finns
tillgängliga i Sverige för inkommande utländska flygplan och fartyg. Detta
har också vid hearings inom utredningen starkt betonats av representanter
för bl. a. SAS och Svenska redareföreningen. EBU anser det vara lämpligt
att tilldelningsprinciper i kristid för internationella lastbilstransporter tas upp

till behandling i berörda organ, i första hand IEA med hänsyn till dessa transporters betydelse för upprätthållande av produktion och sysselsättning. EBU poängterar också att alla tänkbara besparingsmöjligheter bör tas till vara innan mer långtgående ingrepp görs i tilldelningen för internationell trafik. Erfarenheterna från krisen 1973–1974 visar att stora besparingar kan göras genom t. ex. ett effektivare lastutnyttjande, minskad hastighet och en mer bränsleekonomisk turplanering.

Ärligen passerar ca fem miljoner utländska besökare in i Sverige. Majoriteten, ca 3,5 miljoner, kommer med personbilar, vilket motsvarar ca 2,5 miljoner bilar. Enligt EBU kommer över en miljon av dessa utländska bilister till Sverige under juni–augusti, varav närmare 90 procent utgörs av semesterresande.

I betänkandet presenteras uppgifter om turistindustrins omfattning och betydelse i Sverige. EBU finner dock inte att hänsynen till landets anseende utomlands eller den nationella turistindustrin motiverar en särbehandling av utlandsturisterna. Turistnäringen får i tider av ransonering stödjas på annat sätt. I de fall där så är möjligt bör man komma överens om kupongutbyte vid gränsstationerna med clearing i efterhand.

EBU föreslår att, om kortransonering införs för svenska bilister, dessa tilldelningsprinciper också skall gälla utländska bilturister. Turisterna bör därför få en standardranson i kuponger vid gränsen som baseras på beräknat antal resdagar i landet. För att förhindra överlåtelse av kupongerna antecknas fordonets registreringsnummer på dessa. Efterkontroll sker vid utpasseringen varvid icke utnyttjade kuponger återkrävs. EBU betonar också vikten av att information lämnas till utländska bilförare rörande det svenska ransoneringssystemets uppbyggnad. Det centrala turistorganet bör ha det samlade ansvaret för denna informationsverksamhet.

3.3.6 Annan reglering av drivmedelsförbrukningen

EBU framhåller fördelen med en rikt utvecklad åtgärdsarsenal för energikriser. Ju fler åtgärder som har förberetts, desto större möjlighet har man att välja en åtgärd som passar till den aktuella situationen. Regering och ansvariga myndigheter får ökad handlingsfrihet om möjliga motåtgärder inte snävt begränsas till en omedelbar riksomfattande kortransonering.

En möjlig regleringsform är helgtrafikförbud. De beräkningar som redovisas i en till betänkandet fogad expertrapport pekar mot att ett helgtrafikförbud (lördag–söndag) i Sverige vid normalhelg skulle ge en maximal teoretisk besparing av storleksordningen 16–17 procent av personbilarnas "normala" veckoförbrukning eller ca 8–9 procent av totala drivmedelsförbrukningen eller ca 1,5 procent av totala oljeförbrukningen. Enbart ett söndagsförbud skulle ge en besparing på 9–10 procent. EBU finner det dock tveksamt om ett helgtrafikförbud är en verksam och lämplig metod att i kristid spara drivmedel.

Tveksamheten grundas på antagandet att den reella besparingen blir liten, att heltrafikförbudet kräver en stor dispensorganisation samt att effekten av ett förbud avtar så snabbt att det är verkningslöst redan efter ca fyra veckor. EBU anser dock att det finns lägen då heltrafikförbud, i första hand lördag eftermiddag – söndag, kan vara ett lämpligt sätt att minska förbrukningen innan en omfattande kortransonering sätts igång.

EBU visar också genom bl. a. räkneexempel att körförbud knutet till registreringsnummer och fritt val av körfri dag inte är effektiva sparmetoder.

När det gäller hastighetsbegränsningar konstaterar EBU att man med generell hastighetsbegränsning till 70 km/tim kan uppnå en genomsnittlig drivmedelsbesparing på 4,5 procent. Under sommarmånaderna innebär detta en möjlig besparing på upp till ca 25 000 m³ per månad. Dessa beräkningar har gjorts för EBU:s räkning av statens väg- och trafikinstitut. EBU anser att man under allvarliga försörjningskriser med akut brist på bensin kan räkna med ett gott psykologiskt klimat för god efterlevnad av hastighetsbestämmelserna. Metoden anses i första hand vara användbar under sommarhalvåret. Den generella hastighetsgränsen bör kunna sättas vid 70 km/tim, möjligen 90 km/tim på motorvägar. EBU föreslår därför att TN i sitt beredskapspaket tar in hastighetsbegränsningar liksom också åtgärder såsom ekonomitrimning och organiserad samåkning.

Olika former av bensinhandelsbegränsningar – kvotering i handelsledet, bensinstationsstängningar, begränsad tankning och förbud mot tankning i lös dunk – bör enligt EBU kunna ingå i åtgärdspaketet men är i varierande omfattning mindre lämpliga som självständiga regleringsinstrument.

EBU anser att motorävlingsåtgärder bör förbjudas samtidigt som de första regleringsåtgärderna sätts in.

I betänkandet tas också upp olika slag av stimulansåtgärder. En undersökning har visat att samåkningen ökade under oljekrisen. EBU anser att samåkning i största möjliga utsträckning bör organiseras vid en drivmedelskris. Om möjligheter till och fördelen med samåkning bör allmänheten informeras av centrala myndigheter. Det bör vara en av arbetsuppgifterna för ransoneringsenhetens företagsavdelning på länsstyrelsen att stimulera samåkning hos länets företag. Enligt EBU bör regeringen under en energikris överväga att ge undantag från yrkestrafikförordningens bestämmelser. EBU anser att ekonomitrimning av bilar bör vara en lämplig besparingsåtgärd. TN bör förbereda dessa två typer av stimulansåtgärder bl. a. genom kontakter med motorbranschen.

I en till betänkandet fogad expertrapport ges en ingående redovisning av dels problem i anknytning till reglering av stadstrafiken, dels olika möjligheter att öka det kollektiva resandet. Enligt dessa undersökningar behövs mycket kraftiga stimulansåtgärder för att åstadkomma påtagliga förändringar i resvanorna. Nolltaxa på kollektivtrafiken ökar således kollektivresandandelen med endast några procent. Kraftiga prisökningar kan också ifrå-

gasättas av sociala skäl. Reglerande åtgärder som parkeringsförbud, körförbud etc. kan enligt EBU ge större effekt men bedöms ändå vara trubbiga ransoneringsinstrument. En stor dispensorganisation erfordras samtidigt som sådana selektiva åtgärder drabbar vissa individer, regioner och företag mer än andra. EBU anser därför inte att en särskild organisation erfordras för att reglera stadstrafiken under kristid. Däremot föreslås att som en allmän stimulansåtgärd speciella bevakade parkeringsplatser inrättas för frivillig avställning av fordon med återbäring på skatten under ransoneringsperioden. Kommunerna bör enligt EBU planera för detta enligt anvisningar från TN och inom ramen för sina åligganden enligt lagen om kommunal beredskap. Man bör vidare underlätta för den kollektiva trafiken att klara av den ökade resandeström som en energikris medför. I detta syfte föreslår EBU följande åtgärder.

- o Kommuner med tätorter med fler än 30 000 invånare åläggs att svara för att trafikföretagen på orten tillsammans med representanter för arbetstagare- och arbetsgivaresidan gör upp beredskapsplaner för förskjutna arbetstider
- o Kommunerna bör vidare inventera platser lämpade för bevakad uppställning av personbilar i kristid
- o Trafikföretagen bör stimuleras att hålla hög vagnreserv genom minskade avställningsperioder vid beräkning av fordonsskatt för bussar
- o SJ bör tillvarata de möjligheter att erhålla större vagnreserv som kan uppstå i slutet av 1970-talet vid införandet av höghastighetståg
- o Beredskapsplaner för trafikförsörjningen i landsorten i kristid bör upprättas länsvis
- o En systematisk bearbetning av den statistik som finns inom trafikföretag, myndigheter och branschorganisationer bör komma till stånd.

EBU fann i början av sitt utredningsarbete att statistiskt underlag i stort saknades för att möjliggöra de analyser av olika åtgärders effekt och konsekvenser som skulle ha varit önskvärda. Mot bakgrund av behovet av fullgoda analysinstrument på trafik- och transportområdet uppdrog EBU år statens väg- och trafikinstitut att studera behovet av en utökad transportstatistik och skissera en plan för fortsatt handlande i dessa frågor. Expertrapporten utmynnar i ett förslag om en utvecklingsplan i tre steg.

EBU anser att erfarenheterna visat på betydelsen av en ökad satsning på transport- och trafikstatistik. Enligt EBU är behovet störst vad gäller resvaneundersökningar. Kostnaden beräknas till 3,1 milj. kr. varav högst 20 % bör ses som en beredskapskostnad. För att en bättre överblick skall erhållas över utbudet av kollektivtrafiken föreslår vidare EBU att en bearbetning skall ske av den statistik som finns inom trafikföretag, myndigheter och branschorganisationer. Som beredskapskostnad bör enligt EBU räknas högst 20 % av totalkostnaden. Denna beräknas till 100 000 kr. för det första året och 20 000 kr. för följande år.

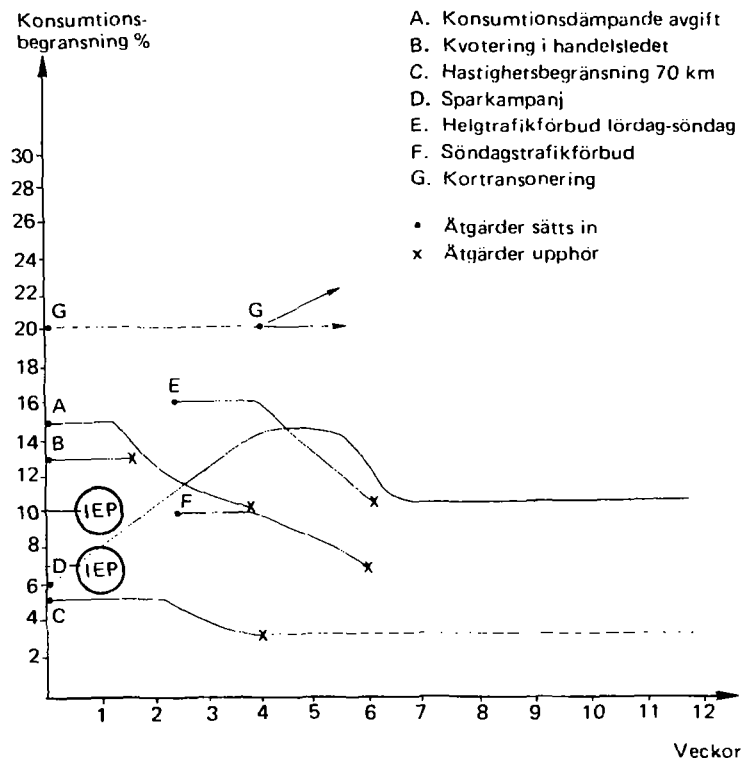
För att kunna genomföra EBU:s förslag utöver statistikprojektet föreslås att TN för budgetåret 1976/77 tillförs 1,3 milj. kr. varav 1 milj. kr. avser engångsutgifter. EBU anser denna resursförstärkning vara ett *minimum* och en förutsättning för att deras förslag skall kunna förverkligas och för att den åtgärdsarsenal som bör stå till regeringens och myndigheternas förfogande skall kunna utvecklas och hållas aktuell.

EBU redovisar vissa effekter av drivmedelsransoneringen 1973–1974. Med ledning av utdelade standardransoner och extra tilldelningar kan bensinbesparingen beräknas till ca 13 %. Eftersom inte alla utnyttjade de maximala möjligheterna till bensininköp var den reella besparingen troligtvis avsevärt större.

Resandefrekvensen hos de kollektiva transportmedlen ökade med totalt 20–30 % under ransoneringsperioden. Största ökningarna skedde i tätortstrafiken och då främst vad avser arbetsresor. Relativt ökade kollektivtrafiken lika mycket som biltrafiken minskade, 20–30 %. Absolut minskade emellertid biltrafiken mycket mer då denna svarar för 84 % av det årliga trafikarbetet uttryckt i personkilometer.

I figur 1 visas en sammanfattning av den åtgärdsarsenal som redovisats för drivmedelsområdet. Det bör framhållas att figuren inte visar några ex -

Figur 1 Åtgärdsschema för drivmedel

akta värden eller utvecklingar, utan i stället trender. Vidare bör man vid studium av figuren beakta de konsumtionsbegränsningar som krävs i IEP-avtalet, nämligen 7 och 10 %.

I figuren har endast tagits med de åtgärder som EBU har bedömt vara användbara. Följande förklaringar bör lämnas till figuren.

I figuren anges den användningstid som EBU funnit lämplig. Om åtgärden fortsätter efter angiven tidpunkt, uppstår en rad problem som måste lösas eller fordrar korrigerande eller kompletterande aktiviteter. Beträffande kortransonering anges såsom streckad linje ett omedelbart utnyttjande av skattekvittots ransoneringskuponger. Kortransoneringens teoretiskt obegränsade flexibilitet anges genom olika pilriktningar.

3.3.7 Ransonering av eldningsolja

I fråga om eldningsolja hade ÖEF före oljekrisen 1973–1974 i ransoneringsplaneringen av praktiska skäl prioriterat det s. k. kvotsystemet. Principen i detta är att förbrukare medges rätt att under viss tid förbruka eldningsolja bestämd till en del (kvot) av den historiska förbrukningen under en viss basperiod.

Detta system övertogs av den i december 1973 inrättade bränslenämnden (BN) som fick huvudansvaret för ransoneringsåtgärderna på bränsleområdet.

I kvotsystemet för eldningsolja indelades förbrukarna i tre kategorier

- sjöfartsnäring
- storförbrukare
- övriga förbrukare

Sjöfarten erhöll under krisen erforderlig olja, storförbrukarna 90 % av förbrukningen under motsvarande period 1973 och övriga förbrukare (över 1,5 miljoner villor, flerbildshus, småindustrier etc.) 75 % av normal förbrukning under perioden.

EBU framhåller att tillförlitliga uppgifter om förbrukning, import och lager är en förutsättning för att den ansvariga myndigheten skall kunna fatta riktiga beslut i åtgärds- och fördelningsfrågor och också för att kunna ge regeringen väl grundade förslag om lämpliga regleringsåtgärder. Mot bakgrund av erfarenheterna från krisen 1973–1974 förordar EBU att åtgärder vidtas för en höjd statistikberedskap hos statistiska centralbyrån (SCB). EBU betonar att samarbetet mellan SCB och krismyndigheterna knappast kan improviseras sedan en kris brutit ut utan bör planeras i förväg. EBU förordar att SCB förbereder sitt engagemang under kristid tillsammans med ÖEF, TN och Vattenfall.

EBU framhåller att förutsättningarna för en förbättrad statistik i kristid väsentligt förbättrats genom den planläggning som f. n. sker inom IEA.

Vad gäller ransonering av industriens förbrukning av eldningsolja betonar EBU vikten av att SIND, inom ramen för sitt av EBU föreslagna ansvar såsom s. k. sektorsmyndighet, utvecklar metoder – bl. a. genom utnyttjande

av input-outputmodeller – som gör det möjligt att åtminstone grovt uppskatta de följdverkningar som en reducerad energitillförsel kan få för produktion och sysselsättning. EBU påpekar vidare att man inte kan förvänta sig att genom datormodeller uppnå en fullständig kartläggning av alla beroendeförhållanden inom industrin och vilka effekter som en minskad energitilldelning kan få. Därför bör man också försöka utveckla andra metoder som kan användas vid en industriransonering t. ex. ett systematiskt nyttjande av branschexpertis. Mot bakgrund av ambitionen att värna om produktionen i landet förordas en särbehandling i kvotssystemet också av mindre och medelstor industri.

EBU anser att staten i kristid har ett ansvar dels för att oljekonsumenterna i landet inte lider nöd på grund av uteblivna leveranser, dels för att olja i IEP:s internationella fördelningssystem vidarebefordras på den svenska marknaden på ett rättvist och konkurrensbevarande sätt. Om oljebranschen anförtros vissa fördelningsuppgifter bör denna medverkan i förväg formaliseras i ett avtal med staten med klara bestämmelser om hur fördelningen skall administreras, de principer som skall gälla, när fördelningen skall starta osv.

Enligt en av EBU:s expertrapporter torde en besparing av energi för uppvärmning och varmvatten på omkring 25 % vara möjlig genom frivilliga åtgärder från förbrukarnas sida. EBU förordar därför att förberedelser för sparkampanjer för att begränsa varmvattenförbrukningen ägnas särskild uppmärksamhet i det fortsatta planeringsarbetet. Inte minst viktigt anser EBU det vara att t. ex. värmeverk och fastighetsägare lokalt propagerar för varmvattenbesparande och undersöker möjligheterna att distribuera tekniska hjälpmedel för besparing. Fastighetsägarna föreslås också överväga inmontering av tryckreduceringsdon i samband med underhåll. För att åstadkomma större besparingar måste i normalfallet mer drastiska åtgärder tillgripas. En sådan möjlig åtgärd är periodvis avstängning av varmvattentillförseln. EBU förordar att krismyndigheterna av hygieniska och medicinska skäl inför restriktioner för varmvattenberedningen först när försörjningsläget kräver en lägre tilldelning än 75 % av normal energiförbrukning. Det betyder att man i första hand bör sänka inomhustemperaturen före mer långtgående ingrepp i varmvattentillförseln. Hänsynen till hygien och hälsa talar enligt EBU för en sådan ordning. Inomhustemperaturen bör i ett krisläge kunna sänkas ned till den värmestandard som anses som den lägsta godtagbara, dvs. 18 °C under dagen och 16 °C nattetid. En sänkt värmestandard på 3–4 °C uppges kunna ge en besparing på upptill 20 procent. Dispenser för uppvärmning av vatten på spis förutsätts ges till bl. a. vissa sjuka, spädbarnsfamiljer etc. Allmänt anser EBU att man – liksom var fallet under 1940-talet – bör prioritera sänkt värmestandard framför mer långtgående ingrepp i varmvattentillförseln. För att underlätta en periodisk avstängning av varmvatten föreslår EBU att fastighetsägare i lag åläggs att före den 1 januari 1979 instal-

lera en anordning för tidsstyrning av varmvattentilldelningen, s. k. kris-
koppling, i alla anläggningar med central varmvattenberedning som inte
av medicinska eller hygieniska skäl bör undantas från en varmvattenavstäng-
ning. Villor, fritidshus och industrifastigheter undantas också. Totalt kommer
ca 50 000 enheter att omfattas av kriskopplingen som beräknas kosta
1 200–1 500 kr. per installation. Planverket föreslås att i Svensk Byggnorm ta in-
tvingande föreskrifter om kriskoppling vid nybyggnad eller sådan ombyggnad
som kräver byggnadslov. Villkoren för byggnadslov föreslås därför utvidgas till
värmearläggningar. EBU föreslår också att i bostadslånekungörelsens bestämmelser
bör omfattas installation av kriskoppling.

EBU anser att då läget är så allvarligt att periodisk bortkoppling av varmvattnet
erfordras, bör krismyndigheten utfärda klara föreskrifter beträffande
varmvattenberedningen för att man skall undvika skadeståndsanspråk mot
hyresvärden.

De undersökningar som gjorts av effekten av individuell mätning av varmvattenförbrukningen visar förbrukningsminskningar på upp till 50 %. EBU finner det emellertid vara praktiskt omöjligt att basera en varmvattenransonering på individuell mätning i varje hushåll. Däremot förordas att i kriskopplingslagen och Svensk Byggnorm införs föreskrift om central varmvattenmätare. På så sätt blir det möjligt att hålla isär förbrukning av energi för bostadsuppvärmning och för tappvarmvattenuppvärmning vilket gör det möjligt att under kristid mäta hushållens insatser för varmvattensparande.

ÖEF har sedan lång tid tillbaka haft Kungl. Maj:ts uppdrag att utarbeta dels ett kvotransoneringssystem att tillämpas i början av en kris, dels ett licenssystem att införas om krisen bedöms bli långvarig. På grund av brist på värmeteknisk expertis prioriterade ÖEF i sitt planeringsarbete kvotransoneringssystemet. BN fick överta ett sådant system i december 1973 och vidareutvecklade under sin verksamhetsperiod detta. Systemet innebär i princip att normalt värmebehov fastställs för varje enskild fastighet genom en kalkylmetod, ``värmetaksering``. Härvid tar man hänsyn till bl. a. geografiskt läge, väggmaterial och ventilationsstandard.

EBU har genomfört en expertstudie av ett värmetakseringssystem. Denna studie, som innehåller detaljerade kostnadsberäkningar och beskrivningar av administrativa rutiner m. m., finns fogad som bilaga till betänkandet.

EBU föreslår att tilldelningen i en framtida kris grundas på ett vid värmetaksering beräknat normalbehov. Skälet härtill är att kvotransoneringssystemet har allvarliga nackdelar. Vissa fastighetsägare har vidtagit åtgärder för att minska energiförbrukningen, t. ex. isolerat väggar, tätat fönster och injusterat värmearläggningen. Andra kan ha dragit ned på inomhustemperaturen, minskat ventilationen och dragit ned på varmvattenförbrukningen. EBU framhåller att båda dessa kategorier fastighetsägare missgynnas vid en kvotransonering jämfört med övriga mer slösaktiga fastighetsägare eftersom tilldelningen i en kvotransonering grundas på den historiska för-

brukningen. Vidare framhålls av EBU att det blir allt svårare att basera tilldelning på tidigare förbrukning. Mönstret i denna "normala" förbrukning störs nämligen alltmer av förbrukningsregleringar, kraftiga prishöjningar, uppmaningar till lägre energiförbrukning och insatser för effektivare energianvändning. Statistiken som myndigheterna skall grunda tilldelningsbesluten på blir således alltmer tveksam. EBU föreslår att ägare av fastighet i lag åläggs att till den myndighet regeringen bestämmer, för fastighetens byggnader avge deklaration om normala värmebehov på fastställd blankett. Lagen föreslås vara begränsad till en första värm-taxeringsomgång.

Även om EBU således förordar att en värm-taxering genomförs betonas dock att man innan en sådan genomförs måste förlita sig på en ransoning genom kvotering. En fortsatt beredskap för kvotransonering av eldningsolja bör därför upprätthållas. Värm-taxeringen föreslås av EBU även omfatta fastigheter som uppvärms med el, stadsgas och fjärrvärme.

EBU anser det vara angeläget att denna värm-taxering genomförs i förväg och inte efter det att en kris inträffat. Om man avvaktar med taxeringen tills krisen inträtt (forceringsfallet) anses genomförandetiden kunna uppgå till 8-10 månader. Forceringen anser EBU dock gå ut över taxeringens noggrannhet. Enligt EBU är det väsentligt för trovärdigheten i ransoningssystemet att värm-taxeringen görs i förväg.

För att genomföra värm-taxeringen föreslås att en central projektgrupp på sex personer bildas hos ÖEF som enligt EBU bör ha det centrala ansvaret. Gruppen svarar för förberedelser, framtagande av bränsleregister, hantering av deklarationsmaterial samt för preliminärt beslut om normalförbrukning. Erinran mot detta beslut föreslås kunna ske hos den kommun där fastigheten är belägen. Ytterligare utredning som erfordras görs på kommunal nivå. Nytt förslag till beslut upprättas på kommunal nivå och meddelas fastighetsägaren via ÖEF:s centrala grupp. Den som inte är nöjd med detta beslut kan vända sig till en central besvärsnämnd som knyts till ÖEF. Nämndens ledamöter utses av regeringen. Över nämndens beslut bör besvär inte få föras.

Sedan en första värm-taxering genomförs bör delar av projektgruppen planera för och förbereda den åjourhållning av bränsleregistret som behövs. I övrigt bör enligt EBU personal såväl centralt som lokalt knytas endast tillfälligt till projektet. Åjourhållningen föreslås ske genom löpande rutin. I första hand bör undersökas möjligheten att knyta an bränsleregistret till det informationssystem som kan komma att byggas upp hos centralnämnden för fastighetsdata. I andra hand föreslås anknytning till länsstyrelsernas dataregister för fastighetstaxering och folkbokföring. EBU föreslår att ÖEF får i uppdrag att senast under budgetåret 1980/81 redovisa förslag om system för åjourhållning.

I ett krisläge förutsätter EBU att bränsleregistret är så akutellt att endast en mindre del av fastiehtsbeståndet behöver behandlas på nytt. Dessa ärenden föreslås i första instans behandlas i kristidsnämnd över vilkens beslut

besvär – enligt den s. k. tvåinstans-principen – endast får föras i en högre instans, länsstyrelsen.

EBU framhåller de bonuseffekter värm-taxeringen kan ge upphov till genom incitament för fastighetsägare att vidta bränslebesparande åtgärder av olika slag. Det sparande i form av minskad import uppväges enligt EBU väl av kostnaderna för värm-taxeringen.

Ett bränsleregister beräknas kunna byggas upp på två år och kosta ca 30 milj. kr. Detta belopp förutsätts också täcka kommunernas kostnader för medverkan i taxeringen. Uppbyggnaden bör vara klar under budgetåret 1978/79 och finansieringen ske över driftbudgeten.

EBU förordar att rutiner och blanketter först testas på fastigheter med olika uppvärmningssystem inom ett visst område innan en riksomfattande taxering startas. Jag återkommer i det följande till detta vid hemställan om anslag.

När det gäller kontrollen av ransoneringen anser EBU att den måste ses som en naturlig del av ransoneringssystemet och att den därför bör tekniskt och administrativt utvecklas på samma sätt som andra delar av systemet. Länsstyrelserna bör i största möjliga utsträckning utnyttjas för kontrollverksamheten på fältet så att en decentralisering sker jämfört med förfarandet 1973–1974. Ransoneringssystemets hållbarhet beror enligt EBU i stor utsträckning på hur tillförlitliga de inventeringsuppgifter är som lämnas från depåer och försäljningsställen vid ransoneringens inledning. EBU anser det därför vara väsentligt att länsstyrelserna kraftsamlar sina kontrollresurser till ransoneringsperiodens början och att centrala anvisningar härför finns klara i förväg.

EBU anser att ansvaret för ransoneringskontrollen bör centralt åvila den myndighet som har att praktiskt genomföra ransoneringen av bränsle.

Enligt EBU talar en rad praktiska skäl mot att tillämpa ett "självkontrollerande" ransoneringssystem enligt vilket försäljningsställena erhåller tilldelning för det antal ransoneringsbevis som kan returneras. Man bör utgå från att statstjänstemän verkställer kontrollverksamheten och att arbetet bör kunna ske med utgångspunkt från det utkast till system som utarbetats av ÖEF i samråd med TN.

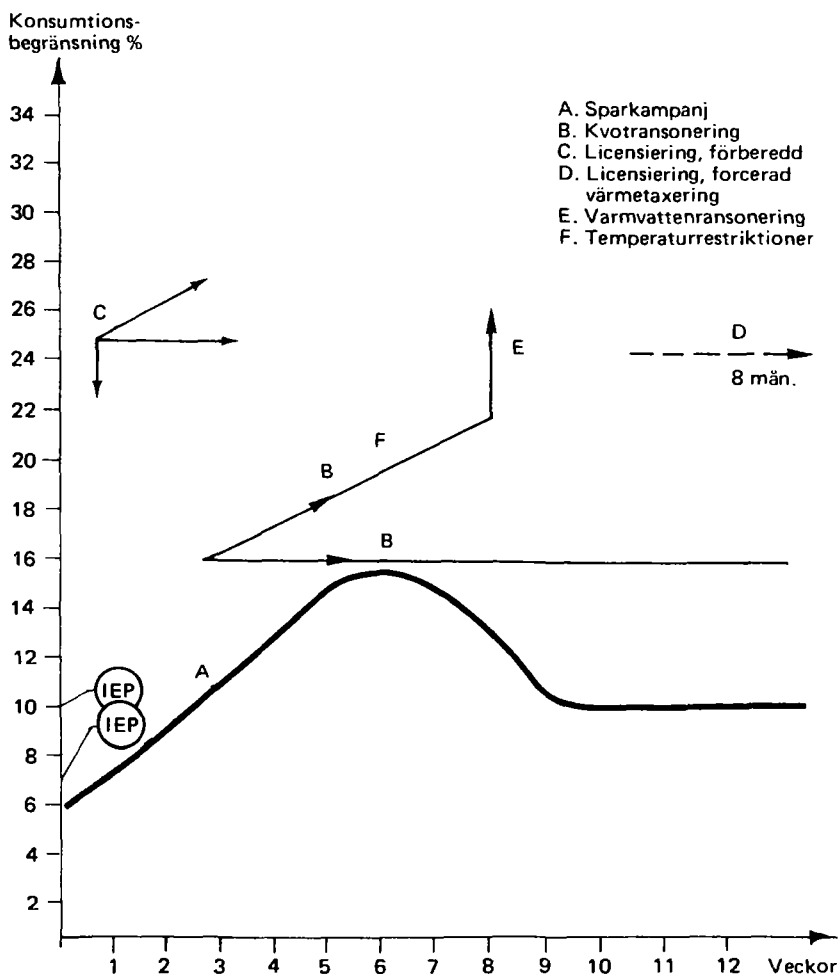
I figur 2 återges ett åtgärdsschema med olika tänkbara regleringsåtgärder för eldningsolja.

Figuren visar inte några exakta värden eller utvecklingar utan snarare trender. Licenssystemets teoretiskt obegränsade flexibilitet anges genom olika pilriktningar. Om en värm-taxering inte förberetts utan måste forceras under en kris kan licensieringen påbörjas tidigast efter ca åtta månader dvs. utanför figurens högra del.

EBU framhåller att det på grund av de möjligheter till lagring som finns hos konsumenterna i praktiken är omöjligt att utgående från försäljningsuppgifter beräkna den faktiska förbrukningsutvecklingen. Det är således inte heller möjligt att göra några bedömningar av det sparande som förekom

under oljekrisen 1973–1974. Av den rapport rörande "Svenskarna och oljekrisen" som redovisas i bilaga till betänkandet framgår bl. a. att 76 % av de tillfrågade ansett sig använda bostadsvärme "mycket mindre" eller "mindre än normalt". Motsvarande siffra för varmvatten var 57 %.

Figur 2. Åtgärdsschema för eldningsolja

3.3.8 Särskilda problem rörande kvotransonering av energi

Som redan framgått innebär en kvotransonering att tilldelning ges i viss proportion till den "historiska" förbrukningen under viss tidigare period. EBU påpekar att en kvotransonering innebär en omfattande administration med avläsning, tilldelningsmeddelanden, jämkningar etc. Enligt EBU bör en grundläggande princip för en kvotransonering vara att den kan genomföras snabbt och att avläsningarna bör vara så korrekta att de kan ligga

till grund för debitering av överförbrukningsavgift. Avläsningarna bör därför i största möjliga utsträckning göras av leverantörernas egen personal. EBU framhåller att detta kan vara möjligt för en begränsad ransoneringskrets. Eftersom administrativa och tekniska problem kan omöjliggöra eller försvåra viss ransonering menar EBU att lämpliga begränsningar bör göras i ransoneringen.

EBU redogör för de kvotransoneringar som genomfördes eller planerades under krisen 1973–1974.

I fråga om eldningsolja fick sjöfarten erforderlig olja varför problem med att fastställa tilldelning aldrig uppstod. Storförbrukare med en årsförbrukning exkl. elkraft på minst 350 m³ tjock eldningsolja fick automatiskt, utan ansökningsförfarande, oljetilldelning direkt från BN genom inköps-, lagrings- eller användningstillstånd. Tilldelningen under första ransoneringsperioden fastställdes till 90 % av förbrukningen under motsvarande period 1973. Övriga förbrukare vilkas antal anses överstiga 1,5 miljoner (villor, flerfamiljshus, småindustrier etc.) erhöll en tilldelning för första ransoneringsperioden som uppgick till 75 % av den normala underperioden. Eftersom det stod klart att ett stort antal fastighetsägare skulle få för låg tilldelning fanns ett jämningsförfarande inbyggt i systemet.

Vad gäller elkraft planerades 5 000 av landets största förbrukare med en årsförbrukning överstigande 500 000 kWh att ransoneras centralt medan de 4,2 milj. övriga konsumenterna skulle ransoneras lokalt av respektive kraftleverantör. På grund av efter hand förbättrad kraftbalans behövde någon ransonering aldrig genomföras.

För stadsgas fanns inget utarbetat ransoneringssystem hösten 1973. BN fastställde emellertid vissa restriktioner för dess användning.

För att begränsa oljekonsumtionen lämnade BN vissa föreskrifter om ransonering av värme från fjärrvärmeverk eller motsvarande anläggningar. Föreskrifterna innebar att högsta förbrukningsmängden under första ransoneringsperioden sattes till 79 % av behovet under ett normalår. Svenska värmeverksföreningen redovisar i sina till EBU redovisade erfarenheter att ransoneringen fick ett gott resultat. Bl. a. underskreds tilldelad värmemängd väsentligt. Om normal utetemperaturer rått hade emellertid enligt värmeverksföreningen ransoneringskvoterna inte kunnat hållas.

En kvotransonering av landets samtliga elenergiförbrukare bedöms vara praktisk ogenomförbar. EBU föreslår därför att – om inte en nästan permanent elbrist uppstår – de minsta elförbrukarna, dvs. de som i nuvarande konsumtionsnivå har en årsförbrukning understigande 5 000 kWh, (70 % av alla förbrukare), undantas. Vidare bör gasabonnenter som använder gas enbart för matlagning undantas. Gasförbrukningen för matlagningen beräknas till 70 milj. m³ av totalt 270 milj. m³. Hushållsabbonnenterna beräknas utgöra ca 340 000 av totalt 408 000 förbrukare. Dessutom föreslås ca 10 000 småhus utan hetvattenmätare bli undantagna från en fjärrvärmeransonering. Däremot finns det enligt EBU inga skäl för att undanta några förbrukare

av eldningsolja.

Ett stort antal abonnenter, framför allt elförbrukare, bör således enligt EBU "normalt" undantas från en kvotransonering. Ransoneringsarna bör därför enligt EBU kompletteras med vissa åtgärder som är särskilt riktade till dessa grupper. Hit räknas sparpropaganda, användningsrestriktioner och stickprov som görs hos icke kvotransonerade förbrukare för att kontrollera att dessa inte överskrider gränsen för kvotransoneringen.

EBU anser att Svenska värmeverksföreningen och de enskilda värmeverken bör verka för att tillkommande abonnentfastigheters förbrukning av hetvatten mäts individuellt och för största möjliga återgång till individuell mätning i befintliga hus. Vidare förordas att det uppdras åt planverket att fr. o. m. den 1 januari 1977 utarbeta bestämmelser som i nya fastigheter hindrar kollektiv elmätning och s. k. ackordstaxa för stadsgas. Planverket bör också i samråd med berörda parter utarbeta bestämmelser för mätarplacering som möjliggör individuell uppföljning.

En administration av kvotransoneringsarna föreslås som innebär en delegering av uppgifter till länsstyrelse och kristidsnämnd beträffande medelstora och mindre förbrukare av eldningsolja. Länsstyrelsen förordas också handha frågor om ransoneringsav stadsgas och fjärrvärme. För elkraften föreslås elblockschefen erhålla myndighetsstatus och i ransoneringsorganisationen få ett ansvar motsvarande länsstyrelsens.

Energileverantörernas medverkan förordas i stort sett bli begränsad till uträkning av kvoter, avläsning och s. k. teknisk jämkning dvs. justeringar på grund av felaktig uträkning o. d. All annan handläggning föreslås ske hos myndigheter. Däremot anser EBU att värmeverk och andra lokala energileverantörer bör undersöka möjligheten att i kristid organisera en rådgivningsverksamhet för sina kunder avseende energibesparing.

Det är enligt EBU väsentligt att man ger klara anvisningar för jämkning av de historiska basvärden som kvoteringen grundas på och för extra tilldelning.

När det gäller besvärssätt förordas ett s. k. tvåinstanssystem innebärande att en förbrukare som erhållit beslut i tilldelningsärende, ärende om överförbrukningsavgift eller avstängning bör ges möjlighet att få beslutet prövat i en högre instans. EBU framhåller dock att antalet besvärssändanden kan bli så stort att en prövning inom aktuell ransoneringsperiod inte kan genomföras. Regeringen bör i sådana lägen ha handlingsfrihet att helt beskära besvärsrätten och den sökande uppmanas att inkomma med ny ansökan och där åberopas eventuella ytterligare skäl och omständigheter.

Energileverantörernas medverkan förutsätts av EBU ske utan att särskild ersättning utgår. Under en längre tids ransoneringsperiod kan man dock vid granskning av priskalkyler ta hänsyn till ransoneringskostnader vid fastställande av högstpriser eller nya taxor. Om fri prisbildning tillåts regleras kostnadstäckningen via priserna på ransonerade varor.

EBU framhåller att de kvoteringsystem som finns förberedda eller planeras för elkraft, fjärrvärme och stadsgas bygger på principen att överförbrukning kan ekonomiskt bestraffas. Detta bör enligt EBU också gälla att ransonering av eldningsolja, vare sig denna sker genom kvotering eller behovsanpassade licenser. Avgiftsdebitering för överuttag bör dock endast förekomma då någon avsiktligt förbrukar sin tilldelning i förtid och av olika skäl vintertid inte kan nekas ytterligare tilldelning.

Olika sätt att konstruera överförbrukningsavgifter redovisas av EBU. Enligt EBU:s mening bör avgift avvägas för varje energislag så att överförbrukning effektivt motverkas. En intervallsanknuten liksom en progressiv avgift avstyrks. För att avgiften effektivt skall kunna hindra överförbrukning anser EBU att den måste sättas minst fem gånger ordinarie energipris.

3.3.9 Användningsrestriktioner m. m. för elkraft

EBU redovisar förutom vissa erfarenheter som gjorts utomlands framför allt i Storbritannien de erfarenheter från krisen 1973–1974 som SERN presenterat i sin utvärderingsrapport. Enligt SERN kommer elbristens storlek under de närmaste åren med rimlig sannolikhet knappast att överstiga 30 % under vintersäsongen, om inte en total avspänning i fråga om fossila bränslen inträffar. En sådan situation betraktas som osannolik och skulle dessutom, om den inträffade, så totalt ändra samhällsbilden att en planering på detta stadium svårligen låter sig göras.

EBU anser att måttliga restriktioner är användbara då inte alltför stor konsumtionsbegränsning erfordras och att dessa främst bör ses som komplement till en kampanj för frivilligt elsparande. EBU föreslår att Vattenfallsverket söker kartlägga ytterligare former för restriktioner vad gäller de elförbrukare som har sådan låg elförbrukning att de bör undantas från en kvotransonering. Enligt EBU bör restriktioner gälla både för grupper som kvotransoneras respektive inte kvotransoneras eftersom restriktionerna är riktade mot den umbärliga konsumtionen. EBU instämmer i SERN:s förslag om utökad användning av tidur till bilvärmare.

EBU framhåller de ökade riskerna av minskad gatubelysning för trafiksäkerheten men betonar också den psykologiska effekten för sparviljan.

Vid energikriser i fred bör enligt EBU målsättningen vara att försöka bevara produktion och sysselsättning varför drastiska restriktioner av typen begränsning i tiden vilket bl. a. leder till minskad arbetsvecka, bör tillgripas först sedan alla möjligheter till elsparande tömts ut. Man bör således först pröva möjligheten att uppnå erforderlig besparing genom en kvotransonering.

EBU anser att spänningsänkning bör kunna tillgripas i ett krisläge inom de snäva gränser som distributionsnätets konstruktion sätter. Man betonar dock att spareffekten är ringa – ca 3 %.

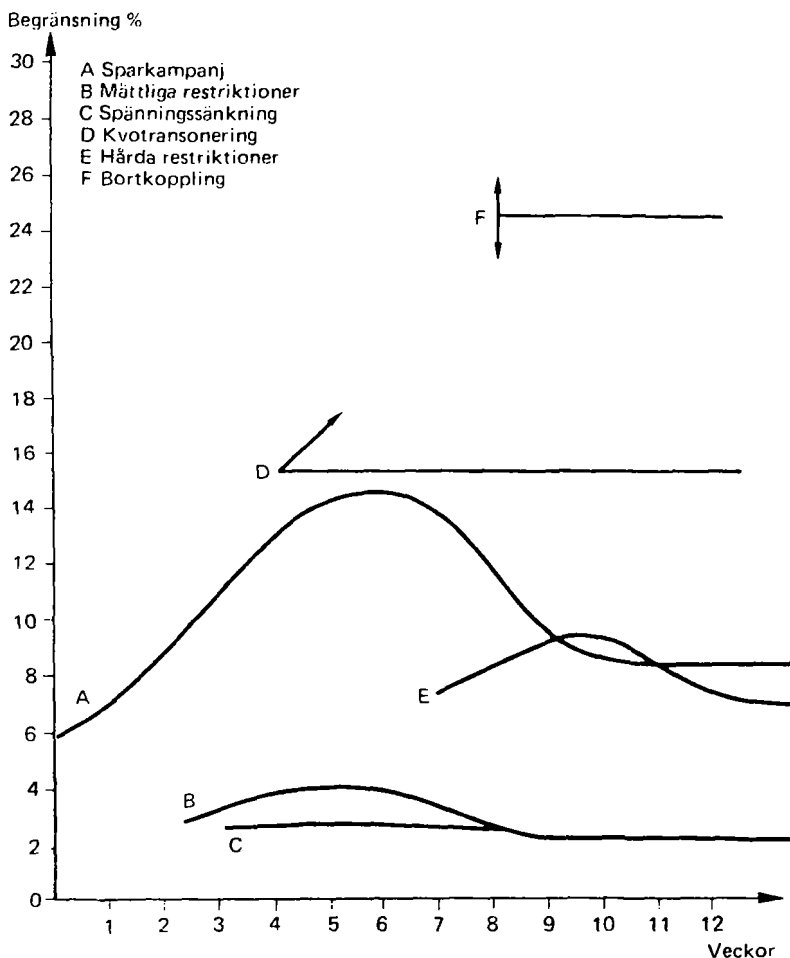
SERN diskuterar s.k. områdesransonering vilket innebär att el-

leverantörerna får sig förelagda en viss ransoneringsgrad som man områdesvis får åstadkomma på det sätt man finner lämpligt utifrån den egna distributionens förutsättningar. EBU instämmer i SERN:s uppfattning att metoden har sådana svagheter i fråga om rättsliga och ansvarsmässiga konsekvenser att den inte kan rekommenderas.

Under kolkrisen i Storbritannien år 1972 utnyttjades s.k. roterande bortkoppling som besparingsåtgärd. Metoden innebär att bortkoppling skedde i cykler områdesvis med 3 à 4 timmars avbrott följt av 3 à 4 timmars matning osv.

Bl. a. de brittiska erfarenheterna är enligt EBU sådana att såväl personella och tekniska som sociala skäl får anses tala emot en bortkoppling. Inte minst betonas den tidsanpassning av förbrukningen som efter hand sker. EBU anser att en periodisk bortkoppling får reserveras som en sista utväg i ett absolut nödläge.

Figur 3. Åtgärdsschema för elkraft

EBU förordar att kommunerna tillsammans med berörda elleverantörer inventerar störningskänsliga abonnenter, i beredskapssyfte prioriterar bland dessa samt uppmanar dem till installation av reservaggregat.

Av den totala konsumtionsminskningen under krisen 1973–1974 svarade enligt SERN:s bedömning, den frivilliga insatsen för 2/3 å 3/4 och restriktionerna för 1/4 å 1/3. Konsumtionsminskningen uppgick som mest till ca 17 %.

De åtgärder som EBU funnit användbara för att begränsa elkonsumtionen visas i figur 3. Den stegvisa ordningen har grovt markerats genom successiv förflyttning till höger på tidsaxeln. Inga IEP-nivåer har satts ut eftersom IEP-avtalet endast innehåller bestämmelser om konsumtionsbegränsningar på oljeområdet. Bortkopplingens teoretiskt obegränsade flexibilitet har angetts genom olika pilriktningar.

3.3.10 Vissa specialfrågor

3.3.10.1 Användning av priset som förbrukningsregulator

Under energikrisen 1973–1974 togs i olika sammanhang frågan upp om möjligheten att nyttja prismekanismen som förbrukningsregulator. EBU har låtit expertgranska denna fråga.

EBU konstaterar att den fria marknadens anpassning av efterfrågan till tillgången via priset verkar orättvist och att knappa resurser härigenom inte styrs till dem som har de faktiska behoven. EBU vill därför inte acceptera att prismekanismen generellt används för att reglera energiförbrukningen i en krissituation. EBU har däremot övervägt möjligheterna att – med de snäva gränser som de fördelningspolitiska målen sätter – tillfälligt nedbringa konsumtionen och minska risken för hamstring.

Avgiften bör endast komma i fråga för drivmedel (motorbensin) eftersom drivmedel

- nyttjas för bl. a. umbärliga nöjes- och fritidsändamål
- har god knytning leverans/konsumtion/betalning, dvs. snabb effekt av en avgift samt
- kan bli utsatt för snabb hamstring i inledningsskedet av en kris.

I stället för att drivmedelsleverantörerna tillförs ökade intäkter genom ett "överpris", föreslås att staten tar ut en särskild konsumtionsdämpande avgift. Eftersom priselasticiteten bedöms vara låg, förordas en fördubbling av gällande marknadspris för att uppnå en viss konsumtionsminskning.

EBU har funnit att sätten för försäljning och förbrukning av annan energi inte medger motsvarande snabba förbrukningsdämpning genom en avgift.

Avgiften bör enligt EBU utgå högst en månad och uppbäras av RSV i anslutning till energiskattens uppbörd. Avgiften tillförs en särskild fond vilkens tillgångar används på sätt som riksdagen bestämmer. Eftersom av-

giften anses utgå under en begränsad tid, behövs ingen särskild administration för återslussning av avgiftsmedel till behövande förbrukare.

3.3.10.2 Ransoneringsbevisens överlåtbarhet

Ransoneringsbevis för inköp av drivmedel bör enligt EBU inte få överlåtas. Från samhällssynpunkt är önskemålet att den som inte behöver tilldelad energi sparar denna och inte genom försäljning eller annan överlåtelse själv gör omfördelningar. Det ankommer enligt EBU på myndigheterna att prioritera olika behov.

EBU avstyrker både att knyta tilldelningen till fordonsägaren personligen och till fordonet. I stället föreslår EBU att rätt till inköp av drivmedel förutsätter att inköpskort eller särskild inköpskupong samt skattekvitto uppvisas. Det skall åligga försäljaren av drivmedel att kontrollera att namnet och fordonets registreringsnummer på ransoneringsbeviset överensstämmer med samma uppgifter på skattekvittot. Genom att koppla samman ransoneringsbeviset med företeende av skattekvitto försvåras enligt EBU överlåtelse av beviset.

3.3.10.3 Kostnadsansvaret för kristidsnämndernas verksamhet

Enligt EBU:s mening är folkförsörjningsfrågorna ytterst en statlig angelägenhet. Eftersom kommunerna drabbas olika hårt av en energikris i fredstid, föreslår EBU att staten ersätter kommunerna för deras kostnader. Svenska kommunförbundet begärde efter krisen 1973–1974 att kommunerna skulle ersättas med 90 % av kostnaderna. Frågan om bidrag för drivmedelsransoneringen i januari 1974 avgjordes av regeringen i anslutning till överenskommelsen om kommunal skattestopp för åren 1976 och 1977. Genom det extra bidrag kommunerna härigenom erhöll ansågs dessa ha kompenserats för sina ransoneringskostnader under 1974. EBU finner i och för sig inte skäl föreligga att tillstyrka större bidrag än kommunförbundet yrkar men anser ändå – med hänsyn till att det statliga ansvaret för folkförsörjningen kunde motivera full kostnadstäckning – att kommunerna ersätts med minst 90 % av kostnaderna.

3.3.11 Informations- och sparkampanjberedskap

EBU har ansett det vara av intresse att, som bakgrund till diskussionen om behovet av en utökad informationsberedskap, få pressens roll som informationsförmedlare under krisperioder kartlagd. Därför har en speciell expertstudie om pressutbudet under krisen 1973–1974 genomförts och redovisas som bilaga till betänkandet. Av denna rapport framgår bl. a. att drivmedelsransoneringen tilldrog sig det utan jämförelse största intresset följt av SERN:s olika åtgärder och beslut.

I en annan expertrapport redovisas erfarenheter på informationsområdet från krisen och lämnas förslag till en förbättrad informationsberedskap. Av denna rapport framgår bl. a. att när OAPEC i oktober 1973 beslutade om oljebojkott och minskning av råoljeproduktionen fanns inom ÖEF, TN och CDL utarbetade planer beträffande restriktioner och ransoneringar. I dessa ingick emellertid inga informationsförberedelser. I rapporten framhålls vidare som en allvarlig brist att ingen myndighet hade ansvaret för den övergripande informationen.

EBU framhåller att myndigheternas informationsverksamhet i kristid inte kan begränsas till frågor om ransoneringsteknik och praktiskt handlande. Allmänheten måste fortlöpande förses med en öppen och täckande information om bakgrunden till krisen, försörjningslägets utveckling, de mål som sätts upp för fördelningen av tillgångarna etc.

EBU påpekar att informationsenheter inrättades vid varje krismyndighet under krisen 1973–1974. Vidare utsågs ofta en informationsansvarig på länsstyrelsernas ransoneringsenheter. Praktiska och organisatoriska möjligheter till en effektiv samordning av informationen saknades enligt EBU. Likaså brast det i kommunikationen mellan de centrala myndigheterna och länsstyrelserna. Dessa problem förde med sig att allmänheten kunde uppfatta myndighetsinformationen som splittrad och motstridig. EBU anser att en bidragande orsak till den förvirring som kan ha skapats, utöver lägets allmänna oklarhet, var bristen på förberedelser hos vissa av de beredskapsplanerande myndigheterna.

En komplicerad informationsapparat kan enligt EBU inte improviseras på kort tid. Om man vill uppnå en god informationsstandard i kristid måste man också vara beredd att satsa resurser på en informationsberedskap. EBU föreslår att ansvaret för den övergripande informationen och informations-samordningen i kristid läggs på ÖEF. För informationsplaneringen förordas att ÖEF:s informationsenhet tillförs en kvalificerad informationsexpert och att en informationsgrupp bildas som leds av ÖEF:s informationschef. I gruppen föreslås ingå informationscheferna vid de centrala regleringsmyndigheterna. Planeringen bör ske inom en ram av 500 000 kr. Årskostnaden beräknas, efter den inledande planläggningen, uppgå till 150 000–200 000 kr.

För att få ett grepp om vilka spareffekter som kan uppnås under en energisparkampanj lät EBU under hösten och vintern 1973–1974 mäta hur folk reagerade på den kampanj som regeringen beslöt hösten 1974. Av denna undersökning framgår bl. a. att den procentuella ökningen för sparandet från december 1974 till mars 1975 var 15 procent för bostadsvärmen och 10 procent för varmvattenförbrukningen.

I en annan expertrapport redovisas erfarenheter från energisparkampanjen under energikrisen och lämnas förslag till utökad sparkampanjberedskap. Med hänsyn till att en sparkampanj föranledd av försörjningssvårigheter bör kunna starta i det närmaste omgående efter det att man konstaterat

behovet, förordas i rapporten att en kampanjberedskap skapas med ÖEF som ansvarig myndighet.

EBU anser för sin del att sparkampanjer har sin givna plats i åtgärdsarsenalen. Det övergripande ansvaret bör även här läggas på ÖEF, där informationsgruppen inom en ram av 500 000 kr. planerar för en snabb kampanjstart i kristid. Beredskapsplaneringen bör omfatta hela energiområdet och helst forceras under budgetåret 1976/77. Årskostnader beräknas efter den inledande planläggningen uppgå till 50 000 kr. EBU förordar för en sparkampanj i kristid en budget på ca 10 milj. kr. i 1975 års kostnadsläge.

EBU betonar att kostnader för kampanjen endast utgör bråkdelen av den vinst folkhushållet gör genom minskad energiimport.

För att snabbt nå ut med information är etermedia de effektivaste kanalerna. EBU konstaterar att samarbetet mellan SR och krismyndigheterna fungerade tillfredsställande under krisen. SR har också för EBU förklarat sig villig att bistå myndigheterna i deras planeringsarbete med expertgranskning av informationsmaterial avsett för etermedia i kristid. EBU finner därför inte skäl att förorda någon formalisering av samarbetet eller ändring i avtalet med staten eller utvidgning av "krigsavtalet" mellan staten och SR till att också avse fredskriser.

3.3.12 Organisation för energiberedskap och energikris

EBU redovisar i betänkandet hur krisförvaltning och planerande organisation på energiberedskapsområdet utvecklats sedan andra världskriget.

EBU framhåller att regleringsmyndigheterna under krisen 1973–1974 hade att arbeta under stor tidspress och i stor utsträckning med begränsade resurser. De problem som uppstod tycks framför allt ha föranletts av vissa samordningsproblem mellan myndigheterna och i en del fall med svårigheter att nå ut med tillräcklig information till förbrukarna. Svårigheterna i kontakten myndigheterna emellan får enligt EBU i stor utsträckning anses bero på en outvecklad organisationsstruktur. De tre regleringsorganen BN, TN och SERN var produktionsinriktade och verkade således endast inom sina respektive produktområden. Detta medförde enligt EBU svårigheter att samordna tilldelningen av de olika energislagen till en och samma förbrukare eller förbrukarkategori t. ex. inom industrin. Då inte ens den s. k. industripanelen vid SIND kunde träda i funktion fanns inga organ, som i en fast organiserad ordning kunde bistå regleringsmyndigheterna med kunskap m. m. om de olika förbrukningssektors totala energibehov och energianvändning. BN hade visserligen det övergripande ansvaret för samordningen avseende tilldelning av flytande bränslen och drivmedel men då detta organ dessutom hade att handlägga verkställigheten av regleringsåtgärderna beträffande bränsle och även kontrollen inom hela oljesektorn m. m. uppstod svårigheter att friställa resurser för den övergripande samordningsuppgiften.

Orsaken till den bristande informationen under krisen 1973–1974 kan enligt EBU härledas till bl. a. knappa resurser hos vissa av de ansvariga myndigheterna.

EBU har haft att utreda hur en smidig övergång mellan olika lägen i en successivt förvärrad kris skall kunna åstadkommas. Enligt gällande instruktion har ÖEF inga verkställighetsuppgifter i kris, varför ett särskilt verkställande organ, BN, måste inrättas under krisen vintern 1973–1974. Erfarenheterna från krisen ger enligt EBU:s mening vid handen att fördelar skulle vinnas om samma organ som har det övergripande ansvaret i planeringsskedet kunde kvarstå också i ett krisläge. Åtminstone bör detta vara fallet i en fredskris.

Även om problemen vid de engagerade myndigheterna under energikrisen 1973–1974 inte helt kan tillskrivas bristande resurser anser EBU att resursförstärkningar är nödvändiga. Behovet av resurstillskott har EBU i första hand kunnat konstatera för den centrala nivån.

EBU anser, att en ökad handlingsberedskap på myndighetsplanet bör motsvaras av en lika hög beredskapsnivå inom regeringskansliet. I kris bör handelsministern, som ansvarig för försörjningsberedskapen, inom regeringskansliet tillföras de resurser som erfordras för en effektiv ledning och samordning av krisuppgifterna.

På myndighetsplanet föreslår EBU att ÖEF ges ansvaret för övergripande ledning och samordning inom energiberedskapens område både i planeringsskedet och i en kris. ÖEF föreslås således få verkställighetsuppgifter. Liksom tidigare bör TN och vattenfallsverket inom de ramar ÖEF anger ansvara för planeringen av krisåtgärder inom sina respektive områden. Grundläggande beslut rörande åtgärder i en kris måste även framgent fattas av regeringen.

En planering som innebär att ÖEF i en kris har såväl planerings- som verkställighetsuppgifter medför att större ingrepp i den fredstida nuvarande administrationen inom energiområdet inte behöver göras och medger en nödvändig flexibilitet inför olika typer av kriser. En anpassning till situationer under avspärrning och krig bör också vara möjlig vid en sådan uppläggning. EBU har dock inte haft möjlighet att närmare analysera organisationen i avspärrnings- och krigsfallen.

Då nya och utökade uppgifter åläggs ÖEF föreslår EBU att ÖEF:s styrelse redan i planeringsskedet ges en bredare förankring. Särskilt viktigt bedöms det vara att en stark parlamentarisk förankring och ett förstärkt lekmannainflytande i övrigt säkras i styrelsen. ÖEF:s samordningsansvar gör det också nödvändigt att representanter för vissa intresseorganisationer och viktigare myndigheter inom det ekonomiska försvaret bereds plats i styrelsen.

För att medge den representation som EBU finner nödvändig, måste ett förhållandevis stort antal ledamöter ingå i ÖEF:s styrelse. För att skapa kontinuitet bör den styrelse som verkar i planeringsskedet kvarstå i en kris.

För att ÖEF skall kunna klara de utökade arbetsuppgifterna föreslår EBU att en energiavdelning med två byråer inrättas. Den ena byrån bör bestå av den nuvarande bränslebyrån. Den andra byrån, energiregleringsbyrån, bör bildas ur den nuvarande bränsleregleringsenheten. Energiregleringsbyråns ena sektion bör i en kris kvarstå vid energiavdelningen medan byråns andra sektion bryts ut för att utgöra en självständig myndighet, bränslekontoret. Förslag till organisation av energiavdelningen framgår av figur 4.

Figur 4. Energiavdelning vid ÖEF

ÖEF	
ENERGIAVDELNING	
Energiregleringsbyrå	Bränslebyrå
<u>Sektion I</u> Samordning Försörjningsbalanser Löpande statistik IEA-frågor Kvotförberedelser m m	<u>Sektionerna</u> bränslesektion förvaltningssektion teknisk sektion
<u>Sektion II</u> Ransoneringssystem Kontroll m m	

Förslaget bygger på att tre ransoneringssakkunniga handläggare skall kunna överföras från planering till verkställighet i ett krisorgan.

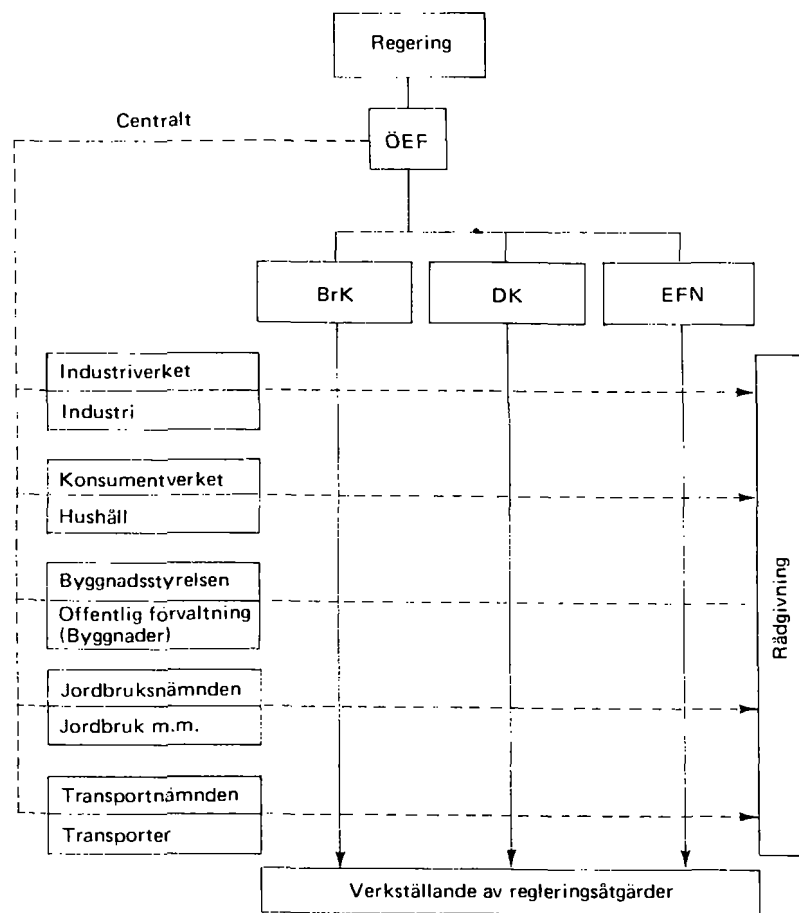
BRÄNSLEKONTOR (bildas i kris ur sektion II)							
Planering		Reglering			Administration		
Ransone- ringsför- beredelser	Invente- ring kontroll	Industri	Övrigt	Oljeran- sonerings- frågor	Admini- strativt kontor	Juridisk sektion	Informa- tion och distribu- tion

Tre myndigheter bör enligt EBU:s förslag bildas för att inom ramen för ÖEF:s riktlinjer men på grundval av egna utredningar och självständiga beslut genomföra regleringsåtgärderna på respektive produktområde, bränsle, drivmedel och elkraft. Ett bränslekontor bildas som nämnts genom att en sektion vid ÖEF:s energiavdelning avskiljs. Ett drivmedelskontor rekryteras från TN och JN. En elförsörjningsnämnd rekryteras från kraftindustrin. Regleringsmyndigheterna kan i fråga om administrativa funktioner antingen få service från respektive ÖEF, TN och Vattenfallsverket eller, om erforderligt, bygga ut dessa funktioner vid den egna myndigheten.

Vidare föreslås att SIND, konsumentverket och byggnadsstyrelsen ges i uppdrag att som rådgivande organ (sektormyndigheter) inom sina respektive sektorer bistå ÖEF och de särskilda krisorganen med uppgifter om sektorns energiförhållanden m. m. så att konsistens uppnås vid tilldelning av olika energislag till en och samma förbrukarkategori. Motsvarande uppgifter bör även åvila TN och JN.

Den föreslagna organisationen kan enligt EBU ses som en "matrisstruktur" där den ena dimensionen utgörs av de produktansvariga myndigheterna – bränslekontoret, drivmedelskontoret och elförsörjningsnämnden – och den andra dimensionen av de rådgivande sektormyndigheterna, SIND, konsumentverket, JN etc. Organisationsprincipen framgår av figur 5.

Figur 5. Krisförvaltning

JN och TN har uppgifter utöver den rådgivande funktionen.

De centrala myndigheterna bör enligt förslaget i görlig mån avlastas genom att en delegering till den regionala och lokala nivån skär. Förslaget innebär att länsstyrelserna ges utökade arbetsuppgifter och att elområden och elblock ges myndighetsstatus.

3.3.13 *Prisclearing*

Allmänna ransoneringslagen innehåller bestämmelser om prisclearing. Sådan clearing ägde rum under krisen 1973–1974.

Under hösten 1973 skedde i samband med händelserna i Mellersta Östern en våldsam prisutveckling för olika oljeprodukter. Enligt Rotterdammnoteringarna som tidigare ansetts återspegla priset på s. k. spotlaster dvs. prisbilden för en marginell marknad steg t. ex. priset på bensin 98–99 oktan från 25,7 öre/liter i augusti till 63,7 öre/liter i december. Motsvarande värden för eldningsolja 3–5 med 3,5 % svavel var 64 respektive 500 kr/m³.

EBU framhåller att det i detta läge uppstod risk för att dels vissa svenska oljeföretag som tidigare kunnat utnyttja Rotterdammmarknaden på ett fördelaktigt sätt nu kunde få svårigheter att importera, dels att de höga Rotterdammpriserna skulle kunna slå igenom i Sverige. De större internationella oljeföretagen skulle härigenom kunna göra oskäliga vinster.

Mot denna bakgrund beslöt Kungl. Maj:t i december 1973 att med stöd av allmänna ransoneringslagen införa ett clearingsystem för vissa oljeprodukter. Syftet var att genom bidrag från en clearingfond, som finansierades med clearingavgifter på vissa oljeprodukter, möjliggöra för landet viktig import till priser som översteg den högstprisnivå om vilken beslut tidigare fattats av regeringen. Vidare inrättades en clearingnämnd för prövning av ärenden om clearingbidrag.

För att täcka clearingnämndens omedelbara medelsbehov beslöt Kungl. Maj:t att 200 milj. kr. skulle ställas till förfogande från fjortonde huvudtitelns anslag för oförutsedda utgifter. Dessa medel skulle betalas tillbaka så snart avgiftsinkomsterna medgav detta.

Totalt beviljades clearingbidrag för 62 600 m³ bensin 6 000 m³ motorbrännolja, 383 000 m³ eldningsolja 1–2 samt för 176 000 m³ tjocka eldningsoljor.

EBU anser att man även i framtiden, trots IEP-avtalets reglerade oljefördelning, måste ha beredskap för prisclearing. EBU menar att man bör undvika att begränsa den bidragsberättigade och avgiftsskyldiga kretsen till endast storförbrukarna, eftersom gränsdragningsproblemen blir svåra. Leveranser från de internationella oljebolagen till dotterföretagen i Sverige förutsätts dock inte beröras av bidragsgivningen eftersom högstpriserna bör återspegla priser enligt långtidskontrakt. EBU anser vidare att frågan om bidrag för råoljeimport bör övervägas. Clearingen föreslås administreras av en särskild nämnd. EBU föreslår att regeringen bemyndigas att, i händelse

av prisclearing, disponera en rörlig kredit i riksgäldskontoret på 500 milj. kr. för utjämning av tillfälliga likviditetsunderskott.

3.3.14 Andra beredskapsåtgärder

EBU redogör avslutningsvis översiktligt för de instrument som utöver förbrukningsbegränsningar står till förfogande för regering och myndigheter i kristid, nämligen produktionsberedskap, lagerberedskap och importberedskap. EBU anser det vara viktigt att förbrukningsbegränsningen sätts in i sitt beredskapsmässiga sammanhang och värderas som en av flera åtgärder i ett energiberedskapspaket.

Produktionsberedskap bör i första hand upprätthållas för mer utdragna kriser eftersom omställningstiden är betydande. EBU menar dock att även en fredskris kan räcka så länge att ersättningsproduktion kan bli aktuell. Beredskapsplaneringen härvidlag bör därför också beakta fredskriser inte minst vad gäller de tekniska möjligheterna till omställning för eldning med fasta bränslen. EBU föreslår att tidigare stöd för installation av dubbeleldade pannor återinförs.

I fråga om lagerberedskapen betonar EBU att en låg ransoneringsberedskap kan kräva extra insatser för lageruppyggnad medan en hög ransoneringsberedskap teoretiskt kan minska anspråken på beredskap i oljelager.

Mot bakgrund av den av riksdagen beslutade utbyggnaden av kärnkraften framhåller EBU att en bristande lagerberedskap vad gäller kärnbränsle på sikt kan kräva att mer "drastiska" åtgärder för reglering av elkraftförbrukningen i ett krisläge kan behöva övervägas.

I fråga om importberedskap förordar EBU att det nya statliga oljehandelsbolaget upprätthåller den beredskap som behövs för en snabb och kvalificerad inköpsverksamhet i kristid.

3.3.15 Kostnader för EBU:s förslag

EBU har inte gjort någon total beräkning av resursbehoven för en krisförvaltning. Däremot har EBU gjort en översiktlig beräkning av de öka de resurser som erfordras i planeringsskedet (1976 års lönenivå).

	1975/76	1976/77	1977/78	Per år på längre sikt
Myndigheter				
ÖEF	—	1 130 000	1 130 000	1 130 000
TN	—	1 300 000	400 000	400 000
SIND	—	250 000	250 000	250 000
Byggnadsstyrelsen	—	150 000	150 000	150 000
Konsumentverket	—	110 000	110 000	110 000
JN	—	50 000	50 000	50 000
	—	2 990 000	2 090 000	2 090 000
Övrigt				
Informationsberedskap	—	500 000	150 000— 200 000	150 000— 200 000
Sparkampanjberedskap	—	500 000	200 000	50 000
Värmetaxering	—	15 000 000	15 000 000	—
Transportstatistik och statistik för kollektivtrafik	100 000 ¹	3 100 000 ¹	20 000 ¹	20 000 ¹
	100 000	19 100 000	15 220 000— 15 270 000	220 000— 270 000
Totalt:	100 000	22 090 000	17 310 000— 17 360 000	2 310 000— 2 360 000

¹ Av kostnaden bör enligt EBU 20 % utgöra beredskapskostnad

3.4 Reservationer och särskilda yttranden

Till betänkandet har fogats två reservationer.

Ledamoten *Erik Svensson* är negativ till EBU:s förslag om att en särskild förbrukningsdämpande avgift skall kunna tas ut för bensin. Förslaget anses överflödigt eftersom EBU anvisar metoder som innebär att fysisk reglering kan genomföras lika snabbt som en avgift kan införas. Skulle en bestämmelse om dämpningsavgift tas in i ransoneringslagen menar reservanten att bestämmelsen får en generell karaktär vilket vore helt oförenligt med kraven på en rättvis fördelning av landets tillgångar. Reservanten motsätter sig även de former för återbetalning av avgiftsmedel EBU anvisar.

Reservanten delar inte heller EBU:s uppfattning att stöd skall utgå vid byte av värmepannor. Sådana subventioner till åtgärder som ingår som ett normalt led i fastighetsförvaltningen ter sig starkt stötande.

Ledamöterna *Tage Sundkvist* och *Karl-Erik Tengroth* framhåller att de delar den av EBU framförda meningen att det statliga ansvaret för folkförsörjningen motiverar full täckning av kristidsnämndernas verksamhet i en kris. EBU anser att staten bör täcka minst 90 % av kommunernas kostnader för handläggning, inom kristidsnämndens ram, av sådana uppgifter som åläggs dem av centrala eller regionala myndigheter. Reservanterna hävdar att staten bör täcka samtliga kostnader det här är fråga om.

Till betänkandet har vidare fogats två särskilda yttranden.

Ledamoten *Erik Svensson* framhåller att i den av EBU föreslagna organisationen kommer besluten att i hög grad att ske av tjänstemän. I styrelsen hos den överordnade myndigheten, ÖEF, bör därför ett så stort spelrum som möjligt ges åt lekmän. Med hänsyn till den roll bostadsmarknaden kommer att spela under en ransonering är det enligt Svensson angeläget att intresseorganisationerna bereds plats i styrelsen.

Experten *Nils Gustaf Danielson* framhåller betydelsen av att ansvarsförhållanden mellan berörda myndigheter är klart avgränsade. Danielson konstaterar att enligt EBU:s förslag skall ÖEF under regeringen ha det övergripande regleringsansvaret för energiförsörjningen. För administrationen av ransoneringssystemen föreslår EBU att vid krisfall inrättas ett bränslekontor, ett drivmedelskontor och en elförsörjningsnämnd som i sina verksamheter skall följa regleringsmyndigheternas normer och anvisningar. Danielson anser att de tre centrala tilldelningsorganen för undvikande av missförstånd borde ha benämnts "ransoneringsmyndigheter" ("ransoneringsorgan") i stället för "regleringsmyndigheter" ("regleringsorgan"). Härigenom kan missförstånd vad gäller ansvarsförhållandena mellan berörda myndigheter undvikas.

3.5 Remissyttranden

Remissinstanserna är överlag positiva till EBU:s olika förslag. På en punkt är emellertid flertalet av de instanser som behandlat frågan kritisk. Det gäller förslaget att en särskild konsumtionsdämpande avgift på bensin tillfälligt skall kunna användas för att i ett inledningsskede av en kris snabbt motverka hamstring och stimulera till ett ökat utnyttjande av de kollektiva trafikmedlen. Remissinstanserna vänder sig mot förslaget eftersom det anses strida mot huvudprincipen för ransonering enligt vilken knappa tillgångar i ett krisläge inte skall fördelas efter ekonomisk bärkraft.

I fråga om EBU:s organisationsförslag ifrågasätter vissa remissinstanser om inte ÖEF-utredningens betänkande bör avvaktas innan ställning tas. Fördelningen av planeringsansvaret på olika myndigheter, framför allt avgränsningen mellan ÖEF och SIND, föranleder vidare delade meningar.

3.5.1 Internationella förhållanden

EBU anser att Sverige som måste importera all sin olja har allt att vinna på ett internationellt fördelningssystem som fungerar i kristid men att den förda neutralitetspolitiken kräver att full handlingsfrihet bevaras genom en välutvecklad och flexibel åtgärdsarsenal för tider av akut energibrist.

SPK framhåller att de principer som skall gälla vid fördelning av olja som tilldelas via IEA, måste vara klarlagda i förväg. En eventuell medverkan av oljehandeln bör formaliseras i avtal med staten, vilket är särskilt viktigt om tilldelningen sker via något av de stora oljebolagen. SPK betonar vidare

att både stora och små nationella företag måste få en med de internationella bolagen likvärdig behandling.

KF och *Näringslivets energidelegation* framhåller att ett ökat internationellt samarbete på detta område är värdefullt. *Svenska handelskammarförbundet* och *SPI* nämner särskilt fördelarna för Sveriges del med anslutningen till IEA.

Kritisk på denna punkt är däremot *LO*. Anslutningen kan öka Sveriges energiförsörjningsproblem eftersom IEA har stärkt USA:s utrikespolitiska ställning. Detta kan leda till en mer militant utrikespolitik från detta lands sida med risk för att oljeembargon kan inträffa. För att kunna utnyttja sitt neutralitetsförbehåll i ett sådant läge bör Sverige söka uppbygga alternativa leveranskanaler vid sidan av de redan etablerade. En snabb utbyggnad av Svenska Petroleum AB anser *LO* vara av största värde från beredskapssynpunkt.

EBU föreslår att en nordisk koordineringsgrupp bildas för att under försörjningskriser i fred lösa gemensamma nordiska problem rörande t. ex. internordisk trafik och utbyte av ransoneringskuponger. Förslaget behandlas av ett fåtal remissinstanser som alla tillstyrker eller inte har någon erinran mot det.

TN anser att liknande kontakter bör tas med andra länder i Västeuropa och med USA där det pågår systemarbete av intresse för *TN*. Kontakter bör i första hand tas av regeringen.

Enligt *länsstyrelsen i Östergötlands län* är ett utvidgat nordiskt samarbete särskilt väsentligt vad gäller samordning i frågor av teknisk regleringsnatur.

CDL-företagens beredskapsnämnd anser att elfrågorna liksom hittills bör behandlas inom Nordel. Eftersom sambandet mellan el- och bränsleförsörjning varierar mellan länderna och försörjningssituationen kan utveckla sig olika bör Nordel som tidigare följa elförsörjningsläget och rapportera till den nordiska koordineringsgruppen genom en av Nordel utsedd representant.

3.5.2 Konsumtionsbegränsningar på energiområdet

I det stora hela tillstyrker remissinstanserna eller lämnar utan kommentar *EBU*:s synpunkter på de målsättningar för försörjningen och de metoder för förbrukningsregleringen som bör gälla i ett fredskrisläge.

Den prioritering av produktion och sysselsättning som *EBU* betonar för fredskriser tas upp av några remissmyndigheter. *Konsumentverket* understryker vikten av att möjligheterna till omställning inom näringslivet alltid prövas så att väsentliga konsumtionsbehov inte eftersätts till förmån för produktion av tämligen överflödiga varor. Ransoneringssystemen bör enligt konsumentverket generellt så långt möjligt utformas så att tilldelning kan ske med differentiering efter olika gruppers behov. *AMS* betonar att en kvotransonering måste utformas så att de sysselsättningspolitiska målen kan

uppnås även i en fredskris. *Länsstyrelsen i Östergötlands län* beklagar att EBU inte närmare penetrerat hur planer för att upprätthålla sysselsättningen i en kris skall vara beskaffade. Mycket talar enligt länsstyrelsen för att regionerna har likartade målformuleringar i denna fråga och att tilldelningsnormer bör fastställas centralt. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* menar ifråga om ransoneringen av drivmedel att den centrala nivån i ett tidigt skede bör ange inriktningen av tilldelningen på olika ändamål.

Televerket anser att goda telekommunikationer bör räknas som "viktig samhällsfunktion" i en fredskris.

Enligt *Sveriges grossistförbund* bör ett viktigt mål under en fredskris vara att rådande konkurrensläge både gentemot utlandet och inom landet inte rubbas.

Hyresgästernas riksförbund betonar att vid valet av medel för att uppnå konsumtionsbegränsningar måste de uppställda fördelningsmålen uppfyllas i största möjliga utsträckning. Prioriteringar som avviker från en mer långsiktig behovsprioritering kan endast accepteras under ett övergångsskede. Om frivilliga sparåtgärder och milda restriktioner inte medför tillräcklig förbrukningsminskning bör enligt förbundet ransonering väljas framför hårda restriktioner eftersom de senare slår utan hänsyn till varierande behov.

Möjligheterna att i en fredskris utnyttja beredskapslager avsedda för krig eller avspärning diskuteras av några remissinstanser. *ÖB* motsätter sig bestämt denna möjlighet. Tilltron till vår neutralitetspolitik skulle genom ett sådant tillvägagångssätt rubbas. Även *statens planverk* ansluter sig till EBU:s uppfattning att beredskapslager i det längsta bör bevaras intakta. *Statens petroleum institut* anser däremot att beredskapslager bör kunna utnyttjas i situationer då man kan överblicka krisens varaktighet med tillfredsställande säkerhet.

3.5.3 Kortransonering av drivmedel

Remissinstanserna delar överlag EBU:s uppfattning att länsstyrelserna i ett fredskrisläge bör ges möjlighet att ge avkall på ambitionen att upprätthålla alla ordinarie rutiner. Inte heller riktas några invändningar mot förslaget att fredskrisplaneringen ägnas ökad uppmärksamhet. *JN* anser att länsstyrelsernas organisation i krislägen regelmässigt bör förstärkas med expertis från lantbruksnämnd och skogsvårdsstyrelse.

I fråga om CBR:s medverkande i utsändningen av behovskort framhåller *Statens trafiksäkerhetsverk* att de problem som uppstod vid ett tillfälle då denna tidsmässigt kolliderade med utprintningen av vägtrafikskatteavierna var en engångsförekomst. Då någon trafikskatteuppbörd omfattande hela det skattepliktiga fordonbeståndet inte kommer att ske vid ett och samma tillfälle i framtiden, kan alla resurser som så erfordras inriktas på körning av ransoneringskort. Härigenom skulle korten kunna vara adressaterna tillhanda inom 3-4 dygn. *RSV* framhåller i fråga om prioritering

av ransoneringskort framför skattekvitton vid CBR att vissa uppgifter med vägtrafikbeskattningen inte kan skjutas upp utan författningsändring. Vidare uppstår problem med att de skattskyldigas åligganden förskjuts i tiden om TSV bemyndigas att sända ut försändelser senare än vad som nu gäller – den 15 i varje månad. Flera remissinstanser diskuterar för- och nackdelar med att standardransonen skulle få sparas från en ransoneringsperiod till en annan. EBU avstyrker att så skall kunna ske mot bakgrund av att standardransonen skall täcka ett visst uppskattat transportbehov under viss period.

Länsstyrelsen i Östergötlands län menar att under krisen 1973–1974 sparades på grund av ovissheten om framtida standardransoner, grundransonen av försiktighetsskäl i det längsta. Ovissheten grundas på att beslut om grund- eller standardranson fattas först i anslutning till varje ny ransoneringsperiod.

KF anser att transportbehovet för enskilda personer kan variera kraftig över tiden varför en icke använd ranson bör få användas i en senare period. En viss onödig konsumtion kan enligt KF också ske genom att konsumenterna upplever att de måste ta ut sin ranson under en given tidsperiod. Liknande synpunkter anförs av *Sveriges grossistförbund* och *Svenska handelskammarförbundet*. *Handelskammaren i Gävle* och *Västerbottens handelskammare* avvisar bestämt förslaget att en kvot som inte utnyttjas under en period inte skulle få sparas till nästa.

EBU menar att systemet med s. k. egenkvoter eller kortbanker hos myndigheter och företag bör kunna få ökad betydelse i framtiden. Ingen remissinstans vänder sig häremot. Flera instanser påpekar dock att viss restriktivitet ändå bör iakttas så att tilldelningen kan kontrolleras. Vissa remissinstanser tar upp frågan om inte tilldelning för resor till och från arbetet borde kunna ges från egenkvoter. *Länsstyrelsen i Östergötlands län* framhåller att 65 % av alla ansökningar om extra tilldelning under krisen 1973/74 avsåg sådana resor. *Länsstyrelsen i Stockholms län* anser dock inte att egenkvot skall kunna användas i detta fall.

Bl. a. *televerket* framhåller att en spärr bör införas i CBR så att myndighet eller företag som utnyttjar egenkvot inte erhåller standardranson.

Svenska busstrafikförbundet anser att fordonsrelaterade ransoneringskort borde ersättas med företagsrelaterade förbrukningslicenser för företag med stora vagnparker. *Svenska åkeriförbundet* framför liknande synpunkter.

Enligt *Sveriges grossistförbund* bör inte bara serviceföretag utan också olika slag av leverantörsföretag kunna få egenkvoter. *Handelskammaren i Gävle* och *Västerbottens handelskammaren* anser inte att systemet med egenkvoter skall användas restriktivt utan förordar i stället en omfattande användning. Liknande synpunkter framförs av *länsstyrelsen i Östergötlands län*.

Länsstyrelsen i Norrbottens län föreslår att katastrofkassor bör organiseras både hos länsstyrelse och hos kristidsnämnd.

Remissinstanserna är överlag positiva till eller lämnar utan erinran EBU:s förslag att kilometer-skattesystemet utnyttjas för automatisk till-

delning till de yrkesfordon som finns registrerade i systemet. *Svenska buss- trafikförbundet* och *Svenska åkeriförbundet* framhåller dock att systemet förutsätter att normalförbrukning av drivmedel kan bestämmas. *SL* påpekar att den ökade belastningen på kollektivtrafiken förutsätter att extra tilldelning finns programmerad redan från början.

VV anser inte att EBU redovisar fullgoda skäl för att avvisa en standardranson som görs beroende av fordons storlek – tjänstevikt. *Konsumentverket* framför liknande synpunkter men motsätter sig ändå inte EBU:s avvisande inställning till en sådan differentiering av standardransonen.

EBU föreslår att standardransonens storlek borde kunna varieras geografiskt och att TN undersöker denna fråga vidare. Remissinstanserna tillstyrker eller lämnar förslaget utan erinran. *TN* betonar dock svårigheterna vid gränsdragningen. *Sveriges grossistförbund* ifrågasätter möjligheterna att åstadkomma ett enkelt och rättvist differentierat system. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* menar att en differentiering bör ske efter kommuntillhörighet.

Vissa remissinstanser är tveksamma till förslaget att bilskattekvittot förses med två inköpskuponger i syfte att förhindra hamstring mellan de tidpunkter då ransoneringsbeslut offentliggjorts och ransoneringskort distribuerats. *RSV* ifrågasätter starkt det föreslagna systemet. Det är inte lämpligt att sammanföra skattekvittoblanketten med en handling som är helt ovidkommande från skattesynpunkt. *RSV* hänvisar vidare till att åkeribranschen hos regeringen har begärt att skattekvitto inte skall behöva medföras vid färd eftersom det erfordras som verifikation i företagets bokföring. Härutöver kommer utsändningen av kuponger att ta ett helt år i anspråk. Problem uppstår också med in- och återsändande av kuponger vid av- respektive återställning av fordon. *RSV* delar EBU:s uppfattning att distributionen av ransoneringskuponger bör ske via CBR. Problemen härmed föreslås av *RSV* bli närmare utredda. *Trafiksäkerhetsverket* framhåller att verket tillstyrkt en framställning om att skattekvitto inte längre skall behöva medföras under färd. Kontrollfunktionen fullgörs i stället genom det på nummerskylten fastsatta kontrollmärket. Det går enligt verket inte att förutsäga vilka konsekvenserna blir för de datorprogram som finns för vägtrafikskatteuppbörd och utfärdande av kontrollmärke. *TN* framför liknande synpunkter. Den statusförändring av skattekvittot som den av trafiksäkerhetsverket nämnda framställningen kan medföra bör enligt *TN* föranleda ytterligare undersökningar rörande möjligheterna att genomföra EBU:s förslag.

Inga remissinstanser vänder sig mot EBU:s åsikt att enskild sökande av drivmedelstilldelning till jord- och skogsbruk endast skall behöva vända sig till en instans. Däremot är meningarna delade om vilken den handläggande instansen bör vara. EBU föreslår att kristidsnämnd skall motta samtliga ansökningar och besluta i fråga om tilldelning till jordbruk medan skogsbruksbehoven vidarebefordras till länsstyrelse för

beslut. Detta förslag tillstyrks av bl. a. *Svenska kommunförbundet*. *Lantbruksstyrelsen* menar däremot att det bästa torde vara att all handläggning sker hos länsstyrelse där den bästa överblicken bör finnas. Oavsett var besluten sker anser styrelsen att dessa måste vara starkt styrda av statliga direktiv och normer så att kvoterna inte överskrids. *Länsstyrelserna i Stockholms, Östergötlands och Malmöhus län* anser att kristidsnämnden bör behandla tilldelning till både jord- och skogsbruk. *Länsstyrelsen i Östergötlands län* framhåller dock att s. k. bolagsskog bör behandlas av länsstyrelsen medan länsstyrelsen i Norrbottens län anser att i de fall bondeskog säljs på rot till skogsbolag skall detta inge ansökan till länsstyrelsen. Enligt Svenska petroleum institutet bör tilldelning till motorredskap beslutas av kristidsnämnd. I alla händelser bör ansökningshandlingarna kunna lämnas till nämnden.

Lantbruksstyrelsen tillstyrker förslaget att tilldelning inte bör ges till enskilda traktorer och motorredskap inom jordbruket utan relateras till specifik arbetsuppgift. Detta skulle kunna ske med utgångspunkt från t. ex. odlad gröda. SCB:s lantbruksregister bör med visst utvecklingsarbete kunna utnyttjas härför. *Skogsstyrelsen* anser dock att metoden kan medföra problem eftersom en och samma arbetsuppgift kan utföras med mer eller mindre mekaniserade metoder.

LRF framhåller att lantbrukarna bör tilldelas ett preliminärt förbruknings-tillstånd så att produktionen i ett krisläge kan fortgå utan störningar.

Vikten av att SCB erhåller medel för att förbättra den statistik inom JN:s kompetensområde som erfordras för fördelningen av de länsvisa kvoterna framhålls av JN.

Länsstyrelserna i Stockholms län, Östergötlands län och Malmöhus län framhåller svårigheterna att bestämma en rimlig tilldelning för olika slag av motorredskap.

Ett flertal remissinstanser har berört frågan om tilldelning av drivmedel till fritidsbåtar i kristid.

Sjöfartsverket framhåller att verket i sitt remissvar på fritidsutredningens betänkande SOU 1974:95 Båtliv förordat en registrering av väsentligt mindre omfattning än vad utredningen föreslagit. Statsmakternas beslut härtill bör enligt sjöfartsverket därför avvaktas innan ställning tas till frågan om ett ransoneringssystem.

Flera remissinstanser, däribland *TN*, ställer sig inte negativa till ett system för differentierad standardtilldelning till motordrivna fritidsbåtar, men understryker, liksom *EBU*, att resurser i första hand bör tillföras för att förbättra ransoneringsberedskapen för motorfordon och andra mer angelägna områden.

Svenska petroleum institutet anser att *TN* inte bör tilldelas resurser för att utarbeta system för differentierad tilldelning utan att detta skall ankomma på kristidsnämnd efter anvisningar från *TN*.

Länsstyrelsen i Stockholms län framhåller att fritidsbåtar i annan utsträck-

ning än bilar har positiva effekter på det allmänna hälsoläget. Om läget inte är alltför skärpt bör båtlivet därför erhålla viss grundtilldelning.

Svenska båtindustriföreningen är kritisk mot EBU:s förslag. Föreningen vänder sig särskilt mot tanken på ett helgkörförbund som av föreningen ses som ett totalförbund mot fritidsbåttrafik under större delen av säsongen. Om ett förbud införs måste det enligt föreningen få en annan innebörd. Resor till och från sommarhus måste tillåtas medan nöjeskörningen under helger förbjuds. Nettoeffekten av ett totalförbud anses svårbedömbart. Båtägare förbrukar vid ett sådant förbud energi i andra former och det är enligt föreningen t. o. m. tänkbart att oljeförbrukningen ökar.

Remissinstanserna motsätter sig inte de resonemang som EBU för rörande drivmedelstildelning till internationella transporter. *TN* understryker att inte heller internationella lastbilstransporter bör utsättas för diskriminerande behandling vid en drivmedelskris.

SAS framhåller att erfarenheterna från krisen 1973–1974 pekar mot att flyg- och oljebolagen under övervakning av luftfartsverket gemensamt bör få svara för tilldelningen till flygtrafiken. *SAS* anser vidare att vid utökning eller nybyggnad av inhemsk raffinaderikapacitet bör ett villkor för tillståndsgivning vara att flygbränsle kan tas upp på tillverkningsprogrammet.

Förslagen om tilldelning till utländska bilturister möter invändningar från *generaltullstyrelsen*. Styrelsen anser att det föreslagna tilldelningssystemet skulle bli mycket arbetskrävande och fordra avsevärt personaltillskott. Stockningar vid gränsstationerna kommer att uppstå. Vidare har flertalet tullstationer vid gränsen endast ett begränsat öppethållande. Tilldelning av standardransoner kan därför inte alltid ske och inte heller kontroll av utpasserande. Styrelsen föreslår i stället ett förenklat system innebärande att den utländske turisterna vid gränspassage erhåller viss mindre standardtilldelning och att övrig tilldelning sker genom *TN*, länsstyrelse eller kommuns försorg.

Sveriges redareförening är tveksam om EBU:s förslag innebär någon ändring jämfört med tillvägagångssättet under krisen 1973–1974.

Länsstyrelsen i Norrbottens län bedömer att den utländska bilturisttrafiken kommer att inskränka sig till gränstrafik även i ett lindrigt krisläge och ifrågasätter därför om tilldelning skall ges i detta fall.

Enligt *Svenska handelskammarförbundet* bör utlänning före ankomsten till Sverige kunna få ansökan om extra tilldelning prövad.

3.5.4 Annan reglering av drivmedelsförbrukningen

Remissinstanserna är i det stora hela positiva till det förslag till åtgärdsarsenal på drivmedelsområdet som EBU föreslår för energikriser. *Svenska kommunalarbetsförbundet* anser dock att sådana åtgärder som hastighetsbegränsning, helgtrafikförbud, bensinstationsstängning, förbud mot motortävlingar m. m. antingen är praktiskt verkningslösa eller drabbar orättvist.

Förbundet förordar i stället att övergång till kollektivtrafik stimuleras.

Liksom EBU anser remissinstanserna allmänt att ett helgtrafikförbud inte är någon särskilt verksam och lämplig besparingsmetod. Åtgärden bör dock ingå i arsenalen för att i kombination med andra åtgärder användas i vissa lägen. ÖEF framhåller här att kvotering i handelsledet bör tillgripas samtidigt som helgtrafikförbud införs. Statens trafiksäkerhetsverk anser att ett förbud bör få gynnsamma effekter på olycksfallsfrekvensen. VV och TN anser att även dieseldrivna personbilar bör omfattas av förbudet.

RPS framhåller att behovet av polisövervakning skulle öka om EBU:s förslag förverkligades i ett krisläge. Detta gäller bl. a. hastighetsövervakningen vid en generell hastighetsbegränsning och de ökade insatser som skulle erfordras om belysningen utomhus avsevärt minskar. Trafiksäkerhetsverket och TN (betonar att trafikolyckorna torde komma att minska vid en hastighetsbegränsning. TN menar att en sådan effekt inte bör få spolieras genom att utomhusbelysningen dras ned.)

Postverket framhåller att dispens måste erhållas om postbefordran skall kunna ske utan störningar. Detta gäller även postverkets diligenstrafik.

Länsstyrelsen i Norrbottens län betonar de orättvisor i regleringsåtgärder i bensinhandelsledet skulle medföra i glesbygden.

EBU:s förslag att beredskapsplaner skall upprättas inom kommuner med fler än 30 000 innevånare för att åstadkomma förskjutna arbetstider får ett mycket gott mottagande av remissinstanserna. VV anser således att denna fråga är en av de viktigaste inom energiberedskapen. Riksnämnden för kommunal beredskap är dock tveksamt till att planeringsarbetet skall ske i kommunal regi. Nämnden hänvisar till sina år 1971 meddelade anvisningar om kommunal beredskapsplanering enligt vilka kollektiva transporter planläggs av berörda trafikföretag.

Trafiksäkerhetsverket delar EBU:s uppfattning att en förskjutning av arbetstiderna är det mest effektiva medlet för att öka utnyttjandet av kapaciteten hos den kollektiva trafiken vid en lägre tids ransonering. Trafiksäkerhetsverket hänvisar till de förslag som framläggs för att främja kollektivtrafiken i betänkandet SOU 1975:47 Kollektivtrafik i tätort och framhåller de möjligheter till samordning som härvidlag bör finnas med åtgärder som föreslås av försörjningsberedskapsskäl. TN betonar betydelsen av att den nämnda beredskapsplaneringen sker redan i fredstid. Det är enligt nämnden mycket svårt att åstadkomma improvisationer på detta område sedan en kris inträffat.

Länsstyrelsen i Stockholms län och SL påpekar att planeringen i län med samordnad kollektivtrafik bör ske på länsnivå och i Stockholms fall i samarbete mellan länsstyrelse och landsting. Skyldighet för kommun att upprätta beredskapsplaner för kollektivtrafiken torde enligt länsstyrelsen endast föreligga i de fall då kommun i fred bedriver kollektivtrafik. SL anser att en lag erfordras om förskjutna arbetstider.

Den överströmning av trafikanter till den kollektiva trafiken som EBU:s förslag syftar till, förutsätter enligt *länsstyrelsen i Östergötlands län* att det i förväg klart utsägs att kollektivtrafiken skall erhålla tillräckligt med drivmedel. Tilldelningen till beställningstrafiken bör uppmärksammas. Således prioriterade busstrafikföretagen enligt *länsstyrelsen* beställningsresor på bekostnad av linjetrafiken under krisen 1973–1974.

Handelskammaren i Göteborg–Västsvenska handelskammaren menar att möjligheten bör diskuteras att i kristid göra en kraftig sänkning av biljettpriset på kollektivtrafiken för att stimulera det kollektiva resandet.

De åtgärder som EBU föreslår för att stimulera trafikföretagen att hålla större vagnresurser är enligt *SL* helt otillräckliga. Kostnaden för att iordningställa, garagera och underhålla en beredskapsbusspark om 140 SL bussar uppskattar *SL* till 7 milj. kr. per år. *SJ* betonar att med de trafikpolitiska förutsättningar som nu gäller kan varken *SJ* eller något annat trafikföretag åläggas att hålla extra resurser i form av vagnreserver m. m. om inte merkostnaderna ersätts.

Organiserad samåkning bör enligt *VV* vara en särskilt värdefull åtgärd i mindre tätbefolkade områden. *Statens väg- och trafikinstitut* anser att enkla räkneexempel visar att spareffekterna kan bli av samma storleksordning som vid sänkta hastighetsgränser. *TN* biträder EBU:s förslag men framhåller att mycket stora resurser kommer att erfordras då planeringen kommer in i ett intensivt skede.

Remissinstanserna tillstyrker eller lämnar utan erinran EBU:s förslag rörande en förbättring av transportstatistiken. *VV* framhåller att befintlig transportstatistik främst avser transportapparatus kapacitet och utnyttjande medan statistiken över transportbehoven inte är lika utförlig. Statistiken avseende bränsleförbrukningen för hela transportsektorn, delar därav och för fordon under olika förutsättningar är bristfälligt.

Svenska busstrafikförbundet menar att innan statistiska undersökningar avseende kollektivtrafiken påbörjas, måste trafikföretagens redovisningsunderlag förbättras. Förbundet förklarar sig berett att biträda vid detta arbete.

Enligt *SCB* bör en samordning kunna ske mellan den av EBU föreslagna resvaneundersökningen och en liknande undersökning för den normala trafikplaneringen. Därigenom skulle medelsbehovet kunna minska. *SCB* betonar att en resvaneundersökning kräver omsorgsfulla förberedelser och att en sådan kan påbörjas tidigast 1977/78 om medel erhålls 1976/77. De föreslagna hastighetsundersökningarna på olika punkter på gatu- och vägnätet bör enligt *SCB* administreras av *VV*.

SIND framhåller att resvaneundersökningar har stor betydelse för utarbetande av transportprognoser. Representanter för *SIND*, *TN* och *VV* har undersökt möjligheterna att utforma en analysmodell för transportområdet i anslutning till *SIND*:s energiprognosmodell och funnit detta möjligt.

3.5.5 Ransonering av eldningsolja

Vissa remissinstanser tar upp frågan vilken lägsta värmestandard som bör kunna upprätthållas i en kristid och hur prioritering bör ske mellan upprätthållande av värme- respektive varmvattenstandard.

Socialstyrelsen och *bostadsstyrelsen* tillstyrker båda att 18° och 16° kan anses vara en rimlig lägsta innetemperatur under dag respektive natt. Ingen remissinstans framför någon annan uppfattning. Både *socialstyrelsen* och *konsumentverket* betonar att vissa hyresgäster i flerfamiljshus, t. ex. spädbarnsfamiljer och personer som av medicinska eller andra skäl har berättigade krav på hög hygienisk standard, måste medges möjlighet att värma varmvatten på spis. De remissinstanser som behandlar frågan anser genomfående att sänkt värmestandard är att föredra framför inskränkningar i varmvattentillförseln. *ÖEF* och *bostadsstyrelsen* anser att EBU:s åsikt att varmvattenrestriktioner bör sättas in först då en lägre tilldelning än 75 % av normal energiförbrukning erfordras, är alltför optimistisk med hänsyn till att många fastighetsägare redan i dag sänkt inomhustemperaturen avsevärt.

EBU föreslår en särskild lag om s. k. kriskoppling skall vara installerad i vissa fastigheter med central värmeberedning från den 1 januari 1979. Vidare föreslås att statens planverk i Svensk Byggnorm (SBN) för in tvingande bestämmelser om kriskoppling vid nybyggnad eller sådan ombyggnad som kräver byggnadslov samt att finansieringsförordningens bestämmelser skall omfatta installation för kriskoppling. Förslagets innebörd tillstyrks eller lämnas utan erinran av remissinstanserna.

Statens planverk anser det emellertid vara tveksamt om en lag om kriskoppling erfordras. Samma effekt kan uppnås genom en komplettering av byggnadsstadgan. Detta skulle överensstämja med statsmakternas strävan att alla bestämmelser om byggande skall samlas i byggnadslagstiftningen. Om krav på kriskoppling införs i SBN erfordras enligt *bostadsstyrelsen* ingen särskild bestämmelse härom i bostadsfinansieringsförordningen.

VVS-tekniska föreningen är tveksam om en kriskoppling hinner genomföras under den tid EBU ansett vara möjlig.

SABO framhåller med hänsyn till att en- och tvåfamiljsfastigheter föreslås bli undantagna från kravet på kriskoppling bör kostnaderna för installerande av kriskopplingar i övriga fastigheter bekostas lika av alla förbrukare och inte belasta fastigheterna.

EBU:s förslag om bestämmelser skall införas i Svensk Byggnorm innebärande att en central mätare för förbrukningen av tappvarmvatten skall installeras i flerfamiljshus får genomgående ett gott mottagande hos remissinstanserna. *Bostadsstyrelsen* erinrar om att enligt riksdagsbeslut i maj 1975 gäller som villkor för statliga bostadslån från den 1 juli 1976 att hus vid nybyggnad skall försees med anordningar som gör det möjligt att mäta leveranser av varmvatten, el och

gas för varje lägenhet. Villkoren gäller även lån för ombyggnad om det inte finns några särskilda skäl mot detta. Om föreskrift införs i SBN om individuell mätning av varmvattenförbrukningen i flerfamiljshus, bortfaller behovet av motsvarande bestämmelse i bostadsfinansieringsförordningen.

Svenska värmeverksföreningen anser att man bör sträva efter individuell mätning av energiförbrukningen. I fråga om lägenheter i flerfamiljshus som är anslutna till fjärrvärmeverk framhåller föreningen dock att det vid en riktig reglering av värmesystemet inte är möjligt att i lägenheten åstadkomma större variationer än vad den centrala inställningen medger. Stora differenser förekommer dock i fråga om varmvattenförbrukningen. Individuell mätning bör därför genomföras i nybyggda hus.

EBU:s förslag om att en värmetaxering skall genomföras av byggnadsbeståndet i landet får på det stora hela ett mycket positivt mottagande hos remissinstanserna. Uppfattningen att kvotransoneringsmetoden blir alltmer olämplig företräds av flera instanser. Sålunda menar *bostadsstyrelsen* att man tillspetsat kan säga att de statliga åtgärder av olika slag som syftar till ett ökat energisparande omöjliggör en kvotransonering. *Hyresgästernas riksförbund* menar att misstankar om att tilldelning i kristid kommer att grundas på tidigare förbrukning torde utgöra en hämsko på sparviljan. *RRV* är dock tveksamt till möjligheterna att med denna metod gradera fastigheterna inbördes på ett riktigt sätt. *Konsumentverket* anser att ytterligare utredning krävs före ett ställningstagande. Några instanser – bl. a. *KF* och *Svenska kommunförbundet* – anser att en förundersökning först bör genomföras för att testa rutiner och blanketter. Kommunförbundet anser därvid att en sådan provverksamhet lämpligen kan förläggas till Gävle eftersom försök med tillämpad energiplanering pågår där inom ramen för ett projekt där statens råd för byggnadsforskning är ansvarigt.

FortF framhåller att en värmetaxering av försvarsmaktens heterogena byggnadsbestånd inte är lämplig utan att ett system med kvotering av det inom försvaret totalt förbrukade bränslet är att föredra.

Meningarna är något delade huruvida det bränsleregister som en värmetaxering resulterar i skall anslutas till det av Centralnämnden för fastighetsdata planerade centrala fastighetsregistret eller om registret skall utgöra en integrerad del av länsdatakontorens fastighetsregister. Medan centralnämnden företräder den förra ståndpunkten anser *länsstyrelserna i Östergötlands län*, *Malmöhus län* och *Norrbottens län* att bl. a. av beredskapsskäl ett decentraliserat system är att föredra. *Länsstyrelsen i Östergötlands län* påpekar vidare att det är oklart om och när ett centralt fastighetsregister kan färdigställas. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* ser klara fördelar i att samma myndighet har ansvar för såväl bränsleregister som ransoneringssystem.

Värmetaxeringssystemet bör enligt EBU baseras på den metod som utarbetats av byggnadsstyrelsen på uppdrag av ÖEF. Den utvärdering som skett av denna metod gav enligt byggnadsstyrelsen ett gott resultat. Den bearbetning som bör ske torde enligt styrelsen behöva föranleda endast smär-

re justeringar. *VVS-tekniska föreningen* anser däremot att beräkningsmetoden torde kräva en väsentlig omarbetning och att upp till 2,5–3 år torde erfordras för att genomföra taxeringen.

Flera remissinstanser – bl. a. *RRV* och *byggnadsstyrelsen* – framhåller att en värmetagning kommer att ge bonuseffekter i så måtto att incitamentet till ökat energisparande kommer att öka. *Byggnadsstyrelsen* hävdar att det här finns beröringspunkter som energisparkommittén bör ta fasta på i sin verksamhet.

Svenska kommunförbundet anser att värmetagningens resultat bör göras tillgängligt för kommunerna. På så vis uppnås den knytning mellan beredskapsplanering och kommunal energiplanering som förordas av EBU.

En revidering av beredskapsbestämmelserna för uppvärmning i supplement till *Svensk Byggnorm* (SBN 75) pågår för närvarande. Några remissinstanser har redovisat de yttranden som avgivits häröver till bostadsdepartementet. Bestämmelserna avser beredskapsåtgärder mot minskad eller utebliven tillförsel av importbränslen samt åtgärder för krislagring av inhemskt bränsle. *Statens råd för byggnadsforskning* hemställer i sitt yttrande över förslaget att EBU:s förslag avseende bl. a. värmetagning av fastigheter, kriskoppling m. m. så långt möjligt inarbetas i statens planverks förslag till beredskapsbestämmelser för att undvika att en ny revidering erfordras inom kort.

De synpunkter EBU framför på hur en ransonering bör kontrolleras möter i huvudsak inga invändningar från remissinstanserna. *Svenska petroleum institutet* anser dock att EBU inte tillräckligt har beaktat de möjligheter till kontrollverksamhet som finns genom de större oljehandelsföretagens datasystem. ÖEF och TN bör därför enligt petroleuminstitutet ges i uppdrag att tillsammans med institutet och dess medlemsföretag undersöka hur dessa datorsystem skulle kunna utnyttjas i ransoneringsverksamheten på bränsle- och drivmedelsområdet.

3.5.6 Särskilda problem rörande kvotransonering av energi

Flera remissinstanser framhåller i sina yttranden upprepade gånger nackdelarna med en kvotransonering av energi. Ingen instans ställer sig emellertid negativ till att en sådan sker i inledningen av en kris. *Byggnadsstyrelsen* anser det vara olyckligt från ransoneringsmoralisk synpunkt att så många förbrukare härvid av praktiska skäl måste undantas. Det är därför enligt styrelsen motiverat att denna förbrukarkategori blir föremål för särskild uppmärksamhet vad gäller information, sparkampanjer och användningsrestriktioner. *CDL-företagens beredskapsnämnd* framför liknande synpunkter.

Konsumentverket framhåller att om en kvotransonering genomförs i fråga om elkraft bör hänsyn tas till att hushåll med en normalt låg förbrukning har små möjligheter att ytterligare minska denna.

En långvarig fjärrvärmeransonering motiveras enligt *länsstyrelsen i Ös-*

tergötlands län en ransonering avseende hushållens elförbrukning. Härigenom skulle risken för en överströmning till elområdet kunna minskas.

SL framhåller att en kvotransonering är olämplig för dess del eftersom en minskad energiförbrukning inte är möjlig vad gäller vissa verksamheter inom företaget.

Vid en kvotransonering bestäms tilldelning med utgångspunkt från förbrukningen under en viss given referens- eller basperiod. *Bostadsstyrelsen* anser att referensperioden bör avse minst två eldningssäsonger för oljeeldade fastigheter, eftersom påfyllningarna kan täcka en stor del av årsbehovet. Vidare bör utförda bränslebesparande åtgärder kunna beaktas och eluppvärmda och oljeeldade hus kunna jämföras. För att uppnå större rättvisa vid tilldelningen erfordras någon form av norm eller regeringsmaterial av typen normalt förbrukade antal energienheter per bostadsenhet.

Småhus som är anslutna till fjärrvärmeverk och helt saknar mätare för värmeleveranserna eller som bara kan mäta vattenflöde bör enligt EBU undantas från kvotransonering. *Bostadsstyrelsen* påpekar dock att från 1 juli 1976 utgår stöd för installation av anordningar för individuell mätning av varmvattenmätning i befintliga hus.

Svenska värmeverksföreningen föreslår i en särskild rapport avseende erfarenheterna av krisen 1973–1974, som bifogats yttrandet, att kvotransonering baserad på en historisk förbrukning samt värmeförbrukning ersätts med en metod där tilldelning ges på basis av en medelförbrukning som fastställs för byggnader hörande till samma område och med likartad isolering m. m.

EBU föreslår att kollektiv mätning av elförbrukningen inte längre skall godtas. Statens planverk bör därför ges i uppdrag att utarbeta bestämmelser som dels förhindrar kollektiv mätning vid nybyggnad av fastigheter dels berör mätanordningarnas placering.

Statens planverk anser det vara en fördel från energihushållningssynpunkt med individuell mätning av elförbrukningen. Bestämmelser om detta och om mätarplacering torde med stöd av byggnadsstadgan kunna införas i anslutning till SBN. *CDL-företagens beredskapsnämnd* avstyrker EBU:s förslag om bestämmelser som skall förhindra kollektiv mätning vid nybygge. Enligt nämnden är detta både obehövt och onödigt eftersom det sedan 1 juli 1976 i bestämmelserna för erhållande av bostadslån förutsätts att separat uppmätning av förbrukningen kan ske i varje lägenhet. Några enheter med kollektivmätning kommer därför inte att tillkomma. I fråga om EBU:s rekommendation om individuell mätning av fjärrvärmeleveranser föreslår nämnden en skärpning på så vis att det skall föreskrivas att sådan mätning skall införas successivt. Vidare är det enligt nämnden nödvändigt av rättviseskäl att befintliga kollektivleveranser till eluppvärmda bostäder ransoneras om ransonering sker av kollektiva leveranser till fjärruppvärmda bostäder. I båda fallen uppstår problem med övervältring av överförbrukningsavgifter. EBU har överlämnat detta problem till RLU. Nämnden återkommer till detta i yttrandet över RLU:s betänkande.

I fråga om ansvaret för och genomförandet av en kvotransonering tillstyrker *länsstyrelsen i Stockholms län* EBU:s förslag om delegering av vissa arbetsuppgifter till länsstyrelser och kristidsnämnder. Länsstyrelsen finner det lämpligt att de centrala organen koncentrerar sig på principiella och övergripande frågor medan avgörandet av enskilda fall sker på regional och primärkommunal nivå. Länsstyrelsen framhåller att ytterligare resurser för dessa nivåer kommer att erfordras. *Svenska kommunförbundet* påpekar att enligt hittillsvarande planering kvotering av eldningsolja skall ske genom oljebolagens försorg och att detta enligt EBU bör vara fallet även i fortsättningen varvid företagen bör svara för s. k. teknisk jämkning¹. EBU föreslår vidare att annan jämkning² samt extra tilldelning³ bör beträffande mindre förbrukare ske i första instans hos kristidsnämnderna. Detta medför enligt kommunförbundet ökade arbetsuppgifter för dessa nämnder och bör ses som inledningen till kommunernas engagemang i det licenssystem som kräver viss värmeteknisk kunskap också på lokal nivå.

Övriga remissinstanser tillstyrker eller lämnar EBU:s förslag i denna fråga utan erinran.

Några remissinstanser berör frågan om ersättning skall ske då organ utanför den statliga sektorn medverkar i ransoneringssystem. Svenska petroleuminstitutet framhåller att oljeföretag och återförsäljare får finna sig i att bära vissa av en ransonering föranledda extra kostnader. Om dessa emellertid åläggs uppgifter som egentligen hör till ransoneringsmyndigheternas verksamhetsområde uppstår enligt petroleuminstitutet ett annat läge. Vid en kvotransonering bär således oljeföretagen kostnader som vid en licensiering åvilar myndigheterna. Enligt institutet bör därför staten stå för kostnaderna även innan ett licensransoneringsystem hunnit införas.

I ett kvotransoneringsystem måste i princip finnas möjlighet att påföra någon form av sanktion för förbrukare som överskrider den tilldelade kvoten. EBU föreslår att särskilda överförbrukningsavgifter skall kunna tas ut i sådana fall. Av remissinstanserna motsätter sig endast *länsstyrelsen i Stockholms län* detta förslag. Länsstyrelsen framhåller att ett system med överförbrukningsavgifter endast kommer att verka avskräckande för dem som inte har råd att räkna in avgiften som "driftkostnader". Avgiften kan dessutom få avsedd effekt endast om den tas ut i nära anslutning till överförbrukningstillfället, vilket inte är möjligt med nuvarande avläsnings- och debiteringssystem. *Länsstyrelsen i Östergötlands län* framhåller att enskilda förbrukare kan ha svårt att övervaka den egna förbrukningsutvecklingen och att det därför finns en risk att även lojala konsumenter kan drabbas hårt av höga avgifter. Enligt länsstyrelsen bör dock sådana höga avgifter

¹ Motiveras av att underlag saknas för beräkning av nyttillkomna fastigheters baskvantitet

² Motiveras av ändrade förutsättningar t. ex. om- eller tillbyggnad.

³ Motiveras av omständigheter utanför jämkningsschemat.

kunna ses mot bakgrund av den värmeförbrukning och andra åtgärder som föreslås och som syftar till att en beräkning av normalförbrukning skall bli möjlig.

ÖEF anser att avgift bör kunna tas ut i sådana fall där överförbrukning kan påvisas genom mätaravläsning. Stora svårigheter föreligger däremot då det gäller förbrukning av eldningsolja för uppvärmningsändamål.

Enligt SPK:s mening är det svårt att i förväg sätta avgifterna så att överförbrukning motverkas samtidigt som icke önskvärd överströmning mellan olika energislag förhindras. Eftersom detta skulle förutsätta kännedom om priselasticiteterna, och detta är svårt att ernå, bör de centrala ransoneringsorganen och ÖEF fortlöpande följa energiförbrukningen och snabbt göra de avgiftsjusteringar som erfordras.

Även CDL-företagens beredskapsnämnd behandlar överförbrukningsavgifternas storlek. Enligt nämnden bör avgifterna relativt sett vara lika stora. Icke önskvärd överströmning får förhindras med differentierade ransoneringsgrader. Svenska värmeverksföreningen hävdar att även om EBU inte delar föreningens uppfattning att överförbrukningsavgift borde utformas så att icke önskvärd överströmning mellan olika energislag hindras, bör stor uppmärksamhet riktas mot problemet. Föreningen ifrågasätter om inte en avgift som är fem gånger det normala priset – vilket EBU kan tänka sig – är för hög. Frågan om fördelning av avgift mellan fastighetsägaren och hyresgäst bör tas upp till diskussion mellan parterna på hyresmarknaden.

3.5.7 Användningsrestriktioner m. m. för elkraft

EBU redogör i betänkandet även för andra former av reglering av elförbrukningen än kvotransonering. Hit hör olika slag av användningsrestriktioner, spänningssänkning och periodisk bortkoppling.

Elkraftens betydelse för effektiva och arbetsbesparande metoder i hushållen samt för trevnad och rekreation i hemmen betonas av konsumentverket. Hushållens elförsörjning bör därför ges hög prioritet jämfört med i kristid umbärlig energislukande produktion.

Till tänkbara former av användningsrestriktioner hör neddragning av belysningen på gator och vägar. Trafiksäkerhetsverket redogör i korthet för en undersökning som utförts av statsbyggnadskontoret i Göteborg om trafikolyckornas utveckling i Göteborg under krisen 1973–1974. Trafiksäkerhetsverket anser att man torde kunna konstatera att minskningen av väg- och trafikbelysningen hade en negativ inverkan på trafiksäkerheten. Verket framhåller därför att sådana åtgärder i framtiden bör vidtas först i ett mera kritiskt läge och därvid liksom tidigare först efter samråd med myndigheter som närmast har att svara för trafiksäkerheten.

CDL-företagens beredskapsnämnd framhåller att det är nödvändigt att stödja sparkampanjer med restriktioner och detta innan sparviljan börjar svikta. Nämnden understryker vidare att ett ökat sparande i ostörda lägen minskar

marginalen för ytterligare sparande i kristid. För de förbrukare som berörs av en kvotransonering bör vidare i princip endast sådana restriktioner fortsätta att gälla som från allmän psykologisk synpunkt har en konsumtionsminskande effekt.

EBU anser att spänningssänkning bör kunna tillämpas inom de snäva gränser som distributionsnätet medger. SERN anser i sin rapport över verksamheten under krisen 1973–1974 att en för svenska förhållanden rimlig spänningssänkning är ca tre procent.

De remissinstanser som behandlar denna fråga framhåller de risker en sådan åtgärd kan medföra för vissa funktioner. *Socialstyrelsen* och *Landstingsförbundet* framhåller således båda att en spänningssänkning inte får tillgripas för sjukvårdens del eftersom viss sjukvårdsapparat är känslig för sådana störningar. *Datainspektionen* betonar den menliga inverkan en spänningssänkning kan ha för ADB-systemens funktion.

I fråga om periodvis bortkoppling av vissa abonnenter anser EBU att en sådan åtgärd bör reserveras som en sista utväg i ett absolut nödläge. Av remissinstanserna har endast *Landstingsförbundet* uppfattningen att en bortkoppling är otänkbar. Förbundet framhåller att alla risker för störningar i det direkta sjukvårdsarbetet måste avvisas. Andra remissinstanser delar EBU:s uppfattning att åtgärder endast får ses som en nödfallsutväg eller lämnar synpunkterna utan erinran. Enligt *lantbruksstyrelsen* måste en bortkoppling föregås av en ytterst noggrann prövning av behovet av åtgärden liksom av omsorgsfull information.

CDL-företagens beredskapsnämnd uppvisar en relativt skeptisk inställning. Man framhåller att EBU inte nämner hur långt en planläggning skall drivas rörande en periodisk bortkoppling. CDL anser det vara osannolikt att elförsörjningsläget skall bli så katastrofalt att denna typ av åtgärd skulle behöva tillgripas, särskilt som ingen planläggning föreslås för motsvarande slag av åtgärder för andra energisektorer. Nämnden betonar att en sådan planläggning skulle bli mycket kostsam och att kostnaderna inte gärna kan läggas på elleverantörerna.

Kommunernas roll då det gäller planläggningen inför en eventuell bortkoppling av eltillförseln berörs av några remissinstanser. EBU föreslår på denna punkt att kommunerna i samråd med elleverantörerna skall göra upp planer för långvariga elavbrott så att prioriteringar kan göras mellan olika konsumtionsbehov. *Länsstyrelsen i Östergötlands län* understryker betydelsen av en sådan planering – som redan påbörjats i länet – och föreslår att regeringen överväger om denna planering kan samordnas med den kommunala beredskapsplaneringen varvid statsbidrag skall utgå enligt gällande regler.

JN betonar att man i den nämnda planeringen uppmärksammar det stora elberoendet hos mekaniserade företag inom jordbruk, vissa livsmedelsindustrier samt livsmedelshandeln. Liknande synpunkter framförs av *länsstyrelsen i Östergötlands län*.

CDL-företagens beredskapsnämnd menar att den här avsedda planeringen måste ske efter riktlinjer från den centrala planläggningsmyndigheten efter samråd med kommunernas centrala organisationer. Enligt nämnden måste vidare bestämmelserna i lagen om kommunal beredskap ses över då det gäller kommunernas skyldighet till beredskapsplanläggning vad avser elförsörjning. Då detta enligt nämnden observerats av RLU behandlas frågan i yttrandet över denna utredning.

Svenska kommunförbundet framhåller att en grupp inom förbundet arbetar med frågan om beredskapsplanläggningen beträffande de sociala konsekvenserna av långvariga elavbrott. Synpunkter kommer att framläggas för kommunerna.

EBU föreslår att störningskänsliga abonnenter uppmanas installera reservkraftaggregat och att elleverantören bör inventera befintliga aggregat. Varje kommun bör vidare ha en prioriteringslista för fördelning av tillkommande reservkraftaggregat, t. ex. militära aggregat. *Fort F* framhåller att länsstyrelserna har att prioritera användningen av sådana aggregat. Kommunernas prioritering bör därför ske i samråd med länsstyrelsen. *Socialstyrelsen* anser det vara angeläget att reservkraftaggregat anskaffas i största möjliga utsträckning. *Länsstyrelsen i Östergötlands län* föreslår att statsbidrag övervägs för kommunernas behov av aggregat. *Byggnadsstyrelsen* noterar att enhetliga riktlinjer saknas i fråga om reservkraftaggregat skall installeras eller ej. Närmare riktlinjer bör därför utfärdas.

3.5.8 Vissa specialfrågor

3.5.8.1 Användning av priset som förbrukningsregulator

De remissinstanser som tar upp frågan är övervägande skeptiska mot EBU:s förslag att en avgift skall kunna tas ut på motorbensin under en begränsad tid för att tillfälligt nedbringa konsumtionen och motverka hamstring. *Statskontoret* anser emellertid att EBU borde ha ägnat större uppmärksamhet åt möjligheten att använda tillfälliga energiavgifter som regleringsinstrument i en fredskris. Härigenom skulle man få ett lätthanterligt system där ingående kännedom om konsumenternas situation inte skulle erfordras. Nackdelarna från fördelningssynpunkt kan enligt statskontoret motverkas om avgiften tas ut för produkter med hög priselasticitet, dvs. relativt umbrella varor, och om avgifterna via staten omfördelas till grupper med låga inkomster. Statskontoret framhåller att avgifter sedan länge används inom energisektorn för att påverka energianvändningen på lång sikt. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* menar att användning av prismekanismen bör vara en användbar metod och framhåller att energi har åsatts ett pris och att den därför inte kan jämföras med fria nyttigheter som sjukvård och undervisning. Om överpris tas ut kan detta utformas som avgifter och

tas omhand av samhället och fördelas för att motverka från jämlikhets-synpunkt negativa effekter. *VVS-tekniska föreningen* tillstyrker EBU:s förslag och menar att ett avgiftssystem är att föredra framför andra former för begränsning av förbrukningen.

Förbrukningsdämpande avgifter bör tillämpas restriktivt anser *JN*, *SPK* och *KF*. *SPK* framhåller vidare att EBU:s underlag bestyrker behovet av förbättrad kunskap om priselasticiteterna på energiområdet. *Länsstyrelsen i Östergötlands län* ställer sig ytterst tveksam till EBU:s förslag eftersom det helt går emot den grundläggande principen att den ekonomiska standarden inte skall bero av fördelningen av knappa resurser i en kristid. *Hyresgästernas riksförbund* motsätter sig bestämt en dämpningsavgift i fråga om drivmedel. En princip införs då som utredningen i allmänhet inte förordat. *Svenska petroleum institutet* avvisar också förslaget som institutet betraktar som stötande från rättvisesynpunkt.

LO framhåller att EBU:s övriga förslag bl. a. om att bilskattekvitton skall förses med numrerade ransoneringskuponger medger snabba åtgärder för att förebygga hamstring. Tanken att avgiften skulle få dras av på skatten innebär att bilförare med lägre inkomster i huvudsak får bära bördan. *LO* avvisar därför EBU:s förslag.

RSV anför vissa tekniska invändningar mot att under kort tid knyta en hög avgift till skatteuppbörden. Eftersom skattskyldighet normalt inträder när den registrerade skattskyldige leverantören levererar bensinen till bensinstationen kan bensinstationsägaren göra betydande lagervinster på sitt befintliga lager. På motsvarande sätt kan lagerförluster uppstå då avgiften upphör att gälla. För att undvika detta problem kunde föreskrivas att avgiften också gäller vad som finns i lager. *RSV* framhåller att detta förutsätter en lagerinventering vilket medför behov av en mycket arbetskrävande kontroll.

3.5.8.2 Överlåtelse av ransoneringsbevis

EBU anser att ransoneringsbevis inte bör få överlåtas. I fråga om rätt till inköp av drivmedel föreslår EBU att inköpskort eller särskild inköps-kupong samt skattekvitto skall kunna visas upp vid inköp.

Länsstyrelsen i Östergötlands län ifrågasätter hur EBU:s förslag skall fungera i praktiken. För leverantörerna är mottagande av ransoneringskuponger det väsentliga varför kontrollen kan bli eftersatt. Ett förbudssystem införs därför som myndigheterna kan få svårt att kontrollera.

Enligt *Svenska handelskammarförbundet* bör den som erhållit kvot själv få avgöra hur tilldelningen skall utnyttjas. Risk för slöseri mot ransoneringsperiodernas slut liksom svårkontrollerad upplagring kan annars bli följden. *Handelskammaren i Gövle* och *Västerbottens handelskammare* framför liknande synpunkter.

TN har ingen erinran mot att ransoneringsbevis inte skall få överlåtas. Nämnden framhåller dock att skattekvittot får annan status om det, som

i annat sammanhang föreslagits, inte behöver medföras vid färd men ändå skall utnyttjas vid en ransonering. Den koppling som EBU föreslår mellan ransoneringsbevis och annan handling kan då inte ske. Att någon form av sådan koppling behövs anser dock TN och förklarar sig beredd att i samråd med berörda myndigheter utreda denna fråga.

Remissinstanserna har i övrigt ingen erinran mot EBU:s förslag.

3.5.8.3 Kostnader för kristidsnämndernas verksamhet

EBU föreslår att staten ersätter kommunerna med minst 90 % av redovisade nödvändiga kostnader för kristidsnämndernas verksamhet.

Länsstyrelsen i Malmöhus län och *Landstingsförbundet* anser att kommunerna bör ersättas till fullo för kostnaden för kristidsnämndernas verksamhet i en kristid. Landstingsförbundet framhåller att reglerna för ersättning av planläggningskostnaderna enligt lagen om kommunal beredskap bör bringas i överensstämmelse härmed. *Svenska kommunförbundet* anser att med hänsyn till det ökade engagemang som föreslås för kommunernas verksamhet i kristid bör dessas kostnader helt ersättas av staten. *Länsstyrelserna i Stockholms* och *Norrbottens län* framför liknande synpunkter.

3.5.9 Informations- och sparkampanjberedskap

EBU föreslår att ansvaret för den övergripande informationen och informationssamordningen i kristid läggs på ÖEF. ÖEF föreslås även få det övergripande ansvaret i fråga om sparkampanjer.

I det stora hela tillstyrker remissinstanserna EBU:s förslag eller lämnar det utan erinran. Vissa av näringslivets organisationer är dock negativa på ett par punkter. Således ifrågasätter både *Näringslivets energidelegation* och *Svenska handelskammarförbundet* om energisparkkommittén och inte ÖEF bör få ansvaret för sparkampanjberedskapen.

Även *Nämnden för samhällsinformation* nämner energisparkkommittén och betonar att dess erfarenheter måste tas till vara. *Energisparkkommittén* ser det som angeläget att få medverka i utformningen av informations- och sparkampanjberedskapen inför en eventuell kris. EBU betonar att intresseorganisationer och intressegrupper bör engageras i en kampanjverksamhet. Energisparkkommittén framhåller att de av EBU nämnda organisationerna ingår i energisparkkommittén. EBU:s lista för sparinsatser i frivilliga sparkampanjer motsvarar i stort kommitténs lista för ett normalläge. Kommittén framhåller dock att den arbetar mer med riktade kampanjer. Kommittén utgår från att man bygger på befintlig organisation vid uppbyggnad av en krisorganisation.

Behovet av samordning av information betonas av flera remissinstanser. *CDL-företagens beredskapsnämnd* är mer tveksam härtill. Effekten av en

energikris kan vara svår att förutse för olika sektorer. Det finns en viss risk för att en gemensam, fullständig information kan bli för kompakt och förlora slagkraft. Alltför långt driven strävan till samordning försenade enligt nämnden sparkampanjen 1973–1974. Samordning måste avse alternativ allmän bakgrundsinformation och planering för tidsmässig samordning av de skilda energisektorernas egen information.

TN anser att avgränsningen mellan krisorganen måste klarläggas vad gäller informationsberedskapen. Vidare bör detaljplaner för informationsavdelningarnas interna organisation inom respektive myndighet utarbetas.

Nämnden för samhällsinformation anser att de informationsansvariga som avses ingå i krisförvaltningen bör ges möjlighet att lägga informationsaspekter på åtgärder redan i planeringsskedet. Organisatoriskt bör dessa placeras omedelbart under den för verksamheten ansvarige. Det är vidare angeläget att rollfördelningen mellan regering och myndigheterna i informationshänseende klarläggs. Härutöver framhåller nämnden att vid en sparkampanj utvärdering bör ske så att resurserna används på ett lämpligt sätt.

ÖEF framhåller att extra resurser som erfordras för förberedande av diverse informationsmaterial inte medräknats i EBU:s kostnadssammanställning och att dessa resurser måste tilldelas *ÖEF* då energiavdelningen organiseras.

Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar, *JN* och *Svenska petroleum institutet* anser att de bör vara företrädare i den informationsgrupp som föreslås bildas vid *ÖEF*. *Svenska värmeverksföreningen* anser att CDL, Svenska elverksföreningen, Svenska gasföreningen och Värmeverksföreningen borde kunna lämna värdefulla bidrag till informationsgruppen. *Nämnden för samhällsinformation* framhåller att den informationsexpert som föreslås knytas till *ÖEF*, bör bli fast anställd.

Enligt *KF* bör informationsverksamhet om sparkampanjer i förebyggande syfte bedrivas även under normala förhållanden. *TCO* menar att ett ökat samarbete mellan *ÖEF* och de fackliga organisationerna kan möjliggöra att fackets breda kontaktytor kan utnyttjas.

3.5.10 Organisation för energiberedskap och energikris

EBU föreslår att *ÖEF* ges ansvaret för övergripande ledning och samordning inom energiberedskapens område både i planeringsskedet och i en kris och att *ÖEF* således får verkställighetsuppgifter. *ÖEF*:s styrelse föreslås få en bredare förankring. För att *ÖEF* skall klara de utökade arbetsuppgifterna föreslår EBU att en energiavdelning med två byråer inrättas. I en kris föreslås tre produktionsinriktade myndigheter bildas för att genomföra regleringsåtgärderna på bränsle, drivmedels- och elkraftsområdena. För att bistå dessa myndigheter vad gäller förbrukningsförhållanden m. m. föreslår EBU att vissa myndigheter går in i organisationen som rådgivande organ. En s. k. matrisstruktur bildas på detta sätt där de produktionsinriktade respektive rådgivande myndigheterna utgör de två dimensionerna. EBU anser att de

centrala myndigheterna i betydande utsträckning skall avlastas genom att uppgifter delegeras till regional och lokal nivå.

EBU:s organisationsförslag får i det stora hela ett gott mottagande av remissinstanserna. Meningarna är delade främst då det gäller frågan om ställning skall tas till förändrad organisation hos ÖEF innan den s. k. ÖEF-utredningen avgivit sitt betänkande samt avgränsningen av ansvarsförhållandena mellan ÖEF och SIND.

Flera remissinstanser – bl. a. *RPS*, *TN* och *SIND* – anser det väsentligt att krisorganisationen så långt möjligt baseras på myndigheter och funktioner som i fred handhar verksamheten på visst område. *TN* framhåller således att detta uppnås i den nuvarande organisationen hos *TN* där en ransoneringssektion bildas i kristid och där en smidig övergång till ett mer skärpt läge kan ske.

Enligt direktiven skall ÖEF-utredningens överväganden bl. a. ske mot bakgrund av EBU:s förslag. Uppgiften att föreslå krisorganisation på energiområdet åligger enligt dessa direktiv EBU, varför ÖEF-utredningens uppdrag inte innefattar denna uppgift. *TN*, *JN*, *KK* och *SIND* anser att ÖEF-utredningens förslag bör avvaktas innan närmare ställning tas till krisorganisationen på energiområdet. Enligt *TN* har ett nytt läge uppstått bl. a. genom trafikpolitiska utredningens (SOU 1975:66) förslag om att en särskild trafikplaneringsnämnd skall inrättas. ÖEF-utredningen bör därför erhålla tilläggsdirektiv innebärande att fredskrisorganisationen även på energiområdet skall övervägas.

RRV tillstyrker i princip de utökningar av planeringen och planeringsresurserna som föreslås men ser det som en brist att EBU inte beräknat kostnaderna för den vitt utgrenade planering som föreslås. En förstärkning bör därför ske stegvis. ÖEF bör först ges uppdrag att klarlägga struktur och omfattning av planeringen och föreslå hur den successivt skall genomföras. Härigenom undviks att en onödigt stor organisation byggs upp i initialskedet.

Andra remissinstanser anser att ställningstagande till mer avgränsade frågor motiverar att ÖEF-utredningens förslag inväntas.

KK framhåller att EBU inte för något resonemang om behovet av reglering av utrikeshandeln med bränslen och drivmedel. Det åligger på *KK* att förbereda sådan reglering. Det står enligt *KK* klart att samråd måste ske mellan de för försörjningspolitiken respektive handelspolitiken ansvariga myndigheterna innan beslut fattas om åtgärder vid gränsen. Enligt *KK* bör ÖEF-utredningen få i uppgift att överväga ansvarsfördelningen härvidlag. *KK* framhåller vidare att det i EBU:s förslag inte klart framgår hur a n s v a r s - f ö r d e l n i n g e n är tänkt att ske mellan ÖEF och SIND vad gäller beredskapsplaneringen i fredstid. Denna fråga ägnas en ingående behandling av flera remissinstanser.

Statskontoret betonar det nya organisatoriska läge som uppkommit genom tillkomsten av SIND. SIND har givits det samlade myndighetsansvaret för

näringslivs- och energifrågorna. En strikt tillämpning av grundprincipen för ansvarsfördelningen mellan myndigheter som är verksamma inom det ekonomiska försvaret – att myndighet som handhar den fredstida verksamheten inom ett område även skall planlägga denna för kris-/krigsförhållanden och i ett sådant läge svara för verksamheten – skulle innebära att SIND från ÖEF övertog uppgiften att svara för energiberedskapen i fredstid och kris. Detta skulle enligt statskontoret även kunna gälla ÖEF:s industriplanering i övrigt. Om en sådan överföring av arbetsuppgifter till SIND skedde kunde ÖEF koncentrera sig på övergripande samordning inom det ekonomiska försvaret. En sådan utveckling skulle, enligt statskontoret, medföra vissa fördelar, bl. a. en bättre anpassning av organisation och uppgifter till olika krislägen. Likaså borde samordningen mellan energiberedskapsfrågor och övriga energipolitiska frågor kunna förbättras. Statskontoret anser sig inte ha underlag för ett ställningstagande till frågan om en ändrad uppgiftsfördelning mellan ÖEF och SIND men förordar att denna fråga utreds.

SIND betonar likaledes vikten av att avgränsnings- och samordningsfrågorna mellan ÖEF och SIND närmare kartläggs. ÖEF bör enligt SIND ha ansvaret för samordning och principiell utformning av beredskapsprogrammen. *CDL-företagens beredskapsnämnd* anser att en grundlig genomgång krävs av ansvars- och arbetsfördelningen mellan ÖEF och de föreslagna centrala regleringsmyndigheterna.

Länsstyrelsen i Stockholms län betonar vikten av ÖEF:s vidgade och preciserade roll. Härigenom kan auktoritativa ställningstaganden erhållas och uppföljning ske av regeringens beslut.

Enligt *ÖEF-utredningen* har EBU inte ansett att tillkomsten av SIND med myndighetsuppgifter inom energiområdet öppnat nya möjligheter vid överväganden rörande organisationer såväl i kris som i krig utan endast fördelat de ökade uppgifterna på myndigheter som redan har uppgifter inom det ekonomiska försvaret. ÖEF-utredningen framhåller vidare att EBU inte gjort någon analys av KK:s relationer till olika föreslagna krisorgan. Utredningen avser ta upp frågan om vilka uppgifter rörande utfärdande av exportlicenser som KK respektive olika försörjningsmyndigheter bör ha i en fredskris liksom de prioriteringsproblem som kan uppstå mellan energiområdet och plastproduktområdet vid en oljekris. ÖEF-utredningen tolkar sina direktiv så att den skall göra en samlad bedömning av ÖEF:s normala fredsorganisation samt organisationen för fredskriser och vid krig och avspärrning och att arbetet i fråga om fredskrisorganisation bör ske med utgångspunkt från EBU:s förslag på EBU-området.

LRF anser det väsentligt att personal som skall ingå i krisorganisationen erhåller adekvat utbildning och träning så att regleringsapparaten snabbt kan sättas på fötter.

I fråga om organisationens anpassning vid en övergång mellan olika kriser framhåller *TN* att EBU enligt direktiven främst skulle behandla fredskrissituationen. *TN* vill dock betona de problem

som uppstår då en fredskris övergår i svårare kris. I ett sådant läge svarar TN för transportregleringen för vilken drivmedelsransonering är det viktigaste styrmedlet och bör stå till regleringsmyndighetens förfogande. Det av EBU föreslagna drivmedelskontorets uppgifter övergår då på TN.

Statskontoret anser att EBU borde ha tagit upp frågan om organisationen vid en svårare kris. *Näringslivets energidelegation* anser att problemen vid övergång från fredskris till krig bör studeras närmare.

Flera remissinstanser tar upp EBU:s förslag om organisation för genomförande av regleringsåtgärderna. Den innebär att tre produktionsinriktade myndigheter bildas, drivmedelskontoret (DK), bränslekontoret (BK) och elförsörjningsnämnden (EFN) under ÖEF:s samordnade ledning. Till sin hjälp skall de ha rådgivande myndigheter, sektorsmyndigheter, som både i planläggningen och i kris biträder med råd angående de olika förbrukningsområdena. Dessa myndigheter är SIND, konsumentverket, byggnadsstyrelsen, JN och TN. EBU:s förslag möter på denna punkt få invändningar och ingen av principiell natur.

Vissa instanser har synpunkter på urvalet av rådgivande sektorsmyndigheter. *ÖB* anser således att försvarsmakten, och JN, att LBS och skogsbruket bör utgöra sektorsmyndigheter. *Statskontoret* menar att bostadsstyrelsen bör ersätta konsumentverket som sektormyndighet bl. a. med hänsyn till att hushållens energianvändning främst avser uppvärmning av bostäder och varmvatten. *Planverket* påpekar att verket handlägger frågor om energihushållning och beredskapsåtgärder rörande all bebyggelse. Enligt verket torde det därför vara nödvändigt att kontinuerligt samråd äger rum mellan ÖEF och verket. *Konsumentverket* framhåller att en samlad bedömning bör ske av hushållens totala energibehov innefattande även privatbilismen och kollektivtrafik. Det bör enligt verket övervägas om inte frågor rörande de senare områdena borde överföras till hushållssektorn.

IV anser det vara mindre ändamålsenligt att särskilja drivmedelstilldelning som sker vid DK och reglering av transporter på väg som handhas av TN. Den tillfälliga delningen av TN på DK och den återstod av TN som utgör sektorsmyndighet kan medföra problem. Samverkansformerna DK-TN bör närmare utredas. *SIND* betonar transportförsörjningens betydelse för en ostörd industriproduktion och framhåller därför behovet av samordning mellan respektive regleringsorgan härvidlag. *Näringslivets energidelegation* förklarar sig beredd att åta sig ansvaret för ett institutionaliserat samordningsansvar mellan sektormyndigheterna och industrin.

Meningarna bland remissinstanserna till förslaget att ÖEF:s styrelse skall breddas är delade främst på så sätt att man anser att ÖEF-utredningens förslag bör avvaktas. *ÖEF*, *statskontoret* och *ÖEF-utredningen* framför synpunkter med detta innehåll. *RRV* menar att en styrelse på tio personer är lagom stor.

Konsumentverket, *AMS*, *Landstingsförbundet* och *Svenska petroleum institutet* anser sig böra bli företrädare i styrelsen. *Näringslivets energidelegation*

anser att näringslivet bör representeras av minst tre personer och Svenska värmeverksföreningen förutsätter att de kommunala energiverken kommer att bli representerade. Energidelegationen anser att fördelarna med en stor intresserepresentation överväger nackdelarna – tillämpningen av fattade beslut underlättas. Även *LO* understryker vikten av en bred förankring för intresseorganisationerna. *Hyresgästernas riksförbund* understryker att lekmannainflytandet bör dominera i styrelsen samt att intresseorganisationerna bör beredas plats i den.

EBU föreslår att en energiavdelning inrättas vid ÖEF där den ena byrån utgörs av den befintliga bränslebyrån och den andra bildas ur den provisoriska bränsleregleringsenheten och benämns energi-regleringsbyrå.

CDL-företagens beredskapsnämnd tillstyrker förslaget men anser att vissa uppgifter bör överföras från energiregleringsbyråns sektion II till sektion I.

Den föreslagna omorganisationen förordas av ÖEF som betonar behovet av att personalförstärkningen sker snarast. Om ÖEF-utredningens resultat skall inväntas framhåller ÖEF med skärpa angelägenheten av att den föreslagna energiregleringsbyrån inrättas som ett provisorium eller att den nuvarande bränsleregleringsenheten förstärks i motsvarande omfattning.

SIND är tveksam till förslaget att en energiavdelning inrättas vid ÖEF och anser det olämpligt att parallella utredningsapparater på energiområdet byggs ut vid ÖEF och *SIND*. *SIND* framhåller att verket behandlar flera av de frågor som EBU föreslår att ÖEF skall utföra. Lämpligare är i stället att ÖEF svarar för samordning av beredskapen och fastställer de krav som bör uppfyllas medan *SIND* får ansvara för att fördelningsfrågor samt prognos- och uppföljningsfrågor inom hela energisektorn finns förberedda för krisförhållanden. Härigenom kan *SIND*'s kompetens vad gäller förbrukningsledet utnyttjas rationellt. *SIND* hänvisar även till den energiprognosmodell som f. n. provkörs och den fördelningsmodell som togs fram 1973/74. Båda dessa modeller kan användas som analysinstrument vid de avvägningsfrågor ÖEF:s styrelse behöver behandla. *SIND* framhåller att verkets uppgifter under krisförhållanden bör fastläggas i instruktionen.

En energiavdelning bör enligt *statskontoret* inte byggas upp. ÖEF-utredningens resultat bör avvaktas varvid brådskande uppgifter – med vissa resursförstärkningar – kan klaras inom nuvarande organisation. ÖEF-utredningen menar att inga motiv ges för bildande av en energiavdelning och att det inte är angeläget att snabbt ta ställning härtill. ÖEF-utredningens arbete bör kunna avvaktas. Erforderliga resursförstärkningar kan under tiden tillföras den provisoriska bränsleregleringsenheten.

EBU föreslår att en ökad delegering från central till regional och lokal nivå bör ske. Remissinstanserna är här genomgående positiva till principen i EBU:s förslag. *Statskontoret* anser emellertid att den regionala och lokala krisorganisationen närmare bör utredas och

då lämpligen av den utredning statskontoret föreslår skall överväga uppgiftsfördelningen ÖEF-SIND. Denna utredning bör vidare kunna beräkna resursbehoven inom regional och lokal krisförvaltning vilket EBU ansåg sig sakna underlag för att göra. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* anser att länsstyrelserna bör ha stor frihet att utforma krisorganisationen efter de regionala förhållandena. Behovet av att klara ut ansvarsförhållanden mellan berörda myndigheter betonas. Länsstyrelsen anser också att en grundorganisation för länsstyrelse och kommun bör utredas.

Enligt *riksnämnden för kommunal beredskap* bör den kommunala planeringen för en fredskris beträffande energiförsörjningen vara en del av den allmänna kommunala beredskapsplaneringen. En ändring föreslås av lagen om kommunal beredskap så att detta blir möjligt.

RRV menar att möjligheterna att underlätta länsstyrelseplaneringen genom vissa centrala anvisningar bör provas.

CDL-företagens beredskapsnämnd framhåller att frågan hur den regionala verksamheten på elområdet skall samordnas bör klaras ut i det av EBU indikerade framtida utredningsarbetet.

Enligt *JN* är det av vikt att länsstyrelserna tillförs sakkunskap om de aktuella förbrukningsområdena. En representation från berörda myndigheter bör härvid fastställas så att en relativt likformig organisation erhålls. Detta möjliggör enligt *JN* att centrala, enhetliga anvisningar kan utfärdas.

Länsstyrelsen i Stockholms län understryker behovet av rådgivande sektorsmyndigheter även på regional nivå. Reglerade bestämmelser behöver enligt länsstyrelsen fastställas men det vore värdefullt med ett uttalande av departementschefen att länsstyrelsen bör tilldelas sådan rådgivning. Det är vidare väsentligt för planeringen om regeringen redan i förväg anger vilka uppgifter länsstyrelsen i kristid kan eftersätta.

Näringslivets energidelegation framhåller att liksom skedde 1973–1974 bör näringslivsrepresentanter ingå i handläggargruppen i de regionala organen. För att sakkunniga inom näringslivet skall kunna utnyttjas effektivt bör utbildning ske redan i fredstid. Liknande synpunkter framförs av *Svenska handelskammarförbundet* som även aner att dispensgivning bör ske hos myndigheten som har vana med sådana ärenden och vars oväld inte bestrids. Denna verksamhet bör enligt förbundet helt anförtros länsstyrelserna.

Vad gäller kostnaderna för organisationen anser *RRV* att EBU endast i enstaka fall beräknat dessa. Den utökade planeringsfunktionen bör enligt *RRV* i det av *RRV* förordade stegvisa genomförandet av planeringsåtgärderna även beräkna vilka kostnader som uppstår.

Byggnadsstyrelsen och *JN* anser att EBU:s kostnadsuppskattningar vad avser dessa myndigheter är för låga. *SCB* och *CDL-företagens beredskapsnämnd* avser att återkomma i särskild ordning med redovisning av sina kostnader för beredskapsplanläggningen.

3.5.11 *Prisclearing*

EBU anser att man även i framtiden måste ha beredskap för prisclearing trots den reglerade oljefördelning som planeras ske genom IEA. Enligt EBU bör alla förbrukare ingå i prisclearingen. Vidare bör systemet även omfatta råolja.

SPK förklarar sig villigt att tillsammans med ÖEF utreda förutsättningen för att clearingbidrag skall kunna utgå för råolja. SPK ifrågasätter om den insyn som IEA kan erhålla i de internationella oljebolagen är sådan att clearingbidrag till dessa skall kunna utgå. SPK anser liksom EBU att inga förbrukargrupper bör undantas från att erlægga clearingbidrag. Denna åsikt delas av *Svenska värmeverksföreningen* som framhåller att därmed också alla typer av förbrukning bör kunna erhålla bidrag. Föreningen påpekar vidare det behov av clearing av krisbränsle, exempelvis ved, som kan uppkomma vid en långvarig kris.

Näringslivets energidelegation förutsätter däremot att större företag – liksom tidigare – undantas i ett clearingsystem. Delegationen anser sig ha vida större tilltro till prismekanismens effektivitet än EBU. Om priset får bli vägledande torde mer olja kunna erhållas på världsmarknaden.

Svenska petroleum institutet anser att institutet tillsammans med ÖEF, RSV och SPK bör få delta i planeringen av ett clearingprogram.

3.5.12 *Andra beredskapsåtgärder*

Under denna rubrik tar EBU upp beredskapsåtgärder som inte siktar på förbrukningsbegränsningar i kristid. EBU behandlar produktionsberedskap, lagerberedskap och importberedskap.

De remissinstanser som tagit upp dessa frågor har i huvudsak behandlat det första området och där främst frågan om de förberedelser som bör göras för att använda inhemskt bränsle (ved) i eldningspannor.

Näringslivets energidelegation tar dock upp lagerberedskapen hos företagen och hävdar att denna inte främjas av att staten i händelse av en kris lägger varan under kontroll och att förbrukning får ske först mot användningstillstånd. I en fredskris borde enligt delegationen företag få använda sina lager efter egna behov och likaså själva använda den olja som de själva inköper på världsmarknaden – dvs. få en fri dispositionsrätt till egna lager.

Några remissinstanser tar upp frågor av mer övergripande karaktär. *Statskontoret* pekar sålunda på sambandet mellan beredskapsproblematiken på energiområdet och övrig energipolitik. Många av åtgärderna som vidtas inom den allmänna energipolitikens ram får således konsekvenser för beredskapen. Beredskapsaspekten bör därför beaktas vid energipolitiska avgöranden. Statskontoret framhåller att gränsen allt mer kan komma att suddas ut mellan normala förbrukningslägen och krislägen eftersom det blivit alltmer angeläget att vidta permanenta förbrukningsdämpande åtgärder.

De övriga remissinstanser som yttrat sig i dessa frågor behandlar olika former av produktionsberedskap. En analys av de krav som från försörjningsberedskapssynpunkt bör ställas på den svenska energiproduktionens sammansättning leder enligt *Näringslivets energidelegation* till slutsatsen att beredskapsbasen i energiproduktionen bör läggas på elproducerande system med vattenenergi och kärnenergi som de viktigaste råvarorna. Härutöver bör det finnas kraftverk som använder alternativa fossila bränslen – även inhemska som ved och torv. Vad gäller drivmedel bör utvecklingsarbete på system för produktion av syntetiska bränslen övervägas.

Enligt *FMV* bör en särskild fredskrislagring ske av reabensin. Vid en nedgång av tillförseln står man f. n. inför valet att minska flygvapnets övningsverksamhet eller tillgripa avspärningsreserven. FMV förordar även att de inhemska oljeraffinaderierna beredskapsplaneras för framställning av reabensin.

Ett utnyttjande av ved i stor skala som bränsle förutsätter enligt *skogsstyrelsen* att skogsindustrins efterfrågan minskar på motsvarande sätt, vilket endast kan gälla för svårare kriser. Beredskapsåtgärderna bör därför avse tekniska metoder och utrustningsfrågor och mindre administrativa och organisatoriska åtgärder.

Svea hovrätt anser att ett bättre utnyttjande av vattenkraften kan ske i en fredskris om de olika slag av begränsningar för dess användning som gäller under normala fredsförhållanden kan hävas. De bestämmelser som avses gälla t. ex. minimi- och maximipriser för dämning, överledning och tvångstappningar. För krigstid finns en särskild lag om hävande av dessa bestämmelser. Hovrätten anser att en sådan lag borde övervägas även för ett fredskrisläge.

Lantbruksstyrelsen avstyrker att statliga medel används för att stimulera en ökad satsning på hästhållning.

Flera remissinstanser behandlar de problem som sammanhänger med övergången till inhemska fasta bränslen för uppvärmning av bostäder och tappvatten. Meningarna är delade huruvida stöd bör återinföras för installation av s. k. dubbelpannor i bostadshus eller om en satsning i stället bör ske på fjärrvärmeverken. EBU anser för sin del att även fredskriser kan räcka länge varför behov av ersättningsproduktion kan aktualiseras och att därför striktare regler bör övervägas för värmeanläggningarnas tekniska utformning för att möjliggöra övergång till fasta inhemska bränslen i krigstid. Detta gäller inte minst fjärrvärmeverken. Det stöd som gällde 1974/75 för installation av dubbelpannor bör enligt EBU återinföras. *Svenska petroleum institutet* har samma åsikt medan *bostadsstyrelsen*, *statens planverk*, *hyresgästernas riksförbund* och *Svenska kommunförbundet* inte anser att stödet skall återinföras.

Enligt *bostadsstyrelsen* var huvudavsikten med stödet att byta ut gamla pannor mot nya effektivare. De flesta mindre pannorna torde i dag kunna ställas om till eldning med fast bränsle med enkla medel. Anslutning till

fjärrvärmeverk utgör ett alternativ i de fall då förutsättningen saknas för omställning. Taxesättningspolitiken är härvid viktig. Bostadsstyrelsen framhåller vidare att dubbelpannor installerade efter äldre bestämmelser bör förses med särskild säkerhetsutrustning.

Statens planverk hänvisar till det förslag till i viss mån skärpta bestämmelser i Svensk Byggnorm (SBN) som nu är ute på remiss. Förslaget som utarbetats av planverket i nära samråd med ÖEF innebär att vid ny- och ombyggnad av fastighet eldningspannor skall kunna ställas om till inhemska bränslen om inte särskilda skäl föreligger häremot som exempelvis att beredskapslagring av importbränsle sker hos förbrukaren.

Svenska kommunförbundet framhåller att anledningen till att det nämnda stödet togs bort var att det kunde komma att verka dämpande på utbyggnaden av fjärrvärme. Kommunerna kunde nämligen komma att vid en utbyggnad tvingas lösa in med statliga lånemedel nyinstallerade pannor. Eftersom en ökad användning av fjärrvärme torde medföra en begränsning av oljebehovet och en beredskap för produktion med alternativt bränsle synes aktuell även för värmeverk bör detta enligt förbundet inte motverkas. Förbundet föreslår att stöd för pannbyte begränsas till sådana fastigheter som inte kan anslutas till fjärrvärme inom överskådlig tid.

Svenska värmeverksföreningen framhåller att bestämmelser om övergång till eldning med fasta bränslen noga bör övervägas. En sådan övergång vad avser enskildas pannor i tätorter bedöms svårgenomförbar. I stället förordar föreningen att eldning med fast bränsle förläggs till stora centrala anläggningar av typ fjärrvärmeverk.

3.6 Föredraganden

3.6.1 Inledning

I direktiven till energiberedskapsutredningen (EBU) framhöll dåvarande chefen för handelsdepartementet att en god försörjningsberedskap kännetecknas av att efterfrågan vid krislägen snabbt kan anpassas till existerande utbud och att det därför är angeläget att reglerings- och ransoneringsberedskapen fortlöpande upprätthålls på en tillfredsställande nivå och kontinuerligt anpassas till samhällsutvecklingen.

EBU tillkallades mot bakgrund av erfarenheterna från försörjningskrisen på oljeområdet 1973–1974. EBU:s uppdrag var att granska och värdera olika lösningar för att begränsa förbrukningen av energi med hänsyn till kravet på snabbhet, administrativ enkelhet och rättvis fördelning. Målet angavs vara att samordna ransoneringssystemen inom hela energiområdet. Särskilt viktigt var att systemets utformning och tillämpning skulle medge ett beaktande av fredskriser. Med fredskriser avses lägen då produktion, sysselsättning, export och konsumtion inte kan upprätthållas i normal omfattning på grund av importbortfall av en eller flera försörjningsviktiga varor utan

att det är krig eller krigsfara i vår nära omvärld. Fredskriser bör skiljas från sådana knapphetssituationer, konkurrenssituationer och handelsstruktumvandlingar som är ständigt återkommande i det internationella handelsutbytet.

Även om nu gällande riktlinjer för energihushållningen innehåller strävanden att hålla tillbaka vårt beroende av olja kommer vi under överskådlig framtid att vara starkt beroende av olja.

Allmänna ransoneringslagen har nyligen setts över av en särskilt tillkallad utredningsman (Ransoneringslagsutredningen, RLU). Utredningen avgav i november 1975 betänkandet (Ds H 1975:3) Ny ransoneringslag. RLU:s uppdrag innebar att främst ransoneringsproblematiken på energiområdet skulle behandlas. Arbetet skedde därför i nära samarbete med EBU. Betänkandet bereds f. n. inom handelsdepartementet.

Det material som EBU har sammanställt blir enligt min mening av stor betydelse för myndigheterna i deras planering för att kunna möta kriser på energiområdet. Jag övergår nu till att ta upp de frågor som utredningen har behandlat.

3.6.2 Konsumtionsbegränsningar på energiområdet

Samhällets ökade känslighet för störningar i energitillförseln betonas av EBU. Detta har medfört att beredskapsplaneringen numera måste ta hänsyn även till fredskriser.

EBU påpekar att regeringen i ett krisläge måste göra en avvägning mellan mål för exempelvis sysselsättning, utrikeshandel, viktiga samhällsfunktioner som sjukvård, undervisning, allmänna kommunikationer osv. Sverige har vidare i IEP-avtalet åtagit sig att i ett krisläge kunna minska konsumtionen av oljeprodukter med upp till 10 %. Avvägningen mellan målen blir enligt EBU i en fredskris en annan än i krig eller under en avspärrning.

Remissinstanserna delar i stort den uppfattning som EBU redovisar på denna punkt. Vissa instanser har dock synpunkter på avvägningen mellan olika mål. Konsumentverket och AMS betonar särskilt de konsument- och sysselsättningspolitiska målen medan Hyresgästernas riksförbund menar att de fördelningspolitiska målen måste uppfyllas i största möjliga utsträckning. Förbundet för även fram den synpunkten att ransoneringsåtgärder bör väljas framför hårda användningsrestriktioner för att åstadkomma större besparingar.

Flera av de centrala mål som har ställts upp för samhällslivet under normala förhållanden kan av naturliga skäl inte upprätthållas i krig och vid avspärrning. Under en fredskris bör de däremot i stort sett vara oförändrade. Detta innebär att regleringsåtgärderna bör utformas så att sysselsättning, produktion och distribution värnas och att viktiga samhällsfunktioner som sjukvård, undervisning och allmänna kommunikationer så långt möjligt säkerställs. Beredskapsåtgärderna för en fredskris måste därför utformas från denna utgångspunkt. De konsumtionsbegränsningar som måste genomföras

bör primärt avse sådana aktiviteter som dels är umbärliga, dels svarar för en betydande del av den normala förbrukningen. Jag anser det inte vara möjligt att i förväg mer preciserat ange de prioriteringar som bör göras i en fredskris.

Ett möjligt medel för att nå upp till försörjningsmålen är uttag ur lager främst avsedda för krig och avspärrning. EBU menar dock att denna utväg bör undvikas bl. a. därför att dessa lager kan behövas i det fall fredskrisen övergår till en svårare internationell kris.

ÖB och statens planverk delar EBU:s uppfattning, medan Svenska petroleum institutet menar att uttag borde kunna ske då slutet av en fredskris kan skönjas. För egen del anser jag att lager främst avsedda för krig och avspärrning om möjligt bör reserveras för användning vid krig eller avspärrning. Frågan måste kunna bedömas från fall till fall. En avvägning måste därvid ske mellan önskemålen att bibehålla de säkerhetspolitiskt motiverade lagren intakta och att motverka svåra störningar i samhällslivet.

Jag delar EBU:s uppfattning att investeringar i förbättrade planer för konsumtionsbegränsningar inte kräver stora resurser men att effekterna kan vara betydande från försörjningsberedskapssynpunkt.

3.6.3 Reglering av drivmedelsförbrukningen

3.6.3.1 Kortransonering av drivmedel

EBU redogör i betänkandet för det datoranpassade ransoneringssystem som togs i bruk år 1973 och diskuterar dess funktionssätt i olika avseenden under krisen 1973–1974. Vissa förslag lämnas beträffande systemets framtida tillämpning. I fråga om ransoneringssystemets principiella utformning föreslår dock EBU ingen ändring.

Principen i ransoneringssystemet är att s. k. standardkort kan sändas ut från centrala bilregistret (CBR) till alla bilägare som betalat skatt och försäkring samt vars fordon genomgått föreskriven kontrollbesiktning. Standardkortet är avsett att möjliggöra de nödvändigaste transporterna innan en mer behovsinriktad tilldelning kan börja tillämpas och att motverka att kollektivtrafiken bryter samman på grund av plötslig resandetillströmning. Utöver tilldelningen via standardkortet kan bilägarna söka extra tilldelning av drivmedel hos länsstyrelse. Beslut om sådan tilldelning översändes till CBR via datorterminal varefter behovskort sänds ut till sökanden.

EBU föreslår att behovet av och de tekniska möjligheterna till att i kristid installera datorterminaler och telexutrustning hos de regionala ransoneringsenheterna utreds av statskontoret. Jag anser för egen del att det är väsentligt att information från centralt håll om beslut, riktlinjer m. m. snabbt kan nå ut till samtliga ransoneringsenheter. Jag kommer därför senare att föreslå regeringen att ge statskontoret i uppdrag att utreda denna fråga.

En central fråga vid en ransonering är om ransoneringsbevis som avser viss tid skall få sparas till en senare period. Enligt EBU bör standardransonen i fråga om drivmedel dimensioneras med utgångspunkt i ett för en viss tid beräknat transportbehov. Ransonen bör därför inte få sparas till en senare period. EBU:s förslag kritiserar av vissa remissinstanser, bl. a. KF, Sveriges grossistförbund och Sveriges handelskammarförbund. Dessa menar att transportbehovet varierar kraftigt i tiden för enskilda personer och att onödig konsumtion kan ske för att kupongerna "skall komma till användning". Enligt min mening kan något generellt ställningstagande inte tas i denna fråga. En bedömning får i stället göras i den aktuella krisituationen. Hänsyn får därvid tas till krisens svårighetsgrad och de bedömningar som görs om lägets fortsatta utveckling.

Jag delar EBU:s uppfattning att länsstyrelsernas tilldelningsverksamhet bör ske inom vissa kvantitativa ramar. En tilldelning från länsstyrelserna som helt skall styras av anvisningar från de centrala regleringsmyndigheterna bedömer jag vara mindre lämplig. Länsstyrelserna bör ges möjlighet till prioriteringar som grundas på de särskilda regionala förhållanden som råder.

Ett s. k. egenkvotsystem innebär att myndigheter och företag kan erhålla en samlad tilldelning som kan fördelas vidare på organisationens fordon efter eget önskemål. EBU anser att ett sådant system bör kunna få en ökad betydelse vid framtida regleringar och inte som nu vara begränsat till några större statliga myndigheter. Viss restriktivitet bör dock enligt EBU iakttas bl. a. med hänsyn till kravet på en kontrollerad tilldelning. Ingen remissinstans vänder sig emot att systemet med egenkvoter får ökad användning. Meningarna är dock delade hur stor restriktiviteten härvid bör vara. I likhet med EBU anser jag att egenkvotsystemet bör utökas till att omfatta vissa primär- och landstingskommunala förvaltningar.

EBU anser vidare att vissa privata företag, främst serviceföretag, bör komma i fråga. Jag anser det vara väsentligt att länsstyrelserna genom egenkvotsystemet särskilt i inledningen av en fredskris avlastas administrativt arbete.

Transportnämnden (TN) föreslås av EBU få i uppdrag att utarbeta anvisningar för användningen av egenkvoter liksom för organisation och användning av s. k. katastrofkassor. Från dessa kassor kan fordonsägare, som av någon anledning inte erhållit ransoneringskuponger men som är i akut behov av drivmedel, få viss tilldelning. Jag tillstyrker efter samråd med chefen för kommunikationsdepartementet EBU:s förslag att TN utarbetar närmare anvisningar för egenkvotsystemets tillämpning liksom för organisation och utnyttjande av katastrofkassorna.

EBU har studerat vissa av de förslag som under och efter krisen 1973–1974 lades fram avseende förändringar i ransoneringssystemet. Kilometerskatteuppgifterna hos CBR föreslås av EBU användas för automatisk tilldelning av drivmedel till dieseldrivna fordon i yrkesmässig trafik. Ingen erinran förs fram mot detta förslag från remissinstansernas sida. Regeringen gav

den 7 maj 1975 TN i uppdrag att utarbeta en metod för att utnyttja kilometerskatteuppgifterna i ransoneringssystemet. Enligt vad jag inhämtat är detta utvecklingsarbete i det närmaste avslutat. Vidare anser jag i likhet med EBU att grunden för drivmedelstilldelningen inte bör vara de körsträckeuppgifter som finns lagrade hos exempelvis försäkringsbolag. Inte heller bör standardransonen differentieras efter tjänstevikten hos fordon.

Med hänsyn till de speciella förhållandena i glesbygden med bl. a. lågt serviceutbud och långa rescavstånd anser EBU vissa skäl talar för en geografiskt differentierad standardranson. EBU kan dock inte på basis av föreliggande material ta slutlig ställning till ett sådant system utan föreslår att TN vidarebearbetar EBU:s tankegångar. Vissa remissinstanser framhåller de praktiska svårigheterna med en sådan differentiering. Jag finner det för egen del önskvärt att varje möjlighet prövas att avlasta ransoneringsmyndigheterna detaljprövning av ansökningar. Detta gäller inte minst i inledningsskedet av en ransonering. Med hänsyn till de kritiska synpunkter vissa remissinstanser framfört samt till de känsliga gränsdragningsproblem som kommer att uppstå har jag dock efter samråd med chefen för kommunikationsdepartementet funnit att de fördelar som redovisas av EBU med ett differentierat system inte står i rimlig proportion till nackdelarna med det. Den behovsprövade tilldelningen av drivmedel bör i stället – liksom under den senaste ransoneringen – baseras på att särskild hänsyn måste tas till de speciella förhållandena i glesbygder.

För att hamstring skall kunna hindras medan standardkortet sänds ut föreslår EBU att skattekvittot förses med två numrerade ransoneringsskupper som skall kunna användas omedelbart efter det att beslut om en drivmedelsransonering fattats. Flera remissinstanser har invändningar på denna punkt. Man framhåller bl. a. att det f. n. övervägs att slopa skyldigheten att medföra skattekvittot vid färd. Riksskatteverket (RSV) ifrågasätter även det lämpliga i att sammanföra skattekvittoblanketten med från skattesynpunkt ovidkommande handlingar. RSV och TN anser att närmare undersökningar bör ske innan ställning tas till EBU:s förslag. För egen del anser jag det vara synnerligen angeläget att möjligheterna till hamstring minskas under tiden mellan offentliggörande av beslut om ransonering och ransoneringens ikraftträdande. Detta inte minst som jag senare kommer att framhålla att en konsumtionsdämpande avgift om möjligt bör undvikas. Jag avser därför efter samråd med cheferna för kommunikations- och finansdepartementen föreslå regeringen att RSV ges i uppdrag att i samråd med TN och trafiksäkerhetsverket närmare undersöka möjligheterna att uppnå syftet med den av EBU föreslagna åtgärden.

Under drivmedelsransoneringen i januari 1974 förekom ett tuddelat handläggningsansvar för jord- och skogsbruk. Jordbrukare med skogsinnehav vände sig således till länsstyrelsen vad gällde drivmedelsbehovet för skogsbruket och till de kommunala kristidsorganen i fråga om jordbrukets behov. EBU föreslår att enskild sökande skall behöva

vända sig till endast en instans nämligen den kommunala kristidsnämnden som själv tar ställning till behoven för jordbruket medan skogsbruksdelen översänds till länsstyrelsen.

Remissinstanserna har vissa invändningar mot detta förslag. Meningarna skiljer sig åt huruvida tilldelning till skogsbruk skall beslutas på lokal eller regional nivå. Lantbruksstyrelsen anser att även jordbrukets tilldelning bör ske hos länsstyrelse. Jag har erfarit att denna fråga utreds av ÖEF, TN och JN.

EBU menar att kontrollen av att tilldelning kommer till avsedd användning inom jord- och skogsbruk skulle underlättas om tilldelning ges inte till visst redskap utan för att lösa en särskild arbetsuppgift. Därvid skulle t. ex. odlad areal kunna utgöra tilldelningsgrund. Lantbruksstyrelsen tillstyrker EBU:s förslag medan skogsstyrelsen ser problem i ett sådant förfarande – bl. a. kan en och samma arbetsuppgift utföras med mer eller mindre mekaniserade metoder. För egen del biträder jag EBU:s uppfattning. Det kan enligt min mening anses ingå i de berörda ansvariga myndigheternas normala arbetsuppgifter att ta fram beräkningsunderlag som är anpassat till den föreslagna tilldelningsmetodiken.

EBU föreslår att TN tilldelas resurser för att utarbeta ett system för kortransonering av drivmedel för fritidsbåtar. Tilldelningen föreslås knytas till det båtregister som fritidsbåtsutredningen föreslagit. Frågan om ett eventuellt båtregister är dock för närvarande föremål för ytterligare utredning. Jag anser därför att ställning inte bör tas i denna fråga innan beslut fattats om ett båtregister skall läggas upp.

Om en reglering av drivmedelsförbrukningen för fritidsbåtar måste genomföras innan ett kortransoneringssystem har genomförts, föreslår EBU att ett hos TN till vissa delar förberett system används. Systemet bygger på en frivillig registrering av båtar hos länsstyrelsen i ett krisläge. EBU framhåller att systemet är svårt att kontrollera och att det endast bör användas under en övergångstid.

Jag anser det vara värdefullt att någon form av system för kortransonering finns förberett för fritidsbåtar. Härigenom erhålls större flexibilitet än om endast olika former av användningsrestriktioner finns tillgängliga som regleringsinstrument. En utveckling av det ransoneringssystem som delvis finns förberett vid TN kan stärka beredskapen i fråga om regleringsåtgärder för fredskriser. Kostnaderna för detta utvecklingsarbete måste dock vägas mot de resursanspråk som andra angelägna förbättringar och åtgärder inom TN:s ansvarsområde kräver. Jag är därför inte beredd förorda att särskilda medel ställs till förfogande för detta ändamål. I mån av resurser bör TN dock arbeta vidare på det nämnda systemet. Resultaten av det ovannämnda utredningsarbetet bör därvid beaktas.

Jag delar EBU:s uppfattning att man i det längsta bör ge den internationella transportverksamheten den tilldelning som erfordras så att negativa följder för produktion och sysselsättning kan undvikas.

Ingen av remissinstanserna har någon erinran på denna punkt. Liksom EBU anser jag det vara angeläget att Sverige på alla sätt verkar för en icke diskriminerande behandling inom de internationella transportsystemen. De överväganden som gjorts inom International Energy Agency (IEA) i dessa frågor har innebörden att alla nationaliteter skall behandlas lika vid bunkring. Jag delar även EBU:s åsikt att den internationella lastbilstrafikens drivmedeltilldelning säkras. Störningar i denna trafik skulle mycket snabbt medföra allvarliga men för produktion och sysselsättning i Sverige. Principer för tilldelning av drivmedel för denna typ av transporter bör därför tas upp i berörda internationella organ, främst IEA.

Jag ansluter mig till EBU:s synpunkter beträffande principer för tilldelning av drivmedel till utländska turister. Dessa bör således kunna erhålla samma tilldelning räknat per dag som svenska fordonsägare. Det av EBU föreslagna systemet för tilldelning och återkrävande av kuponger vid gränsstationerna möter invändningar från generaltullstyrelsen som bl. a. med hänsyn till alla oövakade gränsstationer ifrågasätter möjligheterna att praktiskt genomföra det. Styrelsen förordar i stället ett system med standardtilldelning som den utländska turisten erhåller vid gränspassage. Möjlighet till extra tilldelning skulle vidare finnas. Jag anser att generaltullstyrelsens synpunkter i möjlig mån bör beaktas. Jag instämmer vidare i vad EBU anför om behovet av information till utländska turister. Under krisen 1973–1974 var osäkerheten bland utländska turister stor om de svenska ransoneringsreglerna. I likhet med EBU finner jag det lämpligt att ÖEF inom ramen för sina tilldelade resurser i samråd med Sveriges turistråd planerar för en informationsverksamhet och att turistrådet i en fredskris svarar för distributionen av informationsmaterialet.

3.6.3.2 Annan reglering av drivmedelsförbrukningen

EBU framhåller betydelsen av att myndigheterna har tillgång till en rikt utvecklad åtgärdsarsenal för energikriser. Härigenom uppnås ökad handlingsfrihet och myndigheterna blir inte snävt hänvisade till att utnyttja enbart kortransonering.

En regleringsform som har studerats närmare av EBU är helgtrafikförbud. EBU finner det tvivelaktigt om ett sådant förbud är en verksam och lämplig metod att i kristid spara bensen. Enligt EBU:s mening får man bl. a. räkna med en snabb anpassning av trafikvanorna så att besparingseffekten blir obetydlig. Vidare kommer en betydande dispensorganisation att krävas. Trots dessa betänkligheter anser emellertid EBU att det kan finnas lägen där helgtrafikförbud kan vara ett lämpligt sätt att minska drivmedelsförbrukningen innan en större kortransoneringsorganisation sätts i gång. Ett trafikförbud kan t. ex. ge ett kortare rådrum innan beslut behöver fattas om en kortransonering. Ett begränsat helgtrafikförbud kan också vara ett

led i en sparkampanj. Förbudet bör inte fortsätta längre än tre à fyra helger. Därefter måste det kombineras med annan åtgärd. EBU förutsätter att yrkestrafikanter får generell dispens mot bakgrund av deras betydelse för produktion och sysselsättning och deras förhållandevis ringa andel av drivmedelsförbrukningen. Förbudet skulle i så fall enligt förslaget i huvudsak vara inriktat på bensindrivna fordon.

Även remissinstanserna är tveksamma till värdet av ett helgtrafikförbud. Under remissbehandlingen har framhållits att ett eventuellt sådant förbud bör omfatta även dieseldrivna personbilar.

Jag delar den tveksamhet angående nyttan av ett helgtrafikförbud som såväl EBU som remissinstanserna har gett uttryck för. Det kan emellertid övervägas om inte åtgärden ändock bör ingå i myndigheternas åtgärdspaket för att kunna användas i kombination med andra åtgärder. I linje med vad EBU har förordat bör i så fall från allmän synpunkt mera angelägen trafik som sker under yrkesutövning undantas från ett helgtrafikförbud. Jag delar den under remissbehandlingen framförda synpunkten att ett sådant förbud bör omfatta även dieseldrivna personbilar.

EBU har även studerat *hastighetsbegränsning* som en möjlig åtgärd för att spara drivmedel och har på grundval av en expertrapport funnit att sparvärdet kan vara av sådan storleksordning att åtgärden bör kunna vara ett verkningsfullt instrument i vissa krislägen. Detta gäller t. ex. under allvarliga försörjningskriser med akut brist på bensen, då man kan räkna med ett gott psykologiskt klimat för god efterlevnad av gällande regler. Metoden torde enligt EBU i första hand vara användbar under sommarhalvåret. EBU föreslår med stöd av det anförda att hastighetsbegränsning inbegrips i beredskapsplaneringen.

Remissinstanserna har tillstyrkt EBU:s förslag eller lämnat det utan erinran. Från ett par håll har också framhållits de positiva effekter som en hastighetsbegränsning har för trafiksäkerheten.

Jag anser att man med hänsyn till det system med differentierade hastighetsregler som redan gäller måste räkna med att kunna uppnå endast relativt begränsade spareffekter, om restriktionerna skall hållas inom en realistisk ram. Som ett komplement till andra besparingsåtgärder bör dock hastighetsbegränsningar kunna vara av värde för att verka för en god fördelning av resurserna i vissa akuta krislägen under de betingelser som EBU har angivit. Efter samråd med chefen för kommunikationsdepartementet föreslår jag därför att TN inom ramen för sin beredskapsplanering förbereder att hastighetsbegränsningar inbegrips i nämndens beredskapsplanering.

Jag delar EBU:s synpunkter på olika former av *begränsningar av bensenhandeln* och anser att sådana åtgärder bör kunna utgöra komplement till andra besparingsåtgärder. Vidare tillstyrker jag EBU:s förslag att *motortävlingar* bör förbjudas samtidigt som de första regleringsåtgärderna sätts in. EBU menar att någon organisation för reglering av *stadstrafiken* under kristid inte är motiverad. Däremot bör enligt

utredningen åtgärder vidtas som underlättar för den kollektiva trafiken att klara ett ökat resande. Bland sådana åtgärder som EBU föreslår kan främst nämnas att kommunerna åläggs svara för en beredskapsplanering för förskjutna arbetstider. I likhet med flera remissinstanser anser jag denna fråga vara av betydelse för möjligheterna att föra över en större del av det transportarbete som utförs med privata personbilar till kollektivtrafiken. Möjligheterna att öka den kollektiva trafikapparatens kapacitet är nämligen på kort sikt små. Jag anser att en sådan planering bör ske innan en kris inträffat. TN bör utarbeta en modell för en sådan planeringsverksamhet. Riksnämnden för kommunal beredskap är tveksam till att planeringsarbetet sker i kommunal regi och hänvisar till de anvisningar som utfärdats om kommunal beredskapsplanering enligt vilken kollektiva transporter planläggs av berörda trafikföretag. För egen del anser jag dock att en sådan planering kan bedrivas av kommunerna i samarbete med trafikföretagen och under länsstyrelsernas ledning.

EBU framhåller med stöd av TN att det största problemet i landsortstrafiken är att skapa en trafikförsörjning som når ut till människorna på lämpliga tider. Även om det är svårare att skapa en tillfredsställande trafikförsörjning i landsort än i tätort så är besparingsmöjligheterna relativt sett större genom de stora avstånden och den låga kollektivandelen. Från beredskapssynpunkt är det således angeläget att en så stor del av resorna som möjligt kan klaras av med kollektivtrafik eller med kombinationen privatbil/taxi och kollektivtrafik. För att kollektivtrafiken i landsort snabbt skall kunna kompletteras så att den täcker ett större behov än normalt och för att man skall kunna undvika extratilldelning i de regioner som har eller får goda kollektiva förbindelser måste man ha en beredskapsplan för kollektiv trafikförsörjning färdig före en eventuell kris. EBU föreslår därför att beredskapsplaner för trafikförsörjning i landsort upprättas på länsnivå.

För att komma till rätta med trafikförsörjningsproblemet kan man enligt min mening på länsnivå göra upp beredskapsplaner för trafikförsörjning i icke tätbebyggda områden under kristid. Den regionala trafikplaneringen vid länsstyrelserna utgör härvid ett viktigt underlag.

EBU anser att behovet är stort av en förbättrad transportstatistik, främst resvaneundersökningar och statistik beträffande utbudet av kollektivtrafik. Kostnaderna härför beräknas till 3,2 milj. kr. varav högst 20 % bör ses som en beredskapskostnad. Medel härför föreslås tillföras TN. Som SCB påpekar bör en samordning kunna ske mellan de föreslagna resvaneundersökningarna och liknande undersökningar för den normala trafikplaneringen. Resvaneundersökningar har, som SIND framhåller, stor betydelse för utarbetande av transportprognoser. SCB bedömer att en resvaneundersökning kräver omfattande förberedelser och att den kan påbörjas först 1977/78 om medel erhålls 1976/77.

EBU har enligt min mening klarlagt att olika regleringsfrågor inom trans-

port- och trafikområdet kräver en tillfredsställande transportstatistik. *Remissinstansernas positiva inställning har understrukt behovet av ett förbättrat beslutsunderlag för beredskapsplaneringen. Jag anser det emellertid lämpligt att berörda myndigheter – på sätt som sker för övrig transportstatistik – i samråd med SCB närmare preciserar de krav som en förbättrad persontransportstatistik skall uppfylla. Resultaten av de statistiska undersökningar beträffande personresandet som under senare tid genomförts bör därvid tas till vara.*

3.6.4 Ransonering av eldningsolja

Förbrukningen av eldningsolja sker så gott som helt och hållet inom industrin och inom bostadssektorn. Med hänsyn till önskemålet att värna om produktions- och sysselsättningsmålen i en fredskris och samtidigt upprätthålla viktiga samhällsfunktioner och försörjningen med oundgängligen nödvändiga förnödenheter, är enligt min mening möjligheterna att skära ned industrins energiförbrukning på kort sikt relativt små. De energibesparande åtgärder som vidtas inom industrin medverkar här till. Jag vill därför betona betydelsen av att de nedskärningar av industrins energitilldelning som planeras i en kris är väl genomarbetade.

I likhet med EBU anser jag det vara angeläget att SIND vidareutvecklar de metoder som användes under krisen 1973–1974 vilka gör det möjligt att uppskatta konsekvenserna för produktion och sysselsättning av minskad energitillförsel till industrisektorn. Dessa metoder innebär ett utnyttjande av input-outputteknik. Dessa kan självfallet kompletteras med andra metoder som bör användas vid en industriransonering, främst ett systematiskt utnyttjande av branschexpertis. Det bör ingå i SIND:s ansvar för den industriella sektorn i en kristid, som jag kommer att föreslå i det följande, att metoder av det slag jag här har redogjort för finns i beredskap och är funktionsdugliga. SIND:s verksamhet på detta område bör bedrivas i samverkan med delegationen för energiforskning.

Jag vill i detta sammanhang betona det angelägna i att regleringsmyndigheterna har tillgång till en god statistik för fördelning av knappa energiresurser. De uppgifter som behövs avser t. ex. förbrukning, produktion, import och lager. Det är därför väsentligt att en tillfredsställande statistikberedskap finns hos SCB inför framtida kriser eftersom, som EBU framhåller, den statistikservice SCB måste ge till ransoneringsmyndigheten knappast kan improviseras i ett krisläge.

Jag har redan nämnt att jag bedömer att endast måttliga nedskärningar av energitillförseln till industrin kan ske om man vill värna om centrala samhällseliga mål. I likhet med EBU anser jag därför att besparingar främst måste ske inom den s. k. övrigsektorn. Även där har emellertid besparingsmarginalerna krympt genom de åtgärder för energisparande och effektivare energitnyttjande som ingår i den långsiktiga energipolitiken.

Flera remissinstanser behandlar frågan om den avvägning som bör göras mellan upprätthållande av värme- och varmvattenstandard i kristid. Liksom EBU anser dessa att sänkt inomhustemperatur bör föredras framför inskränkningar i fråga om varmvattentillförseln. Jag delar denna åsikt.

I likhet med ÖEF och bostadsstyrelsen är jag dock tveksam huruvida varmvattenrestriktioner kan undvikas ända till dess att tilldelningen sjunkit till 75 % av den normala. Den sänkning av inomhustemperaturen som i många fall redan skett talar mot detta.

En besparing av varmvattenförbrukningen med 10 % innebär enligt EBU en minskning med 0,6 % av den *totala* energiförbrukningen. EBU framhåller att en sådan besparing kan te sig betydelselös. Åtgärden måste dock, enligt EBU, ses i sitt totala sammanhang, där sparmålet är uppbyggt av många små sparinsatser inom ett stort antal sektorer. EBU föreslår därför att en särskild anordning (s. k. *kriskoppling*) installeras som gör det möjligt att på ett enkelt sätt hindra tillförseln av tappvarmvatten till förbrukarna och leda in kallt vatten i systemet. Enbart avstängning av varmvattnet medför enligt EBU risker bl. a. för översvämningar på grund av att kranar kan stå öppna då restriktionerna upphör.

Enligt EBU:s förslag skall skyldighet att anordna kriskoppling i det befintliga byggnadsbeståndet regleras genom särskild lag. Kriskoppling skall enligt förslaget vara ordnad senast den 1 januari 1979. Vidare föreslås att tvingande bestämmelser förs in i Svensk Byggnorm (SBN) om att kriskoppling installeras vid nybyggnad eller sådan ombyggnad som kräver bygglov.

Ingen av de remissinstanser som yttrat sig över EBU:s förslag ifrågasätter det ändamålsenliga med bestämmelserna avseende kriskoppling.

Sveriges fastighetsägareförbund berör i sitt yttrande över RLU:s betänkande frågan om installation av kriskoppling. Förbundet anser att detta är en åtgärd som lämpligen kan komma till utförande. Möjligheten att till den 1 januari 1979 genomföra åtgärden bedöms som god.

Jag delar EBU:s mening att en begränsning av varmvattenförbrukning i kristid bör förberedas genom installation av en anordning som möjliggör en riskfri avstängning av varmvattentillförseln. Inom bostadsdepartementet pågår f. n. en genomgripande översyn av byggnadslagstiftningen. Det skulle därför kunna övervägas att göra prövningen av frågan om en kriskopplingslag i det sammanhanget. Som jag tidigare har anfört har emellertid besparingsmöjligheterna krymt genom de olika sparåtgärder som redan vidtagits. En god beredskap kräver därför att frågan om kriskoppling löses skyndsamt. Jag ansluter mig därför till EBU:s förslag såvitt det rör det befintliga byggnadsbeståndet och förordar att kriskoppling där skall vara införd senast den 1 januari 1979. Lagen bör dock enligt min mening omfatta både det befintliga byggnadsbeståndet och nybyggnad eller sådan ombyggnad som enligt byggnadsstadgan är att anse som nybyggnad. För nybyggnad bör lagen träda i kraft den 1 januari 1977.

Kriskopplingsbestämmelserna bör tills vidare tas in i en särskild lag men kan senare arbetas in i en samlad bygglagstiftning.

Installation av kriskoppling bör enligt min mening ske i sådana fall där varmvattenberedningen är gemensam för flera bostäder och lokaler. Detta krav bör ej omfatta de fall där varmvattenberedningen betjänar endast två bostadslägenheter eller sådan byggnad som huvudsakligen är inrättad för industriändamål eller för hälso- eller sjukvård. Regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer bör ges möjlighet att i särskilda fall besluta om ytterligare undantag från kravet på anordnande av kriskoppling.

Det bör ankomma på regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer att utfärda närmare föreskrifter och anvisningar för tillämpning av lagen. Den myndighet som regeringen därvid utser bör även handha tillsynen över efterlevnaden av lagen. Statens planverk kan övervägas som lämplig tillsynsmyndighet.

Enligt Sveriges allmännyttiga bostadsföretag bör kostnaderna för installation av kriskoppling i flerfamiljshus även fördelas på ägare av en- och tvåfamiljshus. Enligt min mening är dock de uppskattade kostnaderna för installation så små att detta inte kan anses nödvändigt från rättvisesynpunkt.

Jag biträder EBU:s uppfattning att myndigheterna i ett krisläge skall utfärda klara föreskrifter beträffande varmvattenberedningen om en periodisk bortkoppling skulle behövas. Skadeståndskrav på hyresvärdarna kan härigenom undvikas.

EBU framhåller att betydande besparingar i varmvattenförbrukning kan genomföras genom en individuell mätning av förbrukningen. Med hänsyn till de tekniska komplikationerna vill EBU inte föreslå att föreskrift härom införs. Däremot föreslås att i kriskopplingslagen och i SBN införs föreskrift om central varmvattenmätare varigenom hushållens förbrukning av energi för bostadsuppvärmning resp. förbrukning av tappvarmvatten kan åtskiljas och sparinsatserna beräknas.

Bostadsstyrelsen påpekar att som villkor för statliga bostadslån till nybyggnad från den 1 juli 1976 gäller att det i bostadshus skall finnas möjlighet att mäta den individuella förbrukningen av varmvatten, el och gas. Detta gäller även för bostadslån till ombyggnad om inte särskilda skäl däremot föreligger. Med hänsyn bl. a. till svårigheterna att genomgående få till stånd en individuell mätning av varmvattenförbrukningen är det enligt min mening värdefullt om sparinsatserna i fråga om förbrukningen av varmvatten i viss mån kan följas genom central mätning. Jag tillstyrker därför EBU:s förslag om att särskilda mätare bör installeras som möjliggör detta. I det tidigare nämnda yttrandet över ransoneringslagsutredningens betänkande framhåller Sveriges fastighetsägareförbund att en installation av en central varmvattenmätare ställer sig betydligt dyrare än en kriskoppling. Jag vill emellertid framhålla att en enkel mätare som endast registrerar tillförseln av kallt vatten till varmvattenberedare är fullt tillräcklig för att ändamålet med åtgärden skall tillgodoses.

Bestämmelser om införande av måtanordningar bör tas in i den kris-kopplingslag som jag tidigare har förordat.

Vad jag i det föregående har anfört rörande lagens tillämpning i fråga om kravet på kriskoppling bör även gälla kravet på installation av ifrå-gavarande måtanordningar.

EBU framhåller att nuvarande planering inom ÖEF har baserats på att en kvotransonering av eldningsolja skulle tillämpas i början av en kris för att, om krisen blev långvarig, efterträdas av ett licenssystem som bygger på en behovsinriktad tilldelning. På grund av brist på värmeteknisk expertis har ÖEF emellertid inte ansett sig kunna utarbeta ett sådant licenssystem.

EBU och ett flertal remissinstanser påpekar att ett kvotsystem har flera svagheter. Principen i ett kvotsystem är att tilldelning till förbrukare utgör en viss andel av förbrukningen under en historisk period. Den allvarligaste svagheten i detta system är att de förbrukare som i ett normalläge slösar med energin gynnas i en kris. Jag ansluter mig till dessa synpunkter.

EBU föreslår att en s. k. värmetaxering genomförs av samtliga fastigheter i landet. Genom denna fastställs i princip ett normalt värmebehov för varje fastighet med en kalkylmetod där hänsyn tas till bl. a. isolering, geografiskt läge och ventilationsstandard. Tilldelningen i en kris grundas på det normalbehov som sålunda har beräknats. EBU anser att en värmetaxering bör genomföras i förväg och inte sedan en kris brutit ut. Om en taxering forceras i det senare fallet minskar precisionen i bedömningarna samtidigt som kostnaderna blir högre. EBU föreslår att en särskild lag stiftas om värmetaxering och att en projektgrupp bildas vid ÖEF för att genomföra värmetaxeringen. Genomförandet av en värmetaxering beräknas ta två år. Arbetet bör enligt EBU igångsättas 1 juli 1976. Kostnaderna uppskattas till ca 30 milj. kr. EBU förordar att värmetaxeringen finansieras genom anslag över driftbudgeten.

Ingen av remissinstanserna motsätter sig att en värmetaxering genomförs. Några instanser menar dock att ytterligare utredningar behövs innan ett beslut fattas om en värmetaxering. En förundersökning föreslås därför först genomföras. Svenska kommunförbundet anser att en sådan undersökning bör förläggas till Gävle där försök redan pågår med tillämpad energiplanering inom ramen för ett projekt som statens råd för byggnadsforskning ansvarar för.

Jag har redan nämnt att betydande nackdelar är förknippade med en kvotransonering av eldningsolja. Det är enligt min mening uppenbart att ansträngningar bör göras för att åstadkomma ett licenssystem i vilken hänsyn kan tas till det faktiska behovet. Innan ställning tas till frågan om en värmetaxering i full skala skall genomföras, bör emellertid vissa frågor utredas ytterligare. Jag beräknar ett medelsbehov för budgetåret 1976/77 på 500 000 kr. för detta ändamål.

Flera av de uppgifter som behövs från fastighetsägarna vid en värmetaxering överensstämmer med de som infordras vid den ordinarie fastig-

hetstaxeringen. Enligt min mening bör därför ett eventuellt genomförande av en värmestaxering samordnas med nästa allmänna fastighetstaxering som är planerad till år 1980.

EBU framhåller att varje form av ransonering kräver en kontroll av att de bestämmelser som utfärdats efterlevs. Om kontrollen eftersätts och utrymme skapas för t. ex. manipulationer i återförsäljarledet är risken stor för att en uppluckring sker av ransoneringsmoralen. Effektiva kontrollsystem måste därför finnas. Jag delar EBU:s uppfattning. Jag anser också, i likhet med EBU, att en decentralisering är önskvärd och att länsstyrelserna i största möjliga utsträckning bör svara för denna verksamhet. För att inventeringsuppgifterna i fråga om lager av bränslen och drivmedel skall bli så tillförlitliga som möjligt bör länsstyrelserna avdela största möjliga kontrollresurser till början av ransoneringsperioden. ÖEF bör enligt min mening ansvara för och kontinuerligt utveckla kontrollfunktionen.

3.6.5 Särskilda problem rörande kvotransonering av energi

Jag har själv redan nämnt att ett kvotransoneringssystem har ett i flera avseenden orättvist verkningssätt. Flera remissinstanser delar denna åsikt. I avvaktan på att frågan om ett behovsbaserat licenssystem har prövats måste dock beredskapen upprätthållas genom en fortsatt planering för en kvotransonering.

EBU menar att en kvotransonering av landets samtliga energiförbrukare inte är genomförbar. Jag delar EBU:s åsikt att en begränsning av kvotkretsen måste ske. Som EBU framhåller bör en grundläggande princip för en kvotransonering bl. a. vara att den kan genomföras relativt snabbt. Avläsningen måste ske genom energileverantörernas egen personal. Detta är möjligt för en begränsad kvotkrets men däremot inte för en kvotransonering av landets alla energiförbrukare. En sådan begränsning bör därför ske som medger en kontroll av försörjningsläget och en snabb effektiv ransonering av större abonnenter.

EBU förordar i fråga om elkraft att vid kortare försörjningskriser den kvotransonerade kretsen begränsas till abonnenter med en årsförbrukning på minst 500 000 kWh. Vid en längre fredskris bör enligt utredningen kretsen även innefatta förbrukare med en årsförbrukning på minst 5 000 kWh. I det senare fallet undantas 3 milj. konsumenter dvs. 70 % av förbrukarna. Dessa svarar emellertid för endast 10 % av förbrukningen. Vad gäller stadsgas anser EBU att 18 000 av de drygt 400 000 abonnenterna bör undantas från en kvotransonering. Ca 75 % av förbrukningen täcks då in. Av landets fjärrvärmeabonnenter saknar ca 10 000 småhus mätare eller har mätare som endast mäter förbrukningen av hetvatten. EBU anser att dessa abonnenter inte bör ingå i kvotkretsen. I fråga om eldningsolja finns enligt EBU varken administrativa, mättekniska eller försörjningsmässiga skäl att begränsa den kvotransonerade kundkretsen. Inköpen av gasol bör enligt utredningen begränsas genom licenser vad gäller bulk-

köp genom industrin samt depåköp medan övrig förbrukning regleras genom kvotering i handelsledet. Jag biträder EBU:s förslag om hur en begränsning bör ske av kvotkretsen.

För sådana förbrukare som faller utanför en kvotransonering föreslår EBU särskilda åtgärder som sparpropaganda och stickprov av energiförbrukningen. Jag biträder EBU:s förslag.

Remissinstanserna instämmer i EBU:s förslag att kollektiv mätning av elförbrukningen och s. k. ackordstaxa för stadsgas inte längre skall godtas. Enligt EBU bör planverket få i uppdrag att fr. o. m. 1 januari 1977 införa bestämmelser härom vad gäller nya fastigheter. Även jag anser att det i SBN bör finnas tillämpningsföreskrifter som förhindrar kollektiv elmätning och användning av ackordstaxa för stadsgas. Enligt vad jag inhämtat har planverket utarbetat ett förslag till sådana föreskrifter. Förslaget övervägs f. n. inom bostadsdepartementet.

Remissinstanserna tillstyrker eller lämnar utan erinran EBU:s förslag om delegering till länsstyrelser och kristidsnämnder vad avser administration av kvotransoneringen i fråga om medelstora och mindre förbrukare av eldningsolja. Detta gäller även förslagen att länsstyrelser skall få ansvaret för ransonering av stadsgas och fjärrvärme. Jag delar EBU:s uppfattning. Jag ansluter mig också till förslaget att energileverantörernas medverkan bör kunna begränsas till uträkning av kvoter, avläsning och s. k. teknisk jämkning medan annan handläggning bör ske hos myndigheter.

Jag har inget att invända mot EBU:s åsikt att energileverantörernas medverkan i en kvotransonering bör ske utan särskild ersättning men att vid en längre tids ransonering hänsyn kan tas vid granskning av priskalkylen om prisreglering införts. Jag delar således inte Svenska petroleum institutets åsikt att staten bör svara för oljeföretagens kostander vid en kvotransonering av olja.

Liksom EBU har RLU i sitt betänkande närmare behandlat frågorna om besvärsmätt och överförbrukningsavgift. Jag återkommer därför här till i samband med behandlingen av RLU:s förslag.

3.6.6 Användningsrestriktioner m. m. för elkraft

EBU diskuterar i fråga om elkraft även andra regleringsformer än ransonering. Hit hör olika slag av användningsrestriktioner, områdesransonering, spänningssänkning och periodisk bortkoppling.

Vad gäller användningsrestriktioner menar statens trafik-säkerhetsverk att tillgängligt material pekar på att nedsäckningen av belysningen på gator och vägar hade en negativ inverkan på trafiksäkerheten under krisen 1973-1974. En sådan dämpning av belysningen bör därför enligt verket inte ske förrän i ett allvarigare krisläge.

Vid övervägande av restriktioner för användning av elkraft som berör väg- och gatubelysningen måste enligt min mening beaktas de krav som

traffiksäkerheten ställer. Med hänsyn härtill föreslår jag efter samråd med chefen för kommunikationsdepartementet, att TN och trafiksäkerhetsverket i samråd med vattenfallsverket inom ramen för nuvarande resurstilldelning utarbetar ett underlag som kan tjäna som riktlinje för hur en dämpning av sådan belysning bör ske på ett från trafiksäkerhetssynpunkt tillfredsställande sätt. I detta arbete bör givetvis de erfarenheter som gjordes under oljekrisen tas till vara.

Till skillnad från CDL-företagens beredskapsnämnd anser jag liksom EBU att restriktioner i lika hög grad bör omfatta de förbrukargrupper som är föremål för kvotransonering som andra grupper. Restriktionerna är nämligen inriktade mot sådan konsumtion som är umbärlig.

En som rimlig bedömd spänningssänkning på 3 % beräknas av statens elransoneringsnämnd (SERN) kunna ge en temporär energibesparing på 3 %. Jag delar EBU:s uppfattning att en spänningssänkning bör kunna tillämpas med de snäva gränser som distributionsnätets konstruktion sätter. En sådan åtgärd måste dock enligt min mening vidtas med urskiljning. Särskild hänsyn måste, som ett par remissinstanser framhåller, tas i fråga om sjukhusens elförsörjning med hänsyn till den känsliga apparatur som där finns installerad.

EBU anser att en periodisk bortkoppling av abonnenter bör reserveras till ett absolut nödläge med hänsyn till de problem som är förknippade med åtgärden. Landstingsförbundet menar att en bortkoppling är otänkbar för sjukvårdens del. Liksom CDL-företagens beredskapsnämnd anser jag det vara osannolikt, att elförsörjningsläget under en oljekris skulle bli så katastrofalt att denna åtgärd skulle behöva tillgripas. Jag vill dock liksom EBU inte bortse från att så drastiska åtgärder kan behövas. Jag anser att det kan vara lämpligt att kommunerna i samråd med elleverantörerna gör upp planer för prioriteringar vid långvariga elavbrott. Det arbete som utförts inom Svenska kommunförbundet beträffande de sociala konsekvenserna av långvariga elavbrott torde därvid utgöra en värdefull grund. Jag delar CDL-företagens beredskapsnämnds åsikt att den föreslagna planeringen bör ske efter riktlinjer från den centrala planläggningsmyndigheten efter samråd med kommunernas organisation. Med hänsyn till osannolikheten att en bortkoppling skall behöva tillgripas anser jag inte att andra åtgärder än planeringsförberedelser bör vidtas i detta hänseende.

Flera remissinstanser har synpunkter på EBU:s förslag att störningskänsliga abonnenter skall uppmanas installera reservaggregat och att en inventering bör ske av befintliga reservaggregat. En prioriteringslista föreslås upprättas inom varje kommun för fördelning av tillkommande aggregat. Byggnadsstyrelsen konstaterar att enhetliga riktlinjer saknas i fråga om reservaggregat skall anskaffas eller ej. För egen del anser jag att det torde ligga i de störningskänsliga abonnenternas intresse att redan för mera normala förhållanden anskaffa reservkraftutrustning. Särskilda åtgärder torde därför inte erfordras.

3.6.7 Vissa specialfrågor

3.6.7.1 Användning av priset som förbrukningsregulator

EBU:s förslag att en förbrukningsdämpande avgift skulle kunna tas ut på motorbensin under en begränsad tid för att motverka tendenserna till hamstring möter övervägande negativa reaktioner från remissinstanserna. Flera instanser framhåller oförenligheten hos en sådan avgift med den grundläggande principen för ransonering enligt vilken de knappa resurserna skall fördelas efter behov och inte efter ekonomisk bärkraft. Statskontoret menar däremot att EBU oftare borde ha beaktat möjligheterna att använda tillfälliga energiavgifter som regleringsinstrument och att de fördelningsmässiga nackdelarna kunde motverkas genom riktade bidrag till låginkomstgrupper. För egen del anser jag att en förbrukningsdämpande avgift på bensin inte skulle medföra sådan besparing att de fördelningspolitiska och ransoneringspsykologiska nackdelarna kompenseras. En sådan avgift bör såvitt möjligt undvikas.

3.6.7.2 Överlåtelse av ransoneringsbevis

EBU föreslår att drivmedelsförsäljning endast skall få ske mot samtidigt uppvisande av ransoneringsbevis och företeende av skattekvitto. EBU menar att en "svart marknad" försvåras genom att skattekvitto måste kunna visas upp vid inköp.

Några remissinstanser, bl. a. Svenska handelskammarförbundet, anser att den som erhållit tilldelning, själv bör få avgöra hur denna skall användas. TN framhåller den redan nämnda komplikation som kan inträffa om skattekvitto inte längre behöver medföras vid färd. TN menar att någon koppling mellan ransoneringsbevis och annan handling bör ske och förklarar sig beredd att i samråd med berörda myndigheter utreda denna fråga.

Liksom EBU har RLU behandlat denna fråga. Jag återkommer därför härtill i samband med behandlingen av RLU:s förslag.

3.6.7.3 Kostnader för kristidsnämndernas verksamhet

Enligt EBU bör folkförsörjningsfrågorna ytterst vara en statlig angelägenhet. Med hänsyn till att kommunerna belastas olika hårt i en fredskris bör kriskostnaderna ersättas av staten. Mot bakgrund av det statliga ansvaret på detta område skulle enligt EBU full kostnadstäckning kunna motiveras. Svenska kommunförbundet begärde efter oljekrisen 1973-1974 ersättning med 90 % av sina kostnader. EBU föreslår därför att minst 90 % av kostnaderna ersätts av staten.

I sitt remissyttrande föreslår Kommunförbundet full kostnadstäckning.

Detsamma föreslås av övriga instanser som tagit upp frågan. Landstingsförbundet föreslår att reglerna för ersättning av planläggningskostnader i lagen om kommunal beredskap bringas i överensstämmelse härmed. F. n. gäller för den kommunala beredskapsplanläggningen enligt lagen (1964:63) om kommunal beredskap och kommunala beredskapskungörelsen (1964:722) att statsbidrag utgår med 90 % av kostnaderna eller den större del därav som regeringen medger. Detta kan vara en naturlig utgångspunkt i de fall då ersättning skall utgå. Emellertid är det lämpligast att inte nu binda sig vid en principiell ståndpunkt. Frågan torde få avgöras när den blir aktuell.

3.6.8 Informations- och sparkampanjberedskap

I n f o r m a t i o n s v e r k s a m h e t e n från myndigheternas sida i kristid kan enligt EBU inte bara avse frågor som berör ransoneringar o. d. utan måste även ha som mål att ge en bred information om bakgrund till krisen och försörjningslägets utveckling. EBU anser att de informationsproblem som uppstod under krisen 1973--1974 främst berodde på bristande samordning mellan de olika försörjningsansvariga myndigheterna. EBU betonar vidare att informationsapparaten inte kan improviseras i ett krisläge utan måste förberedas. Ansvaret för den övergripande informationen och samordningen av informationen föreslås av EBU läggas på ÖEF som för planeringen förordas erhålla en kvalificerad informationsexpert. EBU föreslår att denne skall leda en informationsgrupp som bl. a. skall bestå av informationscheferna vid de olika centrala regleringsmyndigheterna. Den inledande planeringen beräknas kunna ske inom en ram av 500 000 kr. som bör belasta budgetåret 1976/77. Härefter beräknas årskostnaden till 150 000--200 000 kr.

Jag tillstyrker förslaget att ÖEF skall leda och samordna informationsaktiviteterna. Som EBU framhåller är det naturligt att ÖEF får detta ansvar med hänsyn till att ÖEF föreslås få ett övergripande ansvar för förbrukningsregleringen på energiområdet.

Jag biträder även förslaget att ansvaret för beredskapsplaneringen på informationsområdet läggs på ÖEF och att ÖEF därför tillförs en kvalificerad informationsexpert för att handha dessa frågor. Liksom EBU anser jag att en informationsgrupp bör bildas i vilken ingår de som avses ingå i krisförvaltningen som informationschefer. Ingen av remissinstanserna har några invändningar på dessa punkter. Jag återkommer i det följande till medelsbehovet för budgetåret 1976/77 under punkten anslagsfrågor.

Jag tillstyrker även TCO:s förslag att de fackliga organisationerna utnyttjas för informationsspridningen och att därför ett ökat samarbete bör ske mellan ÖEF och dessa organisationer. Jag återkommer med förslag rörande formerna för detta samarbete sedan de sakkunniga för översyn av ÖEF:s organisation m. m. (ÖEF-utredningen) framlagt sitt betänkande.

I fråga om informationsgruppens sammansättning anser jag att däri bör

ingå – som redan nämnts – informationscheferna vid de regleringsmyndigheter i fråga om vilka förslag senare kommer att framläggas samt informationsexperten vid ÖEF vilken leder gruppens arbete. I den utsträckning informationsgruppen finner det erforderligt för planeringens genomförande bör representanter för TN, Vattenfall/CDL, beredskapsnämnden för psykologiskt försvar och JN delta i arbetet. Detsamma bör gälla sparkampanjexperter från energisparkkommittén. Till detta återkommer jag i det följande. Gruppen bör påbörja arbetet så snart som möjligt.

Även i fråga om sparkampanjer föreslår EBU att det övergripande ansvaret bör ligga hos ÖEF. Informationsgruppen föreslås planera en snabb kampanjstart inom en ram av 500 000 kr. Årskostnaden för översyn och aktualisering av beredskapspaketet beräknas till 50 000 kr. För en sparkampanj i kristid förordas en budget på 10 milj. kr. EBU framhåller att denna summa är obetydlig jämfört med den minskade energiimporten. Jag återkommer i det följande till medelsbehovet för budgetåret 1976/77 under punkten anslagsfrågor.

Flera remissinstanser anser att energisparkkommittén bör kunna utnyttjas vid sparkampanjer i kristid. Ett par av näringslivets organisationer menar att kommittén borde kunna ges ansvaret för sparkampanjberedskapen i kristid. Energisparkkommittén ser flera beröringspunkter mellan sin egen verksamhet och EBU:s förslag avseende sparinsatser m. m. Kommittén förutsätter att man utgår från den befintliga organisationen vid uppbyggnad av en krisorganisation.

Enligt min mening bör ÖEF ha det övergripande ansvaret för att en sparkampanjberedskap för kristider kommer till stånd och upprätthålls. ÖEF bör även genom den föreslagna informationsgruppen styra beredskapsplaneringens inriktning i stort i fråga om sparkampanjer. EBU föreslår att särskilda kampanjexperter knyts till gruppen för att utföra detta arbete. För egen del anser jag att genomförandet av planeringen bör handhas av energisparkkommittén eller annat organ som senare kan inrättas med motsvarande uppgifter. Jag bedömer att energisparkkommitténs erfarenheter av energisparandeverksamhet på detta sätt bäst nyttiggörs.

3.6.9 Utbildning

EBU framhåller betydelsen av att TN ges erforderliga resurser för genomförande av utbildning på regional och lokal nivå. Med hänsyn till de åtgärder jag i det senare kommer att föreslå vilka ökar länsstyrelsernas ansvar för energiförsörjningen i regionen under kristid framkommer ett ökat behov av utbildning av personal för flera olika energisektorer. Liksom EBU anser jag att TN och ÖEF så långt möjligt skall samordna dessa utbildningsinsatser så att dubbelarbete undviks och resurserna utnyttjas på lämpligt sätt. Utbildningen bör inte begränsas till ordinarie personal på länsstyrelsen utan bör även kunna avse utomstående som ingår i ransoneringssektionens beredskapsorganisation.

3.6.10 Organisation för energiberedskap och energikris

EBU lämnar förslag avseende organisationen av försörjningsplaneringen på energiområdet och beträffande den organisation som skall genomföra regleringsåtgärderna i ett fredskrisläge. Förslag läggs också fram om en breddning av ÖEF:s styrelse bl. a. med representanter för riksdagen. EBU:s organisationsförslag berör i stor utsträckning ÖEF. En särskild utredning, ÖEF-utredningen, har som jag redan nämnt tillsatts för att lämna förslag till fredsmässig organisation av ÖEF. Utredningen skall vidare enligt direktiven föreslå hur kris- och krigsorganisationen bör vara organiserad.

Av ÖEF-utredningens remissyttrande framgår att man tolkat sina direktiv så att ÖEF:s organisation för bl. a. fredskriser skall övervägas. Utredningen framhåller att i fråga om fredskrisorganisationen på energiområdet kommer arbetet att ske med utgångspunkt från EBU:s förslag. Med hänsyn till det nära sambandet i detta avseende mellan EBU:s och ÖEF-utredningens arbete avser jag avvakta förslagen från ÖEF-utredningen innan jag tar slutlig ställning till hur energiberedskapen bör vara organiserad. Redan nu vill jag emellertid framhålla, att starka skäl talar för att ÖEF:s styrelse då bör kompletteras med representanter för det allmänna.

Jag vill också redan i förevarande sammanhang ta upp frågan om huvudprincipen i EBU:s förslag till organisation av förvaltningen på energiområdet i en fredskris.

Enligt EBU:s förslag skall ÖEF ges ansvaret för övergripande ledning och samordning i fråga om energiberedskapen, både i planeringsskedet och i en kris. ÖEF ges således verkställighetsuppgifter. EBU föreslår vidare att i kris särskilda produktionsinriktade myndigheter bildas för att inom ramen för ÖEF:s riktlinjer självständigt genomföra ransoneringsåtgärder. Dessa myndigheter som representerar bränsle-, drivmedels- och elförsörjningsområdena, skall biträdas av rådgivande s. k. sektormyndigheter som var och en företräder en förbrukningssektor. Härigenom skulle en samordnad tilldelningspolitik kunna uppnås. EBU:s organisationsmodell kan ses som en matris där den ena dimensionen utgörs av de produktionsorienterade myndigheterna och den andra av de förbrukningsorienterade.

Remissinstanserna är genomgående positiva till de principer för fredskrisorganisationen som jag här redovisat. Mindre erinringar förekommer i fråga om valet av sektormyndigheter och avgränsningen av kompetensen mellan dessa. SIND och statskontoret har tagit upp frågan om avgränsningen mellan ÖEF och SIND i frågor som rör försörjningsberedskapen på energiområdet. Denna fråga kommer att ytterligare belysas av ÖEF-utredningen.

Liksom de flesta remissinstanserna ansluter jag mig till principerna för den fredskrisorganisation som EBU föreslagit. Dessa kan ligga till grund för det fortsatta planeringsarbetet med en fredskrisorganisation på energiområdet. Frågan om organisationens anpassning till andra krisfall och till krigsfallet torde komma att belysas av ÖEF-utredningen. Utan att ÖEF-utred-

ningens ställningstagande till ÖEF:s organisation föregrips bör därför redan nu en viss förstärkning ske av ÖEF:s bränsleregleringsenhet. Detta är nödvändigt också med hänsyn till de olika förslag jag fört fram i det föregående.

Ett nytt och väsentligt inslag i EBU:s organisationsförslag är principen med s. k. sektormyndigheter vilka skall fungera som rådgivande organ till regleringsmyndigheterna. Genom dessas medverkan blir det enligt min mening möjligt att på ett bättre sätt än hittills sörja för att regleringsingripandena blir konsistenta inom olika förbrukningsområden. Sektormyndigheterna bör under ÖEF:s ledning och med utgångspunkt från EBU:s förslag planera rådgivningen för att i första hand möta fredskriser på energiområdet. Det är självfallet angeläget att sektormyndigheterna gör sig väl förtrodda med frågeställningarna rörande försörjningsberedskapen på energiområdet.

Enligt förslaget skall SIND, konsumentverket, byggnadsstyrelsen, JN och TN utgöra sektormyndigheter. Statskontoret har föreslagit att bostadsstyrelsen skulle ingå som sektormyndighet i stället för konsumentverket, som föreslagits av EBU. Jag förordar att konsumentverket, med dess breda kännedom om konsumenternas problem skall utgöra sektormyndighet i enlighet med EBU:s förslag. Ett flertal remissinstanser har väckt frågan om inte deras medverkan som sektormyndigheter är påkallad. Bl. a. har ifrågasatts om inte skogsbruket borde vara representerat. Jag finner att organisationen skulle bli alltför omfattande med ett större antal sektormyndigheter än de som föreslagits. De planerade myndigheterna bör till sig kunna knyta den expertis från andra intressenter än de här nämnda, som behövs för att lösa uppgifterna. Samråd i beredskapsfrågor bör självfallet äga rum med andra myndigheter och organisationer där utbyte av erfarenheter bedöms värdefullt.

EBU konstaterar att både den regionala och den kommunala ransoneringsplaneringen i allt väsentligt varit inriktad på krig och avspärrning och framhåller att fredskrisfallet bör ägnas ökad uppmärksamhet. Enligt EBU bör vidare länsstyrelser och CBR i en fredskris prioritera ransoneringsarbetet. Jag instämmer i EBU:s åsikt att länsstyrelser i en fredskris behöver tillföras expertis avseende olika förbrukarområden och att därför representanter både för myndigheter och näringsliv bör ingå i organisationen.

EBU anser att det i framtiden kan vara lämpligt att samordna den allmänna kommunala energiplaneringen med beredskapsplaneringen. Remissinstanserna har inga invändningar mot EBU:s synpunkter i detta avseende. Riksnämnden för kommunal beredskap hävdar dock i sina synpunkter på EBU:s förslag avseende organisationen av beredskapen på energiområdet att den kommunala planeringen för en fredskris bör vara en del av den allmänna kommunala beredskapsplaneringen. Nämnden föreslår därför att en ändring sker av lagen om kommunal beredskap så att detta blir möjligt. Även jag anser att en planering inför fredskriser bör ske på kommunal nivå. Jag har redan framhållit att detta också bör vara fallet för länsstyrelserna. Inte minst erfarenheterna från försörjningskrisen 1973-1974 talar för detta. De avväg-

ningar som måste ske i en fredskris är enligt min mening i flera hänseenden mer komplicerade än vad som gäller för allvarigare kriser. De ökade krav som i sådana situationer ställs på länsstyrelser och kommuner måste därför i vissa avseenden övervägas i förväg. Jag anser att det ankommer på de ansvariga myndigheterna att ge råd om och samordna beredskapsplaneringen regionalt och lokalt.

En utvidgning av beredskapsplaneringen till att omfatta även fredskriser innebär ökade uppgifter för länsstyrelserna, närmast försvarsenheterna. Jag vill framhålla att en översyn av försvarsenheternas organisation pågår i försvarets rationaliseringsinstituts regi.

En del av de arbetsuppgifter på beredskapsplaneringens område som i det föregående angivits för vissa myndigheter är av sådan omfattning och karaktär att de motiverar att ökade resurser övergångsvis ställs till myndigheternas förfogande. Chefen för industridepartementet avser sålunda föreslå regeringen att SIND tillförs 150 000 kr. i extra medel för arbete med en input-output modell på energiområdet. Jag förordar att ytterligare 400 000 kr. ställs till TN:s förfogande varav 300 000 kr. beräknas för kostnader för det angivna utbildningsprogrammet och 100 000 kr. för utveckling av det s. k. egenkvotssystemet samt för planering i samband med förskjutna arbetstider. Medel för JN:s medverkan har tagits upp vid anmälan av anslagsbehov för budgetåret 1976/77. Jag förordar att konsumentverkets medverkan som sektormyndighet sker inom ramen av de resurser som jag senare denna dag kommer att föreslå för det nya verket. Jag återkommer i övrigt till dessa frågor vid anmälan av anslagsfrågor i det följande.

3.6.11 *Prisclearing*

Enligt EBU bör en beredskap för prisclearing finnas även i framtiden trots det fördelningssystem som planerats inom IEA. EBU anser att alla förbrukare dvs. både stora och små bör ingå i den avgiftsskyldiga kretsen med hänsyn till de svåra gränsdragningsproblem som annars uppstår. EBU anser att prisclearingsystemet också bör innefatta råolja. SPK förklarar sig i sitt remissyttrande villig att tillsammans med ÖEF utreda förutsättningarna härför. Det är angeläget att denna utredning kommer till stånd.

Regeringen bör enligt förslaget bemyndigas att disponera en rörlig kredit i riksgäldskontoret om 500 milj. kr. för utjämning av tillfälliga likviditetsunderskott i clearingen.

Ingen av remissinstanserna motsätter sig att en prisclearing skall kunna ske i ett krisläge. Endast Näringslivets energidelegation menar att större företag bör undantas i ett clearingsystem. Enligt min mening blir de praktiska problemen alltför stora om en gränsdragnings skall ske mellan stora och små förbrukare. Jag förordar att EBU:s förslag läggs till grund för den fortsatta planeringen inom ÖEF av beredskapen för att införa en prisclearing. ÖEF bör i planeringen på detta område samverka med SPK.

I likhet med EBU förordar jag vidare att en rörlig kredit finns tillgänglig. Som en beredskapsåtgärd bör därför den rörliga krediten i riksgäldskontoret om 600 milj. kr. till clearing för oljeprodukter som år 1974 ställdes till Kungl. Maj:ts disposition (prop. 1974:21, FöU 1974:11, rskr 1974:44) även framdeles stå till regeringens förfogande.

3.6.12 *Andra beredskapsåtgärder*

EBU diskuterar i betänkandet andra åtgärder som kan vidtas än förbrukningsbegränsningar. EBU framhåller att en produktionsberedskap är aktuell främst för längre kriser på grund av de långa omställningstiderna men framhåller att även en fredskris kan bli långvarig. Möjligheterna att övergå till vedeldning bör därför beaktas för ett fredskrisläge. EBU föreslår därför att stödet för installation av dubbeleldade pannor återinförs. Skogsstyrelsen menar att ett utnyttjande av ved i stor skala förutsätter en motsvarande nedgång av skogsindustrins produktion, vilket endast kan gälla för svårare kriser och att beredskapsåtgärdernas omfattning därför bör begränsas. Jag anser att om en fredskris blir långvarig kan det vara angeläget med en viss övergång till vedeldning i sådana fall där detta lämpligast kan ske. Effekterna av de olika besparingsåtgärderna bör inte ses isolerade utan som en helhet.

Flera remissinstanser – bostadsstyrelsen, statens planverk, Hyresgästernas riksförbund och Svenska kommunförbundet – är kritiska till förslaget att återinföra stödet till installation av dubbeleldade pannor. Statens planverk hänvisar till det förslag rörande ändring av SBN som nu remissbehandlas enligt vilket eldningspanna i fastighet skall kunna ställas om till fastbränsleeldning om inte särskilda skäl föreligger häremot. Enligt Kommunförbundet kunde fjärrvärmeutbyggnaden dämpas genom ett sådant beslut, vilket synes vara en nackdel eftersom fjärrvärmeuppvärmning är mer ekonomiskt och en beredskap för produktion med alternativa bränslen i värmeverk synes aktuell.

För egen del ställer jag mig tveksam till EBU:s förslag. Hänsyn måste enligt min mening tas till att uppvärmning med fjärrvärme innebär en minskad oljeförbrukning. Beredskapsinsatserna på detta område bör därför i stället inriktas på att möjliggöra en övergång till eldning i fasta bränslen i värmeverken. I fråga om sådana fastigheter där anknytning till fjärrvärme inte är aktuell vill jag påminna om vad planverket anför i fråga om förslag till ändrade bestämmelser för installation av eldningspannor vid ny- och ombyggnad.

Svea hovrätt för fram synpunkter rörande det energitillskott som i en krissituation kan tillskapas genom att tillfälligt upphäva eller minska vissa av begränsningarna som gäller vid vattenkraftens utnyttjande. För ett krigsläge finns redan nu sådana möjligheter. Hovrätten anser att en ny vattenrättslig beredskapslag borde tillskapas som täcker även fredskriser och

inre kriser. Jag anser efter samråd med cheferna för justitie- och industri-departementen att frågan bör utredas vidare. Det får ytterligare övervägas i vilken form detta bör ske.

I fråga om lagerberedskap påpekar EBU att en underdimensionerad lagring av kärnbränsle på sikt kan medföra att mer drastiska besparingsåtgärder kan behöva övervägas i en fredskris. Jag vill påpeka att den nu arbetande oljelagringskommittén enligt sina direktiv även skall beakta behovet att beredskapslagra kärnbränsle. Näringslivets energidelegation menar att en lagring hos näringslivet borde stimuleras genom att lagrande företag i en fredskris skulle få fri dispositionsrätt till sina lager. Jag kan inte biträda denna ståndpunkt. Det bör vara grundläggande att de tillgångar som finns inom landet i ett krisläge kan fördelas på det sätt som från en vidare samhällelig synpunkt är lämpligast.

FMV framhåller att en särskild fredskrislagring bör ske av reabensin. En nedgång av tillförseln kan annars medföra att antingen flygvapnets övningsverksamhet måste inskränkas eller att uttag får ske ur beredskapslager. Den oljelagringskommitté som f. n. utreder frågan om ett nytt oljelagringsprogram torde komma att pröva denna fråga.

I fråga om importberedskap biträder jag EBU:s uppfattning att det nya statliga oljehandelsbolaget bör upprätthålla en beredskap för snabb och kvalificerad inköpsverksamhet i kristid. Detta har också förutsatts då denna fråga behandlades i prop. 1975:30 om hushållningen med energi.

4. Förlängning av 1970-1976 års oljelagringsprogram

Den 27 februari 1975 tillkallade chefen för handelsdepartementet sakkunniga med uppgift att utreda frågan om program för beredskapslagring av oljeprodukter m. m. efter år 1976. Enligt direktiven skall utredningsarbetet bedrivas så att frågan om den fortsatta beredskapslagringen kan underställas riksdagen vid 1976/77 års riksmöte.

Nu gällande lagringsprogram som omfattar sjuårsperioden 1970-1976, godkändes av 1969 års riksdag (prop. 1969:136, BeU 1969:66, 2LU 1969:86, rskr 1969:375 och 1969:398). De för programmet uppsatta lagringsmålen skulle vara uppnådda vid ingången av år 1977. Denna tidsplan bedöms i allt väsentligt kunna hållas.

För kontinuitet mellan nu löpande oljelagringsprogram och ett motsvarande program för tiden därefter erfordras att ett nytt oljelagringsprogram kan påbörjas den 1 januari 1977. Riksdagen bör således efter förslag från regeringen kunna ta ställning till ett nytt oljelagringsprogram under senhösten 1976. De sakkunniga har därför fått i uppdrag att senast under sommaren 1976 framlägga förslag till nytt oljelagringsprogram. De sakkunniga anmäler emellertid i skrivelse den 18 november 1975 till regeringen att de först nyligen har kunnat igångsätta sitt arbete. Vidare anmäler de sakkunniga att de har att ta ställning till ett stort antal frågor och förslag, bl. a. sådana som kommer att behandlas av 1974 års försvarsutredning. De sakkunniga bedömer det därför omöjligt att under sommaren 1976 lägga fram förslag till nytt oljelagringsprogram. De hemställer därför att nuvarande oljelagringsprogram förlängs med ett år enligt följande riktlinjer.

Enligt förordningen (1957:343) om oljelagring m. m. fastställer regeringen, enligt de grunder riksdagen har godkänt, den mängd olja som sammanlagt skall hållas i lager. I egenskap av tillsynsmyndighet åligger det ÖEF att före den 1 april varje år till regeringen lämna förslag rörande de mängder olja som skall hållas i lager under det nästkommande året. Sålunda har regeringen genom beslut den 29 maj 1975 fastställt lagringsmålen för år 1976. Dessa lagringsmål har ÖEF enligt gällande bestämmelser fördelat på de enskilda lagringsskyldiga.

De sakkunniga anser att förlängningen bör ske så att de för år 1977 uppsatta lagringsmålen (liksom lagringsskyldigheten för förbrukare av råvaror för framställning av stadsgas) uppnås i enlighet med den planering som nu gäller för innevarande program.

En förlängning av lagringsperioden 1970-1976 med ett år innebär sålunda att 1977 års lagringsmål kommer att kvarstå oförändrade även under år 1978. Detta torde medföra att den utbyggnad av oljelagringen som kan komma att beslutas, förskjutes ett år. De sakkunniga bedömer dock att konsekvenserna från beredskapssynpunkt inte torde vara större än att detta förfarande kan accepteras.

Vid oförändrade totala lagringsmål år 1978 jämfört med år 1977 bör de

enskilda lagringsskyldigas lagringsmängder omräknas med ledning av 1976 års basmängder. Däremot bör de kvantiteter som fr. o. m. ingången av år 1977 skall lagras i s. k. skyddade och lokaliserade utrymmen kvarstå oförändrade under 1978 dvs. ej omfördelas mellan berörda lagringsskyldiga.

Under lagringsperioden 1970–1976 utgår vissa statliga lån till den skyddade och lokaliserade lagringen. Lånen utgår i form av förskott och kommer att slutligt regleras vid periodens utgång då den för lånen avsedda lagringen är fullföljd. En förlängning av innevarande lagringsperiod enligt ovan angivna principer kommer sålunda inte att påverka låneförhållandena.

Svenska petroleum institutet har redovisat beräknade kostnader för nu löpande oljelagringsprogram samt härför erforderlig finansiering. Enligt institutets kalkyler skulle behov föreligga att höja beredskapslagringsavgifterna under år 1976, vilket förutsätter regeringens medgivande. Skulle däremot även tiden för uttag av dessa avgifter utsträckas ytterligare ett år synes det vara möjligt att låta beredskapslagringsavgifterna under åren 1976 och 1977 utgå med lägre belopp än f. n.

Enligt givna direktiv skall de sakkunniga särskilt studera och lägga synpunkter på de beräkningsprinciper som tillämpas vid fastställandet av de avgifter för beredskapslagring som uppbärs av Stiftelsen Petroleumindustriens Beredskapsfond. Med anledning härav vill de sakkunniga f. n. inte ta ställning till de av Svenska petroleum institutet redovisade beräkningarna.

Efter remiss har yttrande i ärendet avgetts av överstyrelsen för ekonomiskt försvar, statens pris- och kartellnämnd, statens industriverk, Svenska petroleum institutet, 1974 års försvarsutredning och oljelagringsrådet.

Samtliga remissinstanser tillstyrker de sakkunnigas förslag om förlängning av nu löpande oljelagringsprogram med ett år.

4.1 Föredraganden

Skyldighet att beredskapslagra olja infördes redan år 1938. Riksdagen har genom en serie av beslut, senast vid 1969 års riksdag, fastställt riktlinjer för beredskapslagring av olja innefattande bl. a. bestämmelser om produktslag och lagringsmål. De för det nu gällande programmet uppsatta lagringsmålen skall vara uppnådda vid ingången av år 1977. För att säkerställa erforderlig fortsatt utbyggnad av beredskapslagren av olja tillkallade min företrädare den 15 april 1975 sakkunniga med uppgift att utreda frågan om ett nytt oljelagringsprogram efter år 1976.

De sakkunniga har att ta ställning till ett stort antal frågor och förslag, bl. a. sådana som kommer att behandlas av 1974 års försvarsutredning. De sakkunniga föreslår att nuvarande oljelagringsprogram förlängs med ett år. Detta skulle innebära att 1977 års lagringsmål kvarstår oförändrade även under 1978 och att en fortsatt ytterligare utbyggnad av oljelagringen kan bli försenad ett år. Sedan år 1974 pågår parallellt med utbyggnad av lager enligt oljelagringsprogrammet en omfattande uppbyggnad i statens regi av

lager för råolja och oldningsolja. Jag delar därför de sakkunnigas mening att en förlängning av oljelagringsprogrammet kan godtas från försörjningsberedskapssynpunkt, och förordar att en sådan förlängning görs enligt de sakkunnigas förslag.

Som de sakkunniga framhållit kommer nu gällande principer för statliga lån, beredskapslagringsavgifter m. m. inte att påverkas av ett beslut om förlängning.

5. Upprättade lagförslag

I enlighet med vad jag nu har anfört har inom handelsdepartementet upprättats förslag till

1. lag om skyldighet för näringsidkare att medverka vid lagring för försörjningsberedskap,
2. lag om kriskoppling m. m.,
3. lag om ändring i lagen (1973:1216) om särskild beredskapsavgift för oljeprodukter.

Förslaget under 2. har upprättats i samråd med chefen för bostadsdepartementet och förslaget under 3. i samråd med chefen för finansdepartementet.

6. Specialmotivering

6.1 Förslaget till lag om skyldighet för näringsidkare att medverka vid lagring för försörjningsberedskap

1 §

Som har anförts i den allmänna motiveringen (under 2.6.3) kan det ibland av särskilda skäl vara motiverat att lokalisera den statliga beredskapslagringen till företagen. Liksom hittills får man förutsätta att det i normalfallen träffas avtal på frivillig väg mellan ÖEF och de företag det här gäller om lagring och om sådana inköp från lagren som betingas av att varulagret måste förnyas. Det kan dock inte uteslutas att frivillig uppgörelse någon gång inte är möjlig att uppnå. Därför bör det finnas en möjlighet att ålägga vissa näringsidkare att upplåta befintligt lagerutrymme eller plats för uppförande av lager av sådan för folkförsörjningen viktig vara som staten håller i lager för att kunna utnyttjas när krig eller krigsfara råder eller när införseln till riket minskar av annan anledning. De varor som det här kan bli fråga om är endast sådana som ingår i det statliga programmet för beredskapslagring. För att en näringsidkare skall kunna åläggas sådan skyldighet som här avses fordras dock att hans förbrukning av den vara det gäller är av icke obetydlig omfattning. Näringsidkaren kan också åläggas att inköpa vara från de statliga lagren. Denna skyldighet bör dock inte gälla obegränsat utan endast i den utsträckning som är nödvändig för omsättningen av lagret.

Ett särskilt problem vid lagring som lokaliseras till företagen är att t. ex. vid utmätning eller konkurs hålla de av staten ägda varorna åtskilda från företagets egendom så att de inte dras in i utmätnings- eller konkursförfarandet. De rättsliga och praktiska frågor som äger samband härmed låter sig inte lösas i detta sammanhang, utan det får ankomma på ÖEF att i samband med lagringen beakta de risker av detta slag som kan uppstå och att på bästa sätt söka förebygga dem.

I andra stycket anges att det är regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer som kan meddela åläggande enligt första stycket.

2-3 §§

I dessa paragrafer ges föreskrifter angående ersättning till näringsidkare i fall som avses i 1 §. Det kan förutsättas att ÖEF och näringsidkarna i regel när avtal sluts kommer överens om de principer som skall tillämpas vid bestämmande av olika slag av ersättningar. Om tvist ändå skulle uppkomma om ersättningens storlek och den inte kan lösas på annat sätt får frågan, som framgår av 3 §, hänskjutas till avgörande av allmän domstol. Givetvis står det dock parterna fritt att i avtalet ta in en skiljeklausul av innebörd att eventuell tvist skall lösas enligt lagen (1929:145) om skiljemän m, m.

4-7 §§

I dessa paragrafer ges bestämmelser om tillsynen över efterlevnaden av lagen och med stöd av lagen meddelade föreskrifter.

Enligt 4 § skall tillsynen utövas av myndighet som regeringen föreskriver. Som tidigare har anförts förutsätts denna uppgift ankomma på ÖEF.

För att kunna planera och fatta erforderliga beslut rörande lagringen måste tillsynsmyndigheten givetvis ha tillgång till uppgifter angående vilka företag som kan komma att beröras. Alla de uppgifter som kan komma att behövas härför torde vara möjliga att införskaffa med stöd av lagen (1948:390) om skyldighet för näringsidkare m. fl. att biträda vid planläggningen av rikets ekonomiska försvarsberedskap. Med hänsyn härtill har det inte ansetts behövt med särskilda bestämmelser om uppgiftsskyldighet.

Det är självfallet av vikt att tillsynsmyndigheten har möjlighet att kontrollera att lagringen fullgörs på riktigt sätt och att de uppgifter som lämnas härom är korrekta. I 5 § föreskrivs därför att tillsynsmyndighet för inventering och besiktning skall få tillträde till lager som avses i lagen och att myndigheten skall få ta del av handlingar som rör lagringen.

I 6 § ges tillsynsmyndighet möjlighet att utfärda behövliga förelägganden i samband med tillsynen. Föreläggande kan förenas med vite.

En bestämmelse om tystnadsplikt är intagen i 7 §.

8 §

Förslagets 8 § innehåller en ansvarsbestämmelse. Enligt första stycket kan böter eller fängelse i högst sex månader ådömas den som uppsåtligen eller av oaktsamhet, som inte är ringa, underlåter att följa föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen.

I andra stycket har intagits en bestämmelse om att inte både straff och vite skall kunna utdömas för samma gärning.

9 §

I denna paragraf regleras besvärsförfarandet. I den mån myndighet får regeringens uppdrag att fatta beslut, som avses i 1 § skall sådana beslut kunna överklagas till regeringen. Mot annat beslut som myndighet har meddelat enligt lagen eller enligt föreskrifter som har utfärdats med stöd av lagen föres talan hos kammarrätt.

Om inte annat föreskrivs bör beslut lända till efterrättelse utan hinder av anförda besvär. En bestämmelse med detta innehåll har tagits in i tredje stycket.

6.2 Förslaget till lag om kriskoppling m. m.

1 §

I ransoneringslagsutredningens (RLU:s) betänkande ingår ett förslag till kriskopplingslag. Förevarande paragraf har i stort utformats med RLU:s förslag som förebild. I paragrafens första stycke definieras begreppen central varmvattenberedning och kriskoppling. Vidare slås kravet fast att det vid central varmvattenberedning skall finnas installerade kriskoppling eller annan lämplig regleringsanordning med samma funktion som kriskoppling samt mätare som registrerar tillflödet av vatten till varmvattenberedare. Vissa anordningar med termostatreglering av varmvattenflödet kan vara en sådan anordning som kan likställas med kriskoppling.

I andra stycket anges vissa undantag från lagens tillämpningsområde. Lagen gäller ej vid central varmvattenberedning för endast två bostadslägenheter. Därmed faller utanför lagens tillämpningsområde sådana tvåfamiljshus, i vilka finns installerade varmvattenberedare som betjänar husets båda lägenheter. Det bör här framhållas att enfamiljshusen redan genom utformningen av 1 § är undantagna från lagens tillämpningsområde. Vidare görs i andra stycket undantag för central varmvattenberedning för byggnad som huvudsakligen är inrättad för industriändamål eller för hälso- och sjukvård. Genom sistnämnda undantag blir lagen ej tillämplig på exempelvis sjukhus. Andra stycket innehåller slutligen en bestämmelse som ger regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer möjlighet att i särskilda fall besluta om undantag från första stycket.

2-4 §§

I dessa paragrafer ges bestämmelser för tillsynen över efterlevnaden av lagen och med stöd av lagen meddelade föreskrifter. I 2 § anges sålunda att regeringen kan utse tillsynsmyndighet. För att myndigheten skall kunna kontrollera att föreskrivna installationer har utförts måste den ha möjlighet att göra behövliga besiktningar. En bestämmelse om detta har tagits in i 3 §.

I 4 § ges tillsynsmyndighet möjlighet att utfärda behövliga förelägganden i samband med tillsynen.

5 §

Förslagets 5 § innehåller i första stycket en straffbestämmelse enligt vilken brott mot 1 § eller föreskrift som har meddelats enligt lagen kan straffas med böter.

I 5 § andra stycket har intagits en bestämmelse om att inte både straff och vite skall kunna utdömas för samma gärning.

6 §

Enligt 6 § kan beslut av myndighet om föreläggande enligt 4 § överklagas till kammarrätt. Om inte annat föreskrivs bör dock beslut lända till efterrättelse utan hinder av anförda besvär. En bestämmelse med detta innehåll har tagits in i paragrafens andra stycke.

Lagen föreslås träda i kraft den 1 januari 1977. För att installera ifrågavarande anordningar vid central varmvattenberedning i byggnad som färdigställts eller för vilken byggnadslov beviljats före den 1 januari 1977 har en tvåårig anpassningstid ansetts lämplig. Ikraftträdandebestämmelsen har därför utformats så att lagen beträffande nu avsedda byggnader skall träda i tillämpning först från och med den 1 januari 1979.

7. Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen

dels föreslår riksdagen att

1. antaga förslagen till

a) lag om skyldighet för näringsidkare att medverka vid lagring för försörjningsberedskap,

b) lag om kriskoppling m. m.,

c) lag om ändring i lagen (1973:1216) om särskild beredskapsavgift för oljeprodukter,

2. godkänna de allmänna riktlinjer för fredskrislagring inom det petrokemiska varuområdet som jag har förordat.

3. godkänna att en rörlig kredit om 600 milj. kr. ställs till regeringens förfogande för att användas till clearing för oljeprodukter,

4. godkänna att 1970–1976 års oljelagringsprogram förlängs med ett år.

dels bereder riksdagen tillfälle att

5. ta del av vad jag har anfört i fråga om åtgärder i syfte att begränsa energiförbrukningen i kristid.

8 Anslagsframställning för överstyrelsen för ekonomiskt försvar (ÖEF)

ÖEF är central förvaltningsmyndighet för den ekonomiska försvarsberedskapen. ÖEF har till uppgift att samordna landets förberedelser på det ekonomiska försvarets område. I den mån det inte ankommer på annan myndighet skall ÖEF också ombesörja att det totala försvarets behov av förnödenheter kan tillgodoses vid krig eller under utomordentliga, av krig eller krigsfara föranledda förhållanden.

ÖEF leds av en styrelse. Ledamöter i styrelsen är generaldirektören, tillika styrelsens ordförande, och minst sex andra ledamöter, som regeringen utser särskilt, samt två personalrepresentanter. Inom ÖEF finns en avdelning som omfattar en utredningsbyrå och en varubyrå samt en administrativ byrå, en affärsbyrå, en bränslebyrå och en informationssektion. Avdelningschefen samordnar ÖEF:s olika planeringsfunktioner. Vid ÖEF finns vidare ett antal provisoriskt inrättade organisatoriska enheter.

ÖEF tillhör de myndigheter som deltar i utrednings- och försöksverksamheten med programbudgetering inom statsförvaltningen. Följande programindelning gäller.

1. Livsmedel
2. Beklädnad m. m.
3. Bränsle, drivmedel
4. Sjukvård
5. Kemiska produkter m. m.
6. Metaller m. m.
7. Övrigt

Enligt målsättningen för totalförsvaret skall detta bl. a. ha en sådan sammansättning och beredskap, att det verkar fredsbevarande. För det ekonomiska försvaret gäller härvid att bidra till att trygga vår försörjning om vårt land helt eller delvis blir hänvisat till egna försörjningsresurser. Om Sverige utsätts för angrepp, skall det ekonomiska försvaret trygga folkförsörjningen i vidaste bemärkelse.

Det ekonomiska försvaret måste utgöra en mot övriga delar av totalförsvaret väl avvägd komponent. Det ekonomiska försvaret bidrar härigenom till totalförsvarets fredsbevarande uppgift genom att göra vår uttalade föresats att bjuda motstånd mot angrepp eller motstå påtryckningar trovärdig.

Försörjningsberedskapen har avgörande betydelse för möjligheterna att fullfölja den deklarerade neutralitetspolitiken och det är inte minst därför som denna beredskap bör ägnas ökad uppmärksamhet.

Kriser i fredstid kan leda till att importen av för försörjningen väsentliga produkter helt eller delvis upphör. Det ekonomiska försvaret bör medverka till att konsekvenserna för svensk försörjning vid kriser av denna typ mildras. Fredssamhället och i första hand produktionsapparaten måste kunna hållas igång inte minst av sysselsättningsskäl.

Vad gäller försörjningsberedskapen krävs vidare att den skall vara så utformad, att Sveriges möjlighet att bevara och fullfölja sin neutralitet och att trygga sin försörjning vid krig och kriser i omvärlden ter sig trovärdig. Återuppbyggnaden av samhället och befolkningens försörjning efter krig och kriser måste också uppmärksammas.

Det svenska näringslivets omvandling får konsekvenser för försörjningsberedskapen och för behovet av beredskapsåtgärder. Strukturförändringarna inom industrin har lett till allt färre och större produktionsenheter, ett ensidigare näringsliv och en mer specialinriktad produktion. Industrin har i växande grad blivit beroende av utländska marknader för att få avsättning för sina produkter och för tillförsel av halvfabrikat, komponenter och andra insatsvaror som behövs i produktionen. Företagen blir i ökad utsträckning internationaliserade genom investeringar i ett flertal länder. Det utländska ägarintresset inom den svenska industrin är betydande.

Handeln över gränserna med råvaror, halvfabrikat och färdigvaror expanderar. Sveriges import motsvarar 30 % av bruttonationalprodukten. Beroendet av utrikeshandeln har ökat under senare år. Därigenom har landet i stigande grad blivit sårbart för störningar i utrikeshandeln.

Genom transport- och lagerhanteringsteknikens framsteg har en betydande minskning av industrins lagerhållning ställd i relation till förbrukningen möjliggjorts utan att företagen bedömt riskerna för avbrott i varuförsörjningen som oacceptabla. Lageruthålligheten nedgick särskilt kraftigt under första delen av 1960-talet.

Nackdelarna från försörjningsberedskapssynpunkt av landets gentemot omvärlden öppna ekonomi är t. v. av begränsad omfattning och berör ett fåtal varuområden. Behovet av beredskapslagring sammanhänger i stor utsträckning med avsaknad på viktiga råvaror inom landet. Endast i ett fåtal branscher aktualiseras frågan om att genom stödåtgärder möjliggöra en fortsatt produktion av varor inom landet.

Beträffande risken för fredskriser kan följande anföras. Oljekrisen vintern 1973–1974 visade hur sårbara de västliga industriländerna är för störningar i importen av väsentliga varor. Även om det knappast finns exempel på en vara med lika avgörande betydelse för samhällets funktion som energi, kan störningar i importen av andra varor såsom vissa kemiska produkter och metaller på kort sikt ge mycket allvarliga störningar i produktionen och sysselsättningen. Oljekrisen visade också för råvaruproducenterna tyngden i en samordnad aktion. Producentkarteller finns på vissa varuområden. Ansatser till nya kartellbildningar finns också. Eljest splittrade råvaruproducerande länder kan därmed komma att få ökade möjligheter att uppträda enade för gemensamma ekonomiska eller politiska syften. Flera viktiga råvaror utvinns i ett fåtal länder. Utvinning, bearbetning, förädling eller marknadsföring kontrolleras i flera fall av ett litet antal multinationella företag. Dessa omständigheter talar för att risken för avsiktliga störningar i den

internationella handeln med framför allt råvaror under överskådlig tid kan tendera att öka.

Näringslivets omvandling har i väsentliga avseenden inneburit betydande fördelar för samhället. Den långtgående internationella arbetsfördelningen har nedbringt produktionskostnaderna och medverkat till höjningen av levnadsstandarden. Förändringarna har dock inte enbart varit till fördel för samhället. I och med en fortgående internationalisering har beroendet av omvärlden kommit att öka. Bortfall eller minskning av produktion inom vissa industribranscher liksom nedgång i näringslivets lagerhållning ställer ökade krav på det ekonomiska försvaret, i första hand på behovet av beredskapslagring. Sådana åtgärder är nödvändiga för att skapa förtroende för neutralitetspolitiken. Genom beredskapslagringen kan även produktion och sysselsättning vidmakthållas om störningar inträffar i importen av viktiga råvaror. Beredskapslagring kan därmed ses som en naturlig förlängning av den trygghetspolitik, som statsmakterna bedriver på andra områden.

8.1 Programmet Livsmedel

Programmet Livsmedel omfattar frågor avseende handelsgödselmedel och bekämpningsmedel. Verksamheten består huvudsakligen av övergripande planering, företagsplanläggning och beredskapslagring. Planerings- och lagringsverksamheten bedrivs i samråd med statens jordbruksnämnd (JN), som lämnar planeringsunderlag.

Vad gäller ekonomiskt försvar svarar JN för frågor avseende livsmedel, fodermedel, utsäde och fettråvaror. För gödselmedel och råvaror härför samt bekämpningsmedel svarar ÖEF.

Den målsättning för livsmedelsberedskapen, som tillämpas av JN vid beredskapsplanering, är att försörjningen med livsmedel skall kunna klaras under en treårsperiod med fullständig avspärrning. Detta mål är helt avgörande för beredskapsåtgärder avseende gödselmedel och bekämpningsmedel.

Regeringen har i regleringsbrev för budgetåret 1975/76 angett, att verksamheten skall inriktas mot att genom lagringsberedskap och olika planeringsåtgärder främja försörjningsberedskapen inom programmet. I samband med lageromsättning inom programmet skall lagringsberedskapen anpassas med hänsyn till de inhemska produktionsförutsättningarna och jordbruksteknikens utveckling. ÖEF:s verksamhet skall innefatta planering och beredskapslagring och i huvudsak ha samma omfattning som under de senaste åren. Inom ramen för tillgängliga medel anpassar ÖEF i samråd med JN beredskapslagringen med hänsyn till de inhemska produktionsförutsättningarna och jordbruksteknikens utveckling.

	ÖEF beräknar (1 000-tal kr.)			
	1975/76		1976/77	
	Drift- kostnad	Investe- ring	Drift- kostnad	Investe- ring ¹
Övergripande planering	24	–	26	–
Företagsplanläggning	10	–	19	–
Beredskapslagring	4 122	–	5 496	11 200
Samordning	2	–	2	–
Information, utbildning	2	–	1	–
Administration	3	–	3	–
Summa	4 163	–	5 547	11 200

¹VIII:1 Lagring för beredskapsändamål 10 milj. kr.

IX:8 Förrådsanläggningar m. m. 1,2 milj. kr.

8.1.1 *Investeringar*

8.1.1.1 Lagring för beredskapsändamål

De medel som står till förfogande för ÖEF:s lagring av växtskyddsmedel har endast räckt till att täcka en mindre del av ett första avspärrningsårs behov. Beträffande vissa grödor – inte minst sockerbetar – bedöms skördeutfallet i väsentlig grad sammanhånga med tillgången på bekämpningsmedel.

JN har till ÖEF överlämnat ett förslag till beredskapslagring av bekämpningsmedel. För att möjliggöra ett första steg i en förbättrad beredskap inom detta område föreslår ÖEF att fonden för beredskapslagring ökas med 10 milj. kr.

8.1.1.2 Förrådsanläggningar m. m.

I ÖEF:s förrådsbyar förvaras varor som har relativt hög omsättningstakt, behov av löpande tillsyn och krav på viss lagringsmiljö. De nuvarande utrymmena i förrådsbyarna räcker under innevarande budgetår och en del av nästkommande. Om lagringen av torrgods skall kunna ökas krävs tillskott av utrymmen i förrådsbyar. ÖEF planerar, att under budgetåret 1976/77 uppföra en förrådsby. Investeringskostnaden beräknas till 6 milj. kr. En femtedel kan överslagsmässigt hänföras till programmet Livsmedel. ÖEF begär för detta ändamål 1 200 000 kr.

8.1.2 *Driftkostnader*

Pris- och löneomräkning på befintliga resurser har beräknats till 133 000 kr.

Driftkostnader för befintligt lager och bortfall av engångsanvisning medför ett ökat medelsbehov av 991 000 kr.

ÖEF begär 257 000 kr. avseende transport-, hanterings- och driftkostnader för föreslagen lagring av bekämpningsmedel.

8.2 Programmet Beklädnad m. m.

Programmet Beklädnad m. m. omfattar frågor rörande beklädnads-, övrig textil- och lädervaror. Verksamheten består huvudsakligen av övergripande planering, företagsplanläggning, lagring och samordning. Här ingår prövning av ansökningar om avskrivningslån och kreditgarantier till teko-, sko- och garveriindustrier och samråd med andra myndigheter i fråga om särskilt stöd till skoindustrin.

ÖEF har beräknat behoven av produktionskapacitet och beredskapslagring med utgångspunkt från de riktlinjer för uthållighet och standard som angivits av försörjningsberedskapsutredningen och i prop. 1972:127. Civilbefolkningens, försvarsmaktens och övriga myndigheters behov under tre års partiell avspärrning dimensionerar kraven på tillverkningskapacitet medan motsvarande behov under två år dimensionerar beredskapslagringens omfattning.

	ÖEF beräknar (1 000-tal kr.)			
	1975/76		1976/77	
	Drift-kostnad	Investe-ring ¹	Drift-kostnad	Investe-ring ¹
Övergripande planering	270	—	741	—
Företagsplanläggning inkl. avskrivningslån	238	10 000	397	15 000
Förluster p. g. a. kredit- garantier	500	—	500	—
Samarbetsprojekt Sko- industri	500	—	600	—
Beredskapslagring	14 186	—	23 899	25 000
Samordning	117	—	10 286	—
Information, utbildning	30	—	41	—
Administration	133	—	152	—
Summa	15 974	10 000	36 616	40 000

¹Lån till teko-, sko- och garveriindustrier 10 milj. kr. (1975/76), 15 milj. kr. (1976/77).

VIII:1 Lagring för beredskapsändamål 19 milj. kr.

IX:8 Förrädsanläggningar m. m. 6,0 milj. kr.

8.2.1 *Investeringar*

8.2.1.1 Lån till teko-, sko- och garveriindustrier

Från anslaget bestrids kostnader för amorterings- och räntefria lån som av beredskapsskäl lämnas till teko-, sko- och garveriindustrierna (prop. 1972:127, FöU 1972:25, rskr 1972:325). Lån beviljas enligt särskilda av Kungl. Maj:t den 15 december 1972 meddelade föreskrifter.

Riksdagen har beviljat en investeringsram för avskrivningslån till teko-, sko- och garveriindustrier samt inom denna ram beviljat investeringsanslag. ÖEF äger vidare bevilja lånegarantier.

Hitills har ÖEF vid utgången av budgetåret 1974/75 träffat eller förhandlat om avtal avseende avskrivningslån på sammanlagt ca 95 milj. kr. och beviljat lånegarantier på ca 28 milj. kr. Med kostnadsstegringar under åren 1975 och 1976 inräknade bedömer ÖEF behovet av avskrivningslån till sammanlagt 165 milj. kr. Investeringsramen behöver sålunda höjas med 45 milj. kr. Ramen för kreditgarantier behöver höjas med 22,5 milj. kr. till sammanlagt 82,5 milj. kr. Förhandlingar om de avtal om avskrivningslån och kreditgarantier, som blir möjliga genom föreslagna ramhöjningar, kan till stor del genomföras under budgetåret 1976/77. Utbetalningar från investeringsanslag förutses utsträckas över en tidsperiod av tre budgetår, och 1976/77 omfatta 15 milj. kr.

8.2.1.2 Lagring för beredskapsändamål

Textilindustrin är beroende av tillförsel från utlandet av fibrer och garner. ÖEF har avsevärda lager av fibrer, medan däremot lagren av garner är begränsade. ÖEF har upprättat en plan för lagring för fredskrissituationer. För att i en sådan situation kunna hålla produktion och sysselsättning uppe i väverier m. m. bör i första hand syntetiska garner anskaffas. Varuinvesteringen budgetåret 1976/77 föreslås uppgå till 5 milj. kr.

Som en viktig del i stödet till tekoindustrin ingår samordningen av den statliga upphandlingen av uniformsväv och därmed sammanhängande buffertlagring. Denna långsiktiga, produktionsutjämnande beställningsverksamhet är en väsentlig förutsättning för genomförandet av den modernisering av maskinparken och byggnadsbeståndet som åsyftas med investeringsstödet. ÖEF:s samordningsmöjligheter och buffertlager avser för närvarande endast de statliga myndigheterna. I prop. 1972:127 uttalade departementschefen bl. a. att det är angeläget att den kommunala upphandlingen av textilvaror samordnas på samma sätt som den statliga anskaffningen av sådana varor. En betydande utvidgning av ÖEF:s beställningsbas skulle uppnås, om även de kommunala myndigheternas upphandling på beklädnadsområdet kan inlemmas i samordningssystemet. Ett sådant samarbete med ÖEF måste ske inom ramen för affärsmässighetens krav, varvid de av försörjningsberedskapsskäl föranledda merkostnaderna måste bestridas

av staten. ÖEF föreslår att ett buffertlager av främst sjukhustextilier för den kommunala sektorn byggs upp. Buffertlagret bör motsvara den genomsnittliga förbrukningen under ett år och omfatta väv för sjukhuskläder, lakansväv samt frottéväv m. m. Investeringen för anskaffning av ett sådant lager beräknas till omkring 30 milj. kr. Uppbyggnaden av lagret föreslås ske under en treårsperiod. För budgetåret 1976/77 erfordras 10 milj. kr.

I syfte att ytterligare öka basen för ÖEF:s beställningsverksamhet bör svenska varor av detta slag kunna utnyttjas i samband med katastrofhjälp. Möjligheterna att upprätthålla en godtagbar inhemsk produktionskapacitet i fråga om teko-varor förbättras härigenom. Ett buffertlager med 100 000 st. katastroffiltar bör inrättas. Varuinvesteringen uppgår till 4 milj. kr. och bör genomföras budgetåret 1976/77.

För en planmässig fortsatt anskaffning av fredskrislager inom Programmet Beklädnad m. m. under budgetåret 1977/78 behöver ÖEF ett beställningsbemyndigande på 10 milj. kr.

8.2.1.3 Förrådsanläggningar m. m.

En femtedel av den förrådsby som tagits upp under punkten 8.1.1.2 i det föregående kan överslagsmässigt hänföras till Programmet Beklädnad m. m. ÖEF begär för detta ändamål 1 200 000 kr. För utökad lagring av teko-varor i enlighet med riksdagens beslut med åtgärder för försörjningsberedskapen på beklädnadsområdet m. m. (prop. 1975/76:57, NU 1975/76:15, rskr 1975/76:107) bör ytterligare förråd uppföras i anslutning till befintliga förrådsbyar. Härför behövs 4 800 000 kr.

8.2.2 Driftkostnader

Pris- och löneomräkning på befintliga resurser har beräknats till 421 600 kr.

Driftkostnader för befintligt lager och bortfall av engångsanvisningar medför ett ökat medelsbehov av 5 731 000 kr.

Med hänsyn till den snabba förändring, som tekobranschen undergår, den stora betydelse varuområdet har för folkförsörjningen och statens kraftiga ekonomiska engagemang i branschen, behöver ÖEF:s utrednings- och planläggningskapacitet på området förstärkas. För att lösa dessa uppgifter begärs två handläggare.

Med hänsyn till behovet av information för ransoneringssystemet, kraven på produktion och lagring m. m. föreslår ÖEF att en ny s. k. garderobsinventering genomförs. Kostnaderna härför uppgår till 120 000 kr.

Transport-, hanterings- och driftkostnader för inköp av systemiska garner och filtar samt buffertlagring av sjukhustextilier, för vilket investeringsmedel yrkas uppgår till 1 940 000 kr. I dessa inkluderas 1 500 000 kr., vilka yrkas för att bestrida omsättningskostnader för buffertlager av sjukhustex-

tilier då det förutsättes, att försäljningspriserna till landsting och primärkommuner anpassas till de priser, som kan ha offererats vederbörande för samma eller liknande artiklar av utländsk tillverkning. Tvångsvis beställning av dyrare varor från buffertlagret torde inte kunna åläggas icke statliga beställare. ÖEF beräknar de årliga förlusterna till 15 % av lagerinvesteringen. Transport-, hanterings- och driftkostnader föranledda av riksdagens beslut med åtgärder för försörjningsberedskapen på beklädnadsområdet m. m. (prop. 1975/76:57, NU 1975/76:15, rskr 1975/76:107) beräknas till 1 761 000 kr.

För täckande av förluster på grund av lånegarantier föreslås för budgetåret 1976/77 ett oförändrat belopp om 500 000 kr. Hittills har medel inte behövts i anspråk för detta ändamål.

För att i ökad utsträckning kunna stödja strävanden till samarbete inom skoindustrin begär ÖEF ytterligare 100 000 kr.

8.3 Programmet Bränsle, drivmedel

Programmet Bränsle, drivmedel omfattar frågor avseende ved, torv, kol, petroleumprodukter samt förädling, lagring och distribution av sådana produkter. Verksamheten består huvudsakligen av övergripande planering (bl. a. ransoneringsförberedelser), företagsplanläggning, beredskapslagring och samordning.

De av regeringen angivna målen för oljelagringen är tillräckligt konkreta för att direkt kunna tillämpas av ÖEF. På detta område är det ÖEF:s strävan att utbyggnaden av lagringsanläggningarna skall ske, så att lagringsmålen nås vid av regeringen angivna tider. De lagringsmål för avspärning och krigssituationer, som uppsatts, bygger på förutsättningen att snabbt verkande konsumtionsbegränsade åtgärder kan vidtas. Mot denna bakgrund fäster ÖEF stort avseende vid att nå en god ransoneringsberedskap.

Vad gäller koks har ÖEF satt upp ett lagringsmål, som innebär att behovet av koks för vissa processer i vilka det av tekniska skäl inte kan ersättas med olja, skall kunna tillgodoses under en viss tid. Målet överensstämmer med vad 1968 års oljelagringskommitté förordade. Lagringsskyldighet för säljare och förbrukare föreligger inte i fråga om flygdrivmedel. Lagring för den civila flygfarten sker i ÖEF:s regi. ÖEF har med skrivelse den 28 augusti 1973 redovisat en reviderad plan för fortsatt utbyggnad av beredskapslagren av flygdrivmedel. Denna plan följs av ÖEF. I övrigt är det ÖEF:s mål att nödvändig försörjning med drivmedel, bränsle och smörjmedel skall tryggas under avspärnings- och krigssituationer samt under fredskriser.

	ÖEF beräknar (1 000-tal kr.)			
	1975/76		1976/77	
	Drift- kostnad ¹	Investe- ring ²	Drift- kostnad ¹	Investe- ring ²
Övergripande planering	402	—	568	—
Gengasverksamhet	—	—	450	—
Företagsplanläggning	377	—	564	—
Beredskapslagring	32 760	80 400	52 609	320 350
Tvångslagring	246	11 500	309	5 800
Samordning	134	—	129	—
Information, utbildning	52	—	73	—
Administration	310	—	414	—
Summa	34 281	91 900	55 116	326 150

¹Därav från Oljelagringsfonden 8,2 milj. kr. (1975/76), 18,5 milj. kr. 1976/77).

²Lån till utbyggnad av oljelagringen 11,5 milj. kr. (1975/76), 5,8 milj. kr. (1976/77)
VIII:1 Lagring för beredskapsändamål 10 milj. kr. (1975/76), 277,4 milj. kr. (1976/77)
varav från Oljelagringsfonden 215 milj. kr.

IX:8 Förrådsanläggningar m. m. 70,4 milj. kr. (1975/76) varav från Oljelagringsfonden
60 milj. kr., 43,0 milj. kr. (1976/77) varav från Oljelagringsfonden 30 milj. kr.

8.3.1 Investeringar

8.3.1.1 Lån till utbyggnad av oljelagringen

Efter förslag av Kungl. Maj:t godkände 1969 års riksdag riktlinjer för utbyggnad av beredskapslagringen av olja under sjuårsperioden 1970–1976 (prop. 1969:136, BeU 66, LU 86, rskr 398 och 375). De fastställda riktlinjerna innefattar förutom ett program för en totalt sett ökad lagring av de produkter, som tidigare lagrats, dvs. bensin, fotogen, motorbrännolja och eldningsolja, även gasol. Vissa mängder av de lagrade produkterna skall förvaras i skyddade eller särskilt lokaliserade anläggningar. Till finansieringen av kostnaderna för denna lagring skall staten bidra med ca 11,5 milj. kr. för år. Bidraget, som avser merkostnaderna för skyddad och lokaliserad lagring, skall utgå i form av ränte- och amorteringsfria lån till de lagringsskyldiga. Med beaktande av behållningen på investeringsanslaget vid budgetårets ingång hemställer ÖEF att ett anslag på 5,8 milj. kr. anvisas budgetåret 1976/77.

8.3.1.2 Lagring för beredskapsändamål

Genom ÖEF:s försorg beredskapslagras flygdrivmedel för den civila luftfarten. Denna lagring sker bl. a. i mindre cisterner vid några flygfält. Hittills har ett 60-tal av planerade mer än 100 cisterner utförts. För uppfyllnad av aktuella cisterner behövs budgetåret 1976/77 1 400 000 kr. En skyddad statlig lagringsanläggning för gasol som ingår i det av 1969 års riksdag fastställda oljelagringsprogrammet 1970–1976 beräknas bli färdigställd vid års-

skiftet 1976/77. För inköp av varor för anläggningen behövs budgetåret 1976/77 16 000 000 kr. För anskaffning av koks begär ÖEF 45 000 000 kr.

För uppfyllnad av lagringsanläggningar för eldningsolja i enlighet med beslut av 1974 års riksdag (prop. 1974:85, FöU 1974:17, rskr 1974:142) erfordras budgetåret 1976/77 215 milj. kr. vilka avses rekvireras från Oljelagringsfonden. Anläggningarna är belägna i Stockholm (2 st.), Norrköping, Piteå (2 st.) och Karlshamn och har en sammanlagd kapacitet av 730 000 m³.

8.3.1.3 Förrådsanläggningar m. m.

För en påbörjad lagringsanläggning för flygdrivmedel beräknas medelsförbrukningen 1976/77 av ÖEF till 6 000 000 kr. För den utökade gasol-anläggningen beräknas medelsförbrukningen till 5 500 000 kr.

I samband med omsättning av varor försöker ÖEF utnyttja tillfället att rationalisera formen för lagring. Vid lageromsättning inom programmet frigörs medel, vilka avses användas för anskaffning av lättkoks. För att förenkla och förbilliga den framtida hanteringen av detta koksparti, bör ett särskilt kokslagerhus uppföras till en kostnad av 500 000 kr. Utbyggnaden av fältledningsförråd bör fortsätta. En mindre förrådsenhet med fältledningsmaterial för kringgångstransporter bör uppföras budgetåret 1976/77. Förråd inklusive materiel är kostnadsberäknat till 800 000 kr. För anskaffning av ett upplag för koks behövs 150 000 kr.

För förvärv av dispositionsrätter till bergrumsanläggningar, enligt beslut om lagring av eldningsolja av 1974 års riksdag behövs budgetåret 1976/77 18 450 000 kr. För påbörjade lagringsanläggningar för råolja erfordras 30 000 000 kr. Medel för dessa ändamål avses rekvireras från Oljelagringsfonden.

8.3.2 Driftkostnader

Pris- och löneomräkning har beräknats till 975 000 kr.

Driftkostnaderna för befintligt lager och bortfall av engångsanvisning medför ett ökat medelsbehov av 1 473 000 kr.

Under budgetåret 1974/75 tillfördes ÖEF medel för en handläggare, avsedd som förstärkning av utredningskapaciteten i samband med långsiktspaneringen. Regeringen har medgivit, att överskridande får ske för att täcka kostnaderna för denna handläggartjänst under halva budgetåret 1975/76. Handläggaren representerar en erforderlig förstärkning för fortsatt planerings- och utredningsverksamhet, besvarande av remisser m. m. Medel för handläggartjänsten bör tillföras.

Transport-, hanterings- och driftkostnader m. m., för vilket investeringsmedel begärts, beräknar ÖEF till 7 485 000 kr.

8.4 Programmet Sjukvård

Programmet omfattar frågor rörande sjukvårds- och läkemedelsförnödenheter, förbandsartiklar och kirurgiska instrument. Verksamheten består huvudsakligen av övergripande planering, företagsplanläggning, lagring och samordning. Planerings- och lagringsverksamheten sker i samråd med socialstyrelsen.

Socialstyrelsen anskaffar materiel och utrustning som behövs för att upprätta och iordningställa beredskapssjukhusen medan ÖEF efter förslag från socialstyrelsen anskaffar och lagrar läkemedel, läkemedelsråvaror och vissa sjukvårdsförnödenheter som röntgenfotomateriel, förbandsgas m. m. samt saneringsmedel. Kostnaderna för den del av beredskapslagringen, som kommer på ÖEF, bestrids av medel som disponeras av ÖEF. ÖEF gör framställning till regeringen om erforderliga medel. Lagringen sker på grund av behovsutredningar och försörjningsplaner, som utförs av socialstyrelsen i samråd med bl. a. ÖEF. Verksamheten inom programmet inriktas mot att genom lagringsberedskap och genom olika planeringsåtgärder främja försörjningsberedskapen inom programmet. Lagringsberedskapen skall anpassas med hänsyn till de inhemska produktionsförutsättningarna och sjukvårdens utveckling.

Lagring av sjukvårdsförnödenheter och läkemedel m. m. genomförs för de varuslag, som socialstyrelsen bestämmer. Åtgärderna syftar i första hand till att tillgodose behovet i krigssituationer samt till att täcka en starkt nedskuren förbrukning av de varor som behövs för folkförsörjningen under ett års avspärrning.

	ÖEF beräknar (1 000-tal kr.)			
	1975/76		1976/77	
	Drift-kostnad	Investe-ring ¹	Drift-kostnad	Investe-ring ¹
Övergripande planering	18	—	127	—
Företagsplanläggning	34	—	66	—
Beredskapslagring	2 864	8 000	6 098	31 200
Samordning	18	—	45	—
Information, utbildning	1	—	3	—
Administration	18	—	23	—
Summa	2 953	8 000	6 362	31 200

¹VIII:1 Lagring för beredskapsändamål 8 milj. kr. (1975/76), 30 milj. kr. (1976/77)
IX:8 Förrädsanläggningar m. m. 1.2 milj. kr. (1976/77)

8.4.1 *Investeringar*

8.4.1.1 Lagring för beredskapsändamål

Läkemedelsförsörjningen bygger i mycket stor utsträckning på en internationell specialisering. Produktionen vid företagen inom landet har stor kapacitet men en ensidig inriktning. Den svenska förbrukningen av läkemedel bygger värdemässigt till omkring 50 % på utländska farmaceutiska specialiteter. Tillverkarnas, distributörernas och statens lager av läkemedel o. d. är mycket begränsade. Med hänsyn till sjukvårdssektorns betydelse för samhället anser ÖEF, att en väsentlig förstärkning av beredskapslagren bör ske. För budgetåret 1976/77 bör anskaffning ske för 30 000 000 kr.

För att en planmässig fortsatt utbyggnad av beredskapslagren av läkemedel o. d. skall kunna ske under budgetåret 1977/78 önskar ÖEF under budgetåret 1976/77 vidta vissa förberedelser. För dessa åtgärder erfordras ett beställningsbemyndigande på 20 000 000 kr.

8.4.1.2 Förrådsanläggningar m. m.

En femtedel av den förrådsby som tagits upp under punkten 8.1.1.2 i det föregående kan överslagsmässigt hänföras till programmet Sjukvård. ÖEF begär för detta ändamål 1 200 000 kr.

8.4.2 *Driftkostnader*

Pris- och löneomräkning har beräknats till 72 000 kr.

Driftkostnader för befintligt lager och bortfall av engångsanvisning medför ett ökat medelsbehov av 2 365 000 kr.

ÖEF planerar för en kraftig ökning av lagringen av läkemedel o. d. Produkt- och produktionsförändring sker ofta på läkemedelsområdet. För att lageruppbyggnaden skall komma att avse de rätta varorna och för att omställningen av lagren skall kunna ske på ett sätt, som begränsar lagringsförlusterna, behöver utvecklingen av förbrukning och tillverkning av läkemedel noggrant följas. För att dessutom kunna hålla företagsplanläggningen på en hög nivå samt studera frågor om ersättningsprodukter föreslår ÖEF att ytterligare handläggare motsvarande ett och ett halvt manår tillförs programmet.

För främst transport-, hanterings- och driftkostnader vid ökning av läkemedelslagringen yrkar ÖEF 812 000 kr.

8.5 **Programmet Kemiska produkter m. m.**

Programmet omfattar frågor avseende mineraler andra än metaller, trävaror, massa, papp och papper, grafiska produkter, petroleumprodukter, gummi- och plastvaror samt övriga kemiska produkter. Verksamheten består

huvudsakligen av övergripande planering, företagsplanläggning och beredskapslagring.

Försörjningen av de varor, som är hänförliga till detta program, skall tryggas genom planläggningsåtgärder, ransoneringsförberedelser och lagring i sådan omfattning, att befolkningens och totalförsvarets nödvändiga behov under såväl fredskriser som avspärrnings- och krigsförhållanden kan tillgodoses till den standard och uthållighet, som stämmer överens med de allmänna riktlinjer, som regeringen har angett härför.

	ÖEF beräknar (1 000-tal kr.)			
	1975/76		1976/77	
	Drift- kostnad	Investe- ring ¹	Drift- kostnad	Investe- ring ¹
Övergripande planering	370	-	905	-
Företagsplanläggning	145	-	253	-
Beredskapslagring	16 447	15 750	21 742	58 600
Samordning	41	-	55	-
Information, utbildning	32	-	55	-
Administration	152	-	266	-
Summa	17 187	15 750	23 276	58 600

¹VIII:1 Lagring för beredskapsändamål 13,5 milj. kr. (1975/76), 56,4 milj. kr. (1976/77).

IX:8 Förrädsanläggningar m. m. 2,25 milj. kr. (1975/76), 2,2 milj. kr. (1976/77).

8.5.1 Investeringar

8.5.1.1 Lagring för beredskapsändamål

Huvuddelen av den kemiska industrin är mycket beroende av tillförsel utifrån av råvaror och andra insatsvaror. För att förbättra förutsättningarna att med bibehållen produktion och sysselsättning stå emot störningar i tillförseln av kemiska produkter föreslår ÖEF att lagren av petrokemikalier och av naturgummi förstärks. Detta är särskilt angeläget med hänsyn till den kemiska industrins nyckelroll som underleverantör till övriga branscher. För budgetåret 1976/77 behövs 51 400 000 kr., varav 40 000 000 kr. avses för anskaffning av petrokemikalier och 11 400 000 kr. för anskaffning av naturgummi.

För att en planmässig fortsatt anskaffning av fredskrislager skall kunna ske under budgetåret 1977/78 önskar ÖEF under budgetåret 1976/77 vidta vissa förberedelser. För dessa åtgärder erfordras ett beställningsbemyndigande på 20 000 000 kr.

Produktionen av dagstidningar är starkt beroende av tillförsel utifrån av viktiga insatsvaror. Tidningarnas lager av olika sådana varor svarar mot förbrukningen under en tid mellan fem och 15 veckor. Ett beredskapslager

av fotosättpapper, litografisk film, offsetplåtar m. m. bör anskaffas. För en uthållighet på omkring 15 veckor behövs en lagerinvestering på 5 000 000 kr.

8.5.1.2 Förrådsanläggningar m. m.

En femtedel av den förrådsby som tagits upp under punkten 8.1.1.2 i det föregående kan överslagsmässigt hänföras till programmet Kemiska produkter m. m. ÖEF begär för detta ändamål 1 200 000 kr. Under anslagsåret kommer två lager av koksalt att omsättas. De nya lagren bör läggas i särskilda förråd för bulkvaror. Förråden, som rymmer 16 000 ton vardera, är endast stora emballage för den förpackade varan. Med bulklagring kan hanterings- och lagringskostnaderna starkt begränsas. För anskaffning av bulkförråd för koksalt behövs budgetåret 1976/77 1 000 000 kr.

8.5.2 Driftkostnader

Pris- och löneomräkning har beräknats till 523 000 kr.

Driftkostnader för befintliga lager och bortfall av engångsanvisning medför ett ökat medelsbehov av 2 891 000 kr.

På kemikalieområdet sker en snabb produkt- och produktionsförändring. Detta gäller särskilt de kemikalier, som har petroleumbas. Risken för framtida störningar i tillförseln av petrokemikalier torde vidare få bedömas som förhållandevis stor. Erfarenheten visar att sådana störningar snabbt medför kännbara konsekvenser för samhället. Med hänsyn till behovet av aktuell information och av aktuell planläggning föreslår ÖEF att programmet tillförs handläggare motsvarande fyra och ett halvt manår samt ett biträde. Totalt erfordras härför 520 000 kr.

För de varor för vilka investeringsmedel yrkats uppstår transport-, hanterings- och driftkostnader till ett sammanlagt belopp av 2 003 000 kr.

8.6 Programmet Metaller m. m.

Programmet Metaller m. m. omfattar frågor avseende malmer, järn och stål och andra metaller samt verkstadsprodukter. Verksamheten består huvudsakligen av övergripande planering, företagsplanläggning och beredskapslagring.

Till detta program hänförs även hjälpförnödenheter för gruv-, stål-, metall- och verkstadsindustri, eftersom försörjningsplanläggningen beträffande dessa förnödenheter har ett mycket nära samband med beredskapsplanläggning för malmer, metaller och verkstadsprodukter. Utveckling av gengasverk bör föras över till programmet Bränsle, drivmedel.

Försörjningen med de varor, som är hänförliga till detta program, skall tryggas genom planläggning, ransoneringsförberedelser och beredskapslag-

ring i sådan omfattning, att befolkningens och totalförsvarets nödvändiga behov under såväl fredskriser som avspärrnings- och krigsförhållanden kan tillgodoses till den standard och uthållighet, som stämmer överens med de allmänna riktlinjer som regeringen angett härför.

	ÖEF beräknar (1 000-tal kr.)			
	1975/76		1976/77	
	Drift- kostnad	Investe- ring ¹	Drift- kostnad	Investe- ring ¹
Övergripande planering	363	—	943	—
Gengasverksamhet	390	—	—	—
Företagsplanläggning	287	—	369	—
Beredskapslagring	21 415	12 850	25 268	82 400
Samordning	139	—	157	—
Information. utbildning	42	—	64	—
Administration	208	—	250	—
Summa	22 844	12 850	27 051	82 400

¹VIII:1 Lagring för beredskapsändamål 8,5 milj. kr. (1975/76), 78,5 milj. kr. (1976/77)

IX:8 Förrådsanläggningar m. m. 4,35 milj. kr. (1975/76), 3,9 milj. kr. (1976/77).

8.6.1 Investeringar

8.6.1.1 Lagring för beredskapsändamål

Stål-, metall- och verkstadsindustrin är beroende av tillförsel utifrån av råvaror och andra insatsvaror. För att förbättra förutsättningarna att med bibehållen produktion och sysselsättning stå emot störningar i tillförseln av malmer och metaller, bl. a. för legeringsändamål, bör lagringen av sådana produkter förstärkas. Budgetåret 1976/77 bör anskaffning ske för 68 500 000 kr. För att en planmässig fortsatt anskaffning skall kunna ske under budgetåret 1977/78, önskar ÖEF under budgetåret 1976/77 vidta vissa förberedelser. För dessa åtgärder erfordras ett beställningsbemyndigande på 35 000 000 kr.

I stål- och metallverkens ugnar används olika eldfasta material. För vissa av de leror m. m. som används är importberoendet stort och företagens lager av produkterna är små. En begränsad inhemsk tillverkning kan dock för vissa produkter tas upp efter en omställningsperiod på inmot ett halvt år. För att öka förutsättningarna att under en sådan övergångstid hålla viktig produktion igång i samband med en avspärrnings- eller krigssituation, bör under budgetåret 1976/77 ett beredskapslager för 5 000 000 kr. anskaffas.

Den inhemska produktionen av vissa typer av torrbatterier upphör. En viss förstärkning av lagret av färdiga batterier bör därför ske. För att tillverkning av dessa typer av batterier skall kunna ske inom landet i en avspärrnings- eller krigssituation, behöver lagret av komponenter m. m. an-

passas till de förändrade produktionsförutsättningarna. Vidare behöver utgångsvaror för tillverkning av transistorer och andra elektronikkomponenter anskaffas. För att tillgodose dessa behov behövs budgetåret 1976/77 5 000 000 kr.

8.6.1.2 Förrådsanläggningar m. m.

Utöver 10 000 ton aluminiumoxid ingår i lagerupbyggnaden under budgetåret 1976/77 omkring 20 000 ton andra malmer och metaller. För dessa varor behövs lagringsupplag. För anskaffning av upplag behövs budgetåret 1976/77 200 000 kr.

I den nu pågående lagerupbyggnaden ingår bl. a. aluminiumoxid. För att denna skall kunna hanteras och lagras på ett rationellt sätt, behövs specialförråd. För ytterligare kostnader i samband med anskaffning av ett specialförråd behövs budgetåret 1976/77 2 500 000 kr.

En femtedel av den förrådsby som tagits upp under punkten 8.1.1.2 i det föregående kan överslagsmässigt hänföras till programmet Metaller m. m. ÖEF begär för detta ändamål 1 200 000 kr.

8.6.2 Driftkostnader

Pris- och löneomräkning har beräknats till 295 000 kr.

Driftkostnader för befintliga lager och bortfall av engångsanvisning medför ett ökat medelsbehov av 1 476 000 kr.

Kunskaps- och planeringsläget för flera viktiga områden inom programmet är dåligt. De områden, där läget i första hand bör förbättras, är verkstadsprodukter, reservdelar och komponenter samt hjälpförmödenheter. Med hänsyn till områdets betydelse föreslår ÖEF att programmet tillförs fyra handläggare och ett biträde.

Handläggarna avses användas för upprättande av försörjningsplaner på områden, där sådana nu saknas. Befintliga försörjningsplaner avses ses över. När kunskapsläget förbättrats, skall handläggarna sättas in i arbetet med företagsplanläggning, produktionsplaner och lagringsplaner. Insatser kan också göras för att förbättra ransonerings- och regleringssystem.

Transport-, hanterings- och driftkostnader för de varor för vilka investeringsmedel yrkats beräknas till 2 273 000 kr.

8.7. Programmet Övrigt

Programmet innefattar delprogrammen Tjänster, Information och utbildning, Ledning och samordning av långsiktsplaneringen, Informationsbehandling samt Ledning och administration.

8.7.1 *Tjänster*

Delprogrammet omfattar frågor rörande handels- och distributionsföretag, serviceföretag, bank- och försäkringsväsendet m. m., som inte kan hänföras till något av programmen 1-6. Verksamheten består huvudsakligen av övergripande planering, företagsplanläggning och samordning.

I regleringsbrev för budgetåret 1975/76 anger regeringen, att delprogrammet skall inriktas mot att nå sådan funktionssäkerhet i en försörjningskris, att totalförsvaret kan ges stöd och att samhällets viktigare funktioner kan vidmakthållas. Omfattningen av planeringen skall begränsas till särskilt betydelsefulla områden.

De av ÖEF tillämpade målen för delprogrammet innebär att behoven av viktigare tjänste- och distributionsverksamheter skall kunna tillgodoses i avspärrnings- och krigssituationer. För att möjliggöra detta utfärdar ÖEF anvisningar för planläggning och genomför själv planläggning. ÖEF utfärdar vidare anvisningar för planläggning av undanförsel och förstöring.

	ÖEF beräknar (1 000-tal kr.)	
	1975/76	1976/77
	Drift- kostnad	Drift- kostnad
Övergripande planering	15	18
Företagsplanläggning	75	109
Samordning m. m.	62	78
Summa	152	205

8.7.1.1 *Driftkostnader*

Pris- och löneomräkning har beräknats till 28 000 kr.

För att aktualisera planläggningar, för handelsföretag m. m. samt för utredningar om de tekniska förutsättningarna för undanförsel och förstöring behövs ett resurstillskott av 25 000 kr.

8.7.2 *Information och utbildning*

Delprogrammet inriktas främst mot att skapa informationsberedskap inför olika slag av försörjningskriser och övning av verksamheten inför olika kris-situationer.

Verksamheten syftar till att ge information om det ekonomiska försvarets mål och medel samt att påverka anställd personal, krigsplacerad personal, näringsliv, frivilliga försvarsorganisationer, skolor, bildningsförbund, mass-medier och opinionsbildare på ett sådant sätt att den ekonomiska beredskapen främjas.

Informationen är främst riktad till utomstående och överförs genom publikationer, bildserier och utställningar. ÖEF medverkar vidare i beredskaps- och försörjningskonferenser, kurser och övningar inom totalförsvaret.

Utbildningen avser anställd personal och krigsplacerad personal. I stor utsträckning anlitas de personalutbildningsmöjligheter, som olika statliga och andra organ erbjuder. I någon mån anordnas inomverksutbildning.

	ÖEF beräknar (1 000-tal kr.)	
	1975/76	1976/77
	Drift- kostnad	Drift- kostnad
Samordning	27	28
Information, utbildning	572	688
Administration	87	114
Summa	686	830

8.7.2.1 Driftkostnader

Pris- och löneomräkning har beräknats till 119 000 kr.

Myndigheters och organisationers önskemål om information om det ekonomiska försvaret och önskemål om medverkan från det ekonomiska försvaret i kurser och konferenser kan inte tillgodoses i tillräcklig utsträckning. ÖEF bör därför tillföras 25 000 kr. för verksamhet avseende publikationstryck och resor.

8.7.3 *Ledning och samordning av långsiktsplanering*

Inom delprogrammet bedrivs en utveckling av ett system för långsiktsplanering för det ekonomiska försvaret samt utarbetas olika slag av långsiktsplaner.

Regeringen har genom en följd av beslut angett mål och uppgifter för ÖEF:s verksamhet inom delprogrammet.

Kungl. Maj:t uppdrog den 21 juli 1972 åt ÖEF att i samarbete med berörda myndigheter fortsätta utvecklingen av ett system för långsiktsplanering inom det ekonomiska försvaret. ÖEF överlämnade den 29 juni 1973 en rapport i vilken redovisades resultatet av studierna.

Kungl. Maj:t uppdrog vidare den 23 november 1973 åt ÖEF att i samråd med berörda myndigheter t. v. bedriva försök med långsiktsplanering inom det ekonomiska försvaret. Chefen för handelsdepartementet utfärdade samma dag anvisningar för försök med långsiktsplanering inom det ekonomiska försvaret. Kompletterande anvisningar utfärdades den 28 juni 1974.

Den 31 oktober 1974 inlämnade ÖEF till Kungl. Maj:t en perspektivstudie.

del 1, utgörande en redovisning av den första av perspektivstudiernas två faser avseende det ekonomiska försvarets utveckling efter år 1977.

Chefen för handelsdepartementet utfärdade slutligen den 10 februari 1975 anvisningar för perspektivstudiearbetets fas 2. ÖEF skall senast den 1 november 1975 till regeringen överlämna perspektivstudie, del 2, för det ekonomiska försvaret.

Under första halvåret 1976 kommer programplanering för det ekonomiska försvaret att ske.

	ÖEF beräknar (1 000-tal kr.)	
	1975/76	1976/77
	Drift- kostnad	Drift- kostnad
Övergripande planering	160	342
Samordning	159	253
Information, utbildning	38	63
Administration	49	82
Summa	406	740

8.7.3.1 Driftkostnader

Pris- och löneomräkningar har beräknats till 70 000 kr.

Den typ av långsiktsplanering, som f. n. tillämpas på det ekonomiska försvarets område, har en högre ambitionsnivå än den som har gällt vid tidigare myndighetsvisa planering. Förutsättningar skapas härmed för en god resursavvägning inom det ekonomiska försvaret. De resurser, som står till ÖEF:s förfogande, medger inte att alla uppgifter på högt prioriterade studieområden kan lösas. Önskvärda detaljstudier kan inte heller göras. För att kunna tillgodose en rimlig ambitionsnivå erfordras en förstärkning av ledningen och samordningen av långsiktsplaneringen med två handläggare samt erforderlig skrivkapacitet.

8.7.4 Informationsbehandling

Huvuddelen av verksamheten inom delprogrammet utgör stödverksamhet för övriga program inom ÖEF.

Inom delprogrammet skall utvecklas, installeras och drivas manuella och maskinella system för insamling, bearbetning och presentation av information som underlag för ÖEF:s och det ekonomiska försvarets verksamhet. Systemen skall anpassas till förändringar i informationsbehoven och till databehandlingsteknikens utveckling. Den närmare inriktningen av verksamheten inom stödprogrammet styrs av efterfrågan från övriga program inom ÖEF och efterfrågan från andra myndigheter inom det ekonomiska försvaret.

		ÖEF beräknar (1 000-tal kr.)	
		1975/76	1976/77
		Drift- kostnad	Drift- kostnad
Samordning		58	77
Informationsbehandling		1 652	1 798
	Summa	1 710	1 875

8.7.4.1 Driftkostnader

Pris- och löneomräkningar har beräknats till 278 000 kr.

Den föreslagna intensifieringen av utrednings- och planläggningsverksamheten förutsätter att omfattningen av informationsbehandlingen ökar. Ytterligare en programmerare behövs för ändamålet. Vidare behöver 219 000 kr. tillföras för ökad datordrift och ökat konsultutnyttjande.

8.7.5 Ledning och administration

Delprogrammet omfattar ÖEF:s centrala ledning och administration dvs. de resurser med vilka verksledningen styr verksamheten inom övriga program.

Vid sidan av ledningen av ÖEF utgör delprogrammet en stödfunktion till övriga program. I denna verksamhet är strävan att tillhandahålla ekonomi- och personaladministrativ information, så att programansvariga m. fl. kan leda verksamheten mot uppställda mål. Från delprogrammet lämnas även juridisk service till de olika programmen. Till delprogrammet hänförs vidare verksamheter och utgifter, som är gemensamma för ÖEF.

		ÖEF beräknar (1 000-tal kr.)		
		1975/76		1976/77
		Drift- kostnad	Investe- ring ¹	Drift- kostnad
Beredskapslagring			100	
Samordning		188		203
Information, utbildning		140		152
Administration		3 787		6 460
	Summa	4 115	100	6 815

¹ IX:8 Förrädsanläggningar m. m.

8.7.5.1 Driftkostnader

Pris- och löneomräkning har beräknats till 1 224 000 kr. varav hyror 527 000 kr.

För att fördelarna med programbudgettekniken på myndighetsnivå skall kunna inhämtas, måste programbudgettekniken fullständigt föras ned i organisationen. Detta har ännu inte kunnat ske. Ett stort antal ekonomi-administrativa komponenter och rutiner behöver utformas och införas, för att detta skall vara möjligt. De mycket begränsade centrala ekonomi-administrativa resurserna har vidare framtvingat en mer långtgående decentralisering av budgetarbetet m. m. än vad som är effektivt och lämpligt. De programansvariga m. fl. bör kunna ges ett ökat centralt ekonomi-administrativt stöd. Resurser kan därmed frigöras för verksamhet inom respektive program. Omfattningen av ÖEF:s verksamhet och de sammansatta finansieringsförhållandena motiverar en kvalitetshöjning av den ekonomi-administrativa verksamheten. För att möjliggöra detta begär ÖEF ytterligare en handläggare.

För ökade insatser på det personal-administrativa området bör en handläggare tillföras. Ett biträde behövs för dokumentation i utrednings- och planeringsverksamheten. Vidare begär ÖEF ökade resurser för budservice och mångfaldigande av handlingar.

8.8 Föredraganden

Ställningstagande till ÖEF:s anslagsframställning och hemställan om anslag för budgetåret 1976/77 på grund härav görs i det följande vid anmälan av anslagsfrågor.

9. Anslagsfrågor för budgetåret 1976/77

DRIFTBUDGETEN

9.1 Sjätte huvudtiteln

Med hänvisning till vad jag anfört i det föregående hemställer jag efter samråd med chefen för kommunikationsdepartementet att regeringen föreslår riksdagen

att till *Transportnämnden* för budgetåret 1976/77 utöver i prop. 1975/76:100 bil. 8 föreslaget förslagsanslag anvisa ytterligare 400 000 kr.

9.2 Tionde huvudtiteln

Under fonden för beredskapslagring och förrådsfonden för ekonomiskt försvar redovisas samtliga intäkter och kostnader som uppkommer till följd av beredskapslagring hos överstyrelsen för ekonomiskt försvar (ÖEF). Balans mellan intäkter och kostnader på driftstaten för vardera fonden fås genom omföringar av erforderliga belopp från anslaget F 1. Överstyrelsen för ekonomiskt försvar. De omförda beloppen bokförs som intäkter på fonderna.

F 1. Överstyrelsen för ekonomiskt försvar

1974/75	Utgift	91 124 527 ¹
1975/76	Anslag	104 044 000
1976/77	Förslag	128 756 000

¹F 1. Överstyrelsen för ekonomiskt försvar, F 2. Ersättning för beredskapslagring m. m., F 3. Täckande av förluster på grund av kreditgarantier i beredskapssyfte till teko-, sko- och garveriindustrierna.

9.2.1 Sammanställningar

Program

	1 000-tal kr.					
	1975/76		1976/77 beräknar			
	Anslag ²		ÖEF		Föredraganden	
	Drift- budget	Kapital- budget	Drift- budget	Kapital- budget	Drift budget	Kapital- budget
Program						
Livsmedel	3 571 (4 163)	—	5 547	11 200	5 118	1 200
Beklädnad m. m.	14 563 (15 974)	10 000	36 616	40 000	33 995	45 200

² Fördelning på program enligt ÖEF:s beräkningar inom parentes

	1 000-tal kr.					
	1975/76		1976/77 beräknar			
	Anslag ¹		ÖEF		Föredraganden	
	Drift- budget	Kapital- budget	Drift- budget	Kapital- budget	Drift- budget	Kapital- budget
Bränsle, drivmedel	36 297 (34 281)	91 900	55 116	326 150	58 097	216 725
Sjukvård	3 097 (2 953)	8 000	6 362	31 200	4 368	31 200
Kemiska produkter m. m.	21 415 (17 187)	15 750	23 276	58 600	20 422	67 200
Metaller m. m.	17 575 (22 844)	12 850	27 051	82 400	23 616	3 700
Övrigt	7 954 (7 070)	100	10 465	—	8 800	—
Summa kostnader	104 472 (104 472)	138 600	164 433	549 550	154 416	365 225
Avgår uppbördsmedel Från Oljelagringsfonden	—428 —	—	—486 —18 450	—	—458 —25 202	—
Justering av medels- behovet	—	—	—	—2 750	—	—
Summa anslag	104 044 (104 044)	138 600	145 497	301 800	128 756	115 225

¹ Fördelning på program enligt ÖEF:s beräkningar inom parentes.

Personal

	1974/75	1975/76	1976/77 beräknar	
			ÖEF	Före- draganden
Personal				
Handläggande	106	116	+ 39	+ 9
Övrig personal	61	66	+ 11	+ 1
Summa	167	182	+ 50	+ 10

9.2.2. *Programmet Beklädnad m. m.* På grund av mina förslag i det föregående angående fredskrislager inom det petrokemiska varuområdet (2.6.2.3) beräknas investeringar med medel från *Oljelagringsfonden* under budgetåret 1976/77 efter beslut av regeringen uppgå till 5 milj. kr. för inköp av ändlösa syntetiska garner.

Riksdagen beslöt i december 1975 om åtgärder för att förstärka försörjningsberedskapen på beklädnadsområdet (prop. 1975/76:57, NU 1975/76:15, rskr 1975/76:107). Därmed tillgodosågs redan budgetåret 1975/76 vissa yrkanden i ÖEF:s anslagsframställning för budgetåret 1976/77. Med anledning

av det förstärkta tekostödet beräknar jag för budgetåret 1976/77 på *kapitalbudgeten* 25 milj. kr. till avskrivningslån, 10 milj. kr. till fortsatt utbyggnad av lager av sjukvårdstextilier och 4 milj. kr. till utbyggnad av befintliga förrådsbyar för att där kunna lagra ytterligare teko-varor. På *driftbudgeten* beräknar jag bl. a. öknings med 10 milj. kr. till försörjningsberedskapsstöd och 150 000 kr. för en sakkunnig. Dessutom beräknar jag medel för ytterligare en handläggare.

9.2.3. *Programmet Bränsle, drivmedel.* Från *Oljelagringsfonden* beräknas efter beslut av regeringen 30 milj. kr. behöva tas i anspråk för fortsatt utbyggnad av råoljelager, 23,5 milj. kr. för förvärv av dispositionsrätter till lagerutrymmen för eldningsolja, 150 milj. kr. för inköp och 1,8 milj. kr. för kostnader i samband med inlagring av eldningsolja. För 1970–1976 års oljelagringsprogram beräknar jag på *kapitalbudgeten* 5,8 milj. kr. Vidare beräknar jag 10 milj. kr. för inköp av koks, 25 000 kr. för lagerplatser för koks, 5,5 milj. kr. för lageranläggning för gasol, 1,4 milj. kr. för flygdrivmedel och 6 milj. kr. för anläggning för lagring av flygdrivmedel. Dessutom förordar jag att riksdagens medgivande inhämtas att bemyndiga ÖEF att beställa gasol för 16 milj. kr. Jag beräknar medel för betalningar av sådana köp med 8 milj. kr. På *driftbudgeten* beräknar jag med anledning av mina förslag i det föregående om förstärkning av försörjningsberedskapen på energiområdet (3.6.6, 3.6.10 och 3.6.11) för ytterligare utredning om värmotaxering 500 000 kr., för informationsberedskap 500 000 kr. och för sparkampanjberedskap 500 000 kr. Jag beräknar vidare medel bl. a. för ytterligare tre handläggare hos ÖEF:s bränslereglingsenhet.

9.2.4. *Programmet Sjukvård.* Jag förordar att riksdagens medgivande inhämtas att bemyndiga ÖEF att beställa läkemedelsråvaror m. m. inom en ram av 50 milj. kr. På *kapitalbudgeten* beräknar jag medel för betalning av sådana köp med 30 milj. kr. På *driftbudgeten* räknar jag bl. a. medel för ytterligare en handläggare.

9.2.5. *Programmet Kemiska produkter m. m.* På grund av mina förslag i det föregående om fredskrislager (2.6.2.3) bör riksdagens medgivande inhämtas att bemyndiga ÖEF att beställa varor inom det petrokemiska området till ett belopp av 110 milj. kr. För investeringar beräknas från *Oljelagringsfonden* efter beslut av regeringen tas i anspråk 40 milj. kr. för petrokemiska produkter inkl. 2 milj. kr. för syntetiskt gummi samt 25 milj. kr. för förrådsbyggnader.

I samband med omsättning av äldre koksaltlager behövs nya koksaltförråd. Jag beräknar för detta ändamål på *kapitalbudgeten* 1 milj. kr. För förstärkning av kapaciteten inom såväl utrednings- som inköpsverksamheten beräknar jag medel på *driftbudgeten* bl. a. för ytterligare två handläggare.

9.2.6. *Programmet Metaller m. m.* För tillkommande utgifter för en påbörjad anläggning för lagring av aluminiumråvaror beräknar jag på *kapitalbudgeten* 2,5 milj. kr.

9.2.7. *Programmen Livsmedel, Beklädnad m. m., Sjukvård, Kemiska pro-*

duktur m. m., Metaller m. m. För en planerad ny förrådsby beräknar jag på kapitalbudgeten 6 milj. kr. Investeringen fördelas med en femtedel på vart och ett av de berörda programmen.

9.2.8. *Programmet Övrigt*. Inom programmet beräknar jag på driftbudgeten bl. a. medel för ytterligare en handläggare för långsiktsplanering och för förstärkning av ÖEF:s ekonomiadministrativa funktion ytterligare en handläggare och ett biträde.

9.2.9 Hemställan

Med hänvisning till programsammanställningen och till vad jag anført i det föregående hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att

1. medge att beställningar av gasol får läggas ut inom en ram av 16 000 000 kr.,
2. medge att beställningar av läkemedelsråvaror och läkemedel får läggas ut inom en ram av 50 000 000 kr.,
3. medge att beställningar av petrokemiska varor får läggas ut inom en ram av 110 000 000 kr.,
4. till Överstyrelsen för ekonomiskt försvar för budgetåret 1976/77 anvisa ett förslagsanslag av 128 756 000 kr.

9.3 KAPITALBUDGETEN

V: Fonden för låneunderstöd

V:6 Lån till utbyggnad av oljelagringen

1974/75	Utgift	9 157 801	Behållning	8 575 188
1975/76	Anslag	11 500 000		
1976/77	Förslag	5 800 000		

Anslagsberäkning (1 000-tal kr.)

Medelstillgång			Beräknad medelsförbrukning	
Behållning	1975-07-01	8 575	1975/76	14 300
Anslag	1975/76	11 500	1976/77	11 000
Anslag (förslag)	1976/77	5 800	Beräknad be- hållning 1977-06-30	575
Summa		25 875		25 875

Med hänvisning till vad jag tidigare har anfört vid anmälan av förslagsanslaget F 1. Överstyrelsen för ekonomiskt försvar, hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Lån till utbyggnad av oljelagringen* för budgetåret 1976/77 anvisa ett investeringsanslag av 5 800 000 kr.

V:7 Lån till teko-, sko- och garveriindustrier

1974/75	Utgift	30 529 007	Behållning	35 470 933
1975/76	Anslag	10 000 000 ¹		
1976/77	Förslag	25 000 000		

¹Härutöver har 15 000 000 kr. anvisats på tilläggsbudget 1.

Anslagsberäkning (1 000-tal kr.)

Medelstillgång			Beräknad medelsförbrukning	
Behållning	1975-07-01	35 471	1975/76	38 000
Anslag	1975/76	25 000 ²	1976/77	42 000
Anslag (förslag)	1976/77	25 000	Beräknad be- hållning 1977-06-30	5 471
Summa		85 471		85 471

²varav 15 000 000 kr. har anvisats på tilläggsbudget 1.

Med hänvisning till vad jag tidigare anfört vid anmälan av förslagsanslaget F 1. Överstyrelsen för ekonomiskt försvar, hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Lån till teko-, sko- och garveriindustrier* för budgetåret 1976/77 anvisa ett investeringsanslag av 25 000 000 kr.

VIII: Fonden för beredskapslagring

Överstyrelsens för ekonomiskt försvar delfond

VIII:1 Lagring för beredskapsändamål

1974/75	Utgift	126 739 573	Behållning	18 400 000
1975/76	Anslag	40 000 000 ¹		
1976/77	Förslag	59 400 000		

¹Härutöver har 82 000 000 kr. anvisats på tilläggsbudget I.

I enlighet med vad jag tidigare anfört vid min anmälan av förslagsanslaget F 1. Överstyrelsen för ekonomiskt försvar förordar jag att medel för nästa budgetår anvisas enligt följande investeringsplan och anslagsberäkning.

Investeringsplan för lagring (1 000-tal kr.)

Program	Medelsförbrukning	
	Beräknad 1975/76	Förslag 1976/77
Varuslag		
<i>Beklädnad m. m.</i>		
Diverse beklädnadsvaror	46 000	51 000
<i>Bränsle, drivmedel</i>		
Koks	10 000	10 000
Flygdrivmedel	10 000	1 400
Gasol	—	8 000
Eldningsolja	65 488	150 000
<i>Sjukvård</i>		
Läkemedelsråvaror m. m.	8 000	30 000
<i>Kemiska produkter m. m.</i>		
Petrokemikalier	8 000	40 000
Råvaror för tvättmedel	3 000	—
Koksalt	2 500	—
Gasbensin	8 000	—
<i>Metaller m. m.</i>		
Aluminiumråvaror	8 500	—
Summa	169 488	290 400
Från Oljelagringsfonden ²	— 65 488	— 195 000
Summa	104 000	95 400

Medel från Oljelagringsfonden fördelade på program:

1975/76:	
Bränsle, drivmedel	65 488
1976/77:	
Beklädnad m. m.	5 000
Bränsle, drivmedel	150 000
Kemiska produkter m. m.	40 000

²Prop. 1975:92 s. 118, SkU 1975:30, rskr 1975:204

Anslagsberäkning (1 000-tal kr.)

Medelstillgång			Beräknad medelsförbrukning	
Behållning	1975-07-01	18 400	1975/76	169 488
Från oljelagringsfonden 1975/76		65 488		
Anslag	1975/76	122 000 ¹	1976/77	290 400
Från oljelagringsfonden 1976/77		195 000	Beräknad behållning 1977-06-30	400
Anslag (förslag)	1976/77	59 400		
Summa		460 288		460 288

¹varav 82 000 000 kr. har anvisats på tilläggsbudget I.

Med hänvisning till vad jag har förordat i det föregående hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Lagring för beredskapsändamål* budgetåret 1976/77 anvisa ett investeringsanslag av 59 400 000 kr.

IX: Diverse kapitalfonder**Förrådsfonden för ekonomiskt försvar****IX:8 Förrådsanläggningar m. m.**

1974/75	Utgift	4 813 264	Behållning	10 469 013
1975/76	Anslag	77 100 000 ²		
1976/77	Förslag	25 025 000		

²Härutöver har 5 975 000 kr. anvisats på tilläggsbudget I.

I enlighet med vad jag tidigare anfört vid min anmälan av förslagsanslaget F 1. Överstyrelsen för ekonomiskt försvar förordar jag att medel för nästa budgetår anvisas enligt följande investeringsplan och anslagsberäkning.

Investeringsplan för anläggningar (1 000-tal kr.)

Byggnadsobjekt	Kostnadsram		Medelsförbrukning			Byggstart	Färdigställande mån./år
	1/4 1974	1/4 1975	Faktisk t. o. m. 1974/75	Beräknad 1975/76	Förslag 1976/77		
<i>Pågående objekt</i>							
Flygdrivmedelsanläggning	16 000	17 650	—	5 000	6 000	76-01	78-12
Anläggning för gasol	23 200	25 000	5 397	13 300	5 500	74-04	77-03
Råoljeanläggningar	231 000	254 200	5 876	60 000	30 000	75-02	79-12
Anläggningar för aluminiumråvaror	4 350	7 300	—	4 800	2 500	75-09	77-04
Koksaltförråd	2 250	2 500	—	2 500	—	75-09	76-03

Byggnadsobjekt	Kostnadsram		Medelsförbrukning			Byggstart	Färdig- ställande mån./år
	1/4 1974	1/4 1975	Faktisk t. o. m. 1974/75	Beräknad 1975/76	Förslag 1976/77		
Smörjoljefabrik, istandsättning	2 100	2 225	–	2 225	–	76-01	76-06
Fältledningsförråd	150	150	–	150	–	75-12	76-04
Diverse mindre objekt	1 900	1 900	1 434	526	–	73-02	75-12
<i>Nya objekt</i>							
Koksaltförråd	–	1 000	–	–	1 000	76-09	77-06
Anläggningar för petrokemiska varor	–	115 000	–	–	25 000	76-09	81-06
Ny förrådsby	–	6 000	–	–	6 000	76-07	77-05
Lagerplatser för koks	–	25	–	–	25	77-01	77-04
Utökning för tekoprodukter av befintliga förrådsbyar	–	4 000	–	–	4 000	76-07	76-10
Summa	280 950	436 950	12 707	88 501	80 025		

Anslagsberäkning (1 000-tal kr.)

Medelstillgång			Beräknad medelsförbrukning	
Behållning	1975-07-01	10 469	1975/76	88 501
Från oljelagrings- fonden 1975/76		60 000	Till budgetutjämnings- fonden 1975/76	60 000
Anslag	1975/76	83 075 ¹	1976/77	80 025
Från oljelagrings- fonden 1976/77		55 000	Beräknad be- hållning	
Anslag	1976/77	25 025	1977-06-30	5 043
(förslag)				
Summa		233 569		233 569

¹ varav 5 975 000 kr. har anvisats på tilläggsbudget I.

Med hänvisning till vad jag har förordat i det föregående hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Förrådsanläggningar m. m.* för budgetåret 1976/77 anvisa ett investeringsanslag av 25 025 000 kr.

10. Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga de förslag som föredraganden har lagt fram.

Innehåll

Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Förslag till lag om skyldighet för näringsidkare att medverka vid lagring för försörjningsberedskap	2
Förslag till lag om kriskoppling m. m.	4
Förslag till lag om ändring i lagen (1973:1216) om särskild beredskapsavgift för oljeprodukter	5
Utdrag protokoll vid regeringssammanträde den 4 mars 1976 ..	6
1. Inledning	6
2. Försörjningsberedskapsutredningen (FBU)	8
2.1 Inledning	8
2.2 Nuvarande ordning	10
2.2.1 Inledning	10
2.2.2 Beredskapslagring	11
2.2.3 Stöd till nedlägningshotad industri	13
2.3 Utredningen	14
2.3.1 Samhällsutvecklingen och det ekonomiska försvaret	14
2.3.2 Råvarutillgång	14
2.3.3 Finansieringen av det ekonomiska försvaret	16
2.3.4 Fredskrislagring utanför energiområdet	17
2.3.5 Skyldighet för företag att medverka vid lagring och omsättning av statligt ägda beredskaps- och fredskrislager	20
2.3.6 Statliga företagsengagemang och stöd till nedlägningshotad industri	21
2.3.7 Statlig upphandling som ett led i försörjningsberedskapen	23
2.3.8 ÖEF:s organisation och planeringsförhållanden	24
2.4 Särskilt yttrande	27
2.5 Remissyttranden	27
2.5.1 Behovet av ett fredskrislager utanför energiområdet	27
2.5.2 Finansiering av ett fredskrislager utanför energiområdet	27
2.5.3 Fredskrislagringens omfattning och sammansättning	30
2.5.4 Skyldighet för företag att medverka vid lagring och omsättning av statligt ägda beredskaps- och fredskrislager	31
2.5.5 Statliga företagsengagemang och stöd till nedlägningshotad industri	31
2.5.6 Statlig upphandling som ett led i försörjningsberedskapen	34
2.5.7 Planering, resursbehov och organisation m. m. av varuförsörjningen	35

2.6	Föredraganden	37
2.6.1	Inledning	37
2.6.2	Uppbyggnad och finansiering av fredskrislager utanför energiområdet	38
2.6.2.1	Inledning	38
2.6.2.2	Behovet av fredskrislager	38
2.6.2.3	Lagrets sammansättning	39
2.6.2.4	Finansieringen av lagringen	42
2.6.3	Skyldighet för företag att medverka vid lagring och omsättning av statligt ägda beredskaps- och fredskris- lager	44
2.6.4	Åtgärder för att upprätthålla försörjningsviktig produk- tion inom landet	46
2.6.5	Behov av planeringsresurser	49
3.	Energiberedskapsutredningen (EBU)	50
3.1	Inledning	50
3.2	Nuvarande ordning	52
3.3	Utredningen	53
3.3.1	Försörjningskrisen 1973–1974	53
3.3.2	Internationella förhållanden samt fördelnings- och in- formationssystem på oljeområdet	55
3.3.3	Författningsområdet	57
3.3.4	Konsumentbegränsningar på energiområdet	57
3.3.5	Kortransonering av drivmedel	59
3.3.6	Annan reglering av drivmedelsförbrukningen	63
3.3.7	Ransonering av eldningsolja	67
3.3.8	Särskilda problem rörande kvotransonering av energi	72
3.3.9	Användningsrestriktioner m. m. för elkraft	75
3.3.10	Vissa specialfrågor	77
3.3.11	Informations- och sparkampanjberedskap	78
3.3.12	Organisation för energiberedskap och energikris ..	80
3.3.13	Prisclearing	84
3.3.14	Andra beredskapsåtgärder	85
3.3.15	Kostnader för EBU:s förslag	85
3.4	Reservationer och särskilda yttranden	86
3.5	Remissyttranden	87
3.5.1	Internationella förhållanden	87
3.5.2	Konsumentbegränsningar på energiområdet	88
3.5.3	Kortransonering av drivmedel	89
3.5.4	Annan reglering av drivmedelsförbrukningen	93
3.5.5	Ransonering av eldningsolja	96
3.5.6	Särskilda problem rörande kvotransonering av energi	98
3.5.7	Användningsrestriktioner m. m. för elkraft	101
3.5.8	Vissa specialfrågor	103

3.5.9 Informations- och sparkampanjberedskap	105
3.5.10 Organisation för energiberedskap och energikris ..	106
3.5.11 Prisclearing	112
3.5.12 Andra beredskapsåtgärder	112
3.6 Föredraganden	114
3.6.1 Inledning	114
3.6.2 Konsumtionsbegränsningar på energiområdet	115
3.6.3 Reglering av drivmedelsförbrukningen	116
3.6.3.1 Kortransonering av drivmedel	116
3.6.3.2 Annan reglering av drivmedelsförbrukningen	120
3.6.4 Ransonering av eldningsolja	123
3.6.5 Särskilda problem rörande kvotransonering av energi	127
3.6.6 Användningsrestriktioner m. m. för elkraft	128
3.6.7 Vissa specialfrågor	130
3.6.7.1 Användning av priset som förbrukningsregulator	130
3.6.7.2 Överlåtelse av ransoneringsbevis	130
3.6.7.3 Kostnader för kristidsnämndernas verksamhet	130
3.6.8 Informations- och sparkampanjberedskap	131
3.6.9 Utbildning	132
3.6.10 Organisation för energiberedskap och energikris ..	133
3.6.11 Prisclearing	135
3.6.12 Andra beredskapsåtgärder	136
4 Förlängning av 1970–1976 års oljelagringsprogram	138
4.1 Föredraganden	139
5. Upprättade lagförslag	141
6. Specialmotivering	142
6.1 Förslaget till lag om skyldighet för näringsidkare att medverka vid lagring för försörjningsberedskap	142
6.2 Förslaget till lag om kriskoppling m. m.	144
7. Hemställan	146
8. Anslagsframställning för överstyrelsen för ekonomiskt försvar (ÖEF)	147
8.1 Programmet Livsmedel	149
8.2 Programmet Beklädnad m. m.	151
8.3 Programmet Bränsle, drivmedel	154
8.4 Programmet Sjukvård	157
8.5 Programmet Kemiska produkter m. m.	158
8.6 Programmet Metaller m. m.	160
8.7 Programmet Övrigt	162
8.7.1 Tjänster	163
8.7.2 Information och utbildning	163
8.7.3 Ledning och samordning av långsiktsplanering ...	164

8.7.4 Informationsbehandling	165
8.7.5 Ledning och administration	166
8.8 Föredraganden	167
9. Anslagsfrågor för budgetåret 1976/77	168
9.1 Sjätte huvudtiteln	168
9.2 Tionde huvudtiteln	168
9.2.1 Sammanställningar	168
9.2.2 Programmet Beklädnad m. m.	169
9.2.3 Programmet Bränsle, drivmedel	170
9.2.4 Programmet Sjukvård	170
9.2.5 Programmet Kemiska produkter m. m.	170
9.2.6 Programmet Metaller m. m.	170
9.2.7 Programmen Livsmedel, Beklädnad m. m., Sjukvård, Kemiska produkter m. m., Metaller m. m.	170
9.2.8 Programmet Övrigt	171
9.2.9 Hemställan	171
9.3 Kapitalbudgeten	171
10. Beslut	176